



**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1957:49

Socialdepartementet



SOU
1957:49
B

**FÖLJDFÖRFATTNINGAR
TILL NY BARNAVÅRDSLAG M. M.**

FÖRSLAG AVGIVET AV
BARNAVÅRDSKOMMITÉN

BETÄNKANDE III

Stockholm 1957

Statens offentliga utredningar 1957

Kronologisk förteckning

1. Nordiskt samarbete inom näringsforskningen. Statsrådets tryckeri, Helsingfors. 28 s. **H.**
2. JO och kommunerna. Kihlström. 80 s. **Ju.**
3. Fullföljdsbegränsning i skattemål. Idun. 146 s. **Fi.**
4. Oljelagring. Kihlström. 117 s. **H.**
5. Krigsskada å egendom. Idun. 188 s. **H.**
6. Statens instituts för folkhälsan arbetsuppgifter och organisation. Victor Petterson. 191 s. **I.**
7. Förbättrad pensionering. Idun. 260 s. **S.**
8. Jordbruks förstärkande med skog. Kihlström. 416 s. **Jo.**
9. Örlogsvarvens organisation m. m. Victor Petterson. 320 s. **Fö.**
10. Balanserad expansion. Bilagor. Marcus. 197 s. **Fi.**
11. Fordringspreskription m. m. Idun. 198 s. **Ju.**
12. Stommaterial från jord- och stenindustrin. Idun. 234 s. **S.**
13. Den statliga indirekta beskattningen. Kihlström. 423 s. **Fi.**
14. Beroende uppdragstagare. Beckman. 139 s. **S.**
15. Församlingslag. Idun. 413 s. **E.**
16. Remissyttranden över allmänna pensionsberedningens betänkande om förbättrad pensionering. Idun. 424 s. **S.**
17. Markvård och erosionsskydd. Idun. 82 s. **Jo.**
18. Trafiksäkerhet. 2. Idun. 493 s. **K.**
19. Biskopsval. Gummesson. 129 s. **E.**
20. Utredning med förslag till ny veterinärtaxa m. m. Statens Reproduktionsanstalt. 80 s. **Jo.**
21. Förenklad byggnadslagstiftning. Kihlström. 292 s. **K.**
22. Remissyttranden. — Balanserad expansion. Marcus. 331 s. **Fi.**
23. Kanslister i administrativ tjänst. Kihlström. 128 s. **C.**
24. Den akademiska undervisningen. Forskarrekryteringen. Hæggström. 223 s. **E.**
25. Statliga betongbestämmelser. Del 2 a. Idun. 23 s. **K.**
26. Statliga företagsformer. 4. Statens vattenfallsverk. Idun. 159 s. **Fi.**
27. Ärkebiskopsval. Biskopsvalskommitténs betänkande. Del 2. Gummesson. 47 s. **E.**
28. Lärarutbildningen på det husliga området. Idun. 304 s. **E.**
29. Mönstring och registrering av sjöfolk. Idun. 310 s. **H.**
30. Ströängar. Kihlström. 156 s. **Jo.**
31. Bostäder för äldre och invalider. Idun. 117 s. **S.**
32. Statens skogsskolor. Idun. 111 s. **Jo.**
33. Allmän familjerådgivning. Kihlström. 220 s. **S.**
34. Stads- och häradsfängelser. Idun. 32 s. **Ju.**
35. Utbildning av lärare i manlig slöjd. Kihlström. 180 s. **E.**
36. Trafikförsäkring. Kihlström. 185 s. **Ju.**
37. Nordiskt ekonomiskt samarbete. Allmän del. Beckman. 137 s. **H.**
38. Offentlig förevisning av djur. Kihlström. 176 s. **Ju.**
39. Sjömansskatt. Idun. 152 s. **Fi.**
40. Psykisk barna- och ungdomsvård. Idun. 197 s. **I.**
41. Idrotten och samhället. Idun. 259 s. **H.**
42. Löne- och skattegrupperingarna. Idun. 96 s. **C.**
43. Indragning av oförtjänt jordvårdestegring. Idun. 611 s. **Ju.**
44. Förenklad bostadslånggivning. Idun. 167 s. **S.**
45. Församlingslag för Stockholm. Idun. 101 s. **E.**
46. Seminarieorganisationen. 2. Idun. 366 s. **E.**
47. Offentliga byggnader. 2. Organisation och ekonomi. Idun. 172 s. **K.**
48. Arvsbeskattning. Marcus. 296 s. **Fi.**
49. Följdförfattningar till ny barnavårdslag m. m. 3. Beckman. 201 s. **S.**

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E** = ecklesiastikdepartementet, **Jo** = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1957:49

Socialdepartementet



FÖLJDFÖRFATTNINGAR
TILL NY BARNAVÅRDSLÄG M. M.

Förslag avgivet av

BARNAVÅRDSKOMMITTÉN

Betänkande III

K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
STOCKHOLM 1957

STATENS DEPARTEMENT FÖR UPPLYSNING

ÖFRS 1910:1



FÖLDFÖRBÄTNINGAR
TILL NY BARNVÅRDSLAG M. M.

Redigerad af

BARNVÅRDSKOMITTÉN

Bihandling III

Innehåll

<i>Skrivelse till chefen för Kungl. socialdepartementet</i>	1
-------------------------------------------------------------------	---

F Ö R F A T T N I N G S U T K A S T

Förslag till ändringar i socialhjälpslagen	5
» » ändringar i kungörelsen om efterlysning av vissa underhållsskyldiga	7
» » ändringar i allmänna läkarinstruktionen	9
» » stadga om fosterbarnsvård och annan familjevård för barn....	9
» » stadga angående särskild tillsyn och övervakning enligt barnavårdslagen	18
» » stadga om barnavårdsinstitutioner och ungdomshem	24
» » ändringar i föräldrabalken	38
» » ny kungörelse om barnavårdsmans verksamhet och tillsynen därå	40

M O T I V

I AVD. BARNAVÅRDSTADGOR M. M.

1 kap. Inledning	49
2 kap. Ändringar i socialhjälpslagen m. fl. författningar.	
1. Socialhjälpslagen	53
2. Lagen om allmänna barnbidrag	54
3. Lagen om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn	54
4. Bidragsförskottslagen samt lagen om utfyllnad av vissa underunderhållsbidrag	56
5. Lagen om allmän sjukförsäkring, förordningen om erkända arbetslöshetskassor samt lagen om yrkesskadeförsäkring	58
6. Lagen om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket samt kungörelsen om efterlysning av vissa underhållsskyldiga	59
7. Allmänna läkarinstruktionen	60
3 kap. Stadgebestämmelser om familjevård för barn.	
Gällande bestämmelser och deras tillkomst. Tillämpningen	60
Barnavårdskommittén	63
4 kap. Stadgebestämmelser om särskild tillsyn och övervakning	79
5 kap. Stadgebestämmelser om barnavårdsanstalter m. fl. institutioner.	
Gällande bestämmelser och deras tillkomst. Tillämpning, ändringsförslag m. m.	85
Barnavårdskommittén	93
6 kap. Statsbidrag till driften av barnhem. Vårdavgift	104

IV

II AVD. FÖRÄLDRABALKEN M. M.

1 kap. Inledning.....	108
2 kap. Överväganden och förslag rörande 6, 7, 11 och 20 kap. föräldrabalken	113
3 kap. Barnavårdsmannainstitutionen.	
Gällande bestämmelser och deras tillkomst.....	131
Vissa ändringsförslag, gjorda erfarenheter m. m.	141
Barnavårdskommittén	154
4 kap. Specialmotivering till ny kungörelse om barnavårdsmans verksamhet och tillsynen därå.....	160

III AVD. HÖGSTA INSTANS FÖR PRÖVNING AV BARNAVÅRDSMÅL

1. Inledning.....	165
2. Gällande bestämmelser om fullföljd av talan i barnavårdsmål m. m.	166
3. Vissa ändringsförslag m. m.....	169
4. Om handläggningen av socialmål hos regeringsrätten och kammar- rätten.	
Muntlighet vid förhandling.....	178
Arbetsbelastningen hos regeringsrätten och kammarrätten.....	179
Tidrymd för avgörande av socialmål i regeringsrätten och kammar- rätten	182
Arten av skyddsuppfostrans-ärenden i regeringsrätten	184
5. Barnavårdskommittén	185

RESERVATIONER OCH SÄRSKILDA YTTRANDEN

Reservation av ledamoten Törnquist beträffande första avdelningen.....	190
Reservation av ledamoten Ewerlöf beträffande andra avdelningen.....	192
Särskilt uttalande av ledamoten Lindegren beträffande tredje avdelningen	192

BILAGA

Statistiska uppgifter angående barnavårdsmannaskap	195
----------------------------------------------------------	-----

*Till Herr Statsrådet och
Chefen för Kungl. Socialdepartementet*

De sakkunniga som år 1950 tillkallades för att inom socialdepartementet biträda med utredning rörande översyn av barnavårdslagstiftningen och därmed sammanhängande frågor — barnavårdskommittén — har med skrivelse den 27 oktober 1956 till Statsrådet överlämnat sitt huvudbetänkande med förslag till ny barnavårdslag.

Barnavårdskommittén har därefter fortsatt sitt arbete med behandling av vissa i nämnda skrivelse angivna, återstående spörsmål. Detta arbete är nu avslutat, och i ett tredje och sista betänkande redovisas kommitténs utredningsresultat, överväganden och förslag vidkommande berörda spörsmål. Beträffande slutbetänkandets innehåll och uppställning må anmärkas, att motiven är fördelade på tre skilda avdelningar, samt vidare framhållas följande.

I betänkandet framlägges förslag till stadgor för vissa grenar av barnavårdsverksamheten, vilka stadgor är avsedda att med närmare föreskrifter komplettera den föreslagna barnavårdslagens bestämmelser. Sådana närmare föreskrifter förutsättes i den föreslagna barnavårdslagen liksom i gällande barnavårdslag, och de föreslagna stadgorna avses skola ersätta Kungl. Maj:ts kungörelse den 30 november 1934 med vissa föreskrifter i anledning av barnavårdslagen — i vad denna kungörelse alltjämt gäller — ävensom Kungl. Maj:ts stadgor den 22 juni 1945 om fosterbarnsvård och fosterbarnskontroll samt om barnavårdsanstalter. Vidare framlägges förslag till vissa ändringar i socialhjälpslagen, kungörelsen den 12 juni 1942 om efterlysning av vissa underhållsskyldiga samt allmänna läkarinstruktionen den 19 december 1930. Motiven för dessa stadgeförslag samt förslag till författningsändringar är sammanförda i första avdelningen, där kommittén vidare diskuterar och gör principuttalanden beträffande ändringar i lagarna den 26 juli 1947 om allmänna barnbidrag

samt om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn, lagen den 11 juni 1943 om förskottering av underhållsbidrag till barn (bidragsförskottslagen), lagen den 31 maj 1957 om utfyllnad av vissa underhållsbidrag, lagen den 3 januari 1947 om allmän sjukförsäkring, förordningen den 14 december 1956 om erkända arbetslöshetskassor, lagen den 14 maj 1954 om yrkesskadeförsäkring samt lagen den 14 juni 1917 om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket.

Kungl. Maj:t har den 27 oktober 1950 uppdragit åt barnavårdskommittén att verkställa av riksdagen begärd utredning av frågan, i vilken utsträckning barnavårdsman borde utses för barn i äktenskap och adoptivbarn, samt därmed sammanhängande spörsmål. I anledning av detta uppdrag men jämväl på andra, i betänkandet redovisade grunder har kommittén ägnat uppmärksamhet åt vissa frågor som faller inom ramen för den familjerättsliga lagstiftningen. Kommittén framställer förslag till vissa ändringar av mycket begränsad omfattning i föräldrabalken samt till ny kungörelse om barnavårdsmans verksamhet och tillsynen därå. Skälen för dessa förslag ävensom överväganden och principförslag rörande mera genomgripande ändringar i nämnda balk återfinnes i andra avdelningen av betänkandets motivavsnitt.

I tredje avdelningen av motiven avhandlar barnavårdskommittén frågan om högsta instans för prövning av barnavårdsmål. Kommittén framlägger där resultatet av vissa företagna undersökningar ävensom principiella synpunkter och överväganden, vilka utmynnar i en hemställan om skyndsamt, särskild utredning av frågan.

Barnavårdskommittén har under det nu avslutade arbete, som resulterat i slutbetänkandet, haft enahanda sammansättning som vid huvudbetänkandets avgivande och alltså utgjorts av generaldirektören och chefen för socialstyrelsen Ernst Bexelius, ordförande, socialläkaren Arne Bursell, ledamoten av riksdagens andra kammare Elsa Ewerlöf, advokaten Hugo Lindberg, filosofie licentiaten Karl Lindegren, borgarrådet Hjalmar Mehr, före detta ledamoten av riksdagens andra kammare Helga Sjöstrand, ledamoten av riksdagens första kammare Anna Sjöström-Bengtsson samt rektorn Harry Törnquist. Ledamoten Bursell har dock på grund av förhinder icke deltagit i detta arbete.

Kommittén har vidare liksom förut biträtts av följande experter, nämligen förste länsassessorn Erik Axelson, direktören vid allmänna barnhuset Ragnhild Berglind, tillförordnade byråchefen i socialstyrelsen Lars Bolin, före detta byråinspektören Viktor Carlson, barnavårdsassistenten Hildur Fägerstam, hovrättsrådet i hovrätten för Övre Norrland Hugo Henkow samt byråchefen i socialstyrelsen Göta Rosén. Hovrättsrådet Henkow har endast deltagit i den del av kommitténs arbete som ägnats åt föräldrabalken.

Hovrättsrådet i Svea hovrätt Rutger Nyman har liksom tidigare biträtt barnavårdskommittén såsom dess huvudsekreterare men har — frånsatt viss formell översyn — nödgats i huvudsak begränsa sin medverkan till att avse de frågor, som behandlas i andra motivavdelningen.

Såsom biträdande sekreterare har i arbetet deltagit dels byråsekreteraren hos socialstyrelsen Sara Björkman-Carlsson, dels ock socialvårdskon-sulenten Greta Grenander-Pehrling. Den sistnämnda, vilken biträtt kommittén särskilt vid utarbetandet av stadgor rörande familjevård för barn samt om barnavårdsinstitutioner och ungdomshem ävensom i det arbete, som redovisats i tredje motivavdelningen, har den 25 mars 1957 på egen begäran befriats från sitt sekreteraruppdrag.

Med denna redovisning för sitt arbete och dess resultat m. m. överlämnar barnavårdskommittén härmed vördsamt sitt tredje betänkande samt förklarar sig anse sitt uppdrag verkställt.

Ledamöterna Ewerlöf och Törnquist har på skäl, som utvecklats i särskilda reservationer, funnit sig icke kunna biträda vissa i betänkandet framställda förslag. Ledamoten Lindegren har gjort ett särskilt uttalande i anledning av vad kommittén anfört i tredje motivedelen. Reservationerna och det särskilda uttalandet fogas till betänkandet.

Stockholm den 25 november 1957.

Ernst Bexelius

Arne Bursell

Elsa Ewerlöf

Hugo Lindberg

Karl Lindegren

Hjalmar Mehr

Helga Sjöstrand

Anna Sjöström-Bengtsson

Harry Törnquist

/ Rutger Nyman

FÖRFATTNINGSSUTKAST

Lagen den 4 januari 1956 om socialhjälp

Gällande lydelse:

Förslag:

7 §.

Socialnämnden bör — — — — — berör nämndens.

I kommun, där särskild barnavårdsnämnd är tillsatt, böra socialnämnden och barnavårdsnämnden eller representanter för dem i den mån så finnes påkallat sammankomma för rådpläging om angelägenheter, som beröra båda nämnderna.

Då i kommun, som avses i andra stycket, socialnämnden vid prövning av fråga om socialhjälp finner skäl till antagande att någon, som ej fyllt 21 år, bör bliva föremål för åtgärd av barnavårdsnämnden, bör socialnämnden skyndsamt genom den ledamot, som är ledamot jämväl i barnavårdsnämnden, inhämta dess uppfattning i ärendet. Av socialnämnden införskaffad utredning bör därvid tillhandahållas barnavårdsnämnden jämte förslag till den åtgärd, som socialnämnden finner lämpligen böra vidtagas. Råda olika meningar mellan nämnderna, bör ärendet överlämnas till en tremannanämnd, bestående av den gemensamma ledamoten jämte ytterligare en ledamot av socialnämnden, vald av denna för ett år i sänder, och en ledamot av barnavårdsnämnden, vald av denna för motsvarande tid. Tremannanämnden har att skynd-

Socialnämnden och barnavårdsnämnden eller representanter för dem böra, i den mån så finnes påkallat, sammankomma för rådpläging om angelägenheter, som beröra båda nämnderna.

Då socialnämnden vid prövning av fråga om socialhjälp finner skäl till antagande att någon, som ej fyllt 21 år, bör bliva föremål för åtgärd av barnavårdsnämnden, bör socialnämnden till barnavårdsnämnden överlämna tillgänglig utredning i ärendet tillika med förslag till den åtgärd, som socialnämnden finner lämpligen böra vidtagas.

Gällande lydelse: *Förslag:*

samt avgöra, huruvida socialnämnden eller barnavårdsnämnden skall taga befattning med ärendet. Finner socialnämnden tremannanämndens avgörande icke kunna utan våda avvaktas, må socialnämnden tills vidare vidtaga lämplig åtgärd.

12 §.

Minderårig ävensom — — — — —	jämväl uppfostran.
Med minderårig avses den, som icke fyllt 16 år.	Med minderårig avses den, som icke fyllt 18 år.
Rörande omhändertagande — — — — —	i barnavårdslagen.

33 §.

För socialhjälp, som lämnats enligt 12 § eller som enligt 13 § utgivits till någon innan han fyllt 16 år, är hjälptagaren ersättningsskyldig under förutsättning att han	För socialhjälp, som lämnats enligt 12 § eller som enligt 13 § utgivits till någon innan han fyllt 18 år, är hjälptagaren ersättningsskyldig under förutsättning att han
a) där socialhjälp utgjort förskott å förmån, vartill han eljest är berättigad, efter hjälpens beviljande kommer i åtnjutande av denna förmån,	a) där socialhjälp utgjort förskott å förmån, vartill han eljest är berättigad, efter hjälpens beviljande kommer i åtnjutande av denna förmån,
b) medvetet eller av grov vårdslöshet lämnat oriktig eller vilseledande uppgift rörande behovet av socialhjälp eller	b) medvetet eller av grov vårdslöshet lämnat oriktig eller vilseledande uppgift rörande behovet av socialhjälp eller
c) varit berättigad att för den tid socialhjälp utgått uppbära särskild social förmån, som emellertid indragits eller minskats av den anledningen att han lämnat oriktig uppgift eller eljest brutit mot vad som är föreskrivet som villkor för dylik förmån.	c) varit berättigad att för den tid socialhjälp utgått uppbära särskild social förmån, som emellertid indragits eller minskats av den anledningen att han lämnat oriktig uppgift eller eljest brutit mot vad som är föreskrivet som villkor för dylik förmån.

36 §.

För socialhjälp, som enligt 12 § lämnats åt barn under 16 år, må	För socialhjälp, som enligt 12 § lämnats åt barn under 18 år, må
------------------------------------------------------------------	------------------------------------------------------------------

Gällande lydelse:

ersättning uttagas av barnets fader eller moder eller, då fråga är om adoptivbarn, av adoptanten. Har make adopterat andra makens barn, åligger ersättningsskyldigheten båda makarna.

Ersättning enligt — — — — — för alla.

Har någon, som enligt dom eller avtal är pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utgiva underhållsbidrag till barn eller adoptivbarn under 16 år, försummat att fullgöra denna plikt och har socialhjälp till följd härav måst lämnas åt barnet, föreligger ej ersättningsskyldighet för den av föräldrarna eller adoptivföräldrarna, som icke gjort sig skyldig till försummelse av sin underhållsskyldighet.

Vad i — — — — — denna paragraf.

Förslag:

ersättning uttagas av barnets fader eller moder eller, då fråga är om adoptivbarn, av adoptanten. Har make adopterat andra makens barn, åligger ersättningsskyldigheten båda makarna.

Har någon, som enligt dom eller avtal är pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utgiva underhållsbidrag till barn eller adoptivbarn under 18 år, försummat att fullgöra denna plikt och har socialhjälp till följd härav måst lämnas åt barnet, föreligger ej ersättningsskyldighet för den av föräldrarna eller adoptivföräldrarna, som icke gjort sig skyldig till försummelse av sin underhållsskyldighet.

Kungörelsen den 12 juni 1942 (nr 421) om efterlysning av vissa underhållsskyldiga

1 §.

Är någon — — — — — nedan sägs.

Vad nu — — — — — avtalet träffades.

Efterlysning må ock kunna äga rum av den, om vilken upplysning saknas var han uppehåller sig och som på grund av honom åliggande försörjningsplikt är skyldig att utgiva ersättning antingen till *fattigvårdsstyrelse* för *fattigvård*, som enligt 1 § lagen om *fattigvården* vid tiden för begäran om efterlysning lämnas hans barn eller adoptivbarn under 16 år eller *hans hustru*, eller ock till barnavårdsnämnd för samhällsvård eller *skyddsuppfostran*,

Efterlysning må ock kunna äga rum av den, om vilken upplysning saknas var han uppehåller sig och som på grund av honom åliggande försörjningsplikt är skyldig att utgiva ersättning antingen till *socialnämnd för socialhjälp*, som vid tiden för begäran om efterlysning lämnas hans barn eller adoptivbarn under 18 år eller *make och för vilken hjälp han enligt 35 och 36 §§ lagen om socialhjälp är ersättningsskyldig*, eller ock till barnavårdsnämnd för

Gällande lydelse:

som vid berörda tid beredes hans barn eller adoptivbarn under 16 år.

Förslag:

samhällsvård, som vid berörda tid beredes hans barn eller adoptivbarn under 18 år.

3 §.

2 mom. Vid framställning om efterlysning skola fogas

a) åldersbetyg eller utdrag av födelse- och dopbok rörande den underhållsskyldige eller annat av pastorsämbetet utfärdat intyg, utvisande den underhållsskyldiges fullständiga namn, födelsetid och födelseort;

b) intyg av polismyndighet att den underhållsskyldige icke kunnat anträffas å den ort, där han veterligen senast hade hemvist, och att upplysning saknas var han uppehåller sig;

c) i fall, som avses i 1 § första och andra stycket, bestyrkt avskrift av beslut eller avtal, varigenom bidraget blivit bestämt;

d) därest efterlysning begäres enligt 1 § tredje stycket och avser person, som häftar i skuld till *fattigvårdsstyrelse*, utdrag av *fattigvårdsstyrelsens* protokoll, utvisande att *fattigvård* beviljats, ävensom bevis att densamma *utgått enligt 1 § lagen om fattigvården*; samt

d) därest efterlysning begäres enligt 1 § tredje stycket och avser person, som häftar i skuld till *socialnämnd*, utdrag av *socialnämndens* protokoll, utvisande att *socialhjälp* beviljats, ävensom bevis att densamma *avser sådan i 35 och 36 §§ socialhjälpslagen avsedd socialhjälp, för vilken han är återbetalningsskyldig*; samt

e) därest efterlysning begäres enligt 1 § tredje stycket och avser person, som häftar i skuld till barnavårdsnämnd, utdrag av barnavårdsnämndens protokoll rörande omhändertagande för samhällsvård *eller skyddsuffostran* samt, i fall av omhändertagande *för skyddsuffostran*, bestyrkt avskrift av antingen förklaring om sådant samtycke, som i 25 § barnavårdslagen sägs, eller lagakraftvunnet beslut rörande omhändertagandet.

e) därest efterlysning begäres enligt 1 § tredje stycket och avser person, som häftar i skuld till barnavårdsnämnd, utdrag av barnavårdsnämndens protokoll rörande omhändertagande för samhällsvård samt, i fall av omhändertagande *enligt 98 eller 99 § barnavårdslagen*, bestyrkt avskrift av antingen förklaring om sådant samtycke, som i 55 § barnavårdslagen sägs, eller lagakraftvunnet beslut rörande omhändertagandet.

Där särskilda — — — — — ej företetts.

Polismyndighet är — — — — — b) sägs.

Allmänna läkarinstruktionen den 19 december 1930

Gällande lydelse:

24 §.

1. Angående skyldighet för provinssiälläkare att vara ledamot av hälsovårdsnämnd och barnavårdsnämnd och att i vissa fall närvara vid sammanträde med särskild kommunal nykterhetsnämnd ävensom om rätt för provinssiälläkare att göra framställning om sammanträde med hälsovårdsnämnd och barnavårdsnämnd samt att delta i hälsovårdsnämnds, barnavårdsnämnds och fattigvårdsstyrelses förhandlingar är särskilt stadgat.

Förslag:

1. Angående skyldighet för provinssiälläkare att vara ledamot av hälsovårdsnämnd och att i vissa fall närvara vid sammanträde med särskild kommunal nykterhetsnämnd ävensom om rätt för provinssiälläkare att göra framställning om sammanträde med hälsovårdsnämnd samt att delta i hälsovårdsnämnds förhandlingar är särskilt stadgat.

Stadga om fosterbarnsvård och fosterbarnskontroll

Allmänna bestämmelser

1 §.

Barnavårdsnämnden har att med uppmärksamhet följa förhållandena inom fosterbarnsvården samt genom tillsyn över fosterhemmen, upplysningsverksamhet och på annat lämpligt sätt söka befordra en god fosterbarnsvård inom kommunen.

Stadga om fosterbarnsvård och annan familjevård för barn

Allmänna bestämmelser

1 §.

Barnavårdsnämnden har att med uppmärksamhet följa förhållandena inom familjevården för barn och att genom tillsyn och upplysning samt på annat lämpligt sätt söka befordra en god familjevård inom kommunen.

2 §.

Till fosterbarnsinspektör, som i 74 § barnavårdslagen sägs, bör regelmässigt utses kvinna.

Fosterbarnsinspektör bör fullgöra sitt uppdrag med takt och finkänslighet. Hon bör lämna såväl barnen som de för barnens vård ansvariga personerna råd och vägledning samt sträva efter att vinna deras förtroende.

Gällande lydelse:

2 §.

Det åligger länsstyrelsen att, med biträde av barnavårdsassistenten, dels öva tillsyn över den verksamhet, som utövas av barnavårdsnämnderna på fosterbarnsvårdens område, dels med upplysningar och råd tillhandagå nämnderna i dessa hänseenden, dels ock genom upplysningsverksamhet och på annat lämpligt sätt verka för en god fosterbarnsvård.

3 §.

Barnavårdsnämnder och barnavårdsassistenter skola upprätthålla samarbete med myndigheter, institutioner, föreningar och andra, vilkas verksamhet berör fosterbarnsvården.

Förslag:

3 §.

Det åligger länsstyrelsen att dels öva tillsyn över den verksamhet, som utövas av barnavårdsnämnderna på familjevårdens område, dels med upplysningar och råd tillhandagå nämnderna i dessa hänseenden, dels ock på annat lämpligt sätt verka för god familjevård.

Till stöd för sin tillsynsverksamhet skall länsstyrelsen föra förteckning över samtliga fosterbarn i länet med anteckningar om vad som förekommit eller iakttagits av vikt beträffande fosterbarn och fosterhem jämte vad som eljest kan vara av betydelse för bedömande av hemmens lämplighet.

I förteckningen skall även antecknas inom länet förekommande fall, där tillstånd till mottagande av fosterbarn vägrats eller förbud att mottaga fosterbarn meddelats.

4 §.

Socialstyrelsen har att i enlighet med 16 § barnavårdslagen följa förhållandena på familjevårdens område samt söka främja en ändamålsenlig utveckling.

*Gällande lydelse:**Fosterhemsförmedling*

4 §.

Barnavårdsnämnder och barnavårdsassistenter böra i förväg söka träda i förbindelse med enskilda personer, vilka kunna antagas vara lämpliga som barnafostrare och vilka att mottaga fosterbarn. Barnavårdsnämnder i olika kommuner och barnavårdsassistenter i skilda län böra bistå varandra vid anskaffandet av lämpliga fosterhem.

5 §.

Utackordering av fosterbarn genom barnavårdsnämnds försorg bör, där så lämpligen kan ske, verkställas genom förmedling av barnavårdsassistenten. Denne bör jämväl eljest, i den mån övriga arbetsuppgifter det medgiva, efter framställning tillhandagå vid förmedling av fosterhem.

Undersökning av fosterhem

6 §.

Undersökning, som i 52 § barnavårdslagen sägs, skall å barnavårdsnämndens vägnar verkställas genom personligt besök i vederbörande hem av fosterbarnsinspektör, som nedan i 7 § sägs, eller annan lämplig person. Härvid skola upplysningar inhämtas rörande samtliga de förhållanden, vilka kunna vara av betydelse för bedömning av hemmets och barnafostrarens lämplighet, och särskild uppmärksamhet ägnas frågan, huruvida barnafostraren eller annan i hemmet boende är behäftad

*Förslag:**Fosterhemsförmedling*

5 §.

Anskaffande av fosterhem för fosterbarn, som skall placeras genom barnavårdsnämnds försorg, bör, där så lämpligen kan ske, verkställas genom förmedling av barnavårdsombud.

I län, där sådant ombud icke är anställt, bör barnavårdsassistent, i den mån övriga arbetsuppgifter det medgiva, efter framställning tillhandagå vid förmedling av fosterhem.

Barnavårdsnämnder i olika kommuner skola bistå varandra vid anskaffandet av lämpliga fosterhem.

Prövning av fosterhem

6 §.

Utredning, som i 75 § barnavårdslagen avses, skall å barnavårdsnämndens vägnar verkställas av fosterbarnsinspektör eller annan lämplig person. Under utredningen skall personligt besök göras i det avsedda fosterhemmet. Om så prövas erforderligt, skola handlingarna kompletteras med läkarintyg avseende fosterföräldrarna.

Barnavårdsnämnden äger, där särskilda skäl det påkalla, erhålla länsstyrelsens bistånd vid utredning, som i första stycket avses.

Gällande lydelse:

med sjukdom, som kan komma att menligt inverka på barnets kroppsliga eller själsliga hälsa. I fall av behov skall undersökaren söka föranstalta om härför erforderlig läkarundersökning.

Barnavårdsassistenten är i mån av tid pliktig bistå barnavårdsnämnden vid undersökning, som i första stycket avses.

Förslag:

7 §.

Vid barnavårdsnämnds prövning, huruvida sökt tillstånd att mottaga fosterbarn må givas, skall beaktas alla förhållanden, som kunna antagas vara av väsentlig betydelse för barnets vård, fostran och utbildning samt dess hälsa och utveckling såsom fosterbarn hos den eller de sökande.

Framst skall uppmärksammas, huruvida sökandes psykiska och fysiska förutsättningar, hans livsföring och allmänna läggning äro sådana, att det kan med bestämdhet antagas, att han kommer att behandla barnet kärleksfullt och vinna dess tillgivenhet ävensom att han över huvud taget är lämplig att leva samman med barnet, vårda och fostra det. Hänsyn skall vidare tagas till sökandes familje- och hemförhållanden samt till hans personliga och ekonomiska förhållanden i övrigt.

Vad nu sagts beträffande sökande skall i tillämpliga delar och erforderlig omfattning gälla annan person, som vistas i det avsedda fosterhemmet.

*Gällande lydelse:**Förslag:*

8 §.

Barnavårdsnämnd må giva tillstånd till mottagande av fosterbarn endast om nämnden med hänsyn till de i föregående paragraf berörda omständigheterna samt skälen för sökandes önskan att mottaga fosterbarn finner i 65 § barnavårdslagen angivna villkor vara uppfyllda. För att så skall vara fallet bör förutsättas, att barnavårdsnämnd anser sig kunna hålla för visst, att fosterhemmet kommer att för fosterbarnet bli likvärdigt med ett gott föräldrahem.

Som regel böra endast äkta makar erhålla tillstånd att mottaga fosterbarn. Det bör iakttagas, att ålderskillnaden mellan fosterföräldrar och fosterbarn ej blir större än som motsvarar normal åldersskillnad mellan föräldrar och barn. Där ej särskilda omständigheter föranleda till annat, må i samma fosterhem ej samtidigt vårdas flera än två fosterbarn, om de ej samtliga äro syskon. Har sökande egna barn, som vårdas i hemmet, bör för tillstånd att mottaga fosterbarn krävas, att fosterbarnet är yngre än sökandens egna barn.

Tillsynen över fosterbarn och fosterhem

7 §.

Tillsynen över fosterbarn och fosterhem skall å barnavårdsnämndens vägnar utövas av därtill särskilt utsedda personer med intresse för och erfarenhet av barnavård (fosterbarnsinspektörer). Till fosterbarnsinspektör i fråga om späda barn bör regelmässigt utses kvinna, såvitt möjligt med utbildning i barnavård.

Tillsyn över fosterbarn och fosterhem

9 §.

När barnavårdsnämnd meddelat någon tillstånd att mottaga fosterbarn eller ej funnit anledning vidta åtgärd med anledning av anmälan att fosterbarn har mottagits, skall nämnden erinra fosterföräldrarna om vad som enligt 71 och 73 §§ barnavårdslagen åligger dem samt upplysa dem om huru nämnden utövar tillsyn över fosterhem.

8 §.

Fosterbarnsinspektör skall med uppmärksamhet följa barnets utveckling och övervaka dess uppförande ävensom utöva tillsyn däröver, att barnafostern noggrant fullgör sina skyldigheter samt att barnet, om det mottagits för yrkesutbildning eller arbetsanställning, erhåller de förmåner, som blivit överenskomna, samt den uppsikt och handledning, varav det är i behov.

Vid fullgörandet av sitt uppdrag bör fosterbarnsinspektören förfara med allvar och nit men ock med takt och finkänslighet. Han bör lämna barnafostern och barnet råd och vägledning samt sträva efter att vinna deras förtroende.

För utövandet av tillsynen har fosterbarnsinspektören att i den omfattning, som med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall finnes påkallad, avlägga personliga besök i fosterhemmet, som regel å i förväg ej tillkännagivna tider.

Om barnet bevistar skola, skall

10 §.

Fosterbarnsinspektör skall göra sig förtrogen med varje fosterbarns levnadsförhållanden, hälsotillstånd och trivsel samt med uppmärksamhet följa barnets utveckling. Fosterbarnsinspektör skall ock vaka över att fosterbarns ekonomiska intressen tillvaratages på sätt i 77 § första stycket barnavårdslagen sägs. Inspektören bör verka för att fosterlön ändras i anslutning till väsentliga ändringar i prisnivån samt att barnet, om det mottagits för yrkesutbildning eller arbetsanställning, erhåller de förmåner, som blivit överenskomna.

För utövandet av tillsynen har fosterbarnsinspektören att i den omfattning, som med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall finnes påkallad, avlägga personliga besök i fosterhemmet, som regel å i förväg ej tillkännagivna tider.

Om barnet bevistar skola, skall

Gällande lydelse:

fosterbarnsinspektören *inhämta upplysningar angående barnets förståndsutveckling, kunskaper, uppförande och flit. Även på annat lämpligt sätt bör inspektören söka skaffa sig upplysningar om barnet, särskilt angående dess hälsotillstånd och karaktär.*

9 §.

Där fosterbarn visar anlag för studier eller fallenhet för hantverk samt iakttagert ett gott uppförande och arbetshåg, bör fosterbarnsinspektören i fall av behov hos barnavårdsnämnden göra framställning om beredande åt barnet av lämplig undervisning eller utbildning.

10 §.

Förekommer anledning till anmärkning mot barnet eller *barnafostern* eller mot förhållandena i fosterhemmet eller å barnets arbetsplats, skall fosterbarnsinspektören genom lämpliga föreställningar söka åstadkomma rättelse. Vinnes ej rättelse eller är missförhållandet av allvarligare beskaffenhet, skall inspektören ofördröjligen anmäla saken hos barnavårdsnämnden eller dess ordförande. Föranleder dylik anmälan icke någon barnavårdsnämndens åtgärd, skall inspektören, om skäl därtill förefinnes, bringa förhållandet till barnavårdsassistentens kännedom.

Förslag:

fosterbarnsinspektören *uppmärksamt följa barnets förhållanden i skolan.*

11 §.

I god tid innan fosterbarn avslutar sin skolgång bör fosterbarnsinspektören göra sig underrättad om vilken fortsatt undervisning eller utbildning, som motsvarar barnets anlag och förutsättningar samt anmäla detta till barnavårdsnämnden.

När skäl därtill finnes, bör fosterbarnsinspektören göra framställning om tillsynens förlängning jämlikt 85 § barnavårdslagen.

12 §.

Förekommer anledning till anmärkning mot barnet eller *fosterföräldrarna* eller mot förhållandena i fosterhemmet, skall fosterbarnsinspektören genom lämpliga föreställningar söka åstadkomma rättelse. Vinnes ej rättelse eller är missförhållandet av allvarligare beskaffenhet, skall inspektören ofördröjligen anmäla detta hos barnavårdsnämnden. Föranleder dylik anmälan icke sådan åtgärd från nämndens sida, som inspektören finner påkallad, skall hon bringa förhållandet till länsstyrelsens kännedom.

Gällande lydelse:

11 §.

Fosterbarnsinspektören skall föra noggranna anteckningar rörande verkställda hembesök, vid desamma gjorda iakttagelser samt i anledning därav vidtagna åtgärder.

Så snart anledning därtill finnes samt i varje fall minst en gång varje år skall inspektören genom utdrag av anteckningarna eller å annat lämpligt sätt delgiva barnavårdsnämnden eller dess ordförande vad som vid tillsynen förevarit.

Förslag:

13 §.

Fosterbarnsinspektören skall föra noggranna anteckningar rörande verkställda hembesök, vid desamma gjorda iakttagelser samt i anledning därav vidtagna åtgärder.

Så snart anledning därtill finnes samt i varje fall minst en gång varje år skall inspektören genom utdrag av anteckningarna eller å annat lämpligt sätt delgiva barnavårdsnämnden eller dess ordförande vad som vid tillsynen förevarit.

14 §.

Barnavårdsnämnden skall en gång varje år till länsstyrelsen lämna meddelande om fosterbarn, som står under nämndens tillsyn. För varje barn skall i meddelandet återgivas det huvudsakliga innehållet i fosterbarnsinspektörens rapporter eller också skola dessa bifogas meddelandet. Uppgift skall tillika lämnas om vad barnavårdsnämnden eljest i väsentliga hänseenden har sig bekant om förhållandena i fosterhemmet. Meddelande skall avgivas enligt formulär, som fastställles av socialstyrelsen.

Då barnavårdsnämnden avslagit ansökan om tillstånd att mottaga fosterbarn eller meddelat förbud för någon att mottaga sådant barn, skall länsstyrelsen omedelbart underrättas om beslutet.

Har rapport från fosterbarnsinspektör i original tillställts länsstyrelsen, skall rapporten skyndsamt återställas till barnavårdsnämnden.

Gällande lydelse:

Förslag:

Tillsyn över barns vård i annat enskilt hem än föräldrahem eller fosterhem

15 §.

Vad i 6—8 §§ stadgats om prövning av fosterhems lämplighet skall i tillämpliga delar iakttagas vid bedömning av hem, där någon mottagit barn beträffande vilket anmälningsplikt enligt 78 § barnavårdslagen inträtt eller beslut jämlikt 79 § andra stycket samma lag fattats.

Barn, som här avses (vistelsebarn), skall vara föremål för tillsyn genom fosterbarnsinspektör på samma sätt och i samma omfattning som fosterbarn, dock med de inskränkningar i fråga om aktgivande på barnets ekonomiska intressen och utbildning, som framgår av 79 § första stycket barnavårdslagen.

16 §.

Barnavårdsnämndens tillsyn över vård av barn, vars vistelse i annat enskilt hem än fosterhemmet är förordad av dess skolgång (skolinackorderad), och över vård av barn, som mottages i enskilt hem under begränsad del av dygnet (barn i familjedaghem), utövas av fosterbarnsinspektör. Denna skall fördenskull avlägga personliga besök i hemmen i den omfattning, som med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall finnes påkallat.

Vid tillsyn å skolinackorderade barns förhållanden skall fosterbarnsinspektören låta sig angeläget vara att upprätthålla regelbunden kontakt med skolans representanter.

Gällande lydelse:

angeläget vara att för åstadkommande av ett gott resultat söka få till stånd ett förtroendefullt och vänskapligt förhållande såväl till den övervakade själv som till hans anhöriga. I sådant syfte bör han jämväl, då så anses lämpligt, söka att åvägabringa samarbete med sådana till stöd för hemuppföstran inrättade anstalter samt för barns och ungdoms välfärd verksamma föreningar, stiftelser och enskilda personer, vilka kunna antagas bliva honom till hjälp vid övervakningsarbetet. Där så anses lämpligt, bör övervakaren kalla den övervakade att på bestämda tider infinna sig hos övervakaren.

Vid övervakningens utövande skall iakttagas, att, såvitt möjligt är, den övervakade icke utsättes för allmän uppmärksamhet eller störes i sin lovliga verksamhet samt att kostnader icke ådragas honom utöver vad som är oundgängligen nödvändigt.

10 § andra—fjärde punkterna.

Övervakaren bör även utan dröjsmål besöka den övervakade i dennes hem för att taga närmare kännedom om de förhållanden, under vilka han lever. Dylika besök böra därefter företagas så ofta sådant påfordras för övervakningens fullgörande, dock minst en gång i månaden. Övervakaren bör särskilt låta sig angeläget vara att genom samtal med den övervakades anhöriga eller andra, som hava kännedom om honom, göra sig noggrant underrättad om

Förslag:

nämnden kan hava meddelat, giva råd, hjälp och vägledning, vara ett personligt stöd för den, som åtgärden berör, och sträva efter att få till stånd ett förtroendefullt och vänskapligt förhållande såväl till denne som till hans anhöriga. Då tillsynen eller övervakningen rör barn, bör han stödja föräldrarna i deras vård och föstran av barnet. Han bör, där detta kan antagas bli till hjälp, samarbeta med socialvårdsorgan och kommunala organ i övrigt, med enskild hjälpverksamhet samt med tjänsteläkare, barnvårdscentraler, centraler för psykisk barn- och ungdomsvård, arbetsförmedlingar och jämförliga organ.

Vid tillsyn och övervakning bör tillses, att den åtgärden berör ej utsättes för allmän uppmärksamhet eller störes i sin lovliga verksamhet samt att onödiga kostnader icke åsamkas honom.

3 §.

Tillsynsman och övervakare bör snarast efter det han erhållit uppdraget besöka den åtgärden avser i dennes hem eller bostad. Dylika besök böra därefter av tillsynsman företagas så ofta sådant påfordras för tillsynens fullgörande. Övervakare bör genom hembesök eller på annat sätt upprätthålla fortlöpande personlig kontakt med den övervakade. I övrigt skall tillsynsman och övervakare hålla sig noggrant underrättad om den underåriges förhål-

Gällande lydelse:

hans anlag, vanor, sällskap samt övriga omständigheter, vilka kunna vara vägledande för de åtgärder, som böra vidtagas för hans tillrättaförande.

11 § första, andra och tredje styckena samt fjärde stycket första punkten.

Befinner sig den övervakade i skolåldern, bör övervakaren av hans lärare inhämta upplysningar angående hans skolgång, uppförande och flit.

Har den övervakade arbetsanställning, bör övervakaren, där så kan ske utan men för den övervakade, sätta sig i förbindelse med dennes arbetsgivare för att vinna upplysningar rörande hans förhållande i arbetet.

Är den övervakade efter avslutad skolgång utan arbete, bör övervakaren göra vad på honom ankommer för att bereda den övervakade lämpligt arbete eller lämplig sysselsättning. Övervakaren bör därvid iakttaga vad i sådant hänseende stadgas i 23 § 1 mom. sista stycket barnavårdslagen.

Genom att anvisa god och nyttig förströelse under den övervakades fritid bör övervakaren söka föra hans intressen in på bättre vägar.

11 § fjärde stycket andra punkten.

Hava arbets- eller bostadsförhållandena eller eljest förhållandena i

Förslag:

landen och andra omständigheter, vilka kunna vara av betydelse för uppdragets fullgörande. Övervakare bör söka samarbete med den övervakades familj och andra honom närstående för att om möjligt erhålla deras bistånd att hjälpa den övervakade.

4 §.

Är underårig, som tillsyns- eller övervakningsbeslut gäller, inskriven i skola eller annan läroanstalt, bör samråd angående tillsynen eller övervakningen ske med företrädare för skolan.

Har den underåriga arbetsanställning, bör tillsynsmannen eller övervakaren där så bedömes kunna ske utan men, sätta sig i förbindelse med arbetsgivaren för samråd och bistånd.

5 §.

Äro för den, som ställts under övervakning, hem- eller arbetsför-

Gällande lydelse:

hemmet varit medverkande orsak till att barnavårdsnämnden måst ingripa mot den övervakade, bör övervakaren söka åstadkomma ändring i dessa förhållanden.

13 § andra stycket.

Barnavårdsnämnd (ungdomsnämnd) eller skyddshemsstyrelse, som förordnat om övervakning, må förklara den övervakade skyldig att efterkomma föreskrift och foga sig i anordning, som övervakaren finner erforderlig för hans rättelse.

13 § första stycket.

Den övervakade skall städse hålla övervakaren underrättad om sin bostad och adress, på kallelse inställa sig hos honom och ej undandraga sig hans besök, ofördröjligen besvara hans skriftliga *meddelanden*, bemöda sig om att följa hans råd och *taga rättelse av hans varningar*, ej lämna arbetsanställning utan att dessförinnan hava inhämtat övervakarens råd samt i övrigt söka, *i vad på honom ankommer*, underlätta övervakningens fullgörande.

14 §.

Uppkommer på grund därav, att den övervakade och övervakaren vistas på *skilda orter*, eller av annan anledning svårighet för den övervakade att inställa sig hos övervakaren

Förslag:

hållandena eller levnadsomständigheterna i övrigt sådana, att syftet med åtgärden motverkas, bör övervakaren söka åstadkomma ändring därutinnan. *Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning i fråga om särskild tillsyn.*

6 §.

Har barnavårdsnämnd beslutit föreskrifter enligt 94 eller 130 § barnavårdslagen ankommer det på tillsynsman eller övervakare att lämna den ledning för efterlevnad av föreskrifterna, som kan vara erforderlig. I övrigt har han att meddela de bestämmelser, som erfordras för genomförandet av tillsynen eller övervakningen, såsom angående tider för besök och sammanträffanden m. m.

7 §.

Underårig, som ställts under övervakning, skall städse hålla övervakaren underrättad om sin bostad och adress, på kallelse inställa sig hos honom och ej undandraga sig hans besök, ofördröjligen besvara hans skriftliga *förfrågningar*, bemöda sig om att följa hans råd, ej lämna arbetsanställning utan att dessförinnan hava inhämtat övervakarens råd samt i övrigt söka underlätta övervakningens fullgörande.

8 §.

Vistas den övervakning avser på annan ort än övervakaren eller föreligger av annan anledning svårighet för denne att personligen utöva sitt uppdrag och finner nämnden ej

Gällande lydelse:

eller för denne att göra besök hos den övervakade, och befinnes ej lämpligt att överflytta övervakningen på annan, må övervakaren kunna anlita lämplig person, förening eller stiftelse såsom biträde vid inhämtande av de upplysningar, som äro för övervakningen behöfliga. Vad i 13 § stadgats om skyldighet för den övervakade att inställa sig på kallelse och ej undandraga sig besök samt i övrigt söka underlätta övervakningens fullgörande skall gälla, även då övervakning utövas genom övervakarens biträde.

15 § andra stycket.

Övervakaren bör rådgöra med sin uppdragsgivare om allt av vikt, som rör övervakningen.

16 §.

Är övervakningen anordnad med stöd av 23 § 2 mom. barnavårdslagen och anser övervakaren förhållandena påkalla, att den övervakade omhändertages för skyddsuppfost-
ran, åligger det övervakaren att där-
om göra anmälan hos barnavårds-
nämnden (ungdomsnämnden) eller
hos den, som nämnden kan hava ut-
sett att mottaga sådan anmälan.

Är fråga om villkorligt utskrivnen och anser övervakaren förhållandena påkalla, att den utskrivne återtages, skall anmälan därom göras beträffande skyddshemselev hos skyddshemmets styrelse och i annat fall hos barnavårdsnämnden (ungdoms-

Förslag:

lämpligt att utse ny övervakare eller att överflytta befattningen med övervakningen till annan barnavårdsnämnd, äger övervakaren anlita lämplig person såsom biträde. Mot-
svarande gälle särskild tillsyn.

Vad i 7 § stadgats om skyldighet för övervakad att inställa sig på kallelse och ej undandraga sig besök samt i övrigt söka underlätta övervakningens fullgörande skall gälla även då övervakning utövas genom biträde som här sägs.

9 §.

Tillsynsman och övervakare bör samråda med barnavårdsnämnden om allt av vikt, som rör tillsynen eller övervakningen.

10 §.

Tillsynsman och övervakare skall göra anmälan till barnavårdsnämnden

1. om den underårige vistas å ort, där tillsynsmannen eller övervakaren ej kan personligen öva tillsyn över honom, eller om av annan orsak varaktig svårighet uppkommit för tillsynsmannen eller övervakaren att utan anlåtande av biträde utöva sitt uppdrag,

2. om förhållandena påkalla hjälpåtgärder från nämndens sida, behov föreligger av förmaning, varning eller föreskrifter eller anledning förekommer att ändra eller upphäva givnen föreskrift, samt

Gällande lydelse:

nämnden) eller den, som nämnden kan hava utsett att mottaga sådan anmälan.

17 §.

Flyttar den omhändertagne till annan bostad och anser sig övervakaren på grund därav ej kunna behörigen fullgöra övervakningen, eller blir övervakaren av sjukdom, bortresa eller annan orsak hindrad att fullgöra densamma, skall han ofördröjligen göra anmälan därom till sin uppdragsgivare.

15 § första stycket.

Övervakaren har att till sin uppdragsgivare avgiva rapport angående övervakningen å tid och på sätt, som av denne bestämmes.

Förslag:

3. om tillsynsmannen eller övervakaren anser, att beslut bör fattas om den underåriges omhändertagande för samhällsvård, att villkorligt anstånd med verkställighet av omhändertagandebeslut rörande den underåriga bör förklaras förverkat eller att, efter villkorligt upphörande av samhällsvården, denna bör återupptagas eller ock slutligt upphöra.

11 §.

Tillsynsman och övervakare skall föra noggranna anteckningar rörande tillsynen eller övervakningen. Han skall hålla barnavårdsnämnden underrättad om allt av vikt som förekommit under uppdragets fullgörande. I sådant syfte skall han till nämnden avgiva rapport angående sitt uppdrag å tid och på sätt, som av nämnden bestämmes.

12 §.

Tillsynsman och övervakare har att ställa sig till noggrann efterrättelse vad i 6 § barnavårdslagen är stadgat om tystnadsplikt samt om förvaring av handlingar i barnavårdsärenden.

Stadga om barnavårdsanstalter

Tillsyn över barnavårdsanstalter

1 §.

I egenskap av tillsynsmyndighet över rikets barnavårdsanstalter åligger det socialstyrelsen — med biträde av statens inspektör för fattigvård och barnavård — att leda och övervaka den slutna och halvöppna barnavården inom riket och främja dess ändamålsenliga utveckling. I sådant syfte har socialstyrelsen bland annat att utfärda allmänna anvisningar rörande i sammanhang härmed stående spörsmål samt att följa länsstyrelsernas och barnavårdsnämndernas verksamhet för övervakning av barnavårdsanstalterna och lämna dessa myndigheter vägledning och bistånd.

Vid utövande av tillsynen över barnavårdsanstalterna skall socialstyrelsen i frågor, som röra hälso- och sjukvård, samråda med medicinalstyrelsen.

2 §.

Länsstyrelsen har att med biträde av barnavårdsassistenten dels vaka över att verksamheten vid de sär-

Stadga om barnavårdsinstitutioner och ungdomshem

1 §.

I denna stadga avses med ungdomshem sådant ungdomshem, som i 135 § barnavårdslagen sägs, och med skolhem sådant skolhem, å vilket enligt 138 § barnavårdslagen bestämmelserna i 10 kap. samma lag skola äga tillämpning.

Om tillsyn

2 §.

I egenskap av tillsynsmyndighet har socialstyrelsen att leda och övervaka verksamheten vid barnavårdsanstalterna inom riket samt att följa verksamheten vid ungdomshemmen. Socialstyrelsen skall söka främja dessa institutioners ändamålsenliga utveckling. I sådant syfte har socialstyrelsen bland annat att utfärda allmänna anvisningar rörande i sammanhang härmed stående spörsmål samt att följa länsstyrelsernas och barnavårdsnämndernas verksamhet för övervakning av barnavårdsanstalterna och lämna dessa myndigheter vägledning och bistånd.

Vid utövande av tillsynen över barnavårdsanstalterna skall socialstyrelsen i frågor, som röra hälso- och sjukvård, samråda med medicinalstyrelsen.

3 §.

Länsstyrelsen har att vaka över att de barn, som vistas å de särskilda barnavårdsanstalterna i länet, er-

Gällande lydelse:

skilda barnvårdsanstalterna i länet bedrivs i enlighet med gällande bestämmelser och i övrigt på sådant sätt att där intagna barn erhålla tillfredsställande vård och uppfostran, dels ock följa barnvårdsnämndernas verksamhet för övervakning av barnvårdsanstalterna och därvid lämna barnvårdsnämnderna vägledning och bistånd.

3 §.

För utövande av tillsyn över barnvårdsanstalterna äga socialstyrelsen, länsstyrelsen och barnvårdsnämnden underkasta *dylik anstalt inspektion samt infordra uppgifter rörande dess verksamhet och övriga förhållanden*. Representant för myndighet som nu sagts, vilken i tjänsten söker tillträde till *barnvårdsanstalt*, må ej förvägras detta.

4 §.

Om vissa tjänsteläkares skyldighet att öva tillsyn över barnvårdsanstalter är särskilt stadgat.

Förslag:

hålla god vård och fostran samt att verksamheten i övrigt bedrivs i enlighet med gällande bestämmelser. Länsstyrelsen skall ock tillse att förhållandena i skolhem och hem för barn med kroppsfel äro ur barnvårdssynpunkt tillfredsställande samt att den omvårdnad, som beredes vid ungdomshem, är tillfredsställande. Såsom tillsynsmyndighet skall länsstyrelsen tillika lämna barnvårdsnämnderna vägledning och bistånd i deras verksamhet för övervakning av barnvårdsinstitutioner och ungdomshem.

4 §.

För utövande av tillsyn över barnvårdsanstalter och ungdomshem äga socialstyrelsen, länsstyrelsen och barnvårdsnämnden underkasta *dem* inspektion. *Finner tillsynsmyndighet skälig anledning antaga, att institution är att hänföra till barnvårdsinstitution eller ungdomshem, äger myndigheten infordra uppgifter rörande dess verksamhet och övriga förhållanden*. Representant för myndighet, som nu sagts, vilken i tjänsten söker tillträde till *institutionen*, må icke förvägras detta.

5 §.

Om vissa tjänsteläkares skyldighet att öva tillsyn över barnvårdsanstalter är särskilt stadgat.

*Inrättande av nya barnavårdsanstalter
m. m.*

5 §.

Ansökning om godkännande, varom förmäles i 41 § 1 mom. barnavårdslagen, eller om tillstånd, som avses i 2 mom. av samma paragraf, skall ingivas till socialstyrelsen. Sökes samtidigt statsbidrag till anordnande av *barnhemmet*, skall socialstyrelsen — efter hörande av länsstyrelsen och, där anstalten skall drivas av annan än landsting eller stad, som icke deltagar i landsting, landstingets förvaltningsutskott respektive stadsfullmäktige i stad som nyss nämnts — jämte eget yttrande överlämna planen eller tillståndsansökningen till Kungl. Maj:t. I annat fall har socialstyrelsen att, efter hörande av länsstyrelsen samt förvaltningsutskottet respektive stadsfullmäktige, själv företaga ärendet till avgörande.

Där socialstyrelsen har att meddela tillstånd till inrättande av barnhem, tillkommer det ock styrelsen att pröva, huruvida för barnhemmet skall finnas reglemente, samt att fastställa sådant.

Sådant ärende rörande *barnhem*, som avses i 41 § 4 mom. barnavårdslagen, avgöres av socialstyrelsen efter hörande, där så är erforderligt, av länsstyrelsen samt landstingets förvaltningsutskott respektive stadsfullmäktige i stad utom landsting.

*Inrättande av nya barnavårdsanstalter
och ungdomshem*

6 §.

Ansökning om godkännande, varom förmäles i 141 § barnavårdslagen, eller om tillstånd, som avses i 142 § samma lag, skall ingivas till socialstyrelsen. Sökes samtidigt statsbidrag till anordnande av *barnhem*, skall socialstyrelsen — efter hörande av länsstyrelsen och, där anstalten skall drivas av annan än landsting eller stad, som icke deltagar i landsting, landstingets förvaltningsutskott respektive stadsfullmäktige i stad som nyss nämnts — jämte eget yttrande överlämna planen eller tillståndsansökningen till Kungl. Maj:t. *Gäller ansökningen barnhem och sökes icke samtidigt statsbidrag till anordnandet eller gäller ansökningen annan barnavårdsanstalt än barnhem*, har socialstyrelsen att, efter hörande av länsstyrelsen samt förvaltningsutskottet respektive stadsfullmäktige, själv företaga ärendet till avgörande.

Sådant ärende rörande *barnavårdsanstalt*, som avses i 144 § barnavårdslagen, avgöres av socialstyrelsen efter hörande, där så är erforderligt, av länsstyrelsen samt landstingets förvaltningsutskott respektive stadsfullmäktige i stad utom landsting.

Gällande lydelse:

6 §.

Ansökning, som avses i 5 § första stycket, skall vara åtföljd av beskrivning av den fastighet, där *barnhemmet* skall inrymmas, jämte fullständiga ritningar.

Ansökningen skall därutöver innehålla uppgifter angående

a) den som skall driva *barnhemmet* och, där styrelse för *hemmet* skall finnas, namn och adress å styrelsens *ledamöter och suppleanter eller, om de ännu icke utsetts, deras antal och den ordning, i vilken de skola utses;*

b) *barnhemmets* ändamål och upptagningsområde;

c) det högsta antal barn och mödrar, som *hemmet* samtidigt skall kunna mottaga, ävensom den högsta och den lägsta åldern på de barn, som skola *vara intagna å hemmet;*

d) *hemmets* personal och dess utbildning;

e) ordningen för läkarvårdens handhavande vid *hemmet;* samt

f) de vårdavgifter, som skola utgå, ävensom det sätt, varpå i övrigt kostnaderna för *barnhemmets* anordnande och drift skola täckas.

För *barnhem*, som skall drivas av förening eller stiftelse, skall ansökningen därjämte innehålla uppgift å den, som äger att för föreningen eller stiftelsen tala och svara, samt åtföljas av ett exemplar av gällande stadgar.

Förslag:

7 §.

Ansökning, som avses i 6 § första stycket, skall vara åtföljd av beskrivning av den fastighet, där *barnavårdsanstalten* skall inrymmas, jämte fullständiga ritningar.

Ansökningen skall därutöver innehålla uppgifter angående

a) den som skall driva *barnavårdsanstalten* och, där styrelse för *anstalten* skall finnas, namn och adress å styrelsens *ordförande och verkställande ledamot, om sådan finnes;*

b) *barnavårdsanstaltens* ändamål och upptagningsområde;

c) det högsta antal barn och mödrar, som *barnavårdsanstalten* samtidigt skall kunna mottaga, ävensom den högsta och den lägsta åldern på de barn, som skola *mottagas å anstalten;*

d) *barnavårdsanstaltens* personal och dess utbildning;

e) ordningen för läkarvårdens handhavande vid *barnavårdsanstalten;* samt

f) de vårdavgifter, som skola utgå, ävensom det sätt, varpå i övrigt kostnaderna för *barnavårdsanstaltens* anordnande och drift skola täckas.

För *barnavårdsanstalt*, som skall drivas av förening eller stiftelse, skall ansökningen därjämte innehålla uppgift å den, som äger att för föreningen eller stiftelsen tala och svara, samt åtföljas av ett exemplar av gällande stadgar.

Gällande lydelse:

7 §.

Anmälan jämlikt 41 § 3 mom. barnavårdslagen angående barnkoloni eller anstalt för halvöppen barnavård skall upptaga *dels* uppgift om *anstaltens* läge jämte ritningar eller skiss över den byggnad eller lägenhet, i vilken *anstalten* skall vara inrymd, *dels ock* uppgifter i de hänseenden, som angivas i 6 § andra och tredje styckena.

Allmänna föreskrifter angående barnavårdsanstalts beskaffenhet

8 §.

Barnavårdsanstalt skall vara så anordnad och utrustad, att där intagna barn kunna erhålla tillfredsställande vård och uppfostran. Sovrum och dagrum skola vara rymliga samt uppfylla nödiga hygieniska krav beträffande uppvärmnings-, rengörings- och vädringsmöjligheter. Tillfredsställande anordningar till skydd mot eldfara skola hava vidtagits. Inom anstalten eller i dess omedelbara närhet skall finnas riklig tillgång på gott dricksvatten. Möjlighet till isolering av sjuka eller befarat sjuka barn skall finnas. I övrigt skola gällande föreskrifter angående byggnad, som innehåller boplingsrum, lända till efter rättelse.

Beträffande barnavårdsanstalt bör ytterligare iakttagas

att anstalten bör vara inrymd i byggnad med lugnt och skyddat läge, helst ej nära intill livligt trafikerad väg eller gata, samt äga tillgång till lämpligt tomtutrymme;

Förslag:

8 §.

Anmälan jämlikt 143 § barnavårdslagen angående barnkoloni, barnstuga eller ungdomshem skall upptaga *dels* uppgift om *institutionens* läge jämte ritningar eller skiss över den byggnad eller lägenhet, i vilken *institutionen* skall vara inrymd, *dels ock* uppgifter i de hänseenden, som angivas i 7 § andra och tredje styckena.

Allmänna föreskrifter angående beskaffenheten av barnavårdsanstalter och ungdomshem

9 §.

Barnavårdsanstalter böra vara inrymda i byggnader med lugnt och skyddat läge, helst ej nära intill livligt trafikerad väg eller gata, samt äga tillgång till lämpligt tomtutrymme. För såväl barnavårdsanstalter som ungdomshem gäller att lokalerna skola vara rymliga samt uppfylla nödiga hygieniska krav. Tillfredsställande anordningar till skydd mot eldfara skola hava vidtagits. Inom anstalten eller i dess omedelbara närhet skall finnas riklig tillgång på gott dricksvatten. I övrigt skola gällande föreskrifter angående byggnad, som innehåller boplingsrum, lända till efter rättelse.

Möjlighet till isolering av sjuka eller befarat sjuka barn skall finnas; rum, som ej användes för annat ändamål än isolering, skall finnas i barnhem, daghem och barnkoloni.

Beträffande barnavårdsanstalt bör ytterligare iakttagas

Gällande lydelse:

att barn över sex år böra fördelas efter kön på skilda sovrum; samt

att personalrummen böra vara så belägna, att tillfredsställande övervakning av barnen möjliggöres.

Styrelse, föreståndare och personal

11 §.

För varje barnavårdsanstalt bör finnas en styrelse.

Vid barnavårdsanstalt skola finnas anställda befattningshavare till det antal och med sådan utbildning, att å anstalten *intagna* barn kunna erhålla *tillfredsställande* vård och uppfostran.

Föreståndare för barnavårdsanstalt bör hava undergått för *uppgiften lämpad utbildning i barnavård samt* skall äga praktisk erfarenhet av barnavård och ett hems skötsel. Föreståndare för spädbarns- eller mödrahem eller daghem för spädbarn skall hava undergått särskild utbildning i vården av späda barn, *där ej socialstyrelsen finner föreståndaren därförutan skickad att förestå anstalten.* Föreståndare för spädbarns- eller mödrahem bör *hava avlagt* examen vid av staten godkänd sjuksköterskeskola eller barnavårdslärlarinneexamen.

Övriga vid barnavårdsanstalt anställda befattningshavare, vilka deltaga i barnens skötsel, böra vara väl förtrogna med barnavård.

Förslag:

att *möjlighet bör finnas att fördela* barn över sex år efter kön på skilda sovrum; samt

att personalrummen böra vara så belägna, att tillfredsställande övervakning av barnen möjliggöres.

Styrelse, föreståndare och personal

10 §.

För varje barnavårdsanstalt bör finnas en styrelse.

Vid barnavårdsanstalt skola finnas anställda befattningshavare till det antal och med sådan utbildning, att å anstalten *mottagna* barn kunna erhålla *god* vård och uppfostran.

Föreståndare för barnavårdsanstalt skall äga praktisk erfarenhet av barnavård och ett hems skötsel.

Föreståndare för spädbarns- eller mödrahem eller daghem för spädbarn skall hava undergått särskild utbildning i vården av späda barn *och föreståndare för barnhem för barn över ett års ålder särskild barnhemsföreståndareutbildning.* *Den särskilda utbildningen bör för föreståndare för spädbarns- eller mödrahem bestå i avlagd* examen vid av staten godkänd sjuksköterskeskola eller *i avlagd* barnavårdslärlarinneexamen *och för föreståndare för övriga barnhem i avlagd examen vid sociala barnavårdsseminariet eller därmed jämförlig utbildning.*

Föreståndare för barnstuga skall *ha genomgått tvåårig utbildning vid förskoleseminarium.*

Sökande till föreståndarebefattning vid sådan barnavårdanstalt, som nämnes i fjärde och femte styc-

Gällande lydelse:

12 §.

Innan föreståndare eller annan befattningshavare vid barnavårdsanstalt tillträder sin befattning, skall han för *anstaltens* läkare förete läkarintyg angående sitt hälsotillstånd eller ock undergå läkarundersökning av denne.

Samtliga vid *barnavårdsanstalt* anställda eller inom *anstalten* boende personer skola så snart anledning därtill förefinnes samt minst en gång om året undergå läkarundersökning.

Socialstyrelsen meddelar i samråd med medicinalstyrelsen närmare bestämmelser angående undersökningar och läkarintyg som här sägs.

13 §.

Den som befinnes lida av sjukdom, som kan antagas inverka menligt på barnens kroppsliga eller själsliga hälsa, må ej vara befattningshavare vid barnavårdsanstalt eller hava sin bostad inom *anstalten*.

Förslag:

kena, må antagas till befattningen trots avsaknad av föreskriven särskild utbildning, om socialstyrelsen finner sökanden därförutan skickad att förestå anstalten.

Föreståndare för annan barnavårdsanstalt än sådan, som nämnes i fjärde och femte styckena, bör ha undergått för uppgiften lämpad utbildning i barnavård.

Övriga vid barnavårdsanstalt anställda befattningshavare, vilka deltaga i barnens skötsel, böra vara väl förtrogna med barnavård.

11 §.

Innan föreståndare eller annan befattningshavare vid barnavårdsanstalt *eller ungdomshem* tillträder sin befattning, skall han för *institutionens* läkare förete läkarintyg angående sitt hälsotillstånd eller ock undergå läkarundersökning av denne.

Samtliga personer, som äro anställda vid eller boende inom barnavårdsanstalt *eller ungdomshem*, skola så snart anledning därtill förefinnes samt minst en gång om året undergå läkarundersökning.

Socialstyrelsen meddelar i samråd med medicinalstyrelsen närmare bestämmelser angående undersökningar och läkarintyg som här sägs.

12 §.

Den som befinnes lida av sjukdom, som kan antagas inverka menligt på barnens kroppsliga eller själsliga hälsa, må ej vara befattningshavare vid barnavårdsanstalt *eller ungdomshem* eller hava sin bostad inom *sådan institution*.

Gällande lydelse:

14 §.

Barnvårdsanstalt må ej utan socialstyrelsens tillstånd bedriva utbildning av elever.

Förslag:

13 §.

Barnvårdsanstalt må ej utan socialstyrelsens tillstånd bedriva utbildning av elever. *Barnhem må ej heller mottaga praktikanter, utan att socialstyrelsen fastställt, vilket antal som må samtidigt mottagas.*

Om intagning å barnvårdsanstalt och ungdomshem samt om upphörande av vård därstädes

14 §.

Om intagning å barnvårdsanstalt och ungdomshem beslutar, på sätt beträffande barnhem är stadgat i 147 § barnvårdslagen, anstaltens ledning eller den som därtill förordnats av ledningen.

Beslut om barns intagande å barnvårdsanstalt eller ungdomshem bör grundas å sådan utredning rörande barnet samt omständigheterna i övrigt, att intagningen med säkerhet kan bedömas vara förenlig med barnets bästa.

Vid tveksamhet rörande viss intagning bör, utöver vad enligt 147 § barnvårdslagen gäller, samråd sökas med länsstyrelsen.

15 §.

Ledningen för barnvårdsanstalt eller ungdomshem beslutar angående upphörande av barns vård å institutionen.

Beslut att barn icke längre skall vårdas å barnvårdsanstalt eller ungdomshem bör, om sådant beslut ej begärts av vårdnadshavaren eller, beträffande omhändertaget barn, av

*Gällande lydelse:**Förslag:*

vederbörande barnavårdsnämnd, icke meddelas med mindre beslutet får anses lända till barnets eget bästa eller vara erforderligt för tillgodo-seende av andras vårdbehov. Angående särskilda förutsättningar för dylikt beslut i samband med avbrott i barns vård å vissa barnhem stad-gas i 20 §.

Ledningen har att lämna vårdnadshavaren eller nämnden under-rättelse om beslutet och skälen för detsamma samt om den tidpunkt, då barnet bör lämna anstalten.

Vad angår upphörande av vård, som å barnavårdsanstalt beredes ha-vande kvinna eller moder, skall, då kvinnan är omhändertagen av bar-navårdsnämnd vad i andra och tred-je styckena sagts äga motsvarande tillämpning.

*Allmänna anvisningar för vården
å barnavårdsanstalter*

16 §.

Personalen vid barnavårdsanstal-terna bör snarast möjligt söka vinna förtrogenhet med varje barns egen-art och utvecklingsgrad och anpassa omsorgerna om barnet därefter. Där-est barn visar bristande anpassning till omgivningen eller eljest mera be-tydande avvikelser från sedvanligt uppträdande, bör föreståndaren för anstalten söka klarlägga orsakerna härtill och finna ändamålsenliga ut-vägar för att avhjälpa bristerna.

Barn må icke i uppfostringsyfte tilldelas aga eller tillfogas själsligt lidande.

Barn bör beredas sysselsättning av sådan art, att dess utveckling

Gällande lydelse:

Förslag:
främjas och dess verksamhetslust väckes.

I fostringsarbetet bör eftersträvas att bibringa barnen goda vanor, vilka ej i högre grad än som är oundgängligen nödvändigt äro anpassade enbart för vistelse å barnavårdsanstalt.

17 §.

Därest barn, som beredes plats i upptagningshem eller i spädbarnshem, icke skall återvända till föräldrahemmet eller till annat enskilt hem, från vilket det mottages, skola, så snart barnet anlänt till barnhemmet, förberedelser vidtagas för dess placering i enskilt hem eller överföring till annan vårdform, som befinnes lämplig för barnet.

Barn, som vistas i barnhem för längre tids vård eller i specialbarnhem, bör överföras till vård i enskilt hem, så snart ske kan.

Läkarvården vid barnavårdsanstalt

9 §.

För varje barnavårdsanstalt skall finnas en läkare, som åtagit sig att övervaka hälsotillståndet hos såväl *de intagna barnen* som anstaltens personal samt att utöva tillsyn över vårdavdelningarna.

Läkaren skall avlägga regelbundna besök *hos* barnavårdsanstalten i den omfattning, som finnes påkallad med hänsyn till dess storlek, beskaffenhet och ändamål ävensom till övriga omständigheter, samt eljest besöka anstalten så snart anledning därtill förefinnes.

Läkarens skyldigheter skola vara avtalsenligt reglerade. I avtalet skall

Läkarvården vid barnavårdsanstalt

18 §.

För varje barnavårdsanstalt skall finnas en läkare, som åtagit sig att övervaka hälsotillståndet hos såväl *dem som vårdas där* som anstaltens personal samt att utöva tillsyn över vårdavdelningarna.

Läkaren skall avlägga regelbundna besök *i* barnavårdsanstalten i den omfattning, som finnes påkallad med hänsyn till dess storlek, beskaffenhet och ändamål, ävensom till övriga omständigheter, samt eljest besöka anstalten så snart anledning därtill förefinnes.

Läkarens skyldigheter skola vara avtalsenligt reglerade. I avtalet skall

Gällande lydelse:

särskilt angivas den omfattning, vari läkaren är skyldig avlägga regelbundna besök å anstalten.

10 §.

Barn, som intages i barnhem eller barnkoloni, bör före eller vid intagningen undersökas av läkare. Där så ej skett, bör undersökning äga rum, så snart ske kan efter intagningen.

Innan barn i spädbarns- eller förskoleåldern första gången mottages vid *anstalt för halvöppen barnavård*, bör barnet hava undersökts av läkare. Sådan undersökning bör ock hava skett, om barnet efter frånvaro från *anstalten* under mer än tre månader ånyo skall mottagas vid densamma.

Förslag:

särskilt angivas den omfattning, vari läkaren är skyldig avlägga regelbundna besök å anstalten.

I mån av behov och möjlighet bör föreståndaren för barnavårdsanstalt samarbeta med central för psykisk barn- och ungdomsvård eller i verksamheten anlita bistånd av särskild barnpsykiater eller barnpsykolog.

19 §.

Barn, som intages i barnhem eller barnkoloni, *och mödrar, som intagas i mödrahem*, böra före eller vid intagningen undersökas av läkare. Där så ej skett, bör undersökning äga rum, så snart ske kan efter intagningen.

Undersökningen bör beträffande barn, som intages i barnhem för längre tids vård eller i specialbarnhem, även omfatta av barnpsykiater utförd undersökning av barnets psykiska utrustning och utveckling.

Innan barn i spädbarns- eller förskoleåldern första gången mottages vid *barnstuga*, bör barnet hava undersökts av läkare. Sådan undersökning bör ock hava skett, om barnet efter frånvaro från *barnstugan* under mer än tre månader ånyo skall mottagas vid densamma.

Särskilda bestämmelser angående vården vid vissa barnhem

20 §.

Vad i denna paragraf stadgas har avseende endast å barnhem, som upptagits i sådan plan för barnhemsvårdens ordnande, varom förmäles i 140 § barnavårdslagen.

*Gällande lydelse:**Förslag:*

1) Barn, som intages i barnhem, skall vara försett med tillräcklig och ändamålsenlig utrustning ifråga om kläder och därmed jämförliga persedlar. Barnet skall även vara utrustat med sådana personliga hjälpmedel som glasögon, hålfotsinlägg och proteser, om behov därav föreligger vid intagningen.

Möter, på grund av brådska vid intagningen eller av annan orsak, hinder att uppfylla vad i första stycket föreskrivits, skall barnhemmets ledning, efter överenskommelse med den som söker intagningen, tillhandaga med anskaffande av felande utrustning på sökandens bekostnad.

Barnet skall på barnhemmets bekostnad erhålla sådan i första stycket angiven utrustning, varav behov uppkommer under vistelsen i barnhemmet. Barnhemmet svarar för att barnets behov i förevarande hänseenden är väl tillgodosett, då barnet lämnar barnhemmet.

2) Barn, som vistas i barnhem, skall på hemmets bekostnad

a) utrustas med vad som för barnets skolutbildning erfordras och ej tillhandahålles av skolan;

b) erhålla erforderlig tandvård, i den mån vården medhinnes under vistelsen i barnhemmet och kan erhållas mot vederlag enligt taxa, fastställd för socialvården;

c) såvitt möjligt beredas sådan särskild undersökning och behandling av medicinsk eller pedagogisk art, som må finnas erforderlig och ej föranleder avbrott i barnets vistelse å barnhemmet.

Vad under b) och c) upptagits

*Gällande lydelse:**Förslag:*

skall äga motsvarande tillämpning å havande kvinna eller moder, som intagits i barnhem, därest mödrahjälp icke står till buds eller i den mån sådan hjälp ej förslår för ändamålet.

3) Finnes barn vara i behov av undersökning eller behandling å sjukhus eller av därmed jämförlig vård utom barnhemmet, skall barnhemmet ombesörja och bekosta barnets överföring till sådan vård.

Kan det antagas, att barns vistelse å sjukhus icke kommer att uppgå till längre sammanhängande tid än två veckor, bör barnhemmets ledning reservera plats å hemmet för barnet under motsvarande tid.

Därest, efter det barn överförts till sjukhus, sådana förändringar inträda eller sådana upplysningar erhållas, att barnets bortovaro från barnhemmet måste antagas komma att omfatta mer än två veckor, har barnhemmets ledning att omedelbart till prövning upptaga frågan om barnets utskrivning från hemmet.

Beredes barn läkarvård, undersökning eller behandling, för vilken ersättning helt eller delvis icke erhålles av sjukkassa, skall kostnad, som icke sålunda täckes, bestridas av barnhemmet.

Vad i denna punkt stadgas angående barn skall äga motsvarande tillämpning beträffande havande kvinna eller moder, som intagits i barnhem.

4) Kostnad för barns överföring från ett barnhem till ett annat bestrides av den, som är skyldig erlägga vårdavgiften.

Gällande lydelse:

Förslag:

Övriga bestämmelser

21 §.

Beslut om intagning i barnhem för längre tids vård skall ofördröjligen av hemmets ledning anmälas till länsstyrelsen, såvida icke länsstyrelsen vid samråd, som avses i 147 § barnavårdslagen, tillstyrkt intagningen.

Från barnhem skall senast fjorton dagar efter varje kvartalsskifte till länsstyrelsen lämnas meddelande å de vid kvartalsskiftet i hemmet intagna barn, vilka åtnjutit sammanhängande vård i barnhem under mer än ett halvt år. Från spädbarnshem och mödrahem skall samtidigt lämnas meddelande om barn, vilka vid kvartalsskiftet uppnått nio månaders ålder, även om de icke vistats i barnhem ett halvt år.

Anmälan och meddelande, som i föregående stycken sagts, skall för varje barn innehålla uppgift om dess namn, födelsedag, tidpunkten för intagningen, anledningen till densamma samt, vad angår meddelande, orsakerna till att barnet fortfarande vårdas i barnhemmet. Avses barnet skola kvarstanna i barnhemmet, skola skälen härför angivas.

Övriga bestämmelser

15 §.

Över dem, som intagas i eller mottagas vid barnavårdsanstalt, skall särskild förteckning föras.

16 §.

Den som driver barnavårdsanstalt skall varje år inom tid, som socialstyrelsen bestämmer, till bar-

22 §.

Över dem, som mottagas vid barnavårdsanstalt och ungdomshem, skall särskild förteckning föras.

Gällande lydelse:

navårdsnämnden, länsstyrelsen och socialstyrelsen insända berättelse över föregående års verksamhet.

17 §.

Det ankommer på socialstyrelsen att fastställa de formulär och utfärda de tillämpningsanvisningar, som finnas erforderliga i anledning av bestämmelserna i denna stadga.

Förslag:

23 §.

Det ankommer på socialstyrelsen att fastställa de formulär och utfärda de tillämpningsanvisningar, som finnas erforderliga i anledning av bestämmelserna i denna stadga.

Föräldrabalken**6 kap.**

6 §.

Gör en av föräldrarna sig skyldig till grovt missbruk eller till grov försummelse vid vårdnadens utövande eller är han hemfallen åt missbruk av rusgivande medel, eller för han ett lastbart liv, eller är han till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak för längre tid förhindrad att delta i vårdnaden, äge rätten på ansökan av den andre eller barnavårdsman eller på anmälan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd förordna, att vårdnaden skall tillkomma allenast den andre. Inträffar sådant fall i fråga om bägge föräldrarna, äge rätten överflytta vårdnaden å särskilt förordnad förmyndare.

Har en av föräldrarna genom missbruk eller försummelse vid vårdnadens utövande eller genom sitt levnadssätt visat sig uppenbart olämplig att delta i vårdnaden eller är han till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak för längre tid förhindrad därtill, äge rätten på ansökan av den andre eller barnavårdsman eller på anmälan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd förordna, att vårdnaden skall tillkomma allenast den andre. Inträffar sådant fall i fråga om bägge föräldrarna, äge rätten överflytta vårdnaden å särskilt förordnad förmyndare.

10 §.

Fader eller — — — — — dem emellan.

Har umgänge sådan omfattning eller utövas det på sådant sätt att barnets vård, fostran eller utbildning ogynnsamt påverkas, äge rätten även

Gällande lydelse:

Utan hinder av vad rätten beslutit i fråga, som avses i detta kapitel, äge rätten annorlunda förordna därom, när väsentligt ändrade förhållanden påkalla det.

Förslag:

eljest, på anmälan av barnavårdsman eller barnavårdsnämnd, med dela erforderliga bestämmelser.

13 §.

Utan hinder av vad rätten beslutit i fråga, som avses i 6, 7, 9, 11 och 12 §§, äge rätten annorlunda förordna därom när väsentligt ändrade förhållanden påkalla det. *Rättens beslut i fråga som avses i 10 § gälle allenast tills vidare.*

7 kap.

1 §.

Föräldrarna vare — — — — — egna tillgångar.

Underhållsskyldigheten upphör ej innan barnet erhållit den utbildning som med hänsyn till föräldrarnas villkor och barnets anlag må finnas tillbörlig och ej i något fall förrän barnet fyllt sexton år.

Underhållsskyldigheten upphör ej innan barnet erhållit den utbildning som med hänsyn till föräldrarnas villkor och barnets anlag må finnas tillbörlig och ej förrän barnet fyllt *aderton eller, där särskilda omständigheter föreligga, sexton år.*

8 kap.

1 §.

För barn i äktenskap skall barnavårdsman förordnas, såframt föräldrarna leva åtskilda på grund av söndring eller efter vunnen hemskillnad eller deras äktenskap är upplöst samt antingen den av föräldrarna vilken vårdnaden om barnet tillerkänts gör framställning om sådant förordnande eller barnavårdsnämnden *av särskild anledning* finner det erforderligt. Vad nu sagts för det fall att föräldrar-

För barn i äktenskap skall barnavårdsman förordnas, såframt föräldrarna leva åtskilda på grund av söndring eller efter vunnen hemskillnad eller deras äktenskap är upplöst samt antingen den av föräldrarna vilken vårdnaden om barnet tillerkänts gör framställning om sådant förordnande eller barnavårdsnämnden finner det erforderligt. Vad nu sagts för det fall att föräldrarna leva åtskilda eller deras

Gällande lydelse:

na leva åtskilda eller deras äktenskap är upplöst skall ock gälla, där jämlikt 6 kap. 6 § rätten förordnat, att vårdnaden om barnet skall tillkomma allenast den ene av föräldrarna.

Har make vid domstol framställt yrkande, att vårdnaden måtte tillerkännas honom, skall efter framställning av endera parten eller där barnavårdsnämnden *av särskild anledning* finner det erforderligt, barnavårdsman förordnas för tiden intill dess vårdnadsfrågan slutligt avgjorts.

Förslag:

äktenskap är upplöst skall ock gälla, där jämlikt 6 kap. 6 § rätten förordnat, att vårdnaden om barnet skall tillkomma allenast den ene av föräldrarna.

Har make vid domstol framställt yrkande, att vårdnaden måtte tillerkännas honom, skall, efter framställning av endera parten eller där barnavårdsnämnden finner det erforderligt, barnavårdsman förordnas för tiden intill dess vårdnadsfrågan slutligt avgjorts.

6 §.

Barnavårdsman har — — — — — för barnet.

Barnavårdsman vare berättigad att erhålla biträde av polismyndighet för *underhållsskyldigs* efterforskande eller hörande och för verkställande av delgivningar. Om barnavårdsmans rätt att föra talan stadgas i 20 kap.

Barnavårdsman vare berättigad att erhålla biträde av polismyndighet för efterforskande eller hörande av *den som är eller kan antagas vara underhållsskyldig gentemot barnet*, så ock för verkställande av delgivningar. Om barnavårdsmans rätt att föra talan stadgas i 20 kap.

Kungörelse om barnavårdsmans verksamhet och tillsynen därå

1 §

Barnavårdsman skall fullgöra sitt uppdrag med omsorg och *takt*. Han bör vara ett personligt stöd för den som har vårdnaden om barnet samt sträva efter att vinna dennes och barnets förtroende.

1 §

Barnavårdsman skall fullgöra sitt uppdrag med omsorg och *hänsyn*. Han bör vara ett personligt stöd för den som har vårdnaden om barnet samt sträva efter att vinna dennes och barnets förtroende.

2 §

Har barnavårdsman förordnats till följd av anmälan att kvinna väntar

2 §

Har barnavårdsman förordnats till följd av anmälan att kvinna väntar

Gällande lydelse:

barn utom äktenskap, skall barnavårdsman-
 den ofördröjligen under-
 rätta sig om *kvinnans* förhållanden
 och därvid särskilt uppmärksamma,
 huruvida behov av understöd från
 samhällets sida föreligger samt, om
 så är fallet, lämna upplysning om
 och förmedla den hjälp, som kan
 ifrågakomma. Barnavårdsman-
 den bör jämväl i övrigt bistå *kvinnan* i
 mån av behov och tillse, att hon er-
 håller lämplig vård eller inackorde-
 ring under tiden före och efter ned-
 komsten. Han bör *uppmäna henne*
 att besöka mödravårdscentral eller
 ställa sig under annan läkarkontroll
 samt att anmäla barnet till barna-
 vårdsstation eller barnavårdscent-
 ral.

Förslag:

barn utom äktenskap, skall barna-
 vårdsman- den ofördröjligen *sätta sig*
 i förbindelse med *kvinnan* och
 underrätta sig om *hennes* förhållan-
 den. *Barnavårdsman- den bör vidare,*
där så kan ske, snarast möjligt
personligen besöka kvinnan. Han
skall särskilt uppmärksamma hu-
 ruvida *hon är i* behov av *socialhjälp,*
mödranhjälp eller annat understöd
 från samhällets sida. Om så är
 fallet, *skall barnavårdsman- den*
 lämna upplysning om och förmedla
 den hjälp, som kan ifrågakomma.
Barnavårdsman- den bör jämväl med-
verka till fastställelse av bidrag,
 som *fader till barn utom äktenskap*
 är pliktig att utgiva till *moderns*
 underhåll, samt *biträda med indriv-*
 ning av sådant bidrag. Jämväl i
 övrigt bör barnavårdsman- den
 bistå *den blivande modern* i mån av be-
 hov och söka *åvägbringa gynnsam-*
ma betingelser för henne och bar-
net. Han bör tillse, att hon erhåller
 lämplig vård eller inackordering
 under tiden före och efter nedkom-
 sten samt *verka för att hon begagnar*
 sig av mödravårdscentral eller *stäl-*
 ler sig under annan läkarkontroll.

3 §

Barnavårdsman, som förordnats
 för barn utom äktenskap efter bar-
 nets födelse eller för barn i äkten-
 skap, skall ofördröjligen sätta sig i
 förbindelse med barnets vårdnads-
 havare ävensom snarast möjligt be-
 söka barnet och, därest detta låter
 sig göra, jämväl dess vårdnadssha-
 vare. Han bör göra sig noggrant

Gällande lydelse:

3 § första stycket

Barnavårdsman skall öva tillsyn över barnets personliga förhållanden och med uppmärksamhet följa dess utveckling. Han skall besöka barnet och dess vårdare i den omfattning, som med hänsyn till omständigheterna finnes påkallad. Om särskild anledning föreligger därtill, bör han genom förfrågningar hos barnets lärare eller på annat sätt söka skaffa sig upplysning om barnet.

4 § andra stycket

Förhållanden, som synas böra föranleda ingripande av barnavårdsnämnd, fattigvårdsstyrelse, nykterhetsnämnd eller annat kommunalt organ, skola av barnavårdsmannen ofördröjligen anmälas till vederbörande nämnd eller styrelse.

3 § andra stycket

Vistas barnet å ort, där barnavårdsmannen icke själv kan öva tillsyn över barnet, bör han påkalla bistånd därmed hos vederbörande barnavårdsnämnd.

Förslag:

underrättad om vårdnadshavarens och barnets förhållanden och lämna erforderligt bistånd för befrämjande av barnets bästa.

4 §

Barnavårdsmannen skall genom hembesök och genom samarbete med skolmyndigheter och andra organ hålla sig fortlöpande underrättad om barnets hälsa och utveckling samt om de förhållanden, varunder barnet lever. Han skall verka för att barnet kommer i åtnjutande av den hälsokontroll, som lämnas å barnavårdscentral eller liknande institution, samt vaka över att barnet vid sjukdom och lyte erhåller den vård och behandling, som erfordras. Risk för ogynnsam utveckling eller otillfredsställande samhällsanpassning skall särskilt uppmärksammas.

Lever barnet under otillfredsställande förhållanden, skall barnavårdsmannen söka få till stånd förbättrade förhållanden. Vid behov bör ingripande från barnavårdsnämnd, socialnämnd, nykterhetsnämnd eller annat kommunalt organ påkallas.

5 §

Vistas barnet annat än tillfälligtvis i annan kommun än den, där barnavårdsmannen är bosatt, och äro förhållandena sådana, att ny barnavårdsman ej omedelbart bör utses, bör barnavårdsmannen vid behov påkalla bistånd med tillsynen

Gällande lydelse:

4 § första stycket
 Barnavårdsman bör i tveksamma fall rådgöra med barnavårdsnämnden eller den som av nämnden erhållit i uppdrag att öva tillsyn över barnavårdsmannens verksamhet.

Förslag:

över barnets förhållanden hos barnavårdsnämnden i den kommun, där barnet vistas.

6 §

Barnavårdsmannen skall tillrägta barnets intressen såväl med avseende å underhållsbidrag och annan ekonomisk rätt, som barnet kan ha mot enskild person, som ock beträffande allmänt och särskilt barnbidrag, bidragsförskott, utfyllnadsbidrag, livränta, familjepening eller annan förmån, som barnet kan vara berättigat att erhålla. Barnavårdsmannen bör jämväl verka för att barnet erhåller lämplig utbildning.

7 §

Barnavårdsman bör i tveksamma fall rådgöra med barnavårdsnämnden eller den som av nämnden erhållit i uppdrag att öva tillsyn över barnavårdsmannens verksamhet.

Barnavårdsman bör samarbeta med socialvårdsorgan, kommunala organ i övrigt och enskild hjälpverksamhet ävensom med skolmyndigheter, tjänsteläkare, barnavårdscentraler, centraler för psykisk barn- och ungdomsvård, arbetsförmedlingar och dylika organ.

Barnavårdsman äger erhålla nödigt biträde av prästerskap och kommunal myndighet.

Om barnavårdsmans rätt till bistånd av polismyndighet är särskilt stadgat.

Gällande lydelse:

5 §

Vistas barnet innan det fyllt 16 år i annat enskilt hem än hos föräldrarna *eller särskilt förordnad förmyndare, vilken har vårdnaden om barnet*, och är vistelsen ej allenast tillfällig, skall barnavårdsman-
nen, så snart det kan ske, härom underrätta barnavårdsnämnden i den kommun, där barnet uppehåller sig.

6 §

När faderskap eller egenskap av trolovningsbarn fastställts genom handling, som upprättats i föreskriven form, eller genom dom, som vunnit laga kraft, skall barnavårds-
mannen för anteckning i kyrkobok ofördröjligen göra anmälan härom hos pastor i *den församling, där barnet är kyrkobokfört*. Sådan anmälan skall ock göras, när förklaring om rätt till arv avgivits i skriftlig, av två personer bevitnad handling, som företetts inför barnavårds-
mannen.

7 §

Det åligger barnavårdsman att föra anteckningar rörande barnet enligt fastställt formulär.

Därest faderskapet till barn utom äktenskap icke blivit fastställt inom ett år från barnets födelse, skall anledningen *härtill särskilt angivas* i anteckningarna.

Förslag:

8 §

Vistas barnet innan det fyllt 18 år i annat enskilt hem än hos föräldrarna och är vistelsen ej allenast tillfällig, skall barnavårdsman-
nen, så snart det kan ske, härom underrätta barnavårdsnämnden i den kommun, där barnet uppehåller sig.

9 §

När faderskap eller egenskap av trolovningsbarn fastställts genom handling, som upprättats i föreskriven form, eller genom dom, som vunnit laga kraft, skall barnavårds-
mannen för anteckning i kyrkobok ofördröjligen göra anmälan härom hos pastor i *barnets kyrkobokföringsort*. Sådan anmälan skall ock göras, när förklaring om rätt till arv avgivits i skriftlig, av två personer bevitnad handling, som företetts inför barnavårdsman-
nen.

Det åligger barnavårdsman att med intyg av pastor styrka, att anmälan som nu sagts blivit gjord.

10 §

Det åligger barnavårdsman att föra anteckningar rörande barnet enligt fastställt formulär.

Därest faderskapet till barn utom äktenskap icke blivit fastställt inom ett år från barnets födelse, skall *en redogörelse för de åtgärder, som vidtagits i ärendet, och för anledningen till att fastställelse ej kunnat ske lämnas* i anteckningarna.

Gällande lydelse:

8 §

Sker in- och utbetalning av underhållsbidrag genom barnavårdsman, skall denne däröver föra särskilda räkenskaper för envar bidragsberättigad.

Penningar eller värdepapper, som för barnets räkning innehavas av barnavårdsman, skola så förvaras, att de ej sammanblandas med penningar eller värdepapper, som tillhöra barnavårdsman själv eller eljest innehavas av honom.

9 §

Finnes ej längre behov av barnavårdsman eller föreligger anledning att överflytta tillsynen å hans verksamhet till annan barnavårdsnämnd, skall barnavårdsman göra anmälan härom hos den nämnd, som utövar tillsynen.

Vad i första stycket är stadgat skall äga motsvarande tillämpning, när barnavårdsman finner uppdraget böra förlängas för tid, efter det barnet fyllt 18 år.

Förslag:

11 §

Sker in- och utbetalning av underhållsbidrag genom barnavårdsman, skall denne däröver föra särskilda räkenskaper för envar bidragsberättigad.

Penningar eller värdepapper, som för barnets räkning innehavas av barnavårdsman, skola så förvaras, att de ej sammanblandas med penningar eller värdepapper, som tillhöra barnavårdsman själv eller eljest innehavas av honom.

12 §

Skall barnavårdsmannaskapet upphöra på grund av att barnet dött eller fyllt 18 år, skall barnavårdsman göra anmälan härom till barnavårdsnämnden. Sådan anmälan skall ock ske, om barnet förvärvat äktenskaplig börd, om hemskilda föräldrar återupptagit sammanlevnaden eller om barnet adopterats. Jämväl om ändrade förhållanden i övrigt, som kan föranleda att barnavårdsmannaskapet bör upphöra, skall barnavårdsman underrätta barnavårdsnämnden. Anmälan skall ock ske, om tillsynen över barnavårdsmannens verksamhet bör överflyttas till annan barnavårdsnämnd med hänsyn till barnets, den blivande moderns eller vårdnadshavarens vistelseort.

Vad i första stycket är stadgat skall äga motsvarande tillämpning, när barnavårdsman finner, att särskild anledning påkallar att uppdraget förlänges för tid, efter det barnet fyllt 18 år.

Gällande lydelse:

10 §

Önskar barnavårdsmanen bliva entledigad från sitt uppdrag, skall ansökan härom göras hos den barnavårdsnämnd, som utövar tillsynen å hans verksamhet. Begäres entledigande i samband med att tillsynen överflyttas till annan barnavårdsnämnd, bör ansökningen ställas till denna.

11 §

Då uppdrag att vara barnavårdsman upphör, skall barnavårdsmanen ofördröjligen till barnavårdsnämnden överlämna anteckningar, räkenskaper och andra handlingar rörande barnet. Förordnas ny barnavårdsman, skall nämnden överlämna handlingarna till denne. I annat fall skola de förvaras av nämnden på betryggande sätt.

Barnavårdsman, som biträtt med indrivning och tillhandahållande av underhållsbidrag, bör, då uppdraget upphör, underrätta såväl barnets förmyndare som den bidragsskyldige om storleken av oguldet underhållsbidrag.

Förslag:

13 §

Önskar barnavårdsmanen bliva entledigad från sitt uppdrag, skall ansökan härom göras hos den barnavårdsnämnd, som utövar tillsynen å hans verksamhet. Begäres entledigande i samband med att tillsynen överflyttas till annan barnavårdsnämnd, bör ansökningen ställas till denna. *Sådan ansökan bör i regel åtfölja barnavårdsnämnds meddelande till annan barnavårdsnämnd om att tillsynen över barnavårdsmanenskapet överflyttats till nämnden.*

14 §

Då uppdrag att vara barnavårdsman upphör, skall barnavårdsmanen ofördröjligen till barnavårdsnämnden överlämna anteckningar, räkenskaper och andra handlingar rörande barnet. Förordnas ny barnavårdsman, skall nämnden överlämna handlingarna till denne. I annat fall skola de förvaras av nämnden på betryggande sätt.

Då ny barnavårdsman förordnas, bör den avgående barnavårdsmanen underrätta barnets vårdnadshavare och den bidragsskyldige samt, i förekommande fall, utmätningssmannen härom.

Barnavårdsman, som biträtt med indrivning och tillhandahållande av underhållsbidrag, bör, då uppdraget upphör, underrätta såväl barnets förmyndare som den bidragsskyldige om storleken av oguldet underhållsbidrag.

Gällande lydelse:

12 §

Barnavårdsnämnd skall bistå barnavårdsman i hans verksamhet samt lämna honom erforderliga råd och upplysningar.

Nämnden skall vaka över att barnavårds mannen iakttagert i lag och författning meddelade föreskrifter angående barnavårdsmans åligganden, och nämnden skall årligen, såvitt möjligt före den 1 april, granska av barnavårds mannen förda anteckningar och räkenskaper med därtill hörande handlingar. Vid granskningen bör särskilt uppmärksammas fall, där faderskapet till barn utom äktenskap ännu icke fastställts. Granskning skall jämväl ske av anteckningar, räkenskaper och handlingar, innan dessa efter beslut om överflyttning av tillsynen översändas till annan barnavårdsnämnd.

Granskningen må av nämnden uppdragas åt dess ordförande, annan ledamot av nämnden eller hos denna anställd tjänsteman.

Anteckningar och räkenskaper skola fördes med påteckning om verkställd granskning och tiden därför.

Förslag:

15 §

Barnavårdsnämnd skall bistå och vägleda barnavårds mannen i hans verksamhet.

Nämnden skall vaka över att barnavårds mannen iakttagert i lag och författning meddelade föreskrifter angående barnavårdsmans åligganden. I sådant syfte åligger det nämnden dels att hålla sig fortlöpande underrättad om barnavårdsmannens verksamhet, dels att årligen, såvitt möjligt före den 1 april, granska av barnavårds mannen förda anteckningar och räkenskaper med därtill hörande handlingar ävensom inventera värdepapper och medel, som barnavårds mannen må innehava för barnets räkning. Sådant granskning och inventering skall jämväl ske, då barnavårdsmannskapet skall upphöra samt då ny barnavårdsman skall förordnas.

Vid granskningen skall undersökas, huruvida i varje enskilt fall de åtgärder vidtagits som kunna anses erforderliga och lämpliga. Vidare skall undersökas, huruvida faderskapserkännanden, avtal om underhållsbidrag och dylika handlingar upprättats i föreskriven form. Har faderskapet till barn utom äktenskap icke fastställts, bör detta förhållande särskilt uppmärksammas och anvisningar lämnas om erforderliga åtgärder. Sådana anvisningar skola ock lämnas, därest fel eller försummelser föreligga i annat avseende.

Granskningen må av nämnden uppdragas åt dess ordförande, annan ledamot av nämnden eller hos denna anställd tjänsteman.

Gällande lydelse:

13 §

Barnavårdsnämnd åligger att enligt fastställt formulär föra förteckning över barnavårdsmannaskap, som stå under nämndens tillsyn.

14 §

Barnavårdsman, ledamot och tjänsteman hos barnavårdsnämnd ävensom annan kommunal befattningshavare, som biträder i ärenden angående barnavård, skola söka förekomma, att upplysningar rörande barnavårdsmans verksamhet lämnas obehörig och böra i sådant syfte iakttaga tystlåtenhet härom. Anteckningar och handlingar, som giva upplysning i nämnda hänseende, skola så förvaras, att de icke äro tillgängliga för obehöriga.

Förslag:

Anteckningar och räkenskaper skola förses med påteckning om verkställd granskning och tiden därför.

16 §

Barnavårdsman skall giva barnavårdsnämnden de upplysningar om barnavårdsmannaskap, som nämnden begär.

17 §

Det åligger barnavårdsnämnd att enligt fastställt formulär föra förteckning över barnavårdsmannaskap, som stå under nämndens tillsyn.

Nämnden bör årligen, såvitt möjligt före den 1 april, kontrollera, att i nämndens förteckning över barnavårdsmannaskap finnas upptagna samtliga de utom äktenskapet födda barn, vilka nästföregående år inskrivits i födelse- och dopboken för församling, hörande till kommunen, och för vilka församlingen är födelsehemort.

18 §

Barnavårdsman, ledamot och suppleant i barnavårdsnämnd ävensom kommunal befattningshavare, som biträder nämnden, skola söka förekomma, att upplysningar rörande barnavårdsmans verksamhet och vad däri framkommit rörande enskilds personliga förhållanden lämnas obehörig, och böra i sådant syfte iakttaga tystlåtenhet härom. Anteckningar och handlingar, vilka innehålla sådana upplysningar, skola så förvaras, att de icke äro tillgängliga för obehöriga.

I AVD. BARNAVÅRDSSTADGOR M. M.

I kap. Inledning

En ny barnavårdsdag, sådan barnavårdskommittén föreslagit, nödvändiggör ändringar i vissa författningar, medan det i andra fall är åtminstone önskvärt att göra tillägg till eller ändringar i vad som är stadgat. En särställning intar de närmare föreskrifter angående lagens tillämpning, vilka i lagförslaget (7 §) liksom i gällande lag (BvL) förutsättes skola meddelas av Konungen och innehålla mera detaljerade regler för vissa grenar av barnavårdsverksamheten m. m.

Tillämpningsföreskrifterna till BvL måste i väsentliga delar omarbetas för att passa till innehållet i den av barnavårdskommittén föreslagna nya barnavårdslagen. Därom mera nedan.

Frånsett nyssberörda tillämpningsförfattningar är det i samband med ny barnavårdsdag behövt eller önskvärt att ändra sådana författningar, vari något eller några stadganden hänvisar till eller omedelbart bygger på bestämmelser i BvL. Erforderliga ändringar i sådana författningar kan betecknas såsom rena följdändringar.

Därjämte är det påkallat att taga under övervägande, huruvida grunderna för mera betydelsefulla skiljaktigheter mellan den föreslagna och den gällande barnavårdslagen bör öva inverkan även på författningsregleringen i övrigt för socialvården, på familjerättsliga bestämmelser eller på författningar avseende andra rättsområden. En fullständig undersökning ur sistberörda synpunkt skulle föra mycket långt. Barnavårdskommittén har begränsat sig till vad som syns någorlunda klart falla inom ramen för kommitténs uppdrag, varvid främst uppmärksammats huruvida de höjningar av åldersgränser, som kommitténs förslag till ny barnavårdsdag bl. a. går ut på, bör föranleda motsvarande höjning av åldersgränser i andra författningar.

Resultatet av barnavårdskommitténs överväganden rörande behovet av ändringar som ovan sagts redovisas icke i allo i detta avsnitt av slutbetänkandet. Förslag till ändringar i föräldrabalken (FB) och därtill anknutna författningar upptages nämligen i betänkandets andra del, även om och i den mån de står i direkt eller indirekt samband med kommitténs förslag till ny barnavårdsdag.

Behovet av följdändringar minskas därigenom att i övergångsbestämmelserna till kommitténs förslag till ny barnavårdsdag — 206 § andra stycket — stadgas, att om i lag eller författning hänvisning förekommer till eller däri eljest avses föreskrift, som ersatts genom bestämmelse i den

nya lagen, densamma i stället skall lända till efterrättelse. Av stadgandet följer, att endast sådana författningar behöver ändras, i vilka något stadgande hänvisar till eller bygger på sådan bestämmelse i nuvarande barnavårdslag, som ej fått motsvarighet i förslaget.

Stadgande, vari skyddsuppfostran och samhällsvård, respektive de som omhändertagits för skyddsuppfostran eller samhällsvård, helt jämställas i det hänseende stadgandet gäller, har med hänsyn till nyss nämnda förslagna övergångsbestämmelse icke ansetts behöva ändras.

Beträffande vissa författningar föreslår kommittén icke annan ändring än höjning av angiven åldersgräns. För sådana fall har utkast till ändrad författningstext icke framlagts.

Vad angår de gällande bestämmelser av betydelse för socialvården, vilka ej i det följande upptages till särskild behandling i olika avsnitt må anmärkas, att i åtskilliga fall smärre ändringar eller förtydligande tillägg erfordras, därest barnavårdskommitténs förslag till ny barnavårdslag antages. Detta gäller bl. a. den nordiska konventionen om social trygghet och den europeiska konventionen om social och medicinsk hjälp samt kungörelsen den 5 oktober 1956 angående anmälan om socialhjälp åt utlänningar m. m.

I 2 § första stycket kungörelsen den 29 juni 1956 angående statsbidrag till socialhjälp och barnavård för lappar hänvisas till 62 § BvL. Hänvisningen bör, om BvL ersättes av den föreslagna nya lagen, avse 173 § nya lagen. Kommittén utgår visserligen ifrån att anslaget till socialhjälp och barnavård för lappar kommer att avvecklas, med påföljd att här avsedd kungörelse upphäves. För den händelse så ej kommer att ske före ikraftträdandet av ny barnavårdslag, bör emellertid nämnda ändring av hänvisningen genomföras.

Spörsmålet, huruvida vid införande av ny barnavårdslag ändringar eventuellt får anses erforderliga eller önskvärda i lagen den 4 juni 1954 (nr 483) om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna har kommittén icke upptagit till närmare prövning. Vad i 11 § andra stycket sistnämnda lag anmärkes rörande barns omhändertagande enligt barnavårdslagen torde i vart fall böra ändras i vad rör där angiven åldersgräns.

Smärre ändringar i författningar, som gäller eftergift av åtal mot underåriga, påföljder för brott av underåriga samt handläggningen av mål angående sådana brott, kan visa sig önskvärda vid införande av ny barnavårdslag. Då emellertid enligt strafflagberedningens framlagda förslag om skyddslag m. m. samhällets åtgärder till skydd mot brottslighet skall bli föremål för en ny, annorlunda uppbyggd och utformad lagstiftning, har barnavårdskommittén icke funnit skäl att utforma förslag till ändringar i berörda, nu gällande författningar.

Vad förut sagts därom att tillämpningsföreskrifterna till BvL i väsentliga delar måste omarbetas för att passa till innehållet i den av barna-

vårdskommittén föreslagna nya lagen gäller i första hand kungörelsen den 30 november 1934 med vissa föreskrifter i anledning av barnavårdslagen samt de båda stadgorna den 22 juni 1945 dels om fosterbarnsvård och fosterbarnskontroll (fosterbarnsstadgan) dels ock om barnavårdsanstalter. De erforderliga ändringarna i och tilläggen till vad dessa författningar innehåller är många och tämligen omfattande. Barnavårdskommittén framlägger därför förslag till nya stadgor, avsedda att ersätta nämnda tre nu gällande tillämpningsförfattningar.

Stadgan för skolor tillhörande barna- och ungdomsvården har icke av barnavårdskommittén gjorts till föremål för omarbetning, enär sådan, enligt vad kommittén erfarit, företages inom socialdepartementet. Ej heller har här beaktats instruktionen den 28 juni 1946 för statens inspektör för skolor tillhörande barna- och ungdomsvården eller instruktionen den 16 augusti 1946 för konsulent för eftervården vid skolor tillhörande barna- och ungdomsvården.

I kungörelsen om statsbidrag till uppförande eller inrättande av barnhem behöver endast vidtagas sådana formella ändringar, som föranledes av annan terminologi och annan ordningsföljd å paragrafer i lagförslaget än i gällande lag. Kommittén har icke ansett det nödvändigt att framlägga förslag till dessa justeringar och icke heller till ändringar i kungörelsen om statsbidrag till driften av barnhem, ehuru kommittén i det följande vid behandlingen av de stadgebestämmelser, som har avseende bl. a. på barnhemmen, framställer vissa förslag beträffande storleken och beräkningen av driftbidrag till barnhem.

Den kungörelse med föreskrifter och anvisningar rörande statsbidrag till driften av institutioner inom den halvöppna barnavården, som utfärdats av socialstyrelsen den 22 januari 1957 med stöd av Kungl. brev den 18 maj 1956 torde i samband med ikraftträdandet av ny barnavårdslag få bli föremål för omarbetning.

Kommittén förutsätter, att kungörelsen av den 24 september 1937 om statsbidrag till vissa kostnader enligt barnavårdslagen m. m. kommer att upphävas. De jämlikt denna kungörelse utgående statsbidragen är alltför obetydliga för att fylla någon egentlig uppgift med nu rådande penningvärde. Enligt förslag av allmänna statsbidragsutredningen (SOU 1956: 8) hör detta bidrag till dem, som bör indragas.

I 7 § sistnämnda kungörelse finns emellertid ett stadgande om maximum för ersättning, som må uttagas av enskild. Såsom framgår av barnavårdskommitténs huvudbetänkande (sid. 671) är det kommitténs uppfattning att ett sådant stadgande bör finnas även i fortsättningen. Upphäves kungörelsen, bör alltså det särskilda maximeringsstadgandet upptagas i annan författning. Bestämmelser angående de närmare grunderna för sådan ersättning till enskild, varom förmåles i 49 § lagförslaget, torde böra meddelas i form av särskild kungörelse. Barnavårdskommittén har icke

ansett påkallat att upprätta förslag till bestämmelser i nu nämnda hänseenden.

Instruktionen för statens fattigvårds- och barnavårdskonsulenter (socialvårdskonsulenter) undergick icke några förändringar, då tjänster för barnavårdsassistenter vid länsstyrelserna inrättades och bestämmelser angående barnavårdsassistenternas verksamhet meddelades (jfr huvudbetänkandet sid. 190—191, 193—195, 199—200). Fördelningen av arbetsuppgifterna på barnavårdens område mellan konsulenter och assistenter har delvis gjorts under hand och på något olika sätt i olika län. I och för sig kunde det vara befogat, att instruktionen för konsulenterna samt bestämmelserna rörande barnavårdsassistenterna i länsstyrelserna jämkades på grundval av gjorda erfarenheter, så att arbetsuppgifternas fördelning mellan konsulent och assistent bleve i författningsväg tydligare och fullständigare bestämd. Instruktionen för konsulenterna är även i behov av omarbetning med hänsyn till socialhjälpslagets ikraftträdande.

Emellertid har barnavårdskommittén i huvudbetänkandet (särsk. sid. 225—227) gjort vissa principiella uttalanden beträffande länsstyrelsens organisation och i samband därmed föreslagit, att socialvårdskonsulenten skall inflyttas i länsstyrelsen såsom dennas tjänsteman. Vid bifall härtill bör varje länsstyrelse få frihet att fördela arbetsuppgifterna mellan socialvårdskonsulent, barnavårdsassistent och andra tjänstemän inom socialvårdssektionen på det sätt, som synes länsstyrelsen mest ändamålsenligt, och anledning synes ej föreligga att bibehålla i särskild instruktion eller liknande givna tjänstgöringsbestämmelser för konsulenter eller assistenter. Under samma förutsättning torde 20 § andra stycket länsstyrelseinstruktionen böra upphävas.

Enligt 20 § första stycket länsstyrelseinstruktionen åligger det vissa tjänstemän inom länsstyrelsen, bland dem barnavårdsassistenten, att vara föredragande i länsstyrelsen. Enligt 40 § 2 mom. samma instruktion äger länsstyrelsen i arbetsordning eller annorledes uppdraga åt vissa befattningshavare, bland dem socialvårdskonsulenten, att vara föredragande i vissa ärenden berörande deras verksamhetsområden.

Efter en sådan förändring i socialvårdskonsulenternas ställning, som barnavårdskommittén föreslagit, bör det ankomma på socialvårdskonsulenten och barnavårdsassistenten att vara föredragande i viss grupp eller vissa grupper av socialvårdsärenden efter länsstyrelsens närmare bestämmande och fördelning av uppgifterna. Vid upphävande av instruktionen för socialvårdskonsulenterna och av de särskilda bestämmelserna om barnavårdsassistenterna synes böra till länsstyrelseinstruktionen överflyttas något av det sakliga innehållet i de upphävda författningarna. Detta utgöres till stor del av anvisningar för vederbörande befattningshavare om hur fältarbetet bör bedrivas, var tyngdpunkten i detsamma skall läggas o. d. Vid en överflyttning till länsstyrelseinstruktionen måste bestämmelserna i hög grad beskäras.

Bestämmelserna om konsulentens och assistentens åligganden bör samordnas och torde kunna införas exempelvis i länsstyrelseinstruktionens 20 §. Bestämmelserna bör ha i huvudsak följande innehåll.

»Konsulent och assistent hava att genom resor inom länet göra sig under rättade om förhållandena på socialvårdens och barnavårdens områden. Såväl konsulenten som assistenten skall varje år före den 1 januari och den 1 juli uppgöra allmän plan för resorna under nästpåföljande halvårsperiod. De äga jämväl, när deras tjänsteuppgifter det påkalla, företaga mera tillfälliga besök inom länet.»

2 kap. Ändringar i socialhjälpslagen m. fl. författningar

1. Socialhjälpslagen

Med hänsyn till att enligt den föreslagna barnavårdslagen barnavårdsnämnd skall finnas i varje kommun — se 10 § — bör lydelsen av 7 § andra stycket socialhjälpslagen ändras.

Enligt barnavårdskommitténs förslag får vad i 3 § 1 mom. BvL är stadgat om gemensam ledamot för socialnämnd och barnavårdsnämnd icke motsvarighet i ny barnavårdslag. Likaså bortfaller vad i 16 § 2 mom. andra stycket BvL sägs om tremannanämnd för lösande av konflikter mellan socialnämnd och barnavårdsnämnd. Om samarbete med socialnämnd stadgas i 23 och 24 §§ av den föreslagna barnavårdslagen. Jfr huvudbetänkandet, särskilt sid. 255 och 270—272. Berörda ändringar kräver, att åt 7 § tredje stycket SochjL ges ett förändrat innehåll.

Barnavårdskommittén föreslog i ett till Konungen den 12 april 1954 avgivet yttrande över vissa delar av socialvårdskommitténs betänkande angående socialhjälp m. m., att begreppet minderårig i blivande socialhjälpslag skulle bestämmas så att det avsåge den, som ej fyllt 18 år. I fråga om vad barnavårdskommittén härom närmare anfört må hänvisas till sid. 109 och 110 i kommitténs huvudbetänkande. Kommittén vidhåller sitt förslag.

Därest minderårighetsgränsen i 12 § SochjL höjes till 18 år, bör åldersgränsen på motsvarande sätt ändras i 33 § samma lag. Jfr 176 § av den föreslagna barnavårdslagen.

Enligt 177 § samma förslag skall föräldrar och adoptivföräldrar vara ersättningsskyldiga för kostnaderna för omhändertaget barn, som ej fyllt 18 år. Den utvidgning av ersättningsskyldigheten, som detta innebär — jfr 68 § 2 mom. BvL — bör få motsvarighet beträffande socialhjälp. Se barnavårdskommitténs huvudbetänkande sid. 663 och 671.

Barnavårdskommittén utgår i sitt förslag till ny barnavårdslag från att stadgandena i 41—51 §§ SochjL och 72 § BvL om åtgärder mot försumliga försörjare ersättes av helt andra bestämmelser, upptagna i en särskild

lag om arbetsföreläggande. Förslaget saknar därför motsvarighet till 72 § BvL. Enligt kommitténs mening bör nya bestämmelser om arbetsföreläggande innebära, att ingripande skall kunna ske mot den som försummar sin underhållsplikt gent emot barn under 18 år eller undandrar sig att fullgöra förpliktelse att gottgöra det allmänna kostnader för sådant barn, vilka uppkommer jämlikt SochjL, BvL eller bidragsförskottslagen. Se huvudbetänkandet sid. 654 samt 811 o. f., särskilt sid. 840.

2. Lagen den 26 juli 1947 om allmänna barnbidrag

Enligt 2 § i lagen utgår allmänt barnbidrag till och med det kvartal varunder barnet fyller 16 år.

Genom beslut av 1957 års riksdag skall från och med den 1 januari 1958 barnbidragen kompletteras med icke behovsprövade grundstipendier till studerande ungdom i åldern 16—18 år som för fortsatt utbildning bevisar skola eller kurs av minst 4 månaders varaktighet. Bidragen skall utgå med samma belopp som de allmänna barnbidragen.

Med hänsyn till vad sålunda beslutats finner kommittén ej skäl att föreslå ändring av bestämmelsen om åldersgränsen i fråga om de allmänna barnbidragen.

3. Lagen den 26 juli 1947 om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn

De särskilda barnbidragen utgår med högst 600 kronor för år och barn till

- a) föräldralösa och med dem jämställda barn,
- b) barn, vars fader avlidit,
- c) barn, vars fader åtnjuter folkpension,
- d) barn till ensamstående invalid moder,
- e) barn, vars styvfader åtnjuter folkpension,
- f) barn utom äktenskap, beträffande vilket faderskapet icke är fastställt.

Särskilt barnbidrag utgår längst till och med den månad, varunder barnet fyller 16 år.

Bidragen till föräldralösa eller med dem jämställda barn utgår ej eller nedsättes efter vad som finnes skäligt om barnet har egen inkomst, som ej härrör från dess eget arbete och som helt eller i mera väsentlig mån kan anses täcka kostnaden för barnets uppehälle och uppfostran. I övriga fall reduceras bidraget med hänsyn till både barnets och försörjarens inkomst. Barnets egen arbetsinkomst inverkar dock inte på bidragets storlek, men underhållsbidrag och bidragsförskott avdrages i sin helhet å barnbidraget.

Kostnaden för de särskilda barnbidragen uppskattas för budgetåret 1957/1958 till ca 18 miljoner kronor. Antalet bidragsberättigade barn beräknas därvid utgöra omkring 32 000.

Enligt uppgift från pensionsstyrelsen beräknas ca 14 000 barn, för vilka särskilt barnbidrag utgår, vara barn till ensamstående kvinnor. Flertalet av dessa ensamstående är änkor. Hela antalet ensamstående kvinnor som uppbär särskilt barnbidrag för sina minderåriga barn beräknas till ca 9 000.

Socialstyrelsen har i sina anslagsäskanden för budgetåret 1957/1958 föreslagit, att de särskilda barnbidragens maximibelopp skall höjas till 1 200 kronor för år från och med den 1 juli 1957. Därjämte förklarade sig styrelsen vidhålla sin tidigare framförda uppfattning, att inkomstprövningen borde slopas för dessa bidrag. I fråga om storleken av beloppen anförde styrelsen bl. a. följande. De båda hjälpformerna (särskilda barnbidrag och bidragsförskott) syftade till ökad ekonomisk trygghet för ensamstående med barn. Bland barnfamiljerna intog de ensamstående mödrarna en särställning i materiellt hänseende. Eftersläpningen hade utan tvekan hårdast drabbat denna kategori. Om beloppen för de särskilda barnbidragen och bidragsförskotten uppräknades, så att de komme något så när i paritet med de faktiska barnkostnaderna, skulle de för många ensamstående kvinnor ge en bättre garanti mot ekonomiskt nödläge än vad för närvarande vore fallet.

Familjeberedningen har i sin promemoria av den 1 december 1956 om stöd åt ofullständiga familjer (SOU 1956: 47) uttalat sig för en väsentlig höjning av de nuvarande maximibeloppen för särskilda barnbidrag samt föreslagit, att den nu synnerligen restriktiva inkomstprövningen av bidragen slopas eller väsentligt uppmjukas.

I 1957 års *statsverksproposition* (V huvudtiteln sid. 78) uttalade vederbörande departementschef, att de särskilda barnbidragen och bidragsförskotten stode i så nära samband med den samhällseliga pensioneringen, att frågan om en förbättring av dessa förmåner icke kunde bedömas, förrän ställning tagits till allmänna pensionsberedningens blivande principförslag.

Allmänna pensionsberedningen har i sitt betänkande om förbättrad pensionering (SOU 1957: 7) i fråga om de särskilda barnbidragen föreslagit följande. Särskilt barnbidrag till barn, som förlorat sin huvudsakliga försörjare (avser de grupper, som angives å sid. 54 vid a och b), ersättes med *barnpension*. Sådan pension skall från och med den 1 juli 1960 utgå utan inkomstprövning. Beloppet skall från nämnda datum utgöra 750 kronor och utgå till barn under 19 år. Bestämmelser om barnpensionen bör inarbetas i folkpensioneringslagen.

De särskilda barnbidrag, som utgår till utomäktenskapliga barn med okänd fader, överföres från folkpensioneringen till barnavården. Med hänsyn till att dessa bidrag sålunda ej skall hänföras till folkpensioneringssystemet, upptar beredningen ej till behandling frågan om hur dessa bidrag närmare skall utformas.

Övriga särskilda barnbidrag (avser de grupper, som anges å sid. 54 vid c—e), vilka har karaktär av barntillägg till försörjarens folkpension, föreslås från och med den 1 juli 1960 utgå för barn under 19 år med ett inkomstprövat belopp av högst 750 kronor. Reglerna om dessa bidrag bör inarbetas i folkpensioneringslagen.

Barnpensioner och barntillägg, som inarbetats i folkpensioneringslagen, bör indexregleras liksom folkpensionsförmåner i allmänhet.

Som motivering till de föreslagna höjda åldersgränserna anför beredningen bl. a. följande (sid. 43 och 44 i betänkandet). I de större pensionsystemen utanför folkpensioneringen — avseende stats- och kommunalanställda, SPP-försäkrade m. fl. — utgår barnpension åtminstone intill 19 års ålder. Uppenbarligen har det ansetts föreligga behov av att låta barnpensionen utgå till högre ålder än 16 år. Genom att höja åldersgränsen till 19 år skulle de riskskydd, som betydande grupper redan har för sina barn i åldern 16—19 år, i viss mån komma befolkningen i gemen till del.

Barnavårdskommittén finner det angeläget, att rätten till särskilt barnbidrag utsträcker till barn i åldern 16—18 år. En dylik vidgad bidragsmöjlighet skulle innebära ett förbättrat stöd bl. a. åt ensamstående mödrar med hemmavarande barn i åldern 16—18 år och till föräldralösa barn och med dem jämställda. Framför allt skulle en utökning av kretsen bidragsberättigade barn enligt förslaget bidra till att de ekonomiska förutsättningarna för utbildning för de ensamstående mödrarnas barn förbättrades.

Kommittén kan vidare biträda vad socialstyrelsen anfört beträffande slopandet av inkomstprövningen. Kommittén, som utgår ifrån att frågan om de särskilda barnbidragen kommer att prövas av statsmakterna i samband med behandlingen av familjeberedningens och pensionsberedningens förslag, är ej beredd att framlägga detaljerat förslag i fråga om de villkor i skilda avseenden som kan tänkas lämpliga för rätten till sådana barnbidrag.

I de fall, där barnet enligt bestämmelserna i folkpensioneringslagen från och med 16-årsåldern är berättigat att för egen del uppbära folkpension (t. ex. invalidpension), skall givetvis särskilt barnbidrag ej samtidigt kunna utgå.

4. Lagen den 11 juni 1943 om förskottering av underhållsbidrag till barn (bidragsförskottslagen) samt lagen den 31 maj 1957 om utfyllnad av vissa underhållsbidrag

Till utomäktenskapliga barn samt till sådana barn i äktenskap, vilkas föräldrar erhållit dom å hemskillnad eller äktenskapsskillnad eller på grund av söndring lever åtskilda, kan enligt bidragsförskottslagen av allmänna medel förskott utgå å det underhållsbidrag, som barnets fader eller moder

enligt dom eller avtal är pliktig att erlægga till barnets underhåll. Förskottet utgår utan behovsprövning. Maximibeloppet är från den 1 juli 1957 720 kronor för barn och år. Bidrag kan utgå längst till och med dagen före den, då barnet fyller 16 år.

Till samma kategorier av barn kan, enligt lagen om utfyllnad av vissa underhållsbidrag, därest före den 1 april 1957 fastställt underhållsbidrag understiger 720 kronor för år räknat, av allmänna medel utgå vad som brister i nämnda belopp (utfyllnadsbidrag).

Enligt uppgift från socialstyrelsen utgick under år 1956 bidragsförskott till ca 56 000 barn (ca 43 000 bidragsmottagare) med i runt tal 26 miljoner kronor. Genomsnittsbeloppet per barn var ca 460 kronor. Omkring 48 % återbetalades av de underhållsskyldiga. Nettokostnaderna utgjorde sålunda ca 13 miljoner kronor.

Socialstyrelsen har i sina anslagsäskanden för budgetåret 1957/58 föreslagit, att bidragsförskottens maximibelopp från och med den 1 juli 1957 skulle höjas till 1 200 kronor för barn och år. Styrelsen erinrade i samband härmed om att en höjning av bidragsförskotten kunde förväntas komma att påverka storleken av underhållsbidragen i gynnsam riktning. Bidragsförskotten utgjorde nämligen ofta vägledning för dem som upprättade avtal, och indirekt kunde man härigenom få en reglering av avtalsuppgörelserna, vilket skulle ha stor betydelse för de ensamstående mödrarna.

Familjeberedningen har i sin tidigare nämnda promemoria föreslagit en väsentlig höjning av bidragsförskottens maximibelopp och i övrigt en genomgripande omläggning av hela det nuvarande bidragsförskottssystemet.

Genom lag den 24 maj 1957 angående ändrad lydelse av 1 och 2 §§ lagen den 6 juni 1952 (nr 334) om höjning av vissa underhållsbidrag har en ytterligare generell höjning av de familjerättsliga underhållsbidragen genomförts från och med den 1 juli 1957. — Det må framhållas, att en generell höjning av underhållsbidragen får betydelse för storleken av bidragsförskotten i de fall, där bidragsförskottets nuvarande maximibelopp ej kan utnyttjas enär det avtalade eller utdömda beloppet understiger 60 kronor för månad.

Som ovan framhållits innebär möjligheten att utfå bidragsförskott, att det allmänna i viss omfattning garanterar att barn utom äktenskap samt barn i äktenskap, vilkas föräldrar är skilda eller eljest på grund av söndring lever åtskilda, erhåller de underhållsbidrag, som deras fäder (i undantagsfall mödrar) är skyldiga att utgiva. Med hänsyn till denna konstruktion av bidragsförskottslagen bör enligt kommitténs mening rätten till bidragsförskott ej generellt upphöra då barnet fyller 16 år. I stället bör i de fall, där bidragsplikten upphör först senare, bidragsförskott kunna utgå längre än till 16-årsålderns inträde, dock längst till dess barnet fyller

18 år. I betydande utsträckning fastställes numera underhållsplikten till att avse tiden till barnets 18-årsdag. Kommittén vill hänvisa till vad här-om anföres i huvudbetänkandet (sid. 109). Det må framhållas, att denna praxis i fråga om underhållstidens längd torde bliva ändå mera allmän, därest möjligheten att utfå bidragsförskott vidgas på sätt som föreslagits. En sådan utveckling skulle vara till gagn för de barn, varom här är fråga.

Därest den i FB 7:1 angivna lägsta åldersgränsen för beståndet av föräldrars underhållsplikt i enlighet med vad kommittén föreslår (II AVD. sid. 128 nedan) ersättes med en regel om underhållsplikt till dess barnet fyllt 18 år, förstärkes skälen för att 16-årsgränsen i bidragsförskottslagen ersättes med en 18-årsgräns.

Kommittén vill i detta sammanhang framhålla, att bidragsförskott i viss, ej obetydlig omfattning torde utgå till barn åt ensamstående mödrar, vilka befinner sig i små ekonomiska omständigheter. Möjligheten att utfå bidragsförskott till barnets 18-årsdag skulle förbättra deras förmåga att bidraga till att barnet erhåller erforderlig utbildning.

Åldersgränsen i lagen om utfyllnad av vissa underhållsbidrag bestämmes genom hänvisning till motsvarande stadgande i bidragsförskottslagen. En utsträckning av rätten till bidragsförskott för barn i åldern 16—18 år kommer sålunda att medföra en motsvarande vidgad rätt till utfyllnadsbidrag.

5. Lagen den 3 januari 1947 om allmän sjukförsäkring, förordningen den 14 december 1956 om erkända arbetslöshetskassor samt lagen den 14 maj 1954 om yrkesskadeförsäkring

I fråga om barntillägg gäller enligt ovan nämnda författningar följande.

a) Enligt lagen om allmän sjukförsäkring: Till sjukpenningförsäkrad sjukkassemédlem utgår under den tid medlemmen uppbär sjukpenning barntillägg för hemmavarande barn under 16 år, som är sjukvårdsförsäkrat såsom barn till medlemmen. Om medlemmen har annat barn under 16 år, för vilket han fullgör underhållsskyldighet, utgår barntillägg även för detta. Barntillägget utgör 1 krona för dag till den, som har ett eller två barn, 2 kronor för dag till den, som har tre eller fyra barn och 3 kronor i övriga fall.

b) Enligt förordningen om erkända arbetslöshetskassor: Medlem av arbetslöshetskassa kan under i författningen angivna villkor utöver daghjälp erhålla familjetillägg i form av barntillägg för barn under 16 år. Bidraget utgår för närvarande med 1 krona 50 öre om dagen för varje barn.

c) Enligt lagen om yrkesskadeförsäkring: Till yrkesskadad, som uppbär sjukpenning, kan barntillägg utgå för den skadades hemmavarande barn under 16 år eller annat barn under 16 år, för vilket underhållsskyldighet fullgöres. Barntillägget är 1 krona om dagen för den, som har ett eller två barn, 2 kronor för tre eller fyra barn och 3 kronor för fem eller

flera barn. Leder olycksfallet till döden, utbetalas livräntor till efterlevande, varvid barn under 16 år obligatoriskt åtnjuter ett belopp, som utgör viss andel av den avlidnes arbetsförtjänst. Även till barn, som fyllt 16 men ej 21 år och som på grund av sjukdom o. d. saknar förmåga att försörja sig själv, kan livränta utgå.

Barnavårdskommittén har ej velat framlägga något förslag beträffande höjning av åldersgränserna för barntilläggen inom sjukförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen och yrkesskadeförsäkringen. Kommittén vill emellertid framhålla att om man vid en genomgång av bestämmelserna om åldersgränserna i olika författningar inom socialvården finner, att den övre åldersgräns, vid vilken rätten till social förmån upphör, mera allmänt bör höjas till 18 år, höjningen även bör omfatta åldersgränserna för barntilläggen inom socialförsäkringarna. Som villkor för rätt till barntillägg för barn som fyllt 16 men ej 18 år bör därvid gälla, att barnet helt eller delvis försörjes av den av föräldrarna, genom vilken barnet är sjukförsäkrat, respektive den av föräldrarna, som är medlem av arbetslöshetskassa.

I fråga om åldersgränsen för livräntor enligt yrkesskadeförsäkringen vill kommittén framhålla att, om en höjning genomföres av minimiåldersgränsen i FB 7:1 för rätten till underhållsbidrag åt barn samt en motsvarande höjning sker av sådana bidrag, som utgör ersättning för uteblivna underhållsbidrag (främst särskilda barnbidrag och bidragsförskott), skäl knappast föreligger att undantaga bidrag, som utgår för barn till mödrar vilka blivit ensamstående genom att maken omkommit efter olycksfall i arbete.

Därest barn i åldern 16—18 år enligt bestämmelserna i sjukförsäkringslagen, lagen om erkända arbetslöshetskassor eller lagen om yrkesskadeförsäkring skulle vara berättigat att för egen del uppbära sjukpenning, hempenning, daghjälp, vårdbidrag eller livränta, bör givetvis barntillägg ej samtidigt kunna utgå.

6. Lagen den 14 juni 1917 om förbud för vissa underhållsskyldiga att avflytta från riket samt kungörelsen den 12 juni 1942 om efterlysning av vissa underhållsskyldiga

Den som är underhållsskyldig mot barn under 16 år kan enligt nämnda lag under vissa betingelser meddelas avflyttningsförbud. Sådant förbud må meddelas av utmätningsman på begäran av den underhållsberättigade, barnavårdsman, socialnämnd eller barnavårdsnämnd, då fara för avflyttning från riket — utan ställd säkerhet — är för handen. Med hänsyn till vad som tidigare berörts beträffande höjning av minderårighetsgränsen i FB 7:1 samt till förslaget, att åsidosättande av försörjningsplikt mot eget

barn under 18 års ålder skall kunna föranleda frihetsinskränkande åtgärder, föreslår kommittén, att nyss nämnda 16-årsgräns i 1917 års lag höjes till 18 år.

På motsvarande sätt bör 16-årsgränsen höjas i 1 § tredje stycket efterlysningskungörelsen. Se författningsutkastet, vari jämväl föreslagits en del andra ändringar för att bringa kungörelsen i samklang med dels SochjL, dels ock förslaget till ny barnavårdsdag.

7. Allmänna läkarinstruktionen den 19 december 1930

Vad i 24 § 1 mom. instruktionen sägs om provinsialläkares skyldigheter och rättigheter med avseende å barnavårdsnämnd skall utgå, därest den av barnavårdskommittén föreslagna barnavårdslagen antages. Samtidigt bör en av socialhjälpslagens antagande föranledd ändring genomföras.

3 kap. Stadgebestämmelser om familjevård för barn

Gällande bestämmelser och deras tillkomst. Tillämpningen

Stadga för fosterbarnsvård och fosterbarnskontroll utfärdades den 22 juni 1945 i anslutning till samtidigt i barnavårdslagen genomförda ändringar avseende bl. a. fosterbarnsvården.

Stadgan är indelad i fyra partier, nämligen allmänna bestämmelser, bestämmelser om fosterhemsförmedling, undersökning av fosterhem samt tillsynen över fosterbarn och fosterhem.

Beträffande stadgans innehåll må hänvisas till den ovan sid. 9—16 återgivna texten. Vad angår avsnittet om tillsyn över fosterbarn och fosterhem må anmärkas, att anvisningarna i stadgan endast gäller den lokala tillsynen. I Kungl. Maj:ts kungörelse med bestämmelser angående barnavårdsassistenterna vid länsstyrelserna återfinns bestämmelser om det sätt, på vilket dessa skall tillhandagå länsstyrelserna i fråga om fosterbarnsvården.

I sitt betänkande angående revision av lagstiftningen om barnavårdsanstalter och fosterbarnsvård (SOU 1944: 34) framlade *socialvårdskommittén* utom förslag till ändringar i barnavårdslagen även förslag till vissa tillämpningsföreskrifter, däribland till stadga angående fosterbarnsvård och fosterbarnskontroll. Den stadga, som sedermera utfärdades härom, överensstämmer i stort sett med socialvårdskommitténs förslag.

Betänkandet innehöll en noggrann redogörelse för de kvalifikationer, som kommittén ansåg att fosterhem och fosterföräldrar borde ha. Med avseende på bedömningen av fosterhemmen uttalade kommittén, att det icke lät sig göra att i författningsväg angiva alla de önskemål eller krav på fosterhem, som kunde anses befogade, utan man måste på detta liksom

på många andra av socialvårdens områden i sista hand vara hänvisad till omdömet, intresset, noggrannheten och erfarenheten hos de organ, vilka hade ansvaret för lagstiftningens tillämpning. I den dittills gällande lagstiftningen var det å andra sidan en brist, att den så gott som helt underlät att ta ställning till vissa problem, vilka erfarenhetsmässigt framträdde under barnavårdsnämndernas verksamhet på fosterbarnsvårdens område. Kommitténs principiella inställning var därför, att barnavårdsnämnderna vid bedömandet av fosterhemmens lämplighet skulle ha en vidsträckt fri prövningsrätt, men denna borde i vissa hänseenden inskränkas genom införandet av legala förbud. I övrigt skulle lagstiftningen lämna rekommendationer till barnavårdsnämndernas ledning. Kommittén föreslog, att rekommendationerna skulle införas i själva lagen. En närmare redogörelse för de av socialvårdskommittén uppdragna riktlinjerna för fosterbarnsplaceringarna återfinnes i barnavårdskommitténs huvudbetänkande sid. 372.

Fosterbarnskontrollen ville socialvårdskommittén förstärka efter två linjer, dels rent lokalt genom tillsättande av fosterbarnsinspektörer i kommunerna, dels på länsnivå genom inrättande av tjänster som barnavårdsassistenter.

Angående fosterbarnstillsynens effektivitet uttalade kommittén bl. a., att denna i hög grad sammanhängde med inspektörernas förmåga att komma i ett rent personligt förhållande till såväl fosterbarn som barnafostrare. Tyngdpunkten för tillsynen skulle helt naturligt ligga i inspektörens besök i fosterhemmet, och i en fosterbarnsstadga borde intagas regler för hur ofta inspektören borde göra besök i hemmen allt efter fosterbarnens olika åldrar.

Barnavårdsassistenternas funktioner i fråga om fosterbarnsvården borde enligt kommittén bestå i att de på vederbörande länsstyrelses vägnar skulle ha tillsyn över den verksamhet, som utövades av barnavårdsnämnderna på detta vårdområde, ombesörja fosterhemsförmedling inom länet samt tillhandagå barnavårdsnämnderna inom länet med upplysningar och råd i fråga om deras åligganden med avseende å fosterbarnsvården.

Genom *propositionen 227/1945*, där socialvårdskommitténs förslag i angivna hänseenden behandlades, anslöt sig departementschefen till de av socialvårdskommittén framlagda principerna för prövning av fosterhems lämplighet och för utövande av tillsynen. De av kommittén uppställda kraven i fråga om fosterhem och barnafostrare borde enligt departementschefens mening fattas endast som allmänna riktlinjer och därför inte införas i lagen; däremot borde de intagas i en blivande stadga för fosterbarnsvård och fosterbarnskontroll.

Stadgan kom emellertid icke att innehålla några sådana rekommendationer, som socialvårdskommittén avsett. Barnavårdsnämndernas bedöm-

ning av fosterhemmens beskaffenhet är därför, bortsett från de i barnavårdslagen intagna legala förbuden avseende hem där vissa sjukdomar förekommer, knuten endast till lagföreskrifterna, att tillstånd att motta späda fosterbarn skall meddelas blott under förutsättning att det kan tagas för visst att barnet kommer att få tillfredsställande vård och uppfostran, samt att nämnden äger meddela förbud mot tagande av fosterbarn, när fara föreligger att sådan vård och uppfostran icke kommer att beredas barnet.

Förslaget att reglera omfattningen av hembesöken avvisades i propositionen, emedan en friare tillämpning med möjlighet till anpassning i det enskilda fallet ansågs vara att föredraga framför författningsbestämmelser. Sålunda kom varken någon bindande regel eller någon rekommendation om omfattningen av hembesök i fosterhemmen att inflyta i barnavårdslagen eller i stadgan.

Beträffande tillsynen över fosterbarnsvården hade medicinalstyrelsen i remissyttrande över socialvårdskommitténs förslag framhållit lämpligheten av att man såsom fosterbarnsinspektörer sökte anställa inom den förebyggande barnvården verksamma sjuksköterskor. Besök i fosterhemmen av olika personer skulle därigenom undvikas och fosterbarnen komma att stå under barnavårdscentralens eller -stationens hälsokontroll. Departementschefen anslöt sig i propositionen 227/1945 till medicinalstyrelsens synpunkter beträffande fosterbarnstillsynens samordnande med den förebyggande barnvården samt framhöll, att man även borde överväga lämpligheten av att sammanföra befattningar som barnavårdsman och fosterbarnsinspektör.

Fosterbarnsstadgan kom beträffande tillsynen att innehålla en bestämmelse, som icke återfinnes i något av socialvårdskommitténs författningsförslag, nämligen föreskriften att fosterbarnsinspektör, som anmält missförhållande i fosterhem till barnavårdsnämnden utan att nämnden vidtagit åtgärd, skall bringa förhållandet till barnavårdsassistentens kännedom, om skäl därtill förefinns.

Fosterbarnsstadgan trädde i kraft den 1 januari 1946. Kort tid därefter redogjorde socialstyrelsen i sin publikationsserie Råd och anvisningar i socialvårdsfrågor (nummer 37/1946) för revisionen av lagstiftningen om barnavårdsanstalter och fosterbarnsvård. Anvisningarna byggde i mycket på socialvårdskommitténs motivering till de av kommittén föreslagna ändringarna i barnavårdslagen. Beträffande barnavårdsnämndens prövning av fosterhems lämplighet redovisades sålunda de rekommendationer till ledning för nämnden, vilka kommittén avsett skola inflyta i lagen, samt de resonemang, som kommittén fört i anslutning till dessa rekommendationer. Normerna torde, ehuru de icke intagits i författningstext, ha utövat betydande inflytande på praxis vid bedömningen av vad som skall anses vara utmärkande för ett gott fosterhem och vilka krav

på fosterhem, som i regel icke får eftergivnas. Numera torde det sålunda vara av barnavårdsorganen tämligen allmänt erkänt, att fosterbarn om möjligt bör placeras i ett hem där både fosterfar och fostermor finnes, att ålderskillnaden mellan fosterbarn och fosterföräldrar helst icke bör vara större än att barnet kunde vara eget barn samt att, om flera barn finnes i hemmet, fosterbarnet i regel bör vara det yngsta av dem. Att dessa och andra rimliga krav ändock ofta eftersättes och att bedömningen av fosterhemmen överhuvud icke alltid sker med tillräcklig noggrannhet har framhållits i barnavårdskommitténs huvudbetänkande (sid. 352).

Frågan om i vilken omfattning besök i fosterhemmen bör göras behandlas icke närmare i socialstyrelsens anvisningar.

En förändring med avseende på sättet för fosterhemsanskaffning har inträtt i många län. Barnavårdsnämndernas behov av hjälp med fosterhemsförmedling har i allmänhet varit större än att barnavårdsassistenten kunnat i tillräcklig grad biträda med sådan förmedling. Fosterhemsförmedlingen har därför i stor utsträckning övertagits av länens barnavårds- eller socialvårdsförbund, som för detta ändamål anställt särskilda tjänstemän kallade barnavårdsombud och avlönade av medel, som ställes till förfogande av allmänna barnhuset och landstinget. Ombudets främsta uppgift är, enligt normalinstruktion fastställd av allmänna barnhuset år 1952, att anskaffa fosterhem och sommarhem och att på begäran av barnavårdsnämnd inom länet eller landstingets förvaltningsutskott tillhandagå vid placeringen av barn i fosterhem, sommarhem eller anstalter av olika slag. Därvid skall ombudet i första hand stå till förfogande för barnavårdsnämnd, som själv ej har anställt arbetskraft för detta ändamål. På enahanda sätt skall ombudet på begäran av länets barnavårdsassistent tillhandagå vid placeringen av barn.

Den förut nämnda kungörelsen med bestämmelser angående barnavårdsassistenterna vid länsstyrelserna ändrades år 1953 med hänsyn till den allt vanligare förekomsten av barnavårdsombud. Sålunda stadgas numera, att barnavårdsassistent i län, där särskilt barnavårdsombud finnes anställt, är befriad från sådana göromål rörande förmedling av fosterhem, vilka icke avser samarbetet med barnavårdsombudet.

Barnavårdskommittén

Barnavårdskommitténs förslag till barnavårdsdag syftar i vad det rör familjevården bl. a. till att barnavårdsmyndigheterna skall komma att i vidgad omfattning utöva tillsyn i fråga om barn, som vistas eller eljest vårdas i annat enskilt hem än föräldra- eller fosterhem. Sålunda räknar kommittén med att de s. k. vistelsebarnens förhållanden skall till följd av de ändrade bestämmelserna bli uppmärksammade av barnavårdsorganen i större omfattning än förut. Tillsynen utsträcker vidare till vissa

grupper av barn, vilka hittills åtminstone i regel stått helt utanför den samma, nämligen för skolgång inackorderade barn och barn i familjedaghem, som där placerats av annan än nämnden.

Anvisningar i stadga kommer därför att behövas icke blott för fosterbarnsvård utan även för annan familjevård. Stadgan synes lämpligen kunna benämnas *Kungl. Maj:ts stadga om fosterbarnsvård och annan familjevård för barn*. De sista två orden har tillagts för att undvika missförstånd, som eljest möjligen kunde uppstå på grund av förväxling mellan ifrågavarande familjevård och andra förekommande slag av sådan vård.

Vad i förslaget till familjevårdsstadga sägs om *tillsyn* över fosterbarn och fosterhem har avseende såväl å sådana barn, vilka vårdnadshavare placerat i enskilt hem, som ock å barn, vilka barnavårdsnämnd omhändertagit och placerat på sådant sätt, dock beträffande sistnämnda barnkategori med de begränsningar och modifikationer, som följer därav att barnen är omhändertagna. Att fosterbarnstillsynen skall omfatta såväl omhändertagna som andra barn framgår av 2 och 118 §§ lagförslaget. Någon hänvisning i stadgan till dessa bestämmelser har icke ansetts erforderlig. Jämväl stadgebestämmelserna om fosterhemsförmedling, prövning av fosterhem m. m. får i tillämpliga delar anses gälla även med avseende å omhändertagna barn (jfr 114 § första stycket förslaget till barnavårdslag).

Då omhändertaget barn placeras i fosterhem beläget i annan kommun än den, där omhändertagandet beslutats, kommer tillsynen över fosterhemmet att utövas av barnavårdsnämnden i den nya vistelsekommunen. Ansvaret för det omhändertagna barnet vilar emellertid till största delen på den nämnd, som beslutat omhändertagandet. Nämnden som utövar fosterbarnstillsynen skall därför underrätta den förra nämnden om önskemål beträffande åtgärder eller anordningar för barnet. Såsom i det följande närmare beröres, torde sådana hänvändelser eller förfrågningar komma att göras till exempel då fråga uppstår om fosterbarns utbildning. Barnavårdskommittén förutsätter, att eventuella meningsskiljaktigheter nämnderna emellan skall kunna lösas med stöd av de i lagförslaget givna reglerna om samråd samt om åtgärdsplikt och åtgärdsrätt.

Barnavårdsnämndens tillsyn över familjevården skall jämlikt 74, 79 och 80 §§ lagförslaget, såsom hittills varit fallet i fråga om fosterbarnstillsynen, utövas av särskilt utsedd fosterbarnsinspektör. Fosterbarnsinspektören får alltså väsentligt vidgade uppgifter. Bestämmelser om inspektörens kvalifikationer och den allmänna regeln om hur hon skall utöva sin verksamhet, som finnes i gällande stadga 7 och 8 §§, har i stadgeförslaget sammanförts med bestämmelserna om barnavårdsnämndens tillsyn samt givits något ändrad avfattning.

Gällande stadgas föreskrift om kvalifikationer för fosterbarnsinspektör avser endast sådan inspektör, som utövar tillsyn över späda barn. Re-

kommendationen i propositionen 227/1945 att samordna tillsynen med den förebyggande medicinska barnvården samt att också överväga lämpligheten av att sammanföra befattningar som barnavårdsman och fosterbarnsinspektör har i praxis blivit iakttagen såtillvida, att i kommuner, där det icke finns barnavårdstjänstemän, vilka är fosterbarnsinspektörer, uppgiften att vara fosterbarnsinspektör ofta anförtros åt distriktssköterska eller barnmorska.

Uppdrag att vara fosterbarnsinspektör innehåser numera i regel av kvinnor oavsett fosterbarnens ålder. Denna utveckling har enligt barnavårdskommitténs mening varit till fördel för verksamheten, varför den bör erhålla stöd i stadgeanvisningarna.

I gällande stadga framhålles vad inspektören väsentligen bör eftersträva i sitt förhållande till fosterföräldrar och fosterbarn, nämligen en förtroendefull inställning. Formuleringen om iakttagande av »allvar och nit, takt och finkänslighet» stämmer överens med vad i 12 § kungörelsen med vissa föreskrifter i anledning av barnavårdslagen föreskrivits med avseende på övervakares uppdrag. Den förtroendefulla inställning, som är en nödvändig grund för samarbetet mellan fosterbarnsinspektören och personer, som i sina hem mottar barn, uppnås bäst om fosterbarnsinspektören framför allt visar hänsyn och takt. För att uppmärksamheten icke onödigtvis skall dragas från detta förhållande, har orden allvar och nit uteslutits ur satsen. I övrigt föreslås denna ingå i familjevårdsstadgan med den ändring, som är erforderlig för att bestämmelsen skall bli tillämplig på fosterbarnsinspektörens befattning icke blott med fosterbarnsvård utan även med annan familjevård för barn.

Beträffande länsstyrelsens tillsynsverksamhet i fråga om barnvården har i kommitténs huvudbetänkande framhållits bl. a., att övervakningen av lagens tillämpning måste vara ett framträdande drag i densamma men att på länsstyrelsen ock skall ankomma att söka få till stånd en rikt utvecklad och facetterad, väl planlagd och skött barnavårdsverksamhet. I denna sin tillsynsverksamhet skall länsstyrelsen liksom hittills varit fallet ha biträde av specialutbildade befattningshavare. Dessas uppgifter inom tillsynen kan icke vara andra än länsstyrelsens egna. Anledning har icke ansetts föreligga att i ny barnavårdslag ange vilka befattningshavare, som bör anlitas i länsstyrelsens tillsynsverksamhet. Med hänsyn härtill förekommer i stadgeförslagen inga bestämmelser om att länsstyrelsen för ett eller annat ändamål skall anlita biträde av barnavårdsassistenten eller att barnavårdsnämnd skall rikta viss anmälan eller rådfrågan till sådana befattningshavare. Kommittén har emellertid icke avsett någon ändring beträffande barnavårdsassistentens arbetsuppgifter. Det skall sålunda fortfarande i regel vara hon — och icke länsstyrelsen representerad genom andra tjänstemän — som företager exempelvis resor för inspektion av fosterhem och barnavårdsanstalter.

Det har i huvudbetänkandet förutskickats, att barnavårdskommittén ämnar föreslå, att ett register över fosterbarn och fosterhem skall föras hos varje länsstyrelse. I registret skall, enligt kommitténs tidigare uttalade mening, också antecknas varje avslag på ansökan att få mottaga fosterbarn och varje meddelat förbud att ha sådant barn.

Såsom i huvudbetänkandet framhållits har barnavårdsassistenterna i vissa länsstyrelser numera ett register över samtliga fosterbarn inom länet. Av svar på en förfrågan, som barnavårdskommittén riktat till barnavårdsassistenterna angående fosterbarnsregister framgår, att sådana register våren 1956 fördes i 14 län samt var under uppläggning i ytterligare tre län.

Från överståthållarämbetet upplystes att behov ej förefunnits av register, emedan barnavårdsassistenten haft tillgång till register, som föres av Stockholms stads barnavårdsnämnd, och från länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län inhämtades, att det fosterbarnsregister, som där var under uppläggning, icke komme att omfatta barn i Göteborgs stad.

Erforderliga uppgifter för registren hade i allmänhet erhållits genom avskrift av fosterbarnsinspektörernas rapporter, vilka infordrats. I regel innehöll registerkortet också ungefär samma rubriker som nämnda rapporter. Möjligheterna att hålla registret aktuellt växlade mycket i de olika länen och syntes att döma av barnavårdsassistenternas uttalanden vara i hög grad beroende av den omfattning, i vilken skrivhjälp kunde ställas till förfogande för registrets förande. På sina håll hade register upplagts men i fortsättningen icke alls kunnat föras, då barnavårdsassistenten ej erhållit hjälp för ändamålet och icke själv kunnat ombesörja registreringsarbete utan att eftersätta andra långt viktigare uppgifter. Förekommande komplettering av registren skedde i regel genom infordrande av fosterbarnsinspektörernas rapporter. I några länsstyrelser genomgingos samtliga sådana rapporter årligen och inträffade förändringar antecknades i registret, på andra håll skedde komplettering endast genom uppläggning av kort för nytillkomna fosterbarn.

Enligt 80 § BvL skall barnavårdsnämnden årligen före januari månads utgång till barnavårdsassistenten ävensom till provinsialläkaren eller extra provinsialläkaren i det distrikt, dit kommunen hör, avge förteckning över samtliga under nämndens tillsyn stående barn, som vid slutet av nästföregående år vårdades i fosterhem och barnhem inom kommunen. Förteckningen skall för varje barn innehålla uppgift å barnets namn och födelsedag, barnafostrarens namn och adress ävensom, då barnet mottagits i barnhem, dettas benämning.

Denna rapportskyldighet innefattar icke barn, som barnavårdsnämnd omhändertagit samt placerat inom den egna kommunen. I själva verket brukar barnavårdsnämnderna dock lämna uppgifter på såväl fosterbarn som av nämnden själv omhändertagna och inom kommunen placerade

barn. Anledningen torde vara, att det visat sig att nämnderna är i behov av råd och vägledning beträffande behandlingen av dessa barn i lika hög grad som i fråga om barn, vilka placerats av annan barnavårdsnämnd eller av enskild person. När det gäller rådgivning eller upplysning från eller till tillsynsmyndighet eller särskilt sakkunnig person har det för övrigt framstått som konstlat att upprätthålla gränsdragningen mellan de båda barngrupperna.

Vid bifall till vad kommittén i sitt huvudbetänkande föreslagit dels i 6 kap. om tillsyn över vården av fosterbarn, vilka icke är omhändertagna, dels i 8 kap. 118 § om tillsyn å fosterhem, till vilket omhändertaget barn överlämnats, kommer den i barnavårdslagen existerande skillnaden mellan barn som avses med bestämmelserna i 7 kap. BvL, och barn, som omhändertagits och placerats i den egna kommunen, att försvinna. Alla barn i fosterhem är enligt lagförslaget fosterbarn och innefattas i barnavårdsnämnds rapporteringsskyldighet beträffande fosterbarn samt upptages i länsstyrelsens register över sådana barn.

Barnavårdskommittén anser det icke tillfyllest, att ett fosterbarnsregister innehåller endast identifikationsuppgifter, vilket är fallet med förteckningarna enligt 80 § BvL. Skulle registret vara av den typen, finge det ringa praktisk betydelse. Snarast skulle det utgöra en onödig belastning för länsstyrelsen. Det är ett oeftergivligt krav, att fosterbarnsregistret beträffande varje fosterhem ger en så fullständig bild av förhållandena, att barnavårdsassistenten med ledning därav kan planera sin tillsynsverksamhet och bedöma behovet av besök i skilda kommuner och fosterhem. Barnavårdskommittén har icke velat uttala sig om vilka uppgifter som skall anses vara minimum för att registret skall kunna fungera tillfredsställande. Kommittén förutsätter emellertid, att registret, såsom fallet är med flertalet av de nu hos länsstyrelserna förda registren, kommer att innehålla ungefär samma uppgifter som fosterbarnsinspektörernas rapporter. För barnavårdsnämnderna kommer arbetet med avlämnandet av uppgifter till registret att avsevärt underlättas, om anteckningarna i fosterbarnsinspektörernas rapporter kan användas för ändamålet. Uppställningen av dessa rapporter lämnar utrymme för i huvudsak alla upplysningar, som är av vikt för utövande av länsstyrelsens tillsyn. Ytterligare behöves emellertid uppgifter om vad barnavårdsnämnden och fosterföräldrarna planerat med avseende på fosterbarns utbildning.

En bestämmelse om åläggande för länsstyrelsen att föra registret har intagits såsom andra stycke i 3 § stadgeförslaget, medan föreskriften för barnavårdsnämnden att lämna erforderliga uppgifter återfinnes i 14 §. Kommittén förutsätter, att barnavårdsnämnden, för vilken det skulle innebära stor arbetsbelastning att verkställa utdrag ur fosterbarnsinspektörernas rapporter, skall få insända originalhandlingarna till länsstyrelsen, respektive överståthållarämbetet. Tillsynsmyndigheten bör snarast verk-

ställa utdrag ur handlingarna samt återställa dem till barnavårdsnämnden. Kommittén räknar med att detta sätt att verkställa rapportskyldigheten skall komma till användning framför allt i de största städerna och att för dessas del överenskommelse träffas om hur och när tillsynsmyndigheten skall erhålla tillgång till originalhandlingarna.

För att registret skall kunna användas såsom avsetts, måste det hållas aktuellt. Att ålägga barnavårdsnämnderna att efter hand lämna uppgift om varje inträffad förändring är tilltalande ur den synpunkten, att avlämnandet av varje uppgift för sig skulle ta jämförelsevis liten tid för nämnden och därför tämligen lätt kunna fullgöras. Registret skulle genom ett sådant system kunna hållas fullt aktuellt, vilket vore till fördel för länsstyrelsen. Emellertid kan förutses, att plikten att ha uppmärksamheten ständigt inriktad på rapportskyldigheten kommer att kännas mera betungande för många nämnder än att exempelvis en gång varje år insända samlade upplysningar. Kommittén föreslår därför, att registret kompletteras med uppgifter som insändes årsvis.

Registret kommer att innehålla åtskilliga uppgifter om enskildas personliga förhållanden, vilka är av sådan natur att de faller under bestämmelserna i 14 § lagen om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar. Detta måste särskilt bli fallet, då någon vägrats tillstånd att ta fosterbarn eller då förbud utfärdats. Men även i fråga om fosterhem vilka godtagits kommer registret att innehålla upplysningar och omdömen, som icke bör vara tillgängliga för personer vilka icke har med fosterbarnstillsynen att skaffa. Till denna kategori räknas också sådana befattningshavare vid länsstyrelsen, som ej är direkt engagerade i tillsynsverksamheten. Barnavårdskommittén förutsätter, att registret kommer att förvaras och användas på ett ur sekretessynpunkt fullt betryggande sätt.

Skyldigheten att skaffa fosterhem för barn, som skall placeras genom barnavårdsnämnds försorg, vilar enligt barnavårdslagen på barnavårdsnämnden själv och härvidlag har barnavårdskommittén icke funnit anledning föreslå någon ändring.

Enligt 5 § fosterbarnsstadgan bör »utackordering av fosterbarn genom barnavårdsnämnds försorg», där så lämpligen kan ske, verkställas genom förmedling av barnavårdsassistenten.

Assistentens viktigaste uppgift måste anses vara att utöva den tillsyn över fosterbarnsvården, som ankommer på länsstyrelsen.

Barnavårdsassistentens tillsyns- och övriga arbetsuppgifter, vilka är direkt avhängiga av länsstyrelsen, har tenderat att växa och den tid, som hon fått övrig för direkt förmedlingsverksamhet för barnavårdsnämndernas räkning, har i flertalet län blivit avsevärt mindre än vad man torde ha räknat med vid den tidpunkt, då tjänster för barnavårdsassistenter vid länsstyrelserna inrättades.

Många barnavårdsnämnder har emellertid stort behov av hjälp med fosterhemsplaceringar. I synnerhet gäller detta nämnder, som icke har någon heltidsanställd personal för barnavårdsarbetet. Bedömningen av fosterhemmens kvalitet och av deras lämplighet för ett bestämt barn är en svår uppgift, vilken kräver väl kvalificerade personer med åtskillig tid till sitt förfogande. Besök bör nämligen göras i alla tilltänkta fosterhem och sammanträffande äga rum med det barn, som ifrågasättes till placering. Blivande fosterföräldrar och barn bör också beredas tillfälle att träffa varandra före barnets överlämnande till fosterhemmet, och när överlämnandet äger rum bör barnet åtföljas av någon, som det väl känner. Besök och förmedling av nödvändiga personliga kontakter är betydelsefulla uppgifter för den som ombesörjer fosterbarnsplaceringar.

Barnavårdsnämnderna kan måhända finna åtskilliga fosterhem, men icke något som är helt lämpligt för just det barn, som ifrågasättes till placering vid en viss tidpunkt. Det är viktigt, att ett slags clearing för fosterhemsförmedling finnes i varje län. Till denna central för fosterbarnsförmedling bör barnavårdsnämnderna kunna vända sig för att få hjälp med fosterhemsanskaffning och till den bör de i sin tur lämna anvisning på personer, som kan tänkas vara villiga och lämpliga att motta fosterbarn. Endast om barnavårdsnämnderna i de olika kommunerna biträder den som handhar fosterhemsförmedlingen i länet genom att ge uppslag till möjliga fosterhem kan förmedlingen bli effektiv.

Det har visat sig att länsstyrelsens tjänsteman, barnavårdsassistenten, på grund av andra arbetsuppgifter i flertalet län icke kan hinna med en så omfattande förmedlingsverksamhet, som uppenbarligen erfordras. På sätt för vilket tidigare redogjorts har barnavårdsnämndernas intressen i de flesta län kunnat tillgodoses tack vare en samverkan mellan allmänna barnhuset och landstingen. Till följd av denna samverkan finnes numera befattningar som barnavårdsombud i alla län utom tre. Barnavårdsombud behövs i alla län utom Gotlands, och det är barnavårdskommitténs förhoppning, att dylika befattningar snart skall finnas över hela landet.

Kommittén har funnit stadgan böra ge uttryck åt att barnavårdsombudet, om sådant finnes, bör svara för här ifrågavarande fosterhemsförmedling. Finnes icke ombud, bör barnavårdsassistenten om det låter sig göra biträda med förmedlingen. Vidare har det syntts böra stadgas, att barnavårdsnämnder i olika kommuner skall bistå varandra vid anskaffande av lämpliga fosterhem.

Stadgeföreskrifter om barnavårdsnämnds prövning av fosterhems lämplighet måste bli tämligen utförliga, om utredning och bedömning skall bli verkställda med den noggrannhet lagförslaget förutsätter. Därest barnavårdsnämnden skall kunna hålla för visst att barnet får »en god och kärleksfull vård och fostran samt i övrigt gynnsamma levnadsförhållanden»,

måste nämnden inhämta upplysning om en mängd faktorer, som är av betydelse för förhållandena i fosterhemmet. Tillika måste nämnden övertyga sig om att fosterhemmet passar för just det barn, som ifrågasättes till fostran där.

Lagförslagets bestämmelser om vilka handlingar, som skall presteras i samband med ansökan om tillstånd att ta fosterbarn, torde tillförsäkra barnavårdsnämnden en god grund för dess prövning av fosterhems lämplighet. Det synes vara överflödigt att i stadgan peka på vilka upplysningskällor, som nämnden skall anlita vid sin prövning, då sådana är utförligt angivna i lagen. Med hänsyn till vikten av att fosterföräldrars hälsotillstånd blir utränt, föreslås emellertid, att i stadgans 6 § erinras om att läkarintyg rörande fosterföräldrarna kan behövas i utredningsmaterialet.

Bestämmelsen i fosterbarnsstadgan, att undersökning av fosterhem skall verkställas av fosterbarnsinspektör eller annan lämplig person, har fått sin motsvarighet i 6 § förslaget. Fosterbarnsinspektören förvärfvar ju under sin verksamhet god kännedom om vad som brukar vara avgörande för barns anpassning i fosterhem och hur pass stora utsikterna är att i olika fall komma tillrätta med svårigheter. Det är därför naturligt, att inspektörens sakkunskap tages i anspråk vid prövning av ärenden om tillståndsgivning och om utfärdande av förbud mot mottagande av fosterbarn. Detta bör dock icke utesluta att utredningen, när det av någon anledning finnes lämpligare, helt eller delvis utföres av barnavårdsnämndens ordförande eller av ledamot eller av tjänsteman hos nämnden. Önskvärt är dock, att utredning i sådana ärenden icke handhas av olika personer vid olika tillfällen utan att en viss specialisering får göra sig gällande.

Liksom gällande stadga innehåller förslaget en erinran om att personligt besök i det avsedda fosterhemmet skall vara ett led i utredningen.

I 7 och 8 §§ av förslaget till familjevårdsstadga anges, vilka omständigheter barnavårdsnämnden särskilt skall beakta vid sin prövning. Bestämmelserna inledes med en uppmaning till barnavårdsnämnden att ta hänsyn till alla förhållanden, som kan antagas bli bestämmande för den vård, fostran och utbildning barnet kommer att få i fosterhemmet samt för dess hälsa och utveckling.

De betydelsefullaste faktorerna är fosterföräldrarnas personliga egenskaper och deras inställning till barnet. Därav beror det om fosterföräldrarna skall lyckas skapa en hematmosfär, likvärdig med den som råder i ett gott föräldrahem. Utsikt finnes i så fall, att barnet kan känna sig som medlem av familjen och icke allenast som en välsedd inackordering. Det torde icke vara möjligt att alltid tillämpa socialvårdskommitténs sats, att förutsättningar bör finnas för uppkomsten mellan fosterföräldrar och fosterbarn av band som mellan naturliga föräldrar och deras barn. Placeringar i fosterhem för kortare tid är nämligen numera ganska vanliga och man har i sådana fall från början att räkna med att barnet sannolikt

kommer att återvända till föräldrahemmet. Som ledning vid prövning av fosterhem, där barn beräknas stanna större delen av sin uppväxttid, måste gälla, att barnet har utsikt att bli behandlat som eget barn i familjen.

Vid bedömningen av varje hem, som önskar mottaga fosterbarn för längre eller kortare tid, skall avgörande hänsyn tagas till fosterbarnets bästa. Det är barnets behov av att komma till en viss typ av fosterhem, som skall bestämma om en placering kommer till stånd eller godtages, icke fosterhemmets önskan att få ett barn. Denna önskan är i och för sig fullt berättigad och oftast grundad på en sund känsla, men motsatsen kan stundom vara fallet. Nämnden bör därför söka komma underfund med anledningen till att sökanden önskar motta fosterbarn. Helt ovanligt är icke, att ett par makar tror sig kunna överbrygga misshälligheter sinsemellan, om de förenas i intresset för ett fosterbarn, eller att en sökande önskar fosterbarn för att få avledning från psykiska besvär eller för att kunna utnyttja barnets arbetskraft. I regel är det icke förenligt med barnets intresse att fosterbarnsförhållande kommer till stånd i dylika fall. Har barnavårdsnämnden anledning förmoda att bevekelsegrunder som de nämnda eller liknande är avgörande för fosterföräldrarnas önskan att ha fosterbarn, bör nämnden söka avstyra saken.

Att förutsättningar finnes hos fosterföräldrarna för normala känslokontakter är synnerligen viktig. Fosterföräldrarnas intellektuella utrustning bör ej heller vara alltför ringa. Svårigheter med barnets uppfostran kan eljest lätt uppstå, i synnerhet då barnet blir äldre. Vålbegåvade fosterföräldrar kan å andra sidan komma att ställa alltför stora fordringar på ett underbegåvat eller sent utvecklat fosterbarn. De gynnsammaste resultaten av fostran kan givetvis väntas i de fall då fosterföräldrar icke har några psykiska brister och där de och fosterbarnet inte företer alltför stor skillnad i fråga om temperament. Emellertid kan önskemålen om sådana likheter ganska sällan tillgodoses. Möjligen kan detta eftersträvas i fråga om placering, som nämnden själv ombesörjer. Vid prövning av tillståndsansökan får nämnden i allmänhet nöja sig med att tillse, att fosterföräldrarnas egenskaper icke är sådana att de motverkar gynnsamma levnadsförhållanden för barnet. Detta uttryckes i stadgeförslaget så, att nämnden bör göra sig underrättad om att sökande är i psykiskt avseende lämplig att handha barn samt fri från sjukdom, kroppsfel eller lyte.

Personer som lider av allvarlig kroppssjukdom kan i regel icke antagas orka med att skapa goda hemförhållanden för ett fosterbarn eller att ägna det tillräcklig tid. Barnavårdskommittén har i huvudbetänkandet tagit avstånd från att i lagen ha inskrivet ett direkt förbud för personer behäftade med vissa sjukdomar att överhuvud ha fosterbarn (sid. 368). Kommittén räknar dock med att barnavårdsnämnden vid prövning av tillståndsärenden i regel kommer att finna, att det är bäst för barnet att icke fostras i hem där den ena eller den andra av fosterföräldrarna lider av

sjukdom. Detsamma gäller om dessa är behäftade med svårare lyte eller vanförhet, vilket kan betydligt nedsätta vederbörandes kroppskrafter.

Vad nu har sagts om fosterföräldrarnas psykiska och fysiska utrustning gäller också i hög grad beträffande medlemmar av deras familj, vilka bor tillsammans med fosterföräldrarna. Finnes i hemmet äldre familjemedlem eller barn eller blott en inackordering, som i nämnda hänseenden avsevärt avviker från det vanliga, kan hemmet komma att i så hög grad präglas därav, att en fosterbarnsplacering måste betraktas som utesluten.

Särskilt bör barnavårdsnämnden söka få en uppfattning om den allmänna atmosfären i fosterhemmen, om fosterföräldrarnas livsföring, deras intressen och inställning till människor i allmänhet och i synnerhet till barn. Nämnden bör förvissa sig om att förutsättningar finnes för att fosterbarnet kommer att beredas ett normalt hemliv och att fosterföräldrarna kommer att sysselsätta sig med barnet och ägna det vård och omsorger i samma utsträckning som naturliga föräldrar brukar.

Uppmärksamhet måste emellertid ägnas icke allenast åt fosterföräldrarnas och barnets personliga egenskaper utan även åt omständigheter av materiell natur och faktorer i fosterhemmets omgivning, vilka kan tänkas påverka levnadsförhållandena för ett fosterbarn.

Fosterföräldrarnas ekonomi spelar viss roll och kan icke lämnas obeaktad i detta sammanhang. Bostadens beskaffenhet kan också bli avgörande för barnavårdsnämndens ställningstagande. En direkt hälsovädlig eller eljest mindervärdig bostad utesluter givetvis att fosterbarn får vistas i hemmet. Är fosterföräldrarna mycket trångbodda, kan detta även vara anledning till att ansökan avslås. Hänsyn bör även tagas till hur fosterföräldrarna avser att inom en given bostadsram ordna för barnet, vilket utrymme som avses för detta och vilka anordningar i övrigt som vidtages för barnet. Självfallet bör tillses, att barnet får egen bädd. Bostadens belägenhet i förhållande till skola och till annan bebyggelse är heller icke utan betydelse. Andra faktorer i miljön, som bör tillmätas viss vikt, är förekomsten av lekkamrater, tillgång till lekplatser eller andra möjligheter till utevistelse.

De direktiv, som i 8 § andra stycket stadgeförslaget har intagits till vägledning för barnavårdsnämnden, grundar sig väsentligen på de normer, som socialvårdskommittén på sin tid utarbetade och vilka kommit att tillmätas stor betydelse i den praxis, som utbildats på grundval av gällande lagbestämmelser. Enligt dessa normer bör såsom fosterföräldrar i regel endast godtagas äkta makar. Fosterbarn skall alltså tillförsäkras ett hem med ersättare för såväl far som mor. Ålderskillnaden mellan fosterföräldrar och fosterbarn får icke vara alltför stor, då man eljest löper risken att fosterföräldrarna icke kan fullfölja fostringsuppgiften. Vanligt är att äldre far- eller morföräldrar faller ifrån, innan deras barnbarn-foster-

barn nått vuxen ålder, eller att de inte längre orkar fostra och hjälpa barnet, då det kommer i en ömtålig eller riskfylld period. I samma fosterhem bör icke samtidigt vårdas fler än två fosterbarn, såvida icke samtliga är syskon. Enligt barnavårdskommitténs mening är det dock icke uteslutet att i ett gott fosterhem, där ett fosterbarn finnes, ytterligare två kan placeras, om dessa senare är syskon. Har ett fosterbarn vistats så länge i samma hem att det känslomässigt fått samma ställning som ett eget barn, bör det, när detta barn närmar sig slutet av fosterbarnsåldern, vara möjligt att i samma familj motta ytterligare två barn, utan att något av barnen sinsemellan är syskon. Har fosterföräldrarna egna barn, bör fosterbarnet regelmässigt vara det yngsta, emedan det då har största utsikterna att icke bli tillbakasatt i förhållande till de egna barnen. Att fosterbarn önskas som jämnårig lekkamrat till ett ensamt eget barn är vanligt, men har visat sig ge upphov till ur fosterbarnets synpunkt olyckliga placeringar. Dylika önskemål bör därför icke föranleda avkall på principen, att fosterbarnet skall vara yngsta barnet i familjen.

Enligt kommitténs lagförslag utsträcker fosterbarnsbegreppet till 18-årsgränsen. Reglerna om placering synes icke alltid kunna strikt tillämpas beträffande ton-åringarna. För barn i ton-åren kan det till exempel vara svårt att finna fosterföräldrar i lämplig ålder och med erfarenhet såsom fostrare, vilka icke har egna barn som är yngre än fosterbarnet. I valet mellan äldre, kanske barnlösa fosterföräldrar och sådana som har egna små barn, kan de senare föräldrarna vara att föredraga.

Då barnavårdsnämnden erhållit kännedom om att någon, som har sitt hem i kommunen, har för avsikt att mottaga fosterbarn över 16 år och nämnden överväger att meddela förbud däremot, skall nämndens avgörande enligt 66 § lagförslaget grundas på en bedömning, huruvida sådana förutsättningar för god vård och fostran föreligger, som skulle fordras för bifall till en ansökan om tillstånd. Bestämmelserna i familjevårdsstadgan, om vad som skall beaktas vid tillståndsprövning bör alltså vara vägledande även för barnavårdsnämnds prövning i ärende som nyss sagts.

Barnavårdsnämndens tillsyn över familjevård, som icke är fosterbarnsvård, skall enligt förslaget till ny barnavårdslag utövas med biträde av fosterbarnsinspektör och skall beträffande vistelsebarnen i huvudsak följa samma regler, som gäller i fråga om fosterbarnen, under det att tillsynen beträffande barn i skolinackordering eller i familjedaghem mera summariskt bestämts genom hänvisning till 74 § lagförslaget. Detta sistnämnda innebär, att beträffande dylika barn skall tillses, att de får sådan vård, som är väl förenlig med deras rätt och bästa, samt att de personer, som har barnen i sin vård, genom tillsynen skall erhålla råd och bistånd.

Förslaget till familjevårdsstadga avslutas med några bestämmelser om den utsträckning, vari stadgans regler för utövande av fosterbarnstill-

synen skall tillämpas på övriga barn i familjevård. I synnerhet till ledning för fosterbarnsinspektörer torde sådana stadgeföreskrifter behövas, även om de icke innehåller något i sak nytt i förhållande till den föreslagna lagtexten.

Ehuru intet härom utsäges i de föreslagna författningarna, torde praxis vid bedömningen av hem, där vistelsebarn mottages, i ett hänseende komma att avvika från prövningen av fosterhem, nämligen vid övervägande av hur många barn, som samtidigt skall få vistas i hemmet, och vilken hänsyn som skall tagas till förefintligheten av släktskapsförhållande mellan dem. Ett hem som vill ha vistelsebarn bör sålunda, förutom egna barn och ett fosterbarn, kunna ha två vistelsebarn utan att något av barnen är syskon och utan att hemmet blir betraktat som barnavårdsanstalt. Den, som i sitt hem mottagit ett fosterbarn och två vistelsebarn, bör däremot icke samtidigt få ta emot ytterligare fosterbarn eller vistelsebarn. Finnes ett fosterbarn och ett vistelsebarn i samma hem, bör ytterligare fosterbarn eller vistelsebarn, som mottages, vara yngre än de barn, vilka redan vårdas i hemmet.

Beträffande hem, som barnavårdsnämnden väl känner och funnit mycket lämpliga att mottaga barn, bör vid prövningen av om de skall ha vistelsebarn avvikelser kunna göras från de principer, som regelmässigt tillämpas vid prövning av fosterhem. Det är icke möjligt, att i författningstext lämna fullständiga anvisningar för bedömningen av lämpligheten av att i samma hem finnes den ena eller den andra kombinationen av egna barn, fosterbarn och vistelsebarn, utan sådana problem måste, allteftersom de uppstår, lösas av barnavårdsnämnden med hänsyn till den i 7 § stadgeförslaget givna regeln, att det skall tagas i betraktande, vilka som tillhör sökandens familj och hushåll eller eljest vistas i hans hem.

En nyhet i lagförslaget är att fosterföräldrarnas huvudsakliga förpliktelser har samlats i särskilda stadganden, som riktats direkt till dem. Fosterföräldrarna kan naturligtvis icke väntas direkt ur barnavårdslagen inhämta vad som åligger dem, och detta bör därför bringas till deras kännedom av barnavårdsnämnden i samband med eller helst innan nämndens tillsyn över fosterhemmet börjar. Fosterföräldrarna bör också genom nämnden underrättas om att tillsyn över fosterhem regelmässigt förekommer och att den utövas av särskild fosterbarnsinspektör, vilken kommer att besöka hemmet. En uppmaning till barnavårdsnämnden att lämna dessa upplysningar synes lämpligen kunna inleda de bestämmelser i familjevårdsstadgan, som handlar om barnavårdsnämndens fortlöpande tillsyn över fosterbarn och fosterhem. Stockholms stads barnavårdsnämnd låter, enligt vad kommittén erfarit, till nyblivna fosterföräldrar utdela tryckta anvisningar, vilkas mottagande fosterföräldrarna skriftligen erkänner. De tryckta anvisningarna utgör för fosterföräldrarna ett gott stöd för

minnet, vilket lätt kan svika beträffande innehållet av uppgifter som endast lämnas muntligen. Tveksamhet angående innebörden av åliggandena uppstår mindre ofta, då detta uttryckes i skriftlig form och dessutom eventuellt förklaras muntligen vid anvisningarnas överlämnande. Kommittén anser, att det beskrivna systemet bör tjäna som förebild för barnavårdsnämndernas sätt att meddela fosterföräldrarna upplysningar om deras åtaganden.

BvL:s tämligen knapphändiga regler om innebörden av den fortlöpande lokala tillsynen över fosterhem utvecklas på ett fylligare sätt i 8 och 9 §§ fosterbarnsstadgan. Bestämmelserna är utformade som föreskrifter för fosterbarnsinspektören. De ersättes av 10 och 11 §§ stadgeförslaget, vilka formulerats med utgångspunkt från innehållet i 76 och 77 §§ lagförslaget. Dessa lagparagrafer upptager motsvarigheter till en del av bestämmelserna i fosterbarnsstadgan. Nedan beröres skälen till de väsentligaste skillnaderna mellan gällande stadgebestämmelser och de nu föreslagna.

Vad 8 § första stycket fosterbarnsstadgan innehåller om fosterbarn, som mottagits för yrkesutbildning och arbetsanställning, anknyter icke till någon bestämmelse i gällande barnavårdslag. Utbildning i praktiska yrken torde fortfarande i viss omfattning komma att ordnas i kombination med inackordering i arbetsgivarens familj. Motsvarighet till nyssberörda, nu gällande bestämmelse bör därför finnas i familjevårdsstadgan men synes kunna förkortas. Uppsikt och handledning, varav ett för yrkesutbildning placerat barn är i behov, torde nämligen kunna inräknas i överenskomna förmåner och behöver sålunda icke särskilt nämnas. Denna bestämmelse har anknutits till en erinran till fosterbarnsinspektören att vaka över fosterbarns ekonomiska intressen och fosterlörens storlek.

Att inspektören på olika sätt skall skaffa sig upplysningar om fosterbarnet är givet och någon särskild föreskrift därom erfordras icke. Kommittén har emellertid i stadgan velat behålla en maning till fosterbarnsinspektören att, om fosterbarn beivrar skola, söka kontakt med representanter för skolan. Detta är ett viktigt led i tillsynen, som dock främst bör avse inhämtande av upplysningar om barnets hela skolsituation, dess förhållande till kamraterna etc. Föreskriften har med hänsyn härtill givits ny formulering.

Barnavårdskommitténs principiella ställningstagande till förutsättningarna för att fosterbarn skall få utbildning avviker väsentligt från innehållet i 9 § fosterbarnsstadgan. Kommittén anser sålunda, att alla fosterbarn, oberoende av om de har god studiebegåvning eller utpräglade praktiska anlag, skall kunna få utbildning till yrken, som kan fånga deras intresse och där de kan göra sig gällande. Särskilda villkor om uppförande och arbetshåg bör ej uppställas. Stöd till utbildning behöver fosterbarnen i allmänhet som kompensation för avsaknaden av vårdnadshavares och anförvinters bistånd. Åtskilliga fosterföräldrar lämna visserligen foster-

barnen hjälp i en eller annan form vid deras utbildning, men många fosterföräldrars situation är icke sådan, att de kan eller anser sig böra göra en ekonomisk insats av betydelse. Somliga barn kommer för övrigt till fosterhem vid så pass sen ålder, att fosterföräldrarna inte kan förväntas vilja ta del av ansvaret för tämligen dryga utbildningskostnader, som genast eller ganska snart bör utges. Av olika anledningar har fosterbarnen sålunda i fråga om möjligheterna till utbildning ett faktiskt handikap i förhållande till flertalet barn som fostras i sina egna hem och detta handikap måste undanröjas genom barnavårdsnämndens åtgärder. Stadgebestämmelserna om fosterbarnens utbildning har utformats i överensstämmelse med innehållet i 77 och 118 §§ lagförslaget.

Som huvudmotiv för förlängning av fosterbarnstillsynen efter det fosterbarn fyllt 18 år har kommittén uppställt behov som kan förefinnas av fortsatt stöd för fullföljande av utbildning. Stadgan synes böra innehålla en uppmaning till fosterbarnsinspektören att vaka över, att dylika ärenden kommer under barnavårdsnämndens prövning. Kommittén förutsätter, att fosterbarnsinspektören vid behov av yrkesvägledning förbereder ärendena genom att förmedla kontakt med arbetsförmedlingens ungdomsavdelning. Hon bör även undersöka om bidrag till barnets utbildning kan erhållas till exempel av vårdnadshavare eller i form av stipendier. Fosterbarnsinspektörens uppmärksamhet skall inriktas icke allenast på sådana fosterbarn, som placerats av enskild eller som är omhändertagna och placerade inom den egna kommunen, utan även på fosterbarn, som är omhändertagna av barnavårdsnämnd i annan kommun än den där fosterhemmet är beläget. Inspektörens kännedom om vad som planeras i fråga om fosterbarns utbildning skall vara lika god beträffande alla tre grupperna av fosterbarn. Dock bör fosterbarnsinspektören icke hänvända sig till barnavårdsnämnd i annan kommun utan att ha underrättat barnavårdsnämnden i den egna kommunen. Det är på sistnämnda barnavårdsnämnds vägnar, som hon utövar tillsyn, och hon bör alltså icke företa viktiga åtgärder utan denna nämnds vetskap. Om den uppdragsgivande nämnden så önskar, bör den själv ha tillfälle att angående fosterbarn, som är omhändertaget av annan nämnd, göra hänvändelse till denna.

De föreskrifter i fosterbarnsstadgan, som avhandlar fosterbarnsinspektörs skyldighet att ta kontakt med barnavårdsnämnd och med barnavårdsassistent samt att föra anteckningar och att med ledning av dessa årligen rapportera till nämnden, står i god överensstämmelse med bestämmelserna i lagförslaget. Föreskrifterna synes lämpliga och ägnade att oförändrade ingå i familjevårdsstadgan. Genom 17 § stadgeförslaget ålägges fosterbarnsinspektören skyldighet att på enahanda sätt som beträffande fosterbarnen föra anteckningar över och till barnavårdsnämnden meddela sina iakttagelser och förslag beträffande andra barn i familjevård.

Föreskrifter om barnavårdsnämnds skyldighet att lämna länsstyrelsen

uppgift om fosterbarn i kommunen återfinnes i 14 §. För skälen till införandet av denna rapportskyldighet har tidigare redogjorts. Enligt vad kommittén uttalat i sitt huvudbetänkande bör barnavårdsnämnden vidare i stadgan åläggas att till länsstyrelsen anmäla beslut om avslag å tillståndsansökan samt om meddelande av förbud att ha fosterbarn. Föreskrift om denna anmälningsskyldighet synes lämpligen kunna intagas i samma paragraf, som avhandlar den förut omnämnda rapportskyldigheten. Barnavårdsnämnden synes kunna befrias från nu gällande plikt att till provinsialläkare och extra provinsialläkare lämna uppgift om fosterbarn. Vederbörande läkare torde ha föga användning för dessa uppgifter, då de i allmänhet av annat arbete är förhindrade att företa undersökning eller besök i fosterhemmen annat än i fall, då detta uttryckligen begäres.

Beträffande de särskilda paragraferna i stadgeförslaget må ytterligare anmärkas följande.

1—4 §§.

Tyngdpunkten i tillsynen över fosterbarnsvården ligger hos barnavårdsnämnderna och detsamma torde komma att gälla familjevård i allmänhet avseende barn. De lokala och regionala tillsynsmyndigheterna har därför i förslaget till familjevårdsstadga upptagits i samma ordning som i gällande fosterbarnsstadga. I stadgeförslaget har ansetts böra intagas en hänvisning till socialstyrelsens i lagförslaget angivna allmänna tillsynsplikt.

Allmän upplysningsverksamhet, som nämnes i 2 § fosterbarnsstadgan, torde sällan ha uppfattats som en länsstyrelsens uppgift. Sådan upplysningsverksamhet bedrivs av socialvårdsförbunden med ekonomiskt stöd av allmänna barnhuset. Barnavårdskommittén anser, att maningen till länsstyrelsen att utöva upplysningsverksamhet kan begränsas till att avse råd och upplysningar, vilka lämnas direkt till barnavårdsnämnderna.

Samarbetsbestämmelsen i 3 § fosterbarnsstadgan har icke ansetts behöva få motsvarighet i familjevårdsstadgan med hänsyn bl. a. till de föreskrifter om samarbete, som upptagits i lagförslaget.

5 §.

De bestämmelser, som sammanförts till denna paragraf, motsvarar fosterbarnsstadgans 4 och 5 §§, men i stadgeförslaget har icke medtagits anvisningen till barnavårdsnämnder och barnavårdsassistenter att redan innan fosterhemsplaceringar blir aktuella söka kontakt med personer, som kan antagas vara villiga att bli fosterföräldrar. Barnavårdsombud finnes numera i flertalet län och uppgiften att söka nya fosterhem har därmed i realiteten i hög grad underlättats för nämnder och barnavårdsassistenter.

I 86 § lagförslaget regleras tillståndsgivning för bedrivande av fosterhemsförmedling av annan än barnavårdsombud och barnavårdsassistent. Barnavårdskommittén förutsätter, att barnavårdsnämnd, som vill anlita

förening, institution eller annan privat fosterhemsförmedlare, förvissas sig om att sådan förmedlare har tillstånd. Samma försiktighetsmått bör iakttagas, innan barnavårdsnämnd biträder privat förmedlare med anskaffande av fosterhem. Stadgebestämmelse härom har ansetts icke erforderlig.

6 §.

BvL och fosterbarnsstadgan synes icke skilja mellan undersökning av fosterhem och den utredning, som därutöver kan vara erforderlig som grund för nämndens prövning av lämpligheten av viss fosterbarnsplacering. Undersökningen skall enligt lagen gå ut på att konstatera fosterhemmets beskaffenhet.

I 6 § stadgeförslaget begagnas termen utredning, emedan kommittén avsett, att hela utredningen angående fosterbarnsplaceringen skall kunna utföras av fosterbarnsinspektören och att hennes medverkan alltså icke begränsas endast till undersökning rörande hemmet.

Fosterbarnsstadgan ålägger länsstyrelsens barnavårdsassistent att i mån av tid bistå barnavårdsnämnd vid undersökning av fosterhem. Denna bestämmelse motsvaras i stadgeförslaget av ett bemyndigande för barnavårdsnämnden att där särskilda skäl så påkallar erhålla länsstyrelsens bistånd vid utredning angående lämpligheten av fosterbarnsplacering. Kommittén anser icke, att dylikt bistånd skall ges annat än i särskilt svårbedömda fall. Det är icke meningen att förminska den lokala barnavårdsmyndighetens ansvar för utredningar av vanligen förekommande slag. Länsstyrelsen har icke och kommer heller icke vid bifall till barnavårdskommitténs organisationsförslag att få tillgång till arbetskraft i sådan omfattning, att den kan avlyfta någon arbetsbörda av väsentlig omfattning från kommunens barnavårdsorgan.

10 §.

Maningen i fosterbarnsstadgans 8 § till fosterbarnsinspektören att följa fosterbarns utveckling och att övervaka dess uppförande samt att söka skaffa upplysningar om dess hälsotillstånd och karaktär ersättes av vad 76 § lagförslaget innehåller om barnavårdsnämndens uppgifter i nämnda hänseenden. I 10 § stadgeförslaget har i stället intagits föreskrift för inspektören att göra sig förtrogen med fosterbarnets levnadsförhållanden, hälsotillstånd och trivsel samt med uppmärksamhet följa barnets utveckling.

12 §.

Om fosterbarnsinspektören påkallat barnavårdsnämndens åtgärd och nämnden icke alls inskrider eller gör detta på ett sätt, som fosterbarnsinspektören icke finner tillfredsställande, skall hon anmäla förhållandet till länsstyrelsen. Anmälningsplikten har skärpts genom att orden »om skäl därtill förefinnes», vilka förekommer i fosterbarnsstadgans motsva-

rande bestämmelse, har uteslutits i förslaget. Härigenom besparas fosterbarnsinspektören att företa en noggrann prövning, huruvida skäl finnes att bringa förhållandet till länsstyrelsens kännedom. Ett avgörande av sådant slag är ej sällan svårt att träffa för henne, emedan det kan sätta henne i stark motsatsställning till hennes uppdragsgivare. Med den i 12 § föreslagna formuleringen blir det en rutinsak för inspektören att meddela länsstyrelsen, då hennes och barnavårdsnämndens uppfattning påtagligt går i sär och hon icke anser sig kunna godtaga nämndens inställning.

14 §.

Barnavårdsnämndens uppgifter till länsstyrelsen, vilka är avsedda att läggas till grund för registret över fosterhem och fosterbarn m. m., måste vara tämligen utförliga. Barnavårdskommittén utgår från att det formulär, som enligt förslaget skall fastställas av socialstyrelsen, kommer att såsom ett minimum innehålla plats för uppgift om fosterföräldrarnas namn och adress, deras födelseår och i förekommande fall släktskapsförhållande till barnet, barnets namn och födelsedag, fosterlörens storlek samt, om barnet står i begrepp att sluta sin skolgång eller redan avslutat densamma, upplysning om dess pågående eller planerade sysselsättning eller utbildning. Dessutom bör utrymme finnas för anteckningar om fortlöpande iakttagelser. Barnavårdsnämnden bör sålunda till länsstyrelsen vidarebefordra fosterhemsinspektörens anteckningar om fosterhemmet och förhållandena därstädes.

4 kap. Stadgebestämmelser om särskild tillsyn och övervakning

De närmare föreskrifter angående övervakares befogenhet och den övervakades skyldigheter, vilka enligt 23 § 2 mom. BvL skall meddelas av Kungl. Maj:t, har givits genom kungörelsen den 30 november 1934 med vissa föreskrifter i anledning av barnavårdslagen. I författningens första nio paragrafer intogs vissa bestämmelser om skyddshemmen. Dessa paragrafer har sedermera upphävts genom kungörelse den 24 september 1937. Innehållet i övrigt av 1934 års kungörelse — i fortsättningen kallad övervakningskungörelsen — har icke varit föremål för ändringar.

Sedan barnavårdskommittén i sitt huvudbetänkande föreslagit nya regler i fråga om övervakning och tillsyn, erfordras vissa ändringar av de gällande, i övervakningskungörelsen givna föreskrifterna. Övervakningskungörelsen är enligt kommitténs uppfattning i behov av en omarbetning i vissa hänseenden även bortsett från att den måste anpassas till innehållet i ny barnavårdslag. Föreskrifterna är till stor del av sådan innebörd, att de väsentligen är tillämpliga på äldre barn och ungdom, beträffande vilka ingripandet föranletts av vanart eller oart (22 § c) och d) BvL). Endast i begränsad omfattning kan ur kungörelsen hämtas ledning, därest över-

vakning beslutats på grund av otillfredsställande hemförhållanden eller då tillsyn anordnats med anledning av att den underåriges förhållanden efter villkorligt eller slutligt upphörande av omhändertagandet bedömes såsom osäkra. Övervakningen eller tillsynen i sådana fall gäller ofta småbarn eller skolbarn.

Övervakningskungörelsens innehåll — fördelat på nio paragrafer — är icke mera omfattande. Med hänsyn till den vikt, som bör läggas vid särskild tillsyn och övervakning, den avgörande betydelsen av insatserna från deras sida, som skall biträda barnavårdsnämnderna vid genomförande av sådana åtgärder, samt de många svårigheter, som dessa medhjälpare har att bemästra, kunde det i och för sig vara motiverat med betydligt utförligare tillämpningsföreskrifter på området än de nu gällande. Kommittén anser det emellertid vara av vikt, att en författning, som i huvudsak har karaktären av en instruktion för övervakare och tillsynsmän, ej blir alltför detaljrik. Innehållet i en författning av sådant slag bör begränsas till vissa grundläggande regler om vad en övervakare eller tillsynsman skall iakttaga i sin verksamhet. Vad därutöver till vägledning erfordras bör lämnas i socialstyrelsens publikation Råd och anvisningar, i handböcker motsvarande socialvårdsförbundets broschyr »Övervakning och tillsyn enligt barnavårdslagen», samt vid kurser, konferenser o. d.

De bestämmelser i förslaget till barnavårdslag, vilka främst har betydelse för vad förslaget till tillsyns- och övervakningsstadga bör innehålla, är 92, 100, 130 och 134 §§; jämför även 87 § andra stycket samt 108 och 131 §§. Se vidare motiven i huvudbetänkandet sid. 441—447, 473—474, 547, 553—554 och 556—557.

Särskild tillsyn och övervakning har naturligtvis icke i allo samma karaktär, då anordningen träffas såsom förebyggande åtgärd — med eller utan samband med hjälpåtgärd, tillrättavisande ingripande, föreskrift eller villkorligt omhändertagandebeslut — samt då villkorligt upphörande av samhällsvård förbindes med övervakning av den omhändertagne eller särskild tillsyn över hans förhållanden. Olikhet föreligger beträffande barnavårdsnämndens ställning och befogenheter i förhållande till den eller dem anordningen närmast rör samt i fråga om syftet med anordningen, och dessa skiljaktigheter sätter också sin prägel på tillsynsmannens eller övervakarens verksamhet. Särskild tillsyn i samband med slutlig utskrivning (134 § lagförslaget) återigen skiljer sig i viss mån från båda de nyss nämnda kategorierna. Det har dock icke befunnits erforderligt att i stadgeförslaget upptaga skilda regler för nämnda olika arter av tillsyns- eller övervakningsanordningar. — Direkt motsvarighet saknas till vad i 18 § gällande övervakningskungörelse sägs därom att de givna föreskrifterna beträffande övervakning i tillämpliga delar skall gälla om tillsyn över den som slutligt utskrivits efter skyddsuppföstran.

Att besluta om särskild tillsyn eller övervakning ankommer på barna-

vårdsnämnd; styrelse för ungdomsvårdsskola kan icke jämlikt den föreslagna lagen träffa sådan anordning i samband med beslut om att elev skall åtnjuta vård utom skolan. Kommittén förutsätter att erforderliga bestämmelser om övervakning av elev, som är inskriven vid ungdomsvårdsskola och vårdas utom sådan skola, samt om de förpliktelser, som skall åligga innehavare av uppdraget, intages i stadgan för ungdomsvårdsskolorna. (Jfr huvudbetänkandet sid. 636—637.)

Utöver vad ovan sagts må beträffande de olika bestämmelserna i förslaget till tillsyns- och övervakningsstadga anföras följande.

1 §.

En bestämmelse — motsvarande vad för närvarande gäller — om att tillsynsman och övervakare skall taga del av det material rörande den underårige och hans förhållanden, som finns tillgängligt hos barnavårdsnämnden och som varit av betydelse för nämndens beslut om övervakning eller särskild tillsyn, torde vara erforderlig. Bestämmelsen härom har ansetts böra erhålla en mera tvingande karaktär än i den gällande. Tillsynsman och övervakare bör därutöver känna till vad syftet är med särskild tillsyn respektive övervakning, under vilka omständigheter sådan åtgärd kan tillgripas och hur länge anordningen må bestå, vad som kan och bör åtgöras, om tillsynen eller övervakningen visar sig icke vara tillfyllest, o. s. v. En erinran om att han bör orientera sig härom har ansetts böra inflyta i stadgan.

2 §.

Bestämmelsen har erhållit sådan lydelse, att den har tillämpning även då fråga är om fortlöpande tillsyn över barns hemförhållanden. — I övrigt har kommittén ansett det lämpligt att något annorlunda än som skett i gällande kungörelse ange de allmänna riktlinjerna för en tillsynsmans eller övervakares arbete.

Vad angår råd, hjälp och vägledning bör vad i 89 § barnavårdslagen stadgas om sådana åtgärder beaktas av tillsynsman och övervakare. Naturligtvis står det sådan uppdragstagare, likaväl som barnavårdsnämnden, fritt att gå utanför ramen för vad i nämnda lagstadgande särskilt omnämnts.

Här må särskilt framhållas, att en tillsynsman i regel bör uppmana barnets vårdare att för barnets del begagna sig av inrättad, för kommunen avsedd hälsokontroll (barnavårdscentral o. d.).

Då förhållandena är sådana, att det synes lämpligt att barnavårdsnämnd beslutar om viss hjälpåtgärd, bör tillsynsmannen eller övervakaren föreslå barnavårdsnämnd sådan åtgärd. Härom stadgas i 10 § i förslaget.

I fråga om de organ, med vilka tillsynsman och övervakare bör söka samarbete, har givits en något fylligare exemplifiering än i gällande stadga.

3 §.

Motsvarande bestämmelse i nuvarande stadga har direkt tillämpning endast då fråga är om övervakning, som föranletts av den underåriges eget beteende. Vad här föreslås får tillämpning även då barnavårdsnämnds ingripande påkallas på grund av att otillfredsställande hemförhållanden föreligger eller hotar.

Kommittén anser, att den personliga kontakten mellan tillsynsman och övervakare och den (eller dem) åtgärden gäller är av grundläggande betydelse för tillsyns- och övervakningsarbetet. I synnerhet i början av en tillsyn eller övervakning är det av vikt, att sådan personlig kontakt förekommer ofta och regelbundet.

Övervakare skall enligt förslaget bevara kontakten med den övervakade genom hembesök »eller på annat sätt». Sistnämnda alternativ har avseende på sådan övervakad ungdom, som står i viss motsatsställning till sin familj. I dylika fall kan det vara lämpligt att övervakaren och den övervakade åtminstone till en tid sammanträffar på annan plats än i den övervakades hem. — Det har ej ansetts lämpligt att i författning fixera hur ofta hembesök skall företagas.

Syftet med kontakten med övervakads familj och andra honom närstående har angivits vara att få deras stöd för att hjälpa den övervakade.

En väsentlig förutsättning för att tillsyn och övervakning skall leda till ett gott resultat är, att uppgift att vara tillsynsman eller övervakare anförtros endast åt därtill särskilt lämpade personer. Kommittén har i sitt huvudbetänkande, till vilket här må hänvisas, diskuterat olika vägar att få fram villiga och lämpliga uppdragstagare (sid. 441—442). Här må endast framhållas betydelsen av att barnavårdsnämnden lämnar skäligt arvode för uppdraget.

För att tillsyns- och övervakningsuppdrag skall kunna skötas på ett tillfredsställande sätt, är det vidare av betydelse, att en och samma person icke erhåller ett alltför stort antal uppdrag. I de fall, där avsikten är att lämna sådant uppdrag åt heltidsanställda tjänstemän eller åt förtroendemän, bör tillses, att dessa ej är så betungade med tidskrävande göromål i övrigt, att risk föreligger att de nödgas eftersätta tillsyns- eller övervakningsuppdraget.

4 §.

I den föreslagna bestämmelsen rekommenderas att, då underårig, som står under tillsyn eller övervakning, är inskriven i skola eller annan läroanstalt, samarbete sökes med skolan eller läroanstalten. Enligt gällande kungörelse skall kontakt sökas med skola endast i de fall, där övervakad befinns sig »i skolåldern».

Kontakten med skolan bör enligt förslaget ha formen av samråd beträffande den underåriga. Ett stadgande av nämnt innehåll ersätter där-

för bestämmelsen i nuvarande kungörelse om skyldighet att inhämta upplysningar av den underåriges lärare. Samråd kan sökas med skolsköterska, skolkurator, lärare eller överlärare. I stadgandet gives uttryck för uppfattningen, att skola och barnavårdsnämnd intimt bör samarbeta då fråga är om barn och ungdom, som är under tillsyn eller övervakning därför att de lever under eller hotas av otillfredsställande förhållanden eller därför att de visar beteende som ej kan godtagas.

Vad gällande kungörelse innehåller om de förutsättningar, som bör vara för handen för att övervakare skall sätta sig i förbindelse med den underåriges arbetsgivare, har i stort sett upptagits i förslaget. Kontakten med arbetsgivaren bör enligt förslaget ha formen av samråd. Värdefullt är, om arbetsgivaren kan intresseras för att bistå tillsynsmannen eller övervakaren i hans arbete.

5 §.

Enligt det föreslagna stadgandet skall tillsynsman och övervakare söka åstadkomma bättring, så snart förhållandena för den eller dem, han är satt att hjälpa och kontrollera, är sådana, att de motverkar syftet med ingripandet. Motsvarande bestämmelse i gällande kungörelse tar sikte endast på de förhållanden, som föreligger vid tiden för beslutet om övervakning (tillsyn).

6 §.

Vad i 13 § andra stycket övervakningskungörelsen stadgas om befogenhet för barnavårdsnämnd att förklara övervakad skyldig att efterkomma övervakarens föreskrifter och foga sig i övervakarens anordningar har ej fått motsvarighet i förslaget. Beträffande skälen härför må hänvisas till kommitténs huvudbetänkande sid. 446.

Har barnavårdsnämnd beslutit om föreskrift beträffande den, som står under särskild tillsyn eller övervakning, bör det ankomma på tillsynsmannen eller övervakaren att ge erforderlig ledning för genomförandet av föreskrifterna. En bestämmelse härom har upptagits i 6 § stadgeförslaget. Av tillsynsman eller övervakare meddelad anvisning i anslutning till barnavårdsnämndens föreskrift måste givetvis hållas inom de i barnavårdsnämndens beslut angivna gränserna. I nu förevarande, föreslagna stadgande har vidare kommit till uttryck, att sådana bestämmelser, som kan vara erforderliga för genomförandet av tillsynen eller övervakningen, kan och bör av tillsynsman och övervakare meddelas. Dylika bestämmelser har närmast karaktär av ordningsföreskrifter och kan gälla tider för besök och sammanträffanden m. m. dylikt.

7 §.

Paragrafen överensstämmer i stort med motsvarande bestämmelser i gällande kungörelse.

8 §.

Paragrafen överensstämmer, i vad rör rätt att anlita biträde, i huvudsak med gällande bestämmelse. Enligt förslaget skall dock endast enskild person, ej förening eller stiftelse, kunna anlitas som biträde. Biträde kan erfordras t. ex. när den åtgärden avser tillfälligt vistas på annan ort än tillsynsmannen eller övervakaren eller flyttar från ort till annan, när behov av särskilt intensiv tillsyn eller övervakning föreligger under en kortare period eller när den övervakade gått till sjöss.

9 §.

Uppdragsgivare i förhållande till tillsynsman och övervakare kan enligt lagförslaget endast vara barnavårdsnämnd, ej styrelse för ungdomsvårdsskola. — Kommittén har i sitt huvudbetänkande, till vilket här må hänvisas (se särskilt sid. 441—442), framhållit betydelsen av att tillsynsmän och övervakare utövar sina uppdrag i nära samarbete med barnavårdsnämnden och att nämnden stödjer och stimulerar dessa sina representer i deras förebyggande arbete.

10 §.

Den föreslagna bestämmelsen har viss motsvarighet i gällande kungörelse. Utöver vad nu gäller föreslås bl. a., att tillsynsman och övervakare skall ha att anmäla, om behov synes föreligga av att barnavårdsnämnd ingriper med hjälpåtgärd, tillrättavisning eller föreskrift eller ändrar eller upphäver föreskrift. Här åsyftas icke blott förebyggande åtgärder enligt 7 kap. lagförslaget utan även hjälp, varning och förhållningsregler, som synes vara erforderliga med avseende å omhändertagen, beträffande vilken villkorligt beslut om samhällsvårdens upphörande meddelats.

Tillsynsman och övervakare skall enligt förslaget anmäla till nämnden, om varaktig svårighet uppkommit för honom att — utan anlitan av biträde — fullgöra uppdraget. Kommittén anser, att en tillsynsman eller övervakare i regel ej bör behålla uppdraget, om han och den underårige befinner sig på skilda orter. Undantag kan göras för kortare tid eller då de båda orterna är så närbelägna, att svårigheter ej uppstår vid fullgörande av uppdraget, eller då andra särskilda omständigheter föreligger. I annat fall bör befattningen med tillsynen eller övervakningen överflyttas till nämnden i den underåriges vistelsekommun (se reglerna härom i 108 § i förslaget till ny BvL), varvid ny tillsynsman eller övervakare utses.

11 §.

Bestämmelsen har utformats något annorlunda än i gällande stadga. Som en nyhet föreslås, att tillsynsman och övervakare skall föra anteckningar rörande uppdragets fullgörande och vad därvid förekommer av vikt. Kommittén anser, att dylika anteckningar kan vara av stort värde, särskilt om

barnavårdsnämnden på ett senare stadium nödgas ingripa med omhändertagande av den som stått under övervakning eller vars förhållanden varit föremål för tillsyn. Då ny tillsynsman eller övervakare utses, kan anteckningar av den förutvarande uppdragstagaren vara till avsevärd nytta.

Anteckningarna bör föras kronologiskt. Datum för varje anteckning bör angivas. De bör innehålla upplysning om hembesök och andra kontakter med den underårige och hans omgivning samt vad därvid iakttagits. Hjälpåtgärder som vidtagits och ingripanden som beslutits bör även angivas. — Formulär för anteckningar kan erhållas från de olika blankettförlagen.

Rapport från tillsynsman eller övervakare till barnavårdsnämnden kan lämnas skriftligt eller muntligt.

Kommittén har ej ansett det vara erforderligt att i kungörelsen angiva hur ofta rapport skall lämnas. Det bör ankomma på nämnden att själv besluta därom. I regel torde rapportering böra ske minst två gånger om året. Det kan nämnas, att detta tidsschema tillämpas hos barnavårdsnämnden i Stockholm samt att styrelsen för ungdomsvårdsskola, som tillsatt övervakare, av denne kräver rapport en gång i kvartalet. Med hänsyn till att barnavårdsnämnd skall ompröva beslut om särskild tillsyn och om övervakning med högst ett års mellantid (se 92 § i förslaget till ny barnavårdslag samt sid. 447 i kommitténs huvudbetänkande), måste rapport till barnavårdsnämnd i varje fall lämnas inom sådan tid, att densamma är tillgänglig för barnavårdsnämnden vid dess återkommande prövning av frågan huruvida tillsynen eller övervakningen skall fortfara eller upphöra.

12 §.

Paragrafen har ej någon motsvarighet i nuvarande kungörelse. Bestämelsen i förslaget till ny barnavårdslag (6 §) om tystnadsplikt och om aktsam förvaring av handlingar i barnavårdsärenden är så utformad, att den är tillämplig även på tillsynsmän och övervakare. Med hänsyn till den stora betydelsen av förpliktelsen till diskretion samt till varsamhet med handlingar, och då tillsynsmän och övervakare torde komma att göra sig väl förtrogna med stadgeföreskrifterna men i regel icke kunna väntas i jämförlig mån beakta, vad lagen i skilda hänseenden innehåller, har kommittén ansett det lämpligt att i stadgan inskräpa vikten av att lagbudet efterlevs just av övervakare och tillsynsmän.

5 kap. Stadgebestämmelser om barnavårdsanstalter med flera institutioner

Gällande bestämmelser och deras tillkomst. Tillämpning, ändringsförslag m. m.

Stadga om barnavårdsanstalter utfärdades den 22 juni 1945 i anslutning till samtidigt genomförda ändringar i barnavårdslagen, avseende bl. a. vården vid barnhem och andra barnavårdsanstalter.

Bestämmelserna är fördelade på sex avsnitt, av vilka de fem första rör tillsyn över barnavårdsanstalter, inrättande av nya barnavårdsanstalter m. m., barnavårdsanstalts beskaffenhet, läkarvården vid barnavårdsanstalt samt styrelse, föreståndare och personal, medan i det sjätte avsnittet upptagits bestämmelser om förande av förteckningar, avgivande av årsberättelser m. m. Beträffande stadgans innehåll må hänvisas till den ovan sid. 24—38 återgivna texten.

Socialstyrelsen utfärdade år 1945 råd och anvisningar med anledning av revisionen av lagstiftningen om barnavårdsanstalter och fosterbarnsvård. Senare har av styrelsen utfärdats anvisningar angående behandlingen av barn i barnavårdsanstalter samt riktlinjer för barnkoloniverksamheten.

Redan på ett tidigt stadium efter genomförandet av 1945 års ändringar i BvL förmärktes behov av kompletterande bestämmelser angående dels bestridande av vissa kostnader för barn i barnhem, som är avsett för landstingsområdes gemensamma behov, dels beräkning av statsbidrag till driften av barnhem. I samband med utarbetandet av 1945 års anvisningar hade socialstyrelsen fömärkt, att författningarna icke gav tillräcklig ledning beträffande vissa ekonomiska detaljspörsmål. De oklara frågorna upptogs till diskussion med olika myndigheter. Svenska landstingsförbundet utsände den 27 juni 1946 en skrivelse till landstingens hälsovårdsberedningar, i vilken förbundet — i huvudsak i överensstämmelse med den uppfattning, som även socialstyrelsen företrädde — rekommenderade vissa bestämda regler för den kostnadsfördelning, om vilken diskussionen rört sig. Meningen var att genom rekommendationen söka nå fram till en frivillig överenskommelse samtliga landsting emellan angående vilka av ifrågavarande kostnader som skulle bestridas av barnhemmen och vilka som skulle falla på den som utfärdat ansvarsförbindelse för barns vård å barnhem. Fullständig anslutning till landstingsförbundets rekommendation kunde dock icke uppnås. För att förebygga uppkomsten av oenhetlig praxis hemställde socialstyrelsen i skrivelse till Konungen den 21 november 1947 att författningsbestämmelser måtte utfärdas i de aktuella hänseendena. De frågor angående kostnader för barn i barnhem, som socialstyrelsen avsåg skulle regleras, var i huvudsak följande: kostnader för sjukvård åt barn och mödrar, för vård av barn från främmande landstingsområden samt för klädesutrustning, tandvård, skolmateriel, sjukvårdspersedlar, talpedagogisk behandling och för transport av barn från ett barnhem till ett annat. Styrelsen upptog i samma skrivelse även frågor om ändrade regler för beräkning av vårddagar vid statsbidragsgivning och om höjning av statliga driftbidrag och vårdavgifter. Det avsågs, att erforderliga regler beträffande samtliga spörsmål skulle meddelas i form av ändringar i kungörelsen om statsbidrag till driften av barnhem.

Över socialstyrelsens framställning inhämtade Kungl. Maj:t yttranden

från olika berörda myndigheter samt överlämnade därefter materialet till barnavårdskommittén för att tagas i övervägande vid fullgörandet av kommitténs uppdrag. Kommittén upptog frågan till behandling och fann, att åtskilliga av de praktiska svårigheter, som socialstyrelsen redovisat, hade sin grund i oklarhet och knapphet i den författningsvis givna regleringen av samhällets barnavård. Vissa av de berörda förhållandena syntes kommittén icke kunna bestå utan men för barnavården, varför kommittén ansåg sig böra ta ställning till de ifrågavarande spörsmålen, redan innan kommittén framlagt förslag med anledning av sitt huvuduppdrag. Detta skedde genom framställning till Kungl. Maj:t den 29 november 1952. Framställningen utmynnade i förslag, vilka nedan kortfattat återgives.

Sjukhusvård för barn (och mödrar) borde bekostas av barnhemmet och plats å hemmet reserveras för vårdtagaren under en period av högst två veckor. För denna tid skulle barnhemmet äga uppbära såväl vårdavgift som statsbidrag. Barnhemmets ledning skulle kunna utskriva barnet tidigare än efter förloppet av två veckor, om behovet av sjukhusvård bedömdes bli av längre varaktighet. Samma regler som för sjukhusvård skulle gälla för därmed jämförlig vård utom barnhem.

Vid behandling av frågan om mottagande av barn från främmande landstingsområden uppehöll sig barnavårdskommittén vid innebörden av bestämmelsen om landstings skyldighet att tillgodose »inom området (landstingskommunen) förefintligt behov» av barnhemsvård. Kommittén anförde att med 1945 års lagstiftning åsyftades, att varje landstingsområde skulle — i sista hand genom landstingets egna åtgöranden — bli självförsörjande i fråga om barnhem och utgöra ett upptagningsområde för sig. Detta hade i 40 § BvL åtminstone i viss mån kommit till uttryck. Bestämningen »inom området förefintligt behov» vore knappast tydlig. Meningen finge emellertid antagas vara, att behovet av barnhemsplatser för alla barn, som *omhändertoges* av barnavårdsnämnder inom landstingsområdet, skulle vara täckt, samt vidare, att barn, för vilka eljest barnhemsplacering vore önskvärd, skulle kunna beredas plats, i fall de vistades inom landstingsområdet. — Tydligt vore, att barnhemsorganisationen endast ungefärligt kunde avpassas efter det föreliggande och för framtiden beräkneliga platsbehovet. Platsbrist kunde därför uppstå inom viss landstingskommun, fastän organisationen uppbyggts planenligt. Det kunde också inträffa att inom landstingskommunen icke funnes något barnhem, som vore lämpligt för ett särskilt barn, under det att möjlighet funnes att tillgodose vårdbehovet, om man ginge över gränsen till annan landstingskommun. Skyldighet för barnhem att ta emot barn från annat landstingsområde än det egna förelåg icke. Å andra sidan kunde det ej anses föreligga något hinder för sådan intagning, om det egna områdets behov medgäve det. Utan tvivel kunde det vara ett hinder för önskvärd specialisering eller för en ekonomisk lösning av barnhemsfrågan, om varje

landstingsområde nödvändigtvis skulle tillgodose alla slags vårdbehov och samtidigt strikt hålla på att intagningen begränsades till barn från det egna landstingsområdet. Kommittén hade den uppfattningen att placeringar över länsgränserna genomfördes i önskvärd omfattning.

Frågan om ersättning vid mottagande av barn från främmande landstingsområden hade lösts genom överenskommelse i varje särskilt fall. Därvid hade det av landstingsförbundet rekommenderade systemet följts, vilket innebar att gottgörelse erhöles från vårdtagarens hemlandsting för dagkostnaden, i den mån denna överskred vårdavgift och statsbidrag. Merkostnaden beräknades på grundval av det mottagande barnhemmets verkliga dagkostnad enligt närmast föregående års räkenskaper. Kommittén fann, att det för det dåvarande icke var önskvärt att upptaga dessa vård- och ersättningsfrågor till författningsmässig reglering. Det system, som utbildats, borde tillämpas även i fortsättningen och normeringen understödjas genom att socialstyrelsen i sin egenskap av tillsynsmyndighet över rikets barnavårdsanstalter i samråd med landstings- och stadsförbunden meddelade, vilka normer styrelsen ansåg böra gälla.

Kommittén konstaterade, att skilda uppfattningar gjort sig gällande om hur kostnaderna skulle bestridas för barns utrustning med kläder i samband med vistelse i barnhem. Uppfattningen om vem som skulle bära det ekonomiska ansvaret för barns klädesutrustning vid intagning respektive utskrivning syntes bli beroende av om barnen under vistelsen på barnhemmet använde egna kläder eller om de fick låna persedlar från barnhemmet, vilka lämnades tillbaka vid utskrivningen. Kommittén ansåg, att det ur vårdsynpunkt var lämpligast, när det gällde barn i allmänhet, att de kom till barnhemmet tillfredsställande utrustade med kläder, som de fick betrakta som sina egna, använda under vistelsen och därefter behålla. Övervägande skäl talade för att barn vid intagningen skulle ha en sådan, tillräcklig och lämplig, av barnavårdsnämnden vid behov anskaffad eller kompletterad klädutrustning. Denna skulle av barnhemmet hållas i stånd under barnhemsvistelsen, så att den kunde utgöra barnets utrustning vid dess avgång från barnhemmet. Kostnader för kompletteringar, som kunde visa sig behövliga då barnet lämnade hemmet, skulle vila på detta. Enligt kommitténs mening borde med kläder jämföras dels därmed jämförbar personlig utrustning såsom skor, nödiga förvaringspersedlar, toalettkärl, näsdukar o. d., dels ock sådana personliga hjälpmedel som glasögon, proteser m. m.

Tandvård åt barn i barnhem borde, ansåg kommittén, oberoende av vistelsens längd, ordnas och bekostas av barnhemmet i den omfattning, vari vården hann utföras under vistelsen. Förbehåll borde dock göras för att tandläkare funnes att tillgå, vilken vore villig att utföra tandvården mot en ersättning motsvarande folktandvårdstaxan förhöjd med 50 %. Samma regler borde gälla beträffande tandvård åt i mödrahem intagna

havande kvinnor och mödrar, därest mödrahjälp icke stode till buds eller i den mån sådan hjälp visade sig icke förslå till behöflig vård.

Skolmateriel till barn intagna i barnhem borde enligt kommitténs mening bekostas av barnhemmet, om icke skoldistrikt eller annan fritt tillhandahöll sådant materiel.

Kostnader för talpedagogisk behandling samt för annan undersökning och behandling av medicinsk eller pedagogisk art, som icke föranledde avbrott i barnhemsvistelsen, borde alltid bäras av barnhemmet. I barnhem intagna havande kvinnor och mödrar borde med avseende på undersökning och behandling jämföras med de intagna barnen, dock med förbehåll att mödrahjälp skulle i första hand tagas i anspråk för ändamålet.

Kommittén framlade förslag till författningsbestämmelser dels rörande sjukhusvård och därmed jämförlig vård samt tandvård åt i barnhem intagna barn, havande kvinnor och mödrar ävensom medicinsk eller psykologisk undersökning och behandling av sådana intagna, dels ock om kläder och annan utrustning åt barn, som intages eller intagits i barnhem. Bestämmelserna — vilka samtliga rörde allenast barnhem, som upptagits i sådan plan, varom förmäles i 40 § BvL — skulle enligt förslaget fogas till anstaltsstadgan. Det syntes kommittén mindre lämpligt att intaga regler av ifrågavarande slag i statsbidragskungörelse.

Kostnader för transport av barn, som överföres från ett barnhem till ett annat, är ofta betydande, och kommittén förklarade, att författningsbestämmelser rörande ansvaret för dem icke borde saknas. Tills vidare ansågs emellertid bestämmelser kunna avvaras och ersättas med försök från socialstyrelsens sida att genom rekommendationer få fram enighet mellan berörda parter angående kostnadsansvaret. Kommittén ville i sitt fortsatta arbete ägna uppmärksamhet åt frågan om lämplig författningsreglering. Utan att ta slutlig ståndpunkt ville kommittén framhålla, att det visserligen vore mindre lämpligt, att barnhemmens omkostnadsstater belastades med dryga överföringskostnader, men att det dock föreföll tveksamt, huruvida ej kostnader för överföring från ett barnhem till ett annat inom samma landstingsområde borde stanna å barnhemmet, åtminstone då det gällde förflyttning som berodde på barnhemmets eget initiativ eller eljest var påkallad ur vårdsynpunkt.

Socialstyrelsen hade i sin förenämnda skrivelse gjort uttalanden om hur kostnader för utländska barn å barnhem borde bestridas, hur insamlade medel rättsligt sett borde användas samt vissa begravnings- och hemtransportkostnader bestridas. Kommittén instämde i socialstyrelsens synpunkter och förklarade sig i likhet med styrelsen anse, att dessa spørsmål icke behöfde regleras genom författningsbestämmelser.

Vårdtagsberäkningen för statsbidrag till driften av barnhem borde, ansåg kommittén, ändras med hänsyn till den av många berörda myndigheter och förbund bestämt uttalade meningen, att statsbidrag borde utgå

efter faktiska antalet vårddagar. Detta kunde uppnås genom upphävande av 6 § fjärde stycket kungörelsen om sådana driftbidrag. Vidare borde bestämmas, att statsbidrag skulle utgå för inskrivnings- men icke för utskrivningsdag. Kommittén föreslog härför erforderlig ändring i 2 § samma kungörelse.

Ifråga om höjning av de statliga driftbidragen och vårdavgifterna anslöt sig kommittén till vad socialstyrelsen föreslagit i sina petita den 25 augusti 1952, nämligen att statsbidrag för varje intaget barn (havande kvinna) skulle utgå med 3 kronor vid barnhem i allmänhet, under förutsättning att vårdavgift ej uttoges med högre belopp, samt med 6 kronor för mödrahem av hemskoletyp, allt under de villkor i övrigt, som angavs i 2 § kungörelsen om statsbidrag till driften av barnhem. Kommittén framlade förslag till den för ändamålet erforderliga ändringen av 2 § statsbidragskungörelsen.

Höjning av vårdavgifterna vid barnhem, som åtnjuter statsbidrag, genomfördes med verkan från och med den 1 juli 1953. Någon höjning av driftbidragen kom däremot icke till stånd. I 1953 års statsverksproposition anförde chefen för socialdepartementet härom bl. a. att, ehuru den andel av driftkostnaderna vid barnhemmen, som statsbidraget täckte, var avsevärt mindre än när bidragen infördes, en höjning icke kunde tillstyrkas med hänsyn till den kostnadsökning för staten som skulle bli följden därav. Socialstyrelsen har sedermera varje år i sina petita återkommit till frågan om driftbidragen till barnhem med önskemål om att en höjning av bidragen måtte upptagas till övervägande. Hittills har detta emellertid icke blivit fallet.

Genom ikraftträdandet den 1 januari 1955 av lagen om allmän sjukförsäkring kom frågan om bekostande av sjukvård för barn, intagna i barnhem, i nytt läge. Kostnaderna för sjukvård och för resa till sjukvårdsinrättning bestrides numera med fulla belopp av sjukkassan. I 1954 års statsverksproposition framhöll chefen för socialdepartementet bl. a., att de i barnhem intagna komme att regelmässigt omfattas av den i sjukförsäkringssystemet ingående sjukvårdsförsäkringen. Med hänsyn till det förändrade läge som sålunda inträtt borde barnhem icke få uttaga vårdavgift för tid, varunder ersättning utgick från allmän sjukkassa. Då plats ibland måste reserveras för att å sjukhus intaget barn skall kunna återvända till barnhemmet, syntes däremot statsbidrag böra få utgå under tid, då barn är intaget å sjukhus, dock icke under längre sammanhängande tid än två veckor. Statsbidragskungörelsens 2 § ändrades i enlighet med detta förslag och ändringen trädde i kraft den 1 januari 1955.

De i barnhem intagna erhåller genom sjukförsäkringen vissa förmåner utöver sjukhusvård, bl. a. ersättning till tre fjärdedelar av kostnader för sjukgymnastisk behandling och i samband därmed meddelad behandling med hetluft, diathermi och kortvåg samt vidare tre fjärdedelar av kost-

nader för foniatrisk behandling. Riksförsäkringsanstalten har i cirkulär till sjukkassorna nr 11/1956 framhållit, att ersättning för foniatrisk behandling lämnas endast under förutsättning, att den meddelas under direkt ansvar av läkare, som har röst- och talrubbingar som specialitet, eller under ansvar av läkare vid hörcentral vid lasarett eller därmed jämställt sjukhus. I cirkulär den 14 december 1955 till landstingens hälsovårdsstyrelse har landstingsförbundet uttalat, att vederbörande sjukkassa bör avkrävas den ersättning, som inom ramen för gällande sjukförsäkringslagstiftning i varje särskilt fall är möjlig. Den fjärdedel av utgifter för läkarevård, som enligt lagen icke är ersättningsgill, bör enligt förbundets rekommendation stanna på barnhemmet, och kostnader för den hälsovård, som beredes för i barnhem intagna barn, bör alltjämt anses ingå i vårdavgiften.

Vad barnavårdskommittén år 1952 i övrigt föreslog till reglering av de olika spörsmålen har icke föranlett andra åtgärder från statsmakternas sida än sedvanlig remissbehandling samt ett uttalande av chefen för socialdepartementet i 1954 års statsverksproposition, där det bl. a. heter, att frågan om reglering av dessa problem bör prövas först i samband med behandlingen av det förslag till ny barnavårdslagstiftning, som kommittén komme att avgiva. Socialstyrelsen har, enligt vad kommittén inhämtat, icke ansett lämpligt att utfärda sådana anvisningar, som kommittén ifrågasatt, beträffande barnhemsvård åt barn från främmande landsting samt kostnader för barns överföring från ett barnhem till ett annat.

Den bristande enhetligheten i praxis beträffande gäldande av andra av de förut berörda kostnaderna än sjukvårdskostnader har orsakat vissa svårigheter vid återsökning av kostnader barnavårdsnämnderna emellan. Detta framgår av ersättningsfrågor, som kommit under kammarrättens prövning. Utgången i sådana ersättningsmål har blivit olika allt efter vårdtidens längd, beskaffenhet av lämnad utrustning etc.

För att få en bild av hur praxis utvecklats under de senaste åren med avseende på bestridandet av de vanligast förekommande av sådana särskilda kostnader vid barnhem, vilka avhandlades i barnavårdskommitténs framställning den 29 november 1952, har kommittén riktat en förfrågan till samtliga landsting samt till barnavårdsnämnderna i de städer, som icke deltar i landsting.

Av svaren framgår, att praxis beträffande ersättning för kostnader för barn från främmande landstingsområden är enhetlig och lika för landsting och för städer, som ej deltar i landsting. Allmänt tillämpas sålunda det av landstingsförbundet rekommenderade systemet med ersättning för faktiska dagkostnaden enligt föregående års räkenskaper och med avdrag av vårdavgift och statsbidrag.

Beträffande kostnader för klädustrustning följer drygt hälften av landstingen förbundets rekommendation och kräver, att den som utfärdat an-

svarsförbindelse för barns vård i barnhem skall utrusta barnet vid intagningen. Flertalet av dessa landsting bekostar genom barnhemmet erforderlig utrustning vid barns utskrivning, men ett par låter vederbörande barnavårdsnämnd eller den, som eljest är ansvarig för erläggandet av vårdavgiften, stå för kostnaderna för de kläder som erfordras både vid barns intagning och vid dess utskrivning. Ytterligare några landsting följer rekommendationen men gör undantag för barn från spädbarnshem. Slutligen finnes en mindre grupp landsting, som icke kräver, att barn skall ha någon utrustning vid intagning, men i stället låter barnavårdsnämnd eller eljest betalningsansvarig ersätta kostnaden för vad som erfordras vid utskrivningen. Sistnämnda praxis tillämpas av samtliga städer, vilka ej deltar i landsting.

Omkring tre fjärdedelar av landstingen får förekommande tandvård å barn, som intagits i barnhem, till största delen utförd vid folktandvårdspoliklinik, i den mån den icke meddelas såsom skoltandvård. Några låter därvid den för vårdavgiften betalningsansvarige erlægga den för varje barn till 5 kronor uppgående årsavgiften till folktandvårdspolikliniken. I somliga län finnes tillgång till skoltandvård men icke till behandling av icke skolpliktiga barn vid folktandvårdspoliklinik. Ungefär hälften av landstingen låter barnen få tandvård hos privat tandläkare, om varken skol- eller folktandvård kan anlitas och akut behov av tandvård uppstår. Kostnaderna stannar i regel på barnhemmet, men från ett par huvudmän uppges, att barnavårdsnämnd eller den som eljest utfärdat ansvarsförbindelse för vården kräves på ersättning. Från ett par håll uppges, att tandvård »i förekommande fall» eller »i den mån tandvård utförts» bekostats i sin helhet av barnhemmet. Från de städer, som icke deltar i landsting, upp-gives att skoltandvård och folktandvård anlitas samt att barnavårdsnämnden betalar, om annan tandvårdskostnad skulle uppstå i fråga om barn i barnhem.

Ungefär hälften av landstingen låter kostnaden för glasögon, hålfotsinlägg samt andra hjälpmedel och sjukvårdspersedlar ävensom kostnaden för annan specialvård falla på barnhemmet. Omkring en tredjedel kräver ersättning av den som utfärdat ansvarsförbindelse för vårdavgiften. Återstående landsting fördelar kostnaderna efter något varierande system, de flesta dock så att kostnaderna för hjälpmedel och sjukvårdspersedlarna stannar på barnhemmet men att barnavårdsnämnden — eller den som eljest utfärdat ansvarsförbindelse — betalar specialvård, särskilt om den är omfattande och tämligen dyrbar. De landstingsfria städerna låter debitera dessa kostnader på barnavårdsnämnden. Ett par av dem framhåller, att krav på ersättning riktas mot barnets hemortsrättskommun, om denna är en annan än vederbörande stad.

Kostnader för transport av barn från ett barnhem till ett annat låter flertalet landsting den betala, som har utfärdat ansvarsförbindelse för

barns vård. Några låter emellertid kostnaden stanna på barnhemmet—landstinget, ett par betalar förflyttningar mellan landstingets egna barnhem och ett par låter skälen till förflyttningen vara avgörande för vem som skall betala kostnaden för densamma. Städerna låter kostnaden debiteras på barnhemmen med krav på ersättning, om hemortsrätten är i en annan kommun än staden.

Såsom framgår av andra avdelningen 10 kap. i barnavårdskommitténs huvudbetänkande, blev frågan om utbildning av och kompetensvillkor för föreståndare och personal vid barnhem föremål för diskussion i 1953 års statsverksproposition med anledning av att socialstyrelsen år 1952 verkställt viss utredning om dessa spörsmål. I propositionen behandlades förslag om anordnandet av utbildning för föreståndarinnor i Allmänna barnhusets regi. Någon ändring av gällande kompetenskrav för erhållande av föreståndarebefattning vid barnhem ansågs emellertid icke böra komma till stånd, förrän den nya utbildningen kommit i gång och möjligheter visat sig föreligga att tillgodose behovet av utbildad personal.

Utbildningen påbörjades vid Sociala barnavårdsseminariet med ingången av budgetåret 1953/1954 och de första eleverna utexaminerades år 1956.

Barnavårdskommittén

Barnavårdskommittén har i sitt huvudbetänkande föreslagit, att icke allenast barnavårdsanstalter utan även skolhem och hem för barn med kroppsfel skall vara underkastade viss tillsyn av barnavårdsorgan samt att detsamma skall vara fallet med ungdomshem, som huvudsakligen mottager underåriga, som ej fyllt 18 år. Såsom sammanfattande beteckning för alla institutionerna utom ungdomshemmen har kommittén föreslagit termen barnavårdsinstitutioner. Ungdomshemmen har ej kunnat föras in under denna beteckning, då de i allmänhet icke meddelar vård och fostran i den omfattning, som skall förekomma vid barnavårdsanstalterna, skolhemmen och hemmen för barn med kroppsfel.

Samma stadga, som behandlar barnavårdsanstalterna, bör lämpligen innehålla erforderliga bestämmelser beträffande övriga institutioner, vilka mottager barn. Stadgan synes böra benämnas *Kungl. Maj:ts stadga om barnavårdsinstitutioner och ungdomshem*.

Stadgeförslagets bestämmelser om tillsyn har avfattats så, att icke allenast barnavårdsanstalterna beaktas utan också de nya institutioner, som föres in under barnavårdsorganens tillsyn. Även i övrigt innehåller föreskrifterna om tillsyn vissa nyheter.

Ändamålet med socialstyrelsens tillsynsverksamhet anges i förslaget (2 §) på ungefär samma sätt som i stadgan om barnavårdsanstalter, dock med den skillnaden att föremålet för tillsynen icke anges som »den slutna och halvöppna barnavården». Denna beteckning för barnavårdsanstalterna

användes överhuvud icke i förslaget till stadga liksom heller icke i kommitténs förslag till barnvårdslag. Uttrycket bör, såsom framhållits i huvudbetänkandet, för undvikande av missförstånd helt utmönstras ur barnvårdslagstiftningen. I stadgeförslaget angives i stället verksamheten vid barnvårdsanstalterna som föremål i första hand för socialstyrelsens tillsyn, varjämte styrelsen skall följa verksamheten vid ungdomshemmen. Skolhemmen och hemmen för barn med kroppsfel står under tillsyn av andra centrala myndigheter, nämligen skolöverstyrelsen respektive medicinalstyrelsen. Den tillsyn av barnvårdsorgan, som kommittén i sitt huvudbetänkande föreslagit beträffande sistberörda slag av barnvårdsinstitutioner, skall utövas allenast av barnvårdsnämnd och länsstyrelse.

Socialstyrelsen skall, enligt vad kommittén tidigare föreslagit, ha att avgöra, huruvida institution är sådan, som avses i 10 kap. förslaget till ny barnvårdslag, samt till vilken av de i 135—138 §§ lagförslaget angivna formerna institution är att hänföra. Dessa former är barnvårdsanstalter av olika slag, skolhem och hem för barn med kroppsfel samt ungdomshem.

I motiven till 10 kap. lagförslaget (sid. 610 i huvudbetänkandet) återgav kommittén utgången av ett ärende angående fråga om viss flickpension vore att hänföra till barnvårdsanstalt, närmare bestämt barnhem. Under behandlingen av ärendet ifrågasattes, om representant för socialstyrelsen, vilken erhållit styrelsens uppdrag att undersöka om flickpensionen vore barnvårdsanstalt, ägde rätt att fullfölja undersökningen genom att avlägga besök i flickpensionen. I skrivelse till socialstyrelsen den 15 november 1955 uttalade justitiekanslersämbetet härom bl. a., att socialstyrelsen bort till bedömande uppta frågan om styrelsens befogenhet att i fall av förevarande slag, där besöket ingick som ett led i ett undersökningsförfarande, mot vederbörandes vilja verkställa besöket. Med hänsyn till förloppet av besöket ansåg ämbetet, att fog saknades för påstående, att besöket gjorts utan laga rätt. Ämbetet ville emellertid framhålla att då här icke var fråga om en inspektion utan om en utredningsåtgärd det syntes ha varit riktigast av socialstyrelsens representant att icke besöka pensionen utan att därom på förhand ha träffat överenskommelse med dess innehavare.

Det torde vara mycket svårt att träffa ett riktigt avgörande angående en institutions karaktär utan att på ort och ställe bilda sig en uppfattning om verksamheten. Barnvårdskommittén anser det därför vara nödvändigt, att det i gällande stadga givna bemyndigandet för representanter för socialvårdsorganen att i tjänsten besöka barnvårdsanstalter utvidgas till att avse alla institutioner, som mottager barn. Bestämmelsen härom återfinnes i 4 § stadgeförslaget. Besök bör kunna få företagas utan att innehavaren av institutionen på förhand underrättas och — om det undantagsvis skulle visa sig nödvändigt — genomföras mot innehavarens önskan.

Barnavårdsmyndighets rätt att beträffande barnavårdsanstalt infordra uppgifter angående dess verksamhet samt övriga förhållanden bör utvidgas till att avse alla institutioner, som kan antagas vara barnavårdsinstitutioner eller sådant ungdomshem, som avses i 135 § lagförslaget.

Länsstyrelsens tillsynsuppgift omfattar plikt att övervaka, att verksamheten vid barnavårdsanstalterna bedrives i enlighet med gällande bestämmelser och att den vård och fostran, som beredes barn vid dessa institutioner, är god. Tyngdpunkten i den tillsyn över skolhem och hem för barn med kroppsfel, som skall utövas av barnavårdsorgan, vilar enligt 153 § lagförslaget å barnavårdsnämnden. Länsstyrelsens befattning med dessa institutioner kan icke avse något annat än vad barnavårdsnämnden har att uppmärksamma, nämligen att förhållandena är ur barnavårdssynpunkt tillfredsställande. Detta har fått komma till uttryck i 3 § stadgeförslaget, vari även erinrats om länsstyrelsens plikt att följa förhållandena vid ungdomshem. Länsstyrelsens övervakning över barnavårdsnämndernas verksamhet och den vägledning och det bistånd, som länsstyrelsen därvid skall lämna nämnderna, måste givetvis avse vårdområdet i dess helhet.

Vad gällande stadga innehåller beträffande inrättande av nya barnhem har — bortsett från bestämmelsen om reglementen för barnhem — i sak i allt väsentligt oförändrat överflyttats till den nya stadgan (6—7 §§). Reglerna om tillståndsansökan och prövning därav har emellertid, enär enligt lagförslaget tillstånd skall erfordras när annan än kommun eller landsting önskar upprätta barnkoloni eller barnstuga, utsträckts till att avse dylika fall. Statsbidrag till anordnande av andra barnavårdsanstalter än barnhem förekommer ej — möjlighet finnes däremot att ansöka om bidrag av arvsfondsmedel — varför tillståndsprövningen beträffande andra privata barnavårdsanstalter än barnhem alltid kommer att utövas av socialstyrelsen.

Reglerna om anmälan att barnavårdsanstalts verksamhet börjas, behöver icke ges annan avfattning i den nya stadgan än i den gamla men kommer att avse endast sådan barnkoloni eller barnstuga, som upprättas av kommun eller landsting. Samma anmälningsförfarande som i fråga om barnavårdsanstalt har synts lämpligen kunna tillämpas vid sådan anmälan, som i 143 § lagförslaget föreskrives beträffande ungdomshem.

Enligt gällande barnavårdslag och stadga skall socialstyrelsen — eventuellt efter hörande av vissa andra berörda myndigheter — avgöra ärende om ändring i plan eller i tillstånd för barnhem, som föranledes därav att huvudman önskar flytta hemmet till annan lägenhet, utvidga detsamma eller företa annan större förändring eller överlåta hemmet åt annan innehavare. Utsträcker, såsom kommittén föreslagit, barnavårdslagets regler för tillståndsgivning till samtliga barnavårdsanstalter, vilka icke drives av kommun eller landsting, bör även stadgebestämmelserna angående handläggningen av ärende om planerad större förändring, flyttning etc. på motsvarande sätt ändras.

Då innehavare av sådan barnavårdsanstalt, för vilken icke behövs vare sig plangodkännande eller tillstånd, avser att vidtaga större förändringar i densamma, att flytta den etc. skall han enligt 144 § lagförslaget iakttaga samma anmälningsskyldighet som när anstalten första gången trädde i verksamhet. Denna bestämmelse gäller även för innehavare av ungdomshem. Någon stadgeföreskrift synes icke vara erforderlig som komplement till denna anmälningsskyldighet.

I samband med att socialstyrelsen meddelar någon tillstånd att driva barnhem kan socialstyrelsen enligt 5 § andra stycket gällande stadga föreskriva, att för barnhemmet skall finnas reglemente samt fastställa sådant. Denna bestämmelse har i praktiken haft föga betydelse. Sålunda har från socialstyrelsen under hand inhämtats, att det sedan år 1945 endast i ett par fall förekommit, att reglemente för barnhem ansetts böra fastställas, och detta har då skett på önskan av den som skulle driva barnhemmet. För barnstugorna torde förefinnas ett något större behov av reglementen och dylika har av socialstyrelsen fastställts i samband med prövning av ansökningar om statsbidrag till driften (jfr 3 § socialstyrelsens kungörelse med föreskrifter och anvisningar rörande statsbidrag till driften av institutioner inom den halvöppna barnavården). Dessa reglementen innehåller detaljföreskrifter angående grupperingen av barnen i olika avdelningar, angående föräldramöten och annan kontakt med barnens föräldrar, om fastställandet av dagordning och om pedagogiska föreskrifter, tider för öppethållande m. m. Till stor del består de alltså av anvisningar för hur verksamheten skall bedrivas. Dylika anvisningar torde framdeles alltfört kunna utfärdas i samband med prövningen av statsbidragsansökningar. För barnavårdsanstalterna överlag torde behovet av reglementen icke vara så stort, att föreskrift, motsvarande den därom i 5 § gällande stadga upptagna, bör ingå i ny stadga.

Föreskrifterna om de uppgifter, som skall lämnas vid ansökning om plangodkännande eller tillstånd, har i förslaget till ny stadga formulerats så, att de kommer att gälla icke allenast barnhem utan även andra slag av barnavårdsanstalter, för vilka tillstånd skall sökas. Uppgifter i samma hänseenden skall lämnas vid ingivande av anmälan. I ett avseende föreslås, att bestämmelserna skall förenklas i förhållande till vad nu gäller. Det har visat sig vara av föga praktisk betydelse, att uppgift erhålles om namn och adress å samtliga ledamöter och suppleanter i styrelse för barnhem. Anledning finnes icke att antaga, att behovet av sådana uppgifter skulle vara större beträffande personer, som ingår i styrelse för andra barnavårdsanstalter än barnhem. Av vikt är endast att uppgift erhålles om namn och adress å den person, som har att företräda styrelsen. I regel torde detta vara ordföranden, men verkställande ledamot med särskilda befogenheter kan också vara utsedd. Enligt förslaget till ny stadga tillförsäkras prövningsmyndigheten kännedom om såväl ordförandens som

eventuell verkställande ledamots namn och adress. Däremot föreskrives icke längre, att motsvarande uppgifter skall lämnas om andra styrelseledamöter.

Barnavårdskommittén har icke funnit anledning föreslå några närmare anvisningar för uppgörandet av sådan plan för barnhemsvårdens ordnande, som det enligt 40 § barnavårdslagen och 140 § lagförslaget åvilar landsting att ingiva till Konungen.

Kommittén vidhåller sin i yttrande till Kungl. Maj:t den 29 november 1952 över vissa spörsmål rörande barnhemsvården uttalade mening angående innebörden av landstings skyldighet att tillgodose inom landstingsområdet (landstingskommunen) förefintligt behov av barnhemsvård. Kommittén anser också fortfarande, att det med hänsyn till omständigheterna i de enskilda fallen stundom är ur barnavårdssynpunkt önskvärt att placeringar över länsgränserna kan komma till stånd.

Kommittén håller före, att placeringar över länsgränserna också kan främja ett bättre utnyttjande av barnhem, i synnerhet specialbarnhem. Då landstingsområde icke ensamt behöver disponera så stort antal platser, som finnes vid visst slag av barnhem, har man alltså skäl att vid uppgörandet av planerna undersöka lämpligheten av samarbete över länsgränserna.

Ur planeringssynpunkt är det vidare angeläget, att vad i annat sammanhang framhålles angående begränsning av vårdtidernas längd vid olika typer av barnhem snarast blir beaktat. Först när en sådan begränsning kan sägas överallt vara genomförd, finnes förutsättningar att på ett rationellt sätt beräkna behovet av barnhemspatser för olika landstingsområden.

Kommittén förutsätter, att de anförda synpunkterna skall vinna beaktande vid den fortsatta planeringen av barnhemsvården utan att föreskrifter utfärdas därom.

Stadgeförslagets bestämmelser om hur barnavårdsanstalterna bör vara beskaffade och vilka slags anordningar, som nödvändigtvis skall finnas vid olika typer av anstalter, är förenklade och omgrupperade i förhållande till motsvarande delar av gällande stadga. Förslagets 9 § inledes med allmänna föreskrifter, som i stort sett överensstämmer med vad hittills gällt för barnavårdsanstalter. Dessa föreskrifter göres tillämpliga å såväl barnavårdsanstalter som ungdomshem, dock att bestämmelserna om belägenhet och tomt icke kommer att gälla ungdomshem. Andra och tredje styckena av 9 § innehåller därjämte vissa särbestämmelser för barnavårdsanstalter, vilka i ett par hänseenden skiljer sig från gällande stadga. Sålunda anses det icke tillräckligt, att i stadgan föreskrives att möjlighet till isoletering av sjuka eller befarat sjuka barn skall finnas vid alla barnavårdsanstalter, utan det bör utsägas att för detta ändamål särskilda isoleringsrum skall vara inrättade vid barnhem, daghem och barnkolonier. Dessa

rum skall icke få tagas i anspråk för annat utan måste ständigt stå beredda att mottaga barn, som insjuknar. Vid andra barnstugor än daghem — lekskolor och eftermiddagshem — kan däremot behovet av isolering tillgodoses genom enklare anordningar till exempel utnyttjande vid behov av expeditjonsrum.

I socialstyrelsens yttranden över ansökningar till allmänna arvsfonden om bidrag från densamma till anordnande av andra barnavårdsanstalter än barnhem brukar alltid beaktas vissa önskemål om sådana anstalters beskaffenhet och utrustning. Dessa önskemål tillgodoses i huvudsak, om föreskrifterna i 9 § stadgeförslaget iakttages. Särbestämmelser för barnkolonier eller barnstugor har därför icke ansetts erforderliga i stadgan.

Bestämmelserna om styrelse, föreståndare och personal vid barnavårdsanstalt föreslås ändrade så tillvida, att kompetenskrav införes för den ledande personalen vid barnhemmen och vid barnstugorna. Utbildning av föreståndarinnor för barnhem pågår numera vid Sociala barnavårdsseminariet och barnavårdskommittén anser det därför befogat, att krav på sådan utbildning eller motsvarande kvalifikationer uppställas, då föreståndarinnor skall nyanställas vid barnhem. Kommittén har, med ett par smärre ändringar av huvudsakligen formell natur, såsom eget förslag i 10 § upptagit det utkast till stadgeändring, som ingick i socialstyrelsens utredning den 20 juni 1952 angående utbildning av barnhemsföreståndarinnor. Tillgången till personal, som erhållit för barnstugeverksamhet lämplig utbildning, är enligt vad barnavårdskommittén inhämtat numera betydligt större än vid gällande stadgas tillkomst. Det synes därför vara berättigat, att i stadgan införes den regeln att, då föreståndare vid barnstugor skall nyanställas, som kompetenskrav skall gälla, att vederbörande genomgått tvåårig utbildning vid förskoleseminarium.

Bestämmelserna om läkarundersökning av personal vid barnavårdsanstalter och föreskriften att den som lider av sjukdom under vissa förhållanden ej får vara anställd vid sådan institution eller ha sin bostad inom densamma synes i den nya stadgan böra utsträckas att avse även personal vid ungdomshem.

Föreskriften i gällande stadga, att barnavårdsanstalt icke utan socialstyrelsens tillstånd äger bedriva utbildning av elever torde ha utformats närmast med tanke på utbildning av barnsköterskor, en form av utbildning som meddelas vid åtskilliga barnhem. Under senare år har i växande omfattning elever och praktikanter börjat mottagas vid barnavårdsanstalterna utan att fråga varit om att meddela dem utbildning som lett fram till examen. En kategori praktikanter utgöres av personer, som har för avsikt att söka inträde vid utbildningsanstalter av olika slag, en annan av personer, vanligtvis ungdomar, som utan sådan avsikt önskar viss inblick i barnavårdsarbete. Till sistnämnda grupp får också räknas elever, som fullgör skolplikt i klasserna 8 y och 9 y och som beretts tillfälle till praktik i barnavård vid vissa barnavårdsanstalter.

Minimiåldern för barnsköterskeelever har satts till 18 år. Det är kommitténs uppfattning, att icke heller praktikanterna bör vara yngre, varken vid barnhem eller vid annan barnvårdsanstalt. Ungdomar under denna åldersgräns, som för övrigt själva är barn enligt den av kommittén i förslaget till ny barnvårdslag använda terminologien, saknar ofta den mognad som erfordras för en god arbetsinsats inom ifrågavarande vårdområden. Kommer härtill att praktiktiden blir jämförelsevis kort, såsom i fråga om skoleleverna, utsättes barnen i barnvårdsanstalterna obehörigen för påfrestningar. Särskilt barnen i barnhem har ofta så svåra upplevelser bakom sig och har så sällan gått oskadade igenom dessa, att det är av synnerlig vikt, att de beredes en lugn tillvaro på barnhemmet utan sådana onödiga irritationsmoment som ovana inslag i personalstyrkan utgör.

Barnvårdskommittén föreslår därför i 13 § stadgeförslaget en bestämmelse av innehåll, att praktikanter icke må mottagas å barnhem utan att socialstyrelsen fastställt, hur många praktikanter som på en gång må mottagas på barnhemmet. Kommittén förutsätter, att styrelsen med stöd av detta bemyndigande skall kunna vid behov bestämma, att praktikanter ej alls får mottagas eller ej får mottagas tills vidare eller under en begränsad period.

Att ledningen för barnhem har att ta ansvaret för barns intagning i barnhemmet har — i saklig överensstämmelse med BvL — fastslagits i 147 § lagförslaget, medan det däremot lämnats öppet, vem som skall besluta om intagning i andra barnvårdsanstalter eller bestämma om utskrivning från barnvårdsanstalt över huvud taget. I praxis har man hittills rätt sig utan bestämmelser härom. Vad särskilt angår utskrivning har underhandlingar mellan de parter, som har att ordna för barnet och besluta om dess fortsatta vård, brukat leda till att enighet uppnåtts om att barnet vid viss tidpunkt skall lämna barnvårdsanstalten.

Frånvaron av klara bestämmelser om vem som har avgörandet i sin hand har dock givit upphov till vissa svårigheter. Föreskrifter om vad som skall utredas och beaktas vid prövning av fråga om intagning utgör ett icke oviktigt stöd för anstaltsledningen. I avsaknad av sådana föreskrifter kan det vara svårt att taga ställning till en intagningsbegäran, grundad på knapphändiga eller obestyrkta uppgifter. Beträffande frågan om behovet av bestämmelser angående utskrivning må framhållas att vårdtidernas längd i viss mån torde ha påverkats därav, att anstaltsledningen icke kunnat stödja sitt yrkande på snabb planering för barnen med hänvisning till att barnen eljest kan utskrivas. Särskilt gentemot föräldrar, som motsätter sig barns överföring från barnhem till enskilt hem, kan det vara behövt att ha möjlighet peka på bemyndigande för anstaltsledningen att verkställa utskrivning.

När det gäller barns vård i barnhem öppnar lagförslaget, såsom en yttersta utväg att avkorta barnhemsvistelsen, en möjlighet för länsstyrelsen att förordna att densamma skall upphöra. Emellertid anser kommittén det riktigt och lämpligt, att genom stadgan inskräpes det ansvar vederbörande barnavårdsanstalts ledning har i fråga om avgörandet av den tidpunkt, då barnet ej längre bör beredas vård vid barnavårdsanstalt.

Ledningen för ungdomshem bör ha motsvarande rätt och plikt i fråga om utskrivning av den som vistas i ungdomshemmet. Föreskrifterna om intagning i barnavårdsanstalt och ungdomshem samt om upphörande av vård därstädes har sammanförts i ett särskilt avsnitt av stadgeförslaget, omfattande 14—15 §§.

En allmän föreskrift om hur verksamheten vid barnavårdsanstalter och ungdomshem skall bedrivas gives i 146 § förslaget till barnavårdslag. Särskilt betonas, att i sådan institution icke må vara intagen någon, som är i behov av vård eller fostran, som institutionen icke kan bereda.

I stadgeförslagets 16—17 §§ gives därutöver vissa allmänna anvisningar för vården vid barnavårdsanstalterna. Särskilt framhålles, att personalen vid barnavårdsanstalterna snarast bör söka vinna förtroget med varje barns egenart och utvecklingsgrad. Om detta blir fallet, kan personalen avpassa behandlingen av barnet efter vad detta fordrar och redan från början av barnets vistelse vid anstalten klargöra för sig, om institutionens resurser och behandlingsmöjligheter passar för barnet. Det faller sig då också naturligt för personalen, särskilt vid olika typer av barnhem, att i fortsättningen under hela den tid barnet vistas vid anstalten hålla uppmärksamheten inriktad på frågan, hur länge barnet behöver åtnjuta vård vid densamma.

Beträffande barnhemsvården anser kommittén, att det i stadgan bör erinras om att barnhemsvistelsen bör göras så kort som möjligt. Så snart barn mottagits i upptagningshem eller å spädbarnshem bör alltså erforderliga förberedelser i form av läkarundersökning, observation, samtal med vårdnadshavare och representanter för eventuellt ansvariga barnavårdsmyndigheter taga sin början. I de fall då det icke är fullt klart, att barnet efter en kort tids barnhemsvistelse skall återvända till föräldrahemmet eller till annat enskilt hem från vilket barnet mottagits, bör ledningen för barnhemmet och övriga för barnet ansvariga redan efter tre eller fyra månader ha bildat sig en uppfattning, om barnet skall placeras i enskilt hem eller i annan vårdform samt huru ett eventuellt fosterhem bör vara beskaffat för att bäst motsvara barnets behov. Någon bestämd maximitid för vistelse i upptagningshem har kommittén icke velat fastslå, varken i barnavårdslagen eller i stadgan, men kommittén förutsätter självfallet, att vistelsetiden icke skall behöva överstiga den längsta tid, som socialvårdskommittén ansåg kunna godtagas, nämligen ett år.

Även om barn överförs till barnhem för längre tids vård eller till specialbarnhem, skall uppmärksamhet fortfarande ägnas frågan om och vid vilken tidpunkt barnet kan överföras till vård i enskilt hem. Överföring till annan vårdform än enskilt hem kan endast i undantagsfall komma i fråga.

Under vistelsen vid barnavårdsanstalt bör barnet beredas sysselsättning, som kan främja dess utveckling och väcka dess verksamhetslust. Det är viktigt, att vistelsen vid barnavårdsinstitutionen icke verkar hämmande på barnets aktivitet utan om möjligt underlättar för barnet att finna sig tillrätta i förhållandena utanför anstalten. I synnerhet vid barnhem och i viss mån också vid daghem bör behandlingen av barnen inriktas på att göra dem såvitt möjligt självständiga och i stånd att reda sig själva också i situationer, då de icke har anstaltens omedelbara stöd. Denna princip anser kommittén bör komma till uttryck i stadgan. Tillika bör i stadgan införas förbud mot användning av aga eller av sådana i uppfostringssyfte vidtagna åtgärder, som innebär själsligt lidande för barnet. Inga former av kroppssaga skall vara tillåtna vid barnavårdsanstalterna och icke heller andra åtgärder, som innebär en kränkning för barnet, till exempel sådana som syftar till att nedsätta det inför kamraterna.

Läkar- och hälsovård är en viktig del av den vård, som beredes vid barnavårdsanstalt. Bestämmelser om läkarvård m. m. återfinnes i 18—19 §§ stadgeförslaget. Gällande stadga föreskriver, att barn som intages i barnavårdsanstalt skall undergå läkarundersökning före intagning eller i visst undantagsfall efter densamma. Bestämmelser finnes även om den hälsovård, som skall beredas barn och personal vid anstalterna. Icke i något av dessa sammanhang nämnes de mödrar, som åtföljer barnen till vissa barnhem. I bestämmelserna föreslås nu de ändringar, som betingas av att mödrarna lika väl som barnen bör vara skyldiga att underkasta sig läkarundersökning vid intagningen samt att alla som vistas å barnavårdsanstalterna bör vara tillförsäkrade hälsovård i form av läkartillsyn.

Såsom förutskickats i huvudbetänkandet, föreslås även föreskrift för barnavårdsanstalterna att anlita central för psykisk barn- och ungdomsvård eller motsvarande sakkunskap, då behov av sådan konsultation uppstår. Eftersom dylika centraler ännu långt ifrån kommit till stånd i erforderlig omfattning, är det emellertid icke möjligt att föreskriva, att rådfrågning skall äga rum i alla fall av allvarlig uppfostringssvårighet eller påtaglig avvikelse från det normala i barns uppförande. Innan barn överföres till barnhem för längre tids vård eller till specialbarnhem bör dock sådan rådfrågning i regel ha ägt rum.

Barnavårdskommittén förutsätter att barn, som vistas å ungdomshem, skall beredas erforderlig läkarvård i mån av behov utan att särskild bestämmelse därom införes i stadgan. Obligatorisk läkarundersökning vid intagningen å ungdomshem har det heller icke ansetts erforderligt eller

ens lämpligt att föreskriva med hänsyn till de former, under vilka ungdomarna vanligen kommer till ungdomshemmen.

Som förut framhållits överlämnade barnavårdskommittén den 29 november 1952 till Kungl. Maj:t yttrande över framställning av socialstyrelsen angående vissa spörsmål rörande barnhemsvården och därmed sammanhängande förhållanden. Yttrandet innehöll bl. a. förslag till särskilda bestämmelser angående vården vid vissa barnhem. Meningen var att dessa bestämmelser skulle ingå i gällande stadga såsom tillägg till densamma. Bestämmelserna avsåg framför allt att reglera vissa ersättningsfrågor.

Kommittén har såsom 20 § i förslaget till ny stadga upptagit bestämmelser av i huvudsak samma innehåll som i det år 1952 avgivna förslaget. Beträffande skälen för ställningstagandena hänvisas till vad kommittén anfört i sitt förenämnda yttrande. Nedan redogöres endast för anledningarna till vissa ändringar och tillägg, som gjorts i det ursprungliga förslaget.

Tandvård åt barn, som vistas å barnhem, kan icke alltid erhållas vid distriktstandpoliklinik. Mången gång finnes sådan icke inom rimligt avstånd från barnhemmet och ibland är väntetiden alltför lång. Under åtskillig tid får man alltså räkna med att barn å barnhem får lov att beredas tandvård genom anlitan av privat tandläkare. Barnavårdskommittén har räknat med att ersättning för sådan tandvård skall stanna på barnhemmet samt att den skall utföras i den mån den kan erhållas mot vederlag till tandläkare enligt 1951 års folktandvårdstaxa förhöjd med vissa procent. Procentsatsen skulle vara densamma, som tillämpas vid behandling av personer som erhåller tandvård i form av mödrahjälp eller såsom sjukvård beviljad av pensionsstyrelsen. Vid tidpunkten för avgivandet av barnavårdskommitténs yttrande utgjordes det åsyftade vederlaget av folktandvårdstaxan förhöjd med 50 %, numera är förhöjningen 80 %. Ersättningsnormen brukar i praxis benämnas socialvårdstaxan. Barnavårdskommittén anser det lämpligt, att denna benämning allmänt godtages, så att i författningstext icke behöver angivas procentsatser eller liknande beräkningsgrunder, som blir föremål för omprövning med återkommande mellanrum och därför ger anledning till upprepade författningsändringar. Kommittén föreslår, att nu ifrågavarande stadgeföreskrift utformas med hänvisning till socialvårdstaxan utan angivande av vad denna innehåller. Erforderliga ändringar av taxan kan då lämpligen meddelas i form av Kungl. brev eller cirkulär.

Med hänsyn till den år 1954 beslutade ändringen av 2 § kungörelsen om statsbidrag till driften av barnhem bör stadgebestämmelserna om vad som skall iakttagas, då barn överföres från barnhem till sjukhusvård, få något annan utformning än barnavårdskommittén år 1952 ansåg lämpligt. För tid varunder ersättning för barns sjukhusvård utgår från allmän sjukförsäkring skall barnhemmet enligt statsbidragskungörelsen äga uppbära

statsbidrag men däremot icke vårdavgift för barnet. Statsbidraget får dock icke utgå för längre sammanhängande tid än två veckor. Med hänsyn till att barnhemmet sålunda mister vårdavgiften för barnet, anser kommittén det icke vara lämpligt att fasthålla vid sitt förslag, att barnhemmet under alla förhållanden skall vara skyldigt att hålla barnhemsplats i reserv för barnet under en högst fjorton dagar lång sjukhusvistelse. I ny stadga bör emellertid finnas föreskrift som erinrar om lämpligheten av att platsen icke belägges, om anledning finnes att antaga att sjukhusvistelsen icke kommer att vara längre än fjorton dagar.

Särskild föreskrift erfordras om bekostande av sådan läkarvård, undersökning eller behandling för vilken sjuk-kassa icke utger ersättning helt eller delvis. Kostnad, som icke täckes av kassan, bör bestridas av barnhemmet.

Vad slutligen beträffar frågan om kostnader för barns överföring från ett barnhem till ett annat, är barnavårds-kommittén nu beredd att föreslå en reglering. Kommittén anser fortfarande, att åtskilligt talar för att dylika kostnader borde stanna på barnhemmen, i synnerhet då överföringen gäller förflyttning mellan barnhem inom samma landstingsområde. Emellertid har det gjorts gällande, att kostnaderna kan komma att belastas barnhemmen mycket olika samt att barnavårdsnämnder och vårdnadshavare är vana vid att betala transportkostnader, bl. a. sådana som avser flyttningar från barnhem till fosterhem. Undersökningen av praxis visar också, att förflyttningar från ett barnhem till ett annat i flertalet landstingsområden bekostas av den som utfärdat ansvarsförbindelse för vården. Kommittén föreslår därför att denna regel intages i stadgan.

Skyldigheten att till länsstyrelsen lämna uppgifter angående de barn, som vistas i barnhemmen, bör enligt kommitténs uppfattning väsentligt utökas. Gällande stadga innehåller ingen föreskrift om sådan rapporteringsskyldighet. I 80 § BvL föreskrives emellertid, att barnavårdsnämnden årligen till barnavårdsassistenten i länsstyrelsen och till provinsialläkaren samt extra provinsialläkaren i det distrikt, dit kommunen hör, skall avgiva förteckning över samtliga barn, som vårdas i barnhem inom kommunen.

Rapporterings-skyldigheten gentemot läkare fyller icke något behov och har därför icke upptagits vare sig i förslag till ny barnavårds-lag eller till stadga för barnavårds-institutionerna. Uppgifter till länsstyrelsen måste lämnas betydligt oftare än varje år, om länsstyrelsen skall ha möjlighet att övervaka, att intet barn vårdas å barnhem längre tid än barnets vård kräver eller som eljest är förenligt med barnets bästa. Kommittén har i 147 § förslaget till ny barnavårds-lag intagit en allmän föreskrift om rapporteringsskyldighet och denna har närmare bestämts i 21 § stadgeförslaget. Sistnämnda bestämmelses innehåll överensstämmer med vad kom-

mittén i huvudbetänkandet (sid. 617) skisserat. Vad angår innehållet av anmälan och meddelande anser kommittén att ett minimum för att länsstyrelsen skall kunna verkställa avsedd prövning av behovet av barnhemsvård är, att länsstyrelsen erhåller kännedom om varje ifrågavarande barns namn och födelsedag, tidpunkten för och anledningen till barnets intagning samt, om det gäller barn som en tid vårdats i barnhemmet, orsakerna till att vården fortvarar. Beräknas barnet komma att kvarstanna, skall skälen härtill angivas.

Kommittén har funnit att det icke är nödvändigt, att barnavårdsanstalt avger berättelse över sin verksamhet. Tillsynsmyndigheterna förutsättes komma att följa verksamheten vid de olika barnavårdsanstalterna så nära, att årsberättelsen icke får någon väsentlig uppgift att fylla. Någon motsvarighet till gällande stadga 16 § föreslås därför icke.

Beträffande de särskilda paragraferna i stadgeförslaget må ytterligare anmärkas följande.

1 §.

Stadgan är icke, liksom ej heller barnavårdslagen, tillämplig på alla slag av institutioner, som i dagligt tal brukar inbegripas i grupperna ungdomshem och skolhem. I 1 § stadgeförslaget hänvisas till de i lagförslaget givna definitionerna av de ungdomshem och skolhem, på vilka bestämmelserna skall äga tillämpning.

2—3 §§.

Vad i gällande anstaltsstadga (1 och 2 §§) sägs om att socialstyrelsen biträdas av statens inspektör för barnavården och länsstyrelse av barnavårdsassistent har icke fått motsvarighet i stadgeförslaget. Lagförslaget skiljer sig på samma sätt från BvL (20 och 21 §§) och skälen har redovisats i huvudbetänkandet.

7 §.

Uttrycken »intagna barn» och »intagen» har mindre god klang, och har därför icke använts, då i stället någon form av verbet »mottaga» kunnat beagnas utan att missförstånd behövt befaras.

6 kap. Statsbidrag till driften av barnhem. Vårdavgift

Barnavårdskommittén föreslog i sin framställning den 29 november 1952 viss ändring av sättet för bestämmande av antalet vård dagar vid beräkning av statsbidrag till barnhems drift. Någon ändring har emellertid hittills icke genomförts. Fortfarande skall alltså i enlighet med 6 § fjärde

stycket statsbidragskungörelsen vid beräkning av statsbidrag för kortare tid än ett halvt år varje månad beräknas till trettio dagar.

Statsbidragen utbetalas halvårsvis i efterskott. För ett barn, som vid första utbetalningstillfället efter dess intagning har vistats å barnhem mindre än ett halvt år, skall statsbidraget beräknas efter 30-dagarsregeln. Kvarstannar barnet så länge in på nästa halvår, att dess sammanlagda vårdtid uppgår till sex månader, måste emellertid statsbidraget vid nästa utbetalningstillfälle beräknas efter faktiskt dagantal. Dessutom måste en justering då göras med avseende på bidraget för den första utbetalningsperioden.

Den rådande ordningen föranleder onödigt arbete för såväl barnhemmens huvudmän som för socialstyrelsen, utan att någon kan sägas göra en ekonomisk vinst av betydelse. Barnavårdskommittén vidhåller sitt tidigare framförda förslag, att i fråga om driftbidrag skall få tillämpas samma beräkningsgrund som i fråga om vårdavgift till barnhem, vilket innebär att statsbidrag alltid skall utgå efter *faktiska dagantalet*. Ändringen åstadkommes genom upphävande av 6 § fjärde stycket statsbidragskungörelsen.

Kommitténs förslag i nämnda framställning, att statsbidrag skall utgå för inskrivnings- men icke för utskrivningsdag, har icke föranlett någon författningsändring. Enligt vad kommittén inhämtat tillämpas emellertid sedan flera år denna regel vid statsbidragsberäkningen, och de parter som beröres har icke rest någon invändning däremot. Något behov av att få praxis bekräftad genom författningsändring förefinnes därför icke för närvarande.

Barnavårdskommitténs förslag angående höjning av statsbidrag och vårdavgifter till barnhem har såsom förut framhållits givit anledning till ändring beträffande beloppet av den högsta vårdavgift, som må uttagas under förutsättning av att statsbidrag skall åtnjutas. Maximigränsen för vårdavgift har nämligen höjts från 1 krona 50 öre till 3 kronor för dag och barn; dock att som villkor för statsbidrag till mödrahem, där särskild undervisning meddelas (hemskola), fortfarande gäller att ingen vårdavgift uttages vare sig för barn eller moder. Statsbidraget är oförändrat och utgår sålunda vid barnhem i allmänhet med 1 krona 50 öre för dag och barn samt vid hemskola med 3 kronor 50 öre per dag och barn.

Barnavårdskommittén vill erinra om att socialvårdskommittén, då den föreslog att landstingen skulle bli huvudmän för barnhemsvården, förutsatte viss fördelning av kostnaderna mellan stat, landsting och kommuner respektive enskilda personer, som vore skyldiga erlägga vårdavgift. Socialvårdskommittén utgick vid sina avväganden av statsbidragens storlek från genomsnittliga dagkostnaden vid hemskolorna (mödrahem, där utbildning meddelas) vilken kommittén uppskattade till i runt tal 5 kronor. När kommittén förordade ett statsbidrag av 3 kronor 50 öre för vård dag vid sådana mödrahem, utgick kommittén ifrån att bidraget skulle omfatta icke blott driftkostnader i allmänhet utan även helt täcka kost-

naderna för avlöning åt vid hemskola anställd skolkökslärarinna samt erforderlig undervisningsmateriel. Ehuru viss differentiering kunde ifrågasättas av statsbidraget till övriga typer av barnhem, förordade kommittén efter övervägande av olika alternativ, att ett enhetligt statsbidrag skulle utgå för alla andra slag av barnhem än mödrahem av hemskoletyp. Statsbidraget skulle utgöras av 1 krona 50 öre för dag och barn, och vårdavgift skulle uttagas med lika högt belopp.

Socialstyrelsen framhöll i sin framställning den 21 november 1947 angående tillämpningen av författningar på barnhemsvårdens område, att driftbidragen vid tillkomsten avsågs skola täcka 40 % av kostnaderna för upptagningshem, barnhem för varaktig vård och mödrahem av vårdhemstyp, vilkas genomsnittliga dagkostnad vid samma tidpunkt uppgick till 3 kronor 75 öre. Spädbarnshem och mödrahem av hemskoletyp skulle få genomsnittligt 37,5 % respektive 70 % av sina kostnader täckta genom statsbidraget. Socialstyrelsen ansåg att statsbidrag, vårdavgifter samt landstingens tillskott till kostnaderna för barnhemsvården borde avvägas så att vardera komme att motsvara en tredjedel av dagkostnaden. Vården vid hemskola borde dock fortfarande vara avgiftsfri, varför staten borde svara för två tredjedelar av kostnaden för sådan skola och landstinget för en tredjedel.

Senaste tillgängliga uppgifter angående dagkostnaderna vid barnhemmen utgöres av material avseende år 1955, som i form av årsrapporter av barnvårdsnämnderna har ingivits till socialstyrelsen och som i bearbetad skick har publicerats i serien Sveriges officiella statistik. Bruttoutgiften per vård dag i genomsnitt för samtliga barnhem under år 1955 var 21 kronor 30 öre. Nettoutgiften, som erhålles genom att utgifter för personalens pensionering avdrages och vad personalen erlägger för kost och logi samt ersättning från annan anstalt, utgjorde 18 kronor 86 öre för vård dag. Utgiften per vård dag var högst vid mödrahemmen (20 kronor 16 öre) och lägst vid hemmen för varaktig vård (17 kronor 55 öre).

Hur barnhemsvården i dess helhet finansierats framgår av nedanstående tablå, avseende år 1955.

	1 000-tal kronor	%
Statens bidrag	1 947	7,2
Landstingens andel	8 941	33,3
Landstingsfria städers andel ¹	8 676	32,3
Övriga kommuners andel ...	664	2,5
Vårdavgifter	3 776	14,1
Ersättning från egen personal	1 901	7,1
Övrigt	965	3,6
	<hr/>	
Summa	26 870	100

¹ I posten landstingsfria städers andel ingår vad dessa städer skulle ha haft att betala i vårdavgifter om de varit allenast primärkommuner.

Landsting och landstingsfria städer hade alltså lämnat ungefär lika stora belopp eller något över 30 % vardera och staten ca 7 %. Vårdavgifterna uppgick till ca 14 %.

Av det anförda framgår, att statens bidrag till barnhemsvården blivit av liten betydelse i förhållande till vad som avsågs vid genomförandet av 1945 års barnhemsreform. De ogynnsamma följderna av den prisstegring, som inträffat, har så gott som helt fått bäras av landstingen. Den höjning av vårdavgifterna, som beslöts år 1953, innebar icke någon avsevärd lindring på längre sikt. Beaktas bör också, att löneutgifterna gått upp förhållandevis mycket.

Barnavårdskommittén ansluter sig till den av socialstyrelsen framförda tanken, att kostnaderna för barnhemsvården bör delas ungefär lika mellan stat, landsting och den för vårdavgiften betalningsansvarige. Denna tredelning synes även stå i överensstämmelse med vad socialvårdskommittén åsyftade.

II AVD. FÖRÄLDRABALKEN M. M.

I kap. Inledning

Förhållandet mellan föräldrar och barn är reglerat genom privaträttsliga bestämmelser, främst de i föräldrabalken (FB) upptagna. Den offentligrättsliga barnavårdslagstiftningen är supplementär såtillvida som den syftar till att säkerställa, att varje barn kommer i åtnjutande av tillfredsställande vård och fostran. Det är därför naturligt, att ett utredningsarbete som är inriktat på sistnämnda lagstiftningsområde måste innebära ett beaktande även av sagda privaträttsliga regler, främst dem som gäller vårdnaden om barn. Anmärkas må här att barnavårdsmannainstitutionens lagreglering, tekniskt hänförd till privaträtten, rätteligen torde i mycket vara offentligrättslig.

Vid överbägande av åtskilliga särskilda ämnen, tillhörande kommitténs arbetsuppgifter, har den frågan måst ställas, huruvida önskvärda förbättringar i rådande förhållanden bäst kan ernås genom lagstiftningsåtgärder inom privaträtten eller genom ändring i den offentligrättsliga barnavårdslagstiftningen eller om möjligen båda vägarna bör anlitas. Detta gäller t. ex. de särskilda uppgifter, som i direktiven förelagts kommittén, att överväga möjligheterna att åvägbringa ett förbättrat skydd för skilsmäso- och styvbarn samt för fosterbarn i vissa situationer. Vad angår sistberörda kategori av barn har kommittén anbefallts att undersöka möjligheten att komma till rätta med problemet genom temporär inskränkning i den legale vårdnadshavarens rätt att bestämma barnets vistelseort. En sådan inskränkning kan tydligtvis vinnas såväl genom ändring i vårdningsreglerna som ock genom utvidgning av barnavårdsorganens lagliga befogenheter.

Ett särskilt uppdrag, vilket har avseende å den familjerättsliga lagstiftningen, har — med återkallande av tidigare åt socialstyrelsen givet uppdrag — tillagts barnavårdskommittén genom beslut av Kungl. Maj:t den 27 oktober 1950 därom att kommittén skulle verkställa av riksdagen begärd utredning av frågan, i vilken utsträckning barnavårdsman borde utses för barn i äktenskap och adoptivbarn, samt därmed sammanhängande spörsmål.

Även vid kommitténs undersökningar huru barnavården i allmänhet må befrämjas och särskilt vilka vägar, som av barnavårdsorganen i sådant syfte må beträdas, har kommittén funnit sig böra ägna uppmärksamhet åt de privaträttsliga bestämmelserna angående föräldrar och barn.

Kommittén hyser den bestämda uppfattningen, att det för alla någorlunda normala barn är ojämförligt mest gynnsamt att få växa upp i ett hem — i detta ords ursprungliga betydelse — ett föräldrahem eller, om intet eller endast ett otillfredsställande föräldrahem står till buds, ett gott fosterhem. Där barnavårdsmyndigheterna för att förebygga eller söka avhjälpa missförhållanden i fråga om barns vård och fostran måste övertaga omsorgen om barnet genom omhändertagande, bör — såsom redan är fallet — deras strävan gå ut på att om möjligt eller så snart som möjligt söka bereda barnet vård i ett gott enskilt hem. Men ur alla synpunkter är det bäst, om ett så kraftigt ingripande ej behöver ske. Det är därför för samhällets barnavårdande organ en huvuduppgift att, om så erfordras, medverka till att varje barn beredes god vård och fostran hos föräldrar eller annan vårdnadshavare eller genom dessas egna anordningar och omsorger.

Över huvud taget är möjligheterna att motverka bristande anpassning, asocialitet och brottslighet bland ungdomen i mycket hög grad beroende av hem- och familjeförhållandena. Dessa kan påverkas i gynnsam riktning genom samhällets åtgöranden, och uppgiften att göra detta måste till väsentlig del ankomma på de socialvårdande organen. Det resultat dessa kan uppnå blir nödvändigtvis beroende, ej blott av deras kunnighet och intresse, utan även av många andra faktorer, bland dem den lagstiftning, de har att bygga sitt arbete på. Härvid är ingalunda endast lagstiftningen om socialvårdens olika verksamhetsgrenar av betydelse utan även lagstiftningen om föräldrar och barn.

Detta förhållande kommer till klart uttryck i sistnämnda lagstiftning, där barnavårdsnämnd tillagts rätt att påkalla vårdnadshavares och, i vissa fall, förmyndares entledigande samt adoptivförhållandes hävande ävensom rätt och plikt att förordna barnavårdsman, att ägna hans verksamhet tillsyn samt att på förekommen anledning entlediga honom. Barnavårdsnämnden skall höras i ärende om antagande av adoptivbarn, som ej fyllt aderton år. I ärenden rörande vårdnaden om barn inhämtas i stor omfattning yttrande från barnavårdsnämnd, ett förfarande som direkt anvisades i den före föräldrabalken gällande lagstiftningen angående barn i äktenskap. Även i andra avseenden ankommer det enligt de civilrättsliga bestämmelserna på barnavårdsnämnden att medverka för att tillvarataga barns rätt och bästa.

De privaträttsliga bestämmelserna angående föräldrar och barn är emellertid av betydelse för barnavårdsorganens arbete icke endast i vad de tillägger dessa organ arbetsuppgifter och anger vad som skall iakttagas vid uppgifternas fullgörande. I barnavårdsnämndernas förebyggande arbete — det arbete som går ut på att förebygga missförhållanden beträffande barns och ungdoms vård och fostran eller att undanröja sådana missförhållanden på ett så tidigt stadium, att omhändertagande ej behöver

ske — är även bestämmelserna om föräldrars och barns rättigheter och skyldigheter gent emot varandra av avsevärd betydelse och en säker kännedom om dessa bestämmelser av nöden. Kommittén har nu i tankarna sådana i det förebyggande arbetet mötande fall, där det är nödvändigt eller värdefullt att till de enskilda meddela kännedom om gällande rätt. Mången gång finnes tydligen ej anledning att gå fram på den vägen. Läget kan t. ex. vara det, att endast upplysning och stöd i vårdangelägenheter är av nöden.

Upplysning om rättsläget bör ofta nog ej begränsas till vad den offentligrättsliga lagstiftningen innehåller angående barnavårdsorganens befogenheter utan utsträckas till huvuddragen av reglerna om föräldrars och barns inbördes rättigheter och skyldigheter ävensom, vid behov, till de ingripanden som kan göras enligt de privaträttsliga reglerna. Härvid erfordras emellertid en mycket säker kännedom hos barnavårdsorganen angående alla dessa bestämmelser.

Kommittén anser, att en upplysningsverksamhet av den innebörd, som nu berörts, bör vara ägnad att mera allmänt, ej blott i de fall där den sätts in i anledning av inträdda eller hotande missförhållanden, stärka grunderna för familjesammanhållningen, förståelsen för samhörighetens värde samt för de inbördes förpliktelseernas och ansvarets betydelse ävensom respekten för föräldraauktoriteten. Det är nödvändigt, att barnen i hemmet finner den ömhet, trivsel och trygghet, varav de har ett trängande behov. Men för att barnen, när de nått ungdomsåren, skall bevara sin anknytning till hemmet samt aktning och respekt för föräldrarnas önskningsar är det lika viktigt, att den insikten varit rådande i hemmet och tidigt inpräntats hos barnen, att mellan föräldrar och barn består rättigheter och skyldigheter, av vilka på barnens lott kommer ej allenast rättigheter utan även skyldigheter, såsom att foga sig i föräldrarnas bestämmelser rörande barnets person och angelägenheter. Det synes vara en allmän och mycket skadlig vanföreställning bland ungdomen, att de i hemmet blott har anspråk att ställa och att det helt är beroende av barnens goda vilja om de skall efterkomma föräldrarnas önskningsar t. ex. om arbete i hemmet, om undergående av viss utbildning och om vistelseort och umgänge. I stället för en sådan inställning bör tråda förståelse för att föräldrarnas bemödande att tillvarataga barnens bästa visserligen innebär uppfyllelse av en laga förpliktelse men ingalunda är något, varav barnen har att njuta frukterna utan egna motsvarande skyldigheter.

Enligt kommitténs mening bör barnavårdsorganen utnyttja sina olika möjligheter för att skapa respekt och åttlydnad för föräldrarnas bestämmanderätt över barnen, när den utövas till barnens bästa. Kommittén har även föreslagit, att i barnavårdsnämnds händer lägges rätt att meddela föreskrift avseende underårigs levnadsförhållanden, vilket bl. a. utökar nämndens möjligheter att stärka föräldramyndigheten. Se huvudbetänkandet sid. 30 (94 §) samt 454 o. f.

Av det anförda torde framgå, att det för samhällets barnavård är av omedelbart och väsentligt intresse, att lagreglerna om föräldrar och barn dels har ett sådant innehåll att de på bästa sätt främjar det inledningsvis nämnda, gemensamma syftet, dels ock är så lättillgängliga och entydiga, att det icke erbjuder alltför stora svårigheter för barnavårdsnämnderna och deras medhjälpare att göra sig väl förtrogna med dem. På denna förtrogenhet har barnavårdsnämnderna att bygga dels vid sin bedömning, huruvida föräldrar eller andra vårdnadshavare samt barn fullgör sina skyldigheter och behörigt utövar sina befogenheter, dels i sitt handlande jämlikt de familjerättsliga föreskrifterna — innebärande initiativ, beslut eller blott yttrande — dels ock i sin upplysande, stödjande och varnande verksamhet enligt barnavårdslagen.

Kommittén har på dessa skäl — och förty med uppmärksamheten fäst såväl å innehållet som å utformningen — genomgått berörda privaträttsliga regler och därvid — i anledning av de direktiv och uppdrag kommittén erhållit — främst ägnat intresse åt de kapitel i FB, som gällor vårdnaden samt barnavårdsman (6 och 8 kap. FB).

Föräldrabalken utgör väsentligen en sammanställning av formellt delvis omarbetade bestämmelser, vilka förut ingick i fem skilda lagar. Enligt direktiven för ärvdabalkssakkunniga, på vilkas utredningsarbete lagverket bygger, skulle deras arbete gå ut på sammanförande till en eller flera större enheter av det flertal lagar, som gemensamt betecknades nya ärvdabalken, men icke omfatta en allmän omprövning av den materiella rätten på området; vissa särskilt angivna spörsmål om sakliga ändringar skulle dock upptagas till granskning. I enlighet härmed innefattade de sakkunnigas förslag endast i några avseenden mera väsentliga sakliga ändringar, de viktigaste avseende reglerna för fastställande av faderskapet till barn utom äktenskap samt förmynderskapet för barn i äktenskap. I detta sammanhang är emellertid av större intresse, att de sakkunniga föreslog sådana ändringar att därigenom — enligt departementschefens redogörelse — »vissa (nu) förefintliga smärre inbördes olikheter i lagreglerna om barn i äktenskap och barn utom äktenskap utjämnas» samt att, i anledning av vissa remissyttranden, en betydelsefull ändring gjordes i reglerna angående vårdnaden om barn i äktenskap, vilkas föräldrar icke sammanlever.

Enligt kommitténs mening har sammanställningen och omarbetningen till balkform, genom vilket arbete åtskilliga upprepningar kunnat uteslutas, givit som resultat ett lättillgängligt lagmaterial. Vissa mindre lyckliga följder av arbetet, vilka lagrådet påpekat, såsom att det naturliga sambandet med förarbetena brutits, är av förhållandevis mindre vikt för barnavårdsorganen. Ur deras synpunkt är det däremot ett väsentligt skäl till missnöje, att den formella bearbetningen icke gjorts ännu grundligare samt att icke ytterligare ett antal sakliga ändringar genomförts.

Vad särskilt angår vårdnadskapitlet har detta uppbyggts så, att vårdnadsavsnittet i lagen om barn i äktenskap i allt väsentligt oförändrat överflyttats till föräldrabalken, varjämte i kapitlet vissa bestämmelser från lagen om adoption och lagen om barn utom äktenskap tillagts och delvis inarbetats. En del stadganden i det sålunda tillskapade kapitlet brister enligt kommitténs uppfattning i klarhet. Svagheter, som vidlått texten i lagen om barn i äktenskap, har vid överflyttning till föräldrabalken icke avhjälpats. Till dessa har kommit nya, som vållats genom sammanställningen med regler från lagen om barn utom äktenskap.

Av förarbetena till sistnämnda lag framgår, att lagen, som tillkom några år före lagen om barn i äktenskap, avsiktligt gjordes mycket knapphändig i vad rörde sådant, som komme att ytterligare utredas och bearbetas vid tillskapandet av lagregler för föräldrar och barn i äktenskap. Med känedom härom eller redan med beaktande av lagarnas tillkomsttider behövde man vid läsningen av de båda barnlagarna icke fästa avgörande vikt vid olikheterna i utformning. Härutinnan blir emellertid läget ett helt annat, då stadgandena, såsom skett, med endast smärre ändringar sammanförts i en lag, vilken därjämte angivits vara frukten av en formell bearbetning av det sammansmälta lagmaterialet. I en sådan lag kan man ej undgå att ur olikheter i ordval göra antaganden om avsedda olikheter i sak. Såsom exempel må anföras, att en sådan brist i utformningen som nu berörs medför ovisshet då det gäller lagstiftarens avsikter rörande förutsättningarna för överflyttning av vårdnaden om barn utom äktenskap, en ovisshet som — enligt vad kommittén erfarit — vållat olägenhet i det praktiska barnavårdsarbetet. I detta har över huvud taget svårighet att tolka föräldrabalken och de därmed ersatta lagarna ävensom med svårigheten förbunden osäkerhet i fråga om vad barnavårdsorganen bör anlägga för synpunkter, prestera i fråga om bevisning etc. inverkat hindrande när det gällt fullgörande av de på barnavårdsorganen enligt det förut anförda ankommande uppgifterna.

På grund av vad nu framhållits vore det önskvärt, att hela vårdnadskapitlet gäves en annan klarare, fullständigare och mera följdriktig utformning. Åtskilliga sakliga ändringar i kapitlets bestämmelser är önskvärda. Goda skäl talar också för vissa ändringar i fråga om bestämmelserna i 7, 8, 11, 13 och 20 kap. FB, avseende underhållsskyldighet, barnavårdsman, förmyndare, förmyndares plikter i allmänhet samt rättegång.

Emellertid är uppenbarligen betydande nackdelar förbundna med en tämligen djupgående men dock blott partiell omgestaltning av föräldrabalken. Kommittén underskattar ej heller de skäl, som talar emot att kommittén — med sitt i huvudsak till barnavårdslagstiftningen begränsade uppdrag — inlåter sig på en så omfattande och betydelsefull lagstiftningsfråga på familjerättens område. Kommittén har därför redan på principiella grunder valt att i huvudsak inskränka sin befattning med föräldrabalken,

frånsett vad däri upptagits om barnavårdsman, till en redogörelse för kommitténs erinringar mot gällande bestämmelser och för kommitténs önskemål. Endast i mycket begränsad omfattning framlägger kommittén utformade förslag till ändringar i nu angivna delar av föräldrabalken. Kommittén hemställer, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning i syfte att balkens innehåll i en nära framtid blir föremål för en saklig revision, något som torde ha förutsatts, då man vid balkens tillkomst väsentligen inskränkte sig till viss formell bearbetning av det överflyttade laginnehållet.

När det gäller bestämmelserna om barnavårdsman i 8 kap. FB har barnavårdskommittén — med hänsyn till förut nämnda, kommittén anförtrodda uppdrag samt i betraktande av att bestämmelserna rör ett betydelsefullt verksamhetsfält för barnavårdsnämnderna och pålägger dem olika uppgifter — icke haft samma skäl till återhållsamhet i fråga om förslag till önskvärda reformer. Kommittén har upptagit alla dessa bestämmelser ävensom i administrativ väg utfärdade föreskrifter om barnavårdsmans verksamhet och tillsynen därå till granskning och omprövning med beaktande, efter verkställd undersökning, av de erfarenheter som gjorts och de önskemål som framkommit vid lagbestämmelsernas och föreskrifternas tillämpning. Kommitténs överväganden har icke lett fram till förslag om mera omfattande ändringar i 8 kap. FB. Däremot föreslås att gällande kungörelse om barnavårdsmans verksamhet m. m. ersätts av en ny kungörelse, vartill kommittén gjort utkast.

Med det anförda sammanhänger, att kommittén i den följande framställningen nöjt sig med att beträffande andra stadganden i föräldrabalken än dem, som rör barnavårdsman, i sammanhang med kommitténs egna synpunkter kortfattat beröra gällande rätts innehåll och bakgrund samt i praxis gjorda erfarenheter, varemot kommittén i fråga om lagbestämmelserna rörande barnavårdsman och dessa bestämmelsers tillämpning m. m. lämnat en mera ingående redogörelse.

2 kap. Överväganden och förslag rörande 6, 7, 11 och 20 kap. föräldrabalken

I 6 kap. FB lämnas icke någon direkt bestämning av vad som menas med vårdnaden om barn. En definition har förmenats icke ha något större värde (jfr departementschefens uttalande, prop. nr 93/1949 sid. 99).

Kommittén har intet att erinra mot det innehåll, som vårdnadsbegreppet har enligt vedertagen tolkning av föräldrabalken och lagen om barn i äktenskap samt dessa författningars förarbeten. Men kommittén anser det icke lyckligt att en lag, som bör vara fullt begriplig för personer utan förtrogenhet med lagtolkning, lämnar begreppet odefinierat och den oförfarne läsaren i okunnighet, huruvida han i de särskilda stadgandena (FB

6: 2—4) om vissa rättigheter och skyldigheter har att se en uttömmande redogörelse för vårdnadens innehåll eller en anvisning å några väsentliga moment eller, till äventyrs, något som icke innebär egentlig vårdnad. (Jämför å ena sidan vederbörande departementschefs uttalande enligt prop. 93/1949 sid. 99 och lagberedningen i förslaget till giftermålsbalk m. m. sid. 426 samt å andra sidan Undén: Föräldrar och barn sid. 41 och 61.) Avsaknaden i föräldrabalken av en närmare definition å begreppet vårdnad är en brist, som icke saknar betydelse för den praktiska tillämpningen. Att mycken ovisshet råder om begreppets innebörd är naturligt redan med hänsyn därtill, att gränsdragningen mot förmynderskapet ingalunda är i allo självfallen. Vidare måste ett sådant begrepp som vårdnad vara ägnat att förväxlas med den faktiska vården, omvårdnaden, en förväxling som också är synnerligen vanlig.

Det skulle enligt barnavårdskommitténs mening vara lämpligt, att i vårdnadskapitlet inledningsvis angåves, att varje barn står under vårdnad av samma varaktighet och innebörd, oavsett barnets börd och oavsett huruvida vårdnaden utövas av båda föräldrarna, en av dem eller av särskilt förordnad förmyndare såsom vårdnadshavare. Vårdnadens innebörd synes med fördel kunna angivas i anslutning till gängse beskrivning. (Se förutom de förut berörda uttalandena även lagberedningens förslag till lag om barn utom äktenskap m. m. sid. 83.)

En legal definition av vårdnadsbegreppet medför naturligtvis behov av att de bestämmelser, som upptagits i 6 kap. 2 och 3 §§ FB, jämkas så att de framstår såsom syftande till att i vissa hänseenden närmare utveckla vårdnadens innebörd. I samband därmed vore det enligt kommitténs uppfattning önskvärt, att vad i 2 § sägs om den vård, fostran och utbildning samt det uppehälle, barnet skall beredas, bleve föremål för översyn och jämkning i riktning mot vad enligt kommitténs förslag till barnavårdslag — 1 § andra stycket — samhällets barnavård skall söka garantera varje barn.

I FB 6: 3 sägs bl. a. att föräldrarna äger att »för barnets tillrättavisande använda de uppfostringsmedel som med hänsyn till dess ålder och övriga omständigheter må anses lämpliga». Enligt förarbetena är avsikten med stadgandet, såvitt rör kroppsaga, att visserligen bibehålla föräldrarna vid en laga aganderätt men ändock ge uttryck åt uppfattningen, att kroppsaga såvitt möjligt bör undvikas (se departementschefens uttalande enligt nämnda prop. sid. 99 o. f.). Enligt första lagutskottet (utl. nr 34/1949) finge stadgandet i dess slutliga utformning genom sin avvikelse från motsvarande bestämmelse — om tuktorätt — i 4 § lagen om barn i äktenskap »utmärka, att mera kraftiga former av kroppsaga om möjligt bör undvikas».

Enligt barnavårdskommitténs mening kan det med skäl ifrågasättas, huruvida stadgandet i FB 6: 3 om tillrättavisande och om uppfostrings-

medel är lyckligt. Det må erinras om att i samband med propositionen om föräldrabalkens antagande i riksdagen väcktes olika motioner (nr 257 i F. K. och nr 321 i A. K.) om att stadgandet i fråga måtte utgå.

Naturligtvis är det riktigt att, såsom departementschefen och lagrådet framhöll, hänsyn måste tagas till olika meningar om lämpliga uppfostringsmedel och det förhållandet beaktas, att kroppsaga ganska allmänt förekommer och av många anses knappast kunna avvaras vid en rätt fostran av barn.

Detta är dock i första hand ett argument mot att uppställa ett legalt förbud mot kroppsaga. Ett sådant skulle knappast ha stöd i det allmänna rättsmedvetandet och med visshet icke bliva åtlytt.

Därför att kroppsaga icke rimligen kan eller icke lämpligen bör förbjudas i lag följer emellertid icke, att sådan aga behöver av lagstiftaren direkt godkännas såsom uppfostringsmedel. Om så icke sker, blir likväl icke varje handgriplig tillrättavisning straffbar såsom misshandel. För straffbar misshandel kräves alltid, att någon uppsåtligen tillfogats antingen kroppsskada eller sjukdom eller också smärta, d. v. s. ett icke alltför obehagligt fysiskt lidande. Är dessa rekvisit icke uppfyllda, kan gärningen enligt straffrättskommitténs förslag till brottsbalk (SOU 1953: 14 sid. 19—21 och 135, 160—161, 169—170 och 213) under vissa omständigheter i och för sig vara hänförlig under straffbuden för olaga tvång, ofredande eller förolämpning. Uppenbart torde emellertid vara, att vårdnadshavarens rätt och plikt att fostra barnet samt att för barnets bästa bestämma angående dess personliga förhållanden gör sådana handlingar, som med avseende å annan än barnet skulle inneburi t. ex. olaga tvång, rättsenliga, om de vidtagits i syfte som faller inom vårdnadens ram och är ur vårdnadssynpunkt försvarliga. Det synes vidare kunna med skäl ifrågasättas, huruvida icke gärning, som i förhållande till annan än barnet skulle inneburi ringa misshandel, kan vara att anse såsom rättsenlig, därest den av vårdnadshavaren vidtages gent emot barnet i syfte som nyss sagts, *även om aganderätt icke genom särskild lagbestämmelse tillagts vårdnadshavare.*

Verkan av att aganderätt uttryckligen i lag tillerkännes vårdnadshavare blir i vart fall, att hans befogenhet att anlita sådant uppfostringsmedel blir tydligare framhävd. Något principiellt ogillande kan naturligtvis icke samtidigt utläsas ur lagbudet.

Vårdnadshavarens aganderätt lär, även om den är uttryckligen lagfäst, göra kroppsliga bestraffningar rättsenliga endast om den åsyftade effekten varit allenast smärta, ej skada. Har skada — ehuru icke åsyftad — inträtt, är ansvar för vållande till kroppsskada dock uteslutet, om skadan var ringa (SL 14: 17; jfr brottsbalksförslaget 1: 8).

Överskrider vårdnadshavaren sin aganderätt såtillvida, att han — ehuru i uppfostringssyfte — uppsåtligen skadar barnet, skall enligt SL 14: 16 till straff för misshandel icke dömas, om den åsyftade skadan var ringa.

Inträder faktiskt svårare skada, kan ansvar för vållande därtill ifrågakomma.

Stadgandet i SL 14:16 skulle enligt förslaget till brottsbalk icke få motsvarighet bland de nya straffbestämmelserna. Statsmakterna har beslutit upphäva stadgandet utan att avbida den slutliga behandlingen av brottsbalksförslaget. Så har skett genom lag den 6 juni 1957, vilken trätt i kraft den 1 juli samma år. (Se ock prop. nr 170/1957 och riksdagens skrivelse nr 314/1957.)

I fråga om åtalsrätt gäller enligt strafflagen, att misshandel som i SL 14:12 och 13 sägs (misshandel inom »mellangraden» samt ringa misshandel) må åtalas av allmän åklagare endast om brottet av målsägande eller — om den misshandlade är under 16 år och gärningen begåtts av föräldrarna, adoptivföräldrar eller förmyndare — av barnavårdsnämnd angives till åtal eller brottet förövats å allmän plats eller gärningen medfört döden eller statsåklagare finner åtal vara ur allmän synpunkt påkallat. Vållande till kroppsskada (ej ringa) är i regel målsägandebrott, men sådan gärning, förövad av föräldrar, adoptivföräldrar eller förmyndare mot barn under 16 år, äger allmän åklagare åtala på angivelse av barnavårdsnämnd. Olaga tvång är enligt gällande lag angivelsebrott.

Enligt förslaget till brottsbalk må åtal för ringa misshandel, vållande till kroppsskada, olaga tvång, ofredande eller förolämpning ej anställas av allmän åklagare med mindre åtal finnes påkallat ur allmän synpunkt.

De skäl, som kan andragas för att i lag särskilt tillerkänna vårdnadshavare aganderätt, synes i huvudsak vara följande: Ett tämligen allmänt anlitat och av många såsom nödvändigt ansett uppfostringsmedel bör godkännas av lagstiftaren. Vårdnadshavarens befogenhet att lita till kroppslig bestraffning bör genom särskilt lagfäst aganderätt bli mera bestämd och väl även något mer omfattande, än om hans befogenhet i sådant hänseende endast härledes ur en allmän rätt och plikt att uppfostra och öva uppsikt över barnet. Härigenom är en lagregel om aganderätt ägnad att freda hemförhållandena från inblandning utifrån.

Barnavårdskommittén ifrågasätter, huruvida dessa skäl och vad i övrigt må kunna andragas till stöd för ett lagstadgande om aganderätt kan anses till fullo motivera ett dylikt stadgande. Det i föregående stycke först nämnda skälet kan icke fränkännas viss tyngd. Beträffande övriga skäl må andragas följande.

Vad som redan gäller och enligt brottsbalksförslaget kan komma att bli föreskrivet angående åtalsrätten synes utesluta, att åtgärder för utrönande och prövning av brottslighet sker i anledning av handgripliga uppfostringsåtgärder, som någorlunda klart faller inom ramen för vad som kan anses normalt — om också icke ur barnavårdssynpunkt önskvärt — i samhället eller som visserligen inneburet ett överskridande av det rimliga och försvar-

liga men med hänsyn till upplysta särskilda omständigheter kan anses ursäktligt. I fall, som ter sig upprörande eller är dunkla, bör tydligtvis utredning ske, även om det är ovisst, huruvida eller i vad mån barnet tagit skada. Detta måste gälla, även om aganderätt är i lag särskilt erkänd. Ett sådant lagbud synes med andra ord icke kunna ge klara linjer, icke i praktiken draga en någorlunda bestämd gräns mellan vad som skall och vad som icke skall bli föremål för brottsutredning.

Ett lagstadgande, vari aganderätt medgives, är otvivelaktigt ägnat att dels, såsom förut antytts, stimulera till anlitande av befogenheten, dels ock motverka reaktion mot att aga — kanske helt i onödan eller till övermått — i praktiken tillgripits. Ett dylikt lagbud undanröjer tvekan om befogenheten, vilket kan vara principiellt riktigt, samt föranleder väl även, om uttryckliga inskränkningar ej göres, till att befogenheten uppfattas såsom mera vidsträckt än man utan stöd av lagbudet skulle ha vågat anse. Det torde också med fog kunna antagas, att en lagstadgad aganderätt för vårdnadshavare övar inverkan på bedömningen av vad vårdnadshavare i övrigt må i uppfostringssyfte göra med barnet på det sätt, att inspärning, fastbindning, snäv begränsning av vistelseområde och sysselsättningsmöjlighet, hänsynslös, skymflig eller eljest psykiskt plågsam behandling eller liknande förfaranden icke anses utgöra missbruk av vårdnaden, om de icke kan bedömas såsom »svårare» än den lovliga kroppsagan. Barnavårdskommittén finner detta betänkligt. Rättstillståndet med avseende å barns behandling är enligt kommitténs mening icke fullt tillfredsställande.

Vad i FB 6: 4 är stadgat om ingående, uppsägning och hävande av avtal om arbetsanställning för barn är tämligen invecklat och ger ändock icke till fullo uttryck för vad som enligt förarbeten och doktrin lär vara åsyftat.

Stadgandet, som oförändrat överförts från lagen om barn i äktenskap, torde i mycket ringa mån öva inflytande på och svara mot det sätt, varpå bestämmanderätten över barns arbetskraft faktiskt utövas. Någon gång händer det dock, att vårdnadshavare eller barn gör förfrågan t. ex. hos socialvårdstjänstemän om vad som rätteligen gäller beträffande arbetsavtal för barnet m. m. De tillfrågade lär ha svårt att själva finna rätta svaret och än svårare att bibringa de frågande insikt om lagens innebörd.

Enligt barnavårdskommitténs mening bör stadgandet omarbetas, så att närmare anslutning vinnes till de allmänt rådande faktiska förhållandena, ävensom förenklas avsevärt.

Barnavårdskommittén har i annat sammanhang — huvudbetänkandet, särskilt sid. 447-454 — behandlat frågan om lämpliga åtgärder till förhindrande av skadliga förflyttningar av fosterbarn och stannat för att söka botemedlet främst inom barnavårdslagens ram. Men såsom kommittén i samband därmed antytt förefaller det ändock lämpligt att, bl. a. för att in-

skridande mot vårdnadshavaren i vissa fall av dylika gjorda eller planerade förflyttningar skall kunna ske, villkoren för entledigande av vårdnadshavare göres något mindre stränga. Dessa villkor uppfattas såsom så stränga att barnavårdsnämnderna, enligt vad kommittén vid undersökning inhämtat, i många fall anser det utsiktslöst att taga initiativ till entledigande, fastän en förändring beträffande vårdnadens omhändertagande bedömes såsom uppenbart påkallad med hänsyn till barnets bästa.

Kommittén anser, att barnets bästa bör tillmätas avgörande betydelse vare sig frågan är om någon förändring beträffande vårdnaden eller om rätten för icke-vårdnadshavare att umgås med barnet. Ibland framhåves i föräldrabalken andra synpunkter, vilkas beaktande kan leda till att barnets bästa icke sättes främst. Sålunda tillerkännes föräldrar till barn i äktenskap rätt att, då endera i samband med äktenskapets eller sammanlevnadens upplösning skall avstå från del i vårdnaden, förfoga över vårdnadsrätten genom överenskommelse, därest överenskommelsen ej *uppenbarligen* strider mot barnets bästa. Bestämmelsen leder till att i dylika fall den överenskomna ordningens lämplighet ej prövas med mindre domstolen har något speciellt skäl att ifrågasätta lämpligheten, och anordningen kan ej rubbas med mindre det kan förebringas bindande bevisning om att anordningen är olämplig för barnet och därtill att olämpligheten är mycket påtaglig. När det gäller barn utom äktenskap går föräldrarnas förfoganderätt över vårdnaden ännu längre, i det att vårdnaden t. o. m. kan obehindrat genom avtal överflyttas till den av föräldrarna som, ehuru lämplig, är uppenbart mindre skickad än den andre att utöva vårdnaden.

Villkoren för att vårdnadshavande fader eller moder till barn i äktenskap skall kunna skiljas från vårdnaden synes i sin stränghet icke tillgodose barnets bästa. Vad angår barn utom äktenskap är motsvarande regler dels ofullständiga dels ock — såsom berörts — oklara.

Vad angår umgängesrätten har beaktande av barnets bästa icke framställts som rättesnöre och ej heller möjlighet lagts i domstolens eller barnavårdsorganens händer att gentemot eniga makar hindra för barnet olämpliga anordningar.

Barnavårdskommittén anser, att i nu berörda hänseenden en ändring i vårdnadskapitlets sakliga innehåll bör övervägas, ledande till att barnets bästa genomgående blir ändamålsenligt tillgodosett. Kommittén vill framhålla, att detta icke innebär något avsteg från de gällande huvudreglerna om vad vårdnaden innebär och om vem vårdnaden i första hand skall tillkomma, d. v. s. föräldrarna eller en av dem. Dessa regler ger uttryck åt vad som utan tvekan bör vara föräldrars rätt och plikt samtidigt som det motsvarar vad barnet är bäst betjänt av. Kommittén är ej heller främmande för att en fader eller moder, som av annan orsak än ådagalagd olämplighet saknat eller fränkänts befattning med vårdnaden, bör ha ett

visst företräde till att erhålla vårdnaden, då denna på grund av dödsfall eller av annan orsak måste övergå på ny vårdnadshavare, och detta icke närmast på grund av underhållsskyldigheten utan främst med hänsyn till blodsbandet och värdet av att barnets anknytning till båda föräldrarna och deras släkt främjas. I sådana fall kräver emellertid hänsyn till barnets bästa icke sällan, att skäl, som talar för vårdnadens anförtröende åt annan än den tidigare uteslutne fadern eller modern, tillmätas avgörande vikt. Om föräldrarna icke ingått äktenskap eller deras äktenskap eller sammanlevnad upplösts, och barnet till följd därav icke fått — eller ej fått behålla — ett hem hos båda föräldrarna, framstår släktsamhörigheten i och för sig icke såsom något alldeles avgörande skäl för vårdnadens överförande till fader eller moder, som till en början avstått från eller fränkänts vårdnaden. Synnerlig hänsyn måste tagas till hans eller hennes ådagalagda vilja eller förmåga att bevara kontakten med barnet och främst till den inverkan på barnets gynnsamma utveckling, som överförandet av vårdnaden kan väntas medföra. Det företräde, varom nu är fråga, synes kommittén böra innebära allenast en rätt att i första hand komma i åtanke som vårdnadshavare, i huvudsaklig överensstämmelse med vad som redan gäller.

Beträffande vårdnaden om barn utom äktenskap anser kommittén, att i största möjliga utsträckning detsamma skall gälla som i fråga om barn i äktenskap. Vad angår vårdnadens omhändertagande, när båda föräldrarna till barn utom äktenskap lever och ingendera förverkat sin rätt till vårdnaden, måste naturligen, såsom för närvarande är stadgat, ett val träffas mellan föräldrarna och därvid modern äga företrädesrätt.

Däremot anser kommittén, att föräldrarnas nuvarande rätt att genom avtal till fadern överföra vårdnaden om barn, fött utom äktenskap, är alltför obegränsad, i det att intet hindrar, att barnet genom ett sådant avtal, vilket rätten har att, sedan mannens lämplighet konstaterats, konfirmera med ett förordnande, får till vårdnadshavare den mindre lämplige av föräldrarna eller eljest råkar i försämrade förhållanden. Det kan ligga nära till hands att häremot invända, att då modern vill överlåta och fadern — som dock skall prövas vara lämplig — vill övertaga vårdnaden, den senare tydligen är mer intresserad av vårdnaden och att överflyttning därav vid sådant förhållande kan presumeras vara till fördel för barnet. Ett sådant antagande torde vara förhastat. Modern till ett barn utom äktenskap kan, trots alla bemödanden att förbättra hennes ställning, befinna sig i en sådan situation, att det synes henne frestande att bliva befriad från omsorgen om barnet. Med en sådan överflyttning av vårdnaden, som nu är i fråga, avses i regel att även den faktiska omvårdnaden om barnet skall frångå modern, vilken därmed befrias från ett krävande hemarbete och ett hinder för förvärvsverksamhet, ofta nog utan att behöva åtaga sig mera betungande bidragskyldighet. Känslorna för barnet, vilka borde tala emot överlåtelsen,

är, särskilt hos mycket unga ogifta mödrar, till en början ej sällan föga utvecklade. Trots detta lär det regelmässigt vara bäst för barnet, att såväl vårdsnaden som den faktiska omsorgen om barnet ankommer på modern. Det har visat sig, att även sådana ogifta mödrar, vilka från början ådagalagt föga intresse för barnet, kan förstå sitt ansvar och att under den fortgående omvårdsnaden känslorna för barnet stärkes. Samtidigt lär den erfarenheten ha gjorts, att faderns önskan att få vårdsnaden på sig överlåten ofta har sin grund i beräkning att erhålla lättnad i underhållsbördan, ett mål som kan uppnås på bekostnad av barnets bästa.

Kommittén anser att sådana avtal om vårdsnadsöverflyttning, varom nu är fråga, bör allsidigt prövas av rätten och icke tilläggas avsedd verkan med mindre överflyttningen kan antagas lända till barnets bästa.

Kommittén anser vidare den ändringen i gällande rätt böra övervägas, att berörda huvudregel angående vårdsnadsrätt för modern till barn utom äktenskap i viss mån modifieras till förmån för fadern. Läget kan i undantagsfall vara det att, fastän modern icke är olämplig eller hindrad att handha vårdsnaden, dennas överflyttande till fadern kan bedömas lända barnet till stor fördel, t. ex. i det att fadern kan bereda barnet vård och fostran i avsevärt lämpligare miljö. I sådant fall borde det stå rätten öppet att på ansökan av fadern överflytta vårdsnaden å denne utan moderns medgivande. Kommittén vill emellertid betona, att den största varsamhet måste iakttagas, så att icke genom en sådan åtgärd moderns rätt tillbakasettes utan att — ur barnets synpunkt sett — en mycket väsentlig, säker och varaktig vinst göres.

Kommittén föreslår att villkoren för entledigande av vårdsnadshavande fader eller moder till barn i äktenskap göres något mindre stränga. Bestämningarna synes också kunna justeras så att en mera allsidig bedömning av skälen för entledigande möjliggöres.

Det torde med skäl kunna påstås, att ett förfarande, som kan betecknas såsom missbruk av vårdsnaden, alltid bör föranleda *prövning* av frågan om vårdsnadshavarens entledigande. Att missbruket därjämte skall vara grovt, synes vara att fordra för mycket. Det oriktiga eller olämpliga i vårdsnadshavarens handlande måste vara framträdande för att kunna betecknas som missbruk. Har syftet i allt fall varit att gagna barnet, ehuru handlandet varit klart obehörigt eller olämpligt, synes man snarare ha att göra med ett fall av oförmåga hos vårdsnadshavaren än med missbruk. Sådant föreligger desto otvetydigare då — om än effekten icke varit i högre grad menlig för barnet — viljan varit att utnyttja vårdsnadsbefogenheten för andra syften än barnets bästa. I sådant fall torde vårdsnadshavarens lämplighet böra granskas.

Utöver missbruk nämner den gällande lagen såsom skäl till entledigande

(frånsett de olika vårdnadshindren) intet annat missförhållande med avseende direkt på vårdnaden än »grov försummelse vid vårdnadens utövande». Bestämningen måste anses mindre lycklig. Ordalagen antyder, att den enstaka, grova försummelsen är skäl nog för entledigande. Emellertid är det tydligt, att en enstaka försummelse, t. o. m. en betydande sådan, av en lämplig och eljest omsorgsfull vårdnadshavare ej rimligen kan berättiga till entledigande, varemot en dylik händelse kan råga måttet i fråga om en mindre lämplig vårdnadshavare. En genomgående brist på omsorg i vårdnaden bör å andra sidan kunna vara skäl nog för entledigande av vilken vårdnadshavare som helst. Den svagheten vidlåder också gällande bestämmelse rörande entledigande av vårdnadshavande fader eller moder till barn i äktenskap, att bestämmelsen icke — i motsats till bestämmelsen om entledigande av vårdnadshavande moder till barn utom äktenskap — tar sikte på de fall, där vårdnadshavare är, ehuru villig och nitisk, på grund av olämplighet, t. ex. efterblivenhet, ur stånd att handha vårdnaden på tillfredsställande sätt. Det måste i vart fall anses föga rimligt och i många fall stötande att beteckna dylika vårdnadshavare såsom *grovt* försumliga.

Barnavårdskommittén föreslår, att bestämmelserna om entledigande av fader eller moder från vårdnaden om barn i äktenskap ändras på sådant sätt, att den som visat sig uppenbart olämplig såsom vårdnadshavare skall kunna skiljas från vårdnaden, oavsett huruvida han eller hon visat sin olämplighet genom missbruk eller försummelse vid vårdnadens utövande eller genom sitt levnadssätt.

Vid en längre gående revision av vårdnadsbestämmelserna än den kommittén nu vill föreslå torde böra beaktas det läge som uppkommer då endera av makar, som gemensamt utövar vårdnaden, entledigas. Förhållandet uppmärksammades i samband med tillkomsten av FB, se prop. nr 93/1949 sid. 107—108, 110—111 och 218. De skäl, som anfördes av Svea hovrätt, för att i dylikt fall domstolen borde ha möjlighet att överflytta vårdnaden å särskilt förordnad förmyndare, måste anses vägande. Kommittén vill tillägga — gentemot vad från lagrådets sida anfördes i frågan — att den fortsatta sammanlevnaden kan utgöra ett särskilt skäl till sådan överflyttning, detta naturligtvis icke då den entledigade även faktiskt är satt ur spel, såsom vid svår sjukdom, men däremot i de fall, då den entledigade icke kan väntas lojalt finna sig i att vara utesluten. I många sådana fall måste det vara synnerligen svårt eller t. o. m. ogörligt för den andra maken att mot den entledigade hävda sin självständiga beslutanderätt och barnets intressen, och detta även om den vårdnadshavande maken eljest skulle vara fullt kapabel för vårdnadsuppgiften.

Vad angår de förutsättningar, under vilka vårdnaden må fräntagas fader eller moder till barn utom äktenskap, finner kommittén, såsom förut berörts, att anledning saknas att härvidlag andra regler skall gälla än när vårdnaden avser barn i äktenskap.

Vidkommande härefter reglerna om huru med vårdnaden om barn skall förfaras, därest föräldrarna separerar eller om det dömes till återgång av deras äktenskap eller till hemskillnad eller äktenskapsskillnad mellan dem, finner kommittén, att bestämmelsen om beaktande i visst läge av ena makens skuld till söndringen lämpligen bör utgå. Regeln har visserligen, såsom i olika sammanhang framhållits, teoretiskt sett mycket begränsad betydelse, enär förutsättningen, att båda makarna faktiskt är alldeles lika skickade att handha vårdnaden, sällan föreligger. Detta är visserligen sant, men i praktiken får regeln större betydelse, enär det tämligen ofta icke kan ledas i bevis, att endera maken är bättre skickad än den andre för vårdnaden. Enligt kommitténs mening är regeln om vårdnadsfrågans avgörande med hänsyn till skulden ägnad att understundom leda till icke önskvärda resultat. Till skuld kan tydligen hänföras vitt skilda föranledanden till söndring. Tänker man först på fall, där ena maken grovt kränkt den andre eller i hög grad åsidosatt sina plikter mot familjen, lär man svårigen kunna tänka sig annat än att ett sådant beteende kommer i betraktande vid bedömning av frågan om lämplighet för vårdnadsuppgift. Den nu diskuterade regeln torde därför icke ha någon betydelse för sådana fall. Det vanligaste åberopade skälet till hävande av sammanlevnad eller upplösning av äktenskap är emellertid djup och varaktig söndring, uppkommen utan att man kan peka på något verkligt klandervärt beteende från endera makens sida såsom primär och väsentlig anledning. Om det i dylika fall kan styrkas, att orsaken till söndringen främst kan hänföras till endera makens person — såsom då denne har det mest stridiga lynnet, det minsta intresset för hemliv, visat sig på grund av sjukdom eller oförmåga icke kunna göra en tillräcklig insats för hemmet eller familjen eller först tröttnat på samlivet — är det ofta tveksamt, om man rätteligen kan lägga maken i fråga söndringsorsaken till last som skuld. Och även om en sådan bedömning understundom kan förefalla rättvis och skäligen må öva inverkan på avgöranden, som rör endast makarna, är det dock icke förenligt med vad som enligt kommittén bör vara den ledande synpunkten vid vårdnadsavgöranden att låta skulden, om den icke i och för sig har betydelse för bedömningen av makens lämplighet som vårdnadshavare, inverka på vårdnadsavgörandet.

Umgängesrätten för fader eller moder, som ej har del i vårdnaden om barnet, har på senare tid tilldragit sig åtskillig uppmärksamhet såväl i rättspraxis som ock hos organen för samhällets barnavård samt bland barnpsykiatrer.

Rätten till umgänge med barnet synes ha av lagstiftaren betraktats såsom något, vilket självfallet borde tillkomma från vårdnaden utesluten fader eller moder och som vore erforderligt för att han eller hon skulle kunna öva kontroll över vårdnadens handhavande. Med vådor av umgänget synes man ej ha räknat.

Det är ett känt förhållande, att umgängesfrågan ofta spelar en stor roll i hem- och äktenskapsskillnadsmål. Ibland enas parterna om en mera omfattande umgängesrätt, och understundom synes medgivande av en sådan vidsträckt rätt ha varit medlet att nå överenskommelse om vem som skulle ha vårdnaden. Dessa förhållanden ger i och för sig fog för misstanke, att hänsyn till barnets bästa icke alltid är den ledande synpunkten vid umgängesfrågans lösning genom överenskommelse.

Om umgängesrättens värde och dess verkningar råder delade meningar.¹ Å ena sidan hävdas de synpunkter, som ligger till grund för lagstiftningen, och betonas främst betydelsen för barnet av en god kontakt med fader eller moder, som ej är vårdnadshavare.

Å andra sidan anföres i huvudsak följande: I de fall, där vårdnadshavaren och den umgängesberättigade är lojala mot varandra, åtminstone i fråga om barnet, är umgänget av värde ej blott för den umgängesberättigade utan även för barnets gynnsamma utveckling, bevarar barnets anknytning till den umgängesberättigade och hans släkt samt är regelmässigt icke ägnat att ogynnsamt påverka vårdnaden eller annorledes draga med sig skadeverkningar. Men för dessa fall behöves knappast heller några bestämmelser om möjlighet till umgänge emot vårdnadshavarens vilja. I övriga fall kan skadeverkningarna vara avsevärda. Den umgängesberättigade och vårdnadshavaren förtalar ofta varandra hos barnet. Vårdnadshavaren söker betaga barnet lusten för umgänget eller lägger direkt hinder i vägen, den andre utnyttjar i värsta fall möjligheten att genom exekutiv myndighets försorg få barnet utlämnat. Även där den umgängesberättigade t. ex. efter ny familjebildning väsentligen förlorat intresset för barnet, håller han av prestigeskäl på umgängesrätten. T. o. m. absolut ovilliga barn tvingas till umgänge. Om konflikten ej är så tillspetsad, kan dock umgänget framkalla hinder och svårigheter för vårdnaden, detta redan genom att barnet ofta och ibland för långa perioder tages bort från sin miljö och undandrages vårdnadshavarens bemödanden som fostrare, men vidare i många fall genom att den umgängesberättigade utnyttjar sina möjligheter att under umgängestiden bjuda barnet sådana ekonomiska villkor, nöjen etc., som vårdnadshavaren ej kan bereda, och icke känner sig förpliktad att göra någon fostrande insats. Sådant kan föranleda barnet, som ej förstår bakgrunden, till att göra för vårdnadshavaren ofördelaktiga jämförelser och leda till minskad tillgivenhet mellan denne och barnet, samtidigt som vårdnadshavaren kan se sig tvungen till strängare fostran, till förklaringar, som barnet ej tror på, m. m.

Ehuru en överenskommelse rörande umgängesrätten icke kan anses bindande och det därjämte är så, att ett rättens avgörande angående umgänget gäller endast tills vidare, lär det vara mindre vanligt, att en ompröv-

¹) Se bl. a. uppsatser i tidskriften Barnavård och Ungdomsskydd nr 1/1951, nr 1/1952, nr 2/1952, nr 3/1953 och nr 5/1954.

ning av en sålunda vunnen reglering påkallas. Över huvud taget är det tämligen sällsynt att fråga om umgängesrätt drages under domstols prövning såsom ett självständigt ärende, varemot prövning ofta påkallas i samband med hem- eller äktenskapsskillnad. Dessa förhållanden kunde synas tala för den meningen, att umgängesrätten i stort sett utövas utan menliga komplikationer. En sådan slutsats torde emellertid vara förhastad. Dels lär berörda omprövningsrätt, som ej är fastslagen i lagen eller ens har fast stöd i praxis, vara föga känd. Dels är det antagligt och rimligt, att en vårdnadshavare, i betraktande av lagens inställning till frågan, finner det utsiktslöst att söka få umgängesrätt upphävd eller väsentligt beskuren, om ej uppenbart missbruk eller otvetydiga skadeverkningar kan styrkas.

Kommittén biträder givetvis den uppfattningen, att från vårdnaden utesluten fader eller moder icke bör betagas tillfälle att träffa och såmedelst hålla personlig kontakt med barnet, om ej särskilda skäl talar emot sådant umgänge. Umgänget är, om det åtminstone så småningom kan åvägbringas utan svårare friktioner och komplikationer, utan tvivel av stor vikt för barnet, och hänsyn till dess rätt och bästa skall givetvis även härutinnan stå i förgrunden. Det kan vara riktigt att, för att ett umgänge, som måste antagas i längden vara av värde, skall komma till stånd, låta barnet utstå måttliga påfrestningar under den svåra övergångstiden efter t. ex. dom å hem- eller äktenskapsskillnad. Men skäl för att utesluta umgänge bör enligt kommitténs mening anses föreligga ej blott då på grund av den från vårdnaden uteslutnes levnadssätt, ådagalagda inställning till barnet eller liknande förhållanden all kontakt med barnet bör avskäras utan även då det för barnets vård och gynnsamma utveckling är uppenbart lämpligast, att det åtminstone tills vidare lämnas i ro hos vårdnadshavaren. Ofta nog gäller det för barnet att anpassa sig till en ny miljö, att finna sig till rätta utan ett avhållt syskon eller att komma över nervösa rubbningar, uppkomna vid slitningar som föregått vårdnadsavgörandet. I åtskilliga fall kan umgänge giva anledning till fortsatta, alltför svåra slitningar, i andra allvarligt störa anpassningen. Sedan en tid utan umgängesrätt förflutit, kan det vara möjligt såväl för de vuxna som för barnet att bedöma situationen lugnare, och tillfälle till umgänge med barnet kan då kanske utan våda medgivas och byggas på överenskommelse. Självfallet kan det förefalla den från vårdnaden uteslutne hårt att helt skiljas från all samvaro med barnet, särskilt om han eller hon skulle ha ringa eller ingen skuld till att uteslutningen kommit till stånd, men det bör för den, som verkligen är tillgiven barnet och ser till dess bästa, ej vara allt för krävande att förstå och finna sig i anordningen.

Såsom av det anförda framgår anser kommittén den möjlighet, som lagen redan nu ger, att helt utesluta umgänge, vara tillfyllest, därest stadgandet gives den tolkning, som kommittén utvecklats. Kommittén vill tillägga, att umgänge, där sådant enligt de anförda synpunkterna icke kan anses lämp-

ligt, ej bör ifrågakomma enbart för att möjliggöra för utesluten fader eller moder att öva kontroll å vårdnaden. Att dylik kontroll utövas är naturligtvis ej sällan av värde, och i vart fall är det rimligt, att den uteslutne får tillförlitliga och tillräckliga upplysningar om huru barnet vårdas, fostras, utbildas och utvecklas. Men kommittén kan icke dela den meningen, att umgänge är nödvändigt för dylik kontroll. Såvitt kommittén kunnat finna, skulle det för tillgodoseende av kontrollsynpunkten vara nog att vårdnadshavaren ålades en upplysningsplikt i förhållande till den från vårdnaden uteslutne. Att hålla barnets närmaste, för dess väl intresserade personer någorlunda väl underrättade om barnets förhållanden och utveckling får anses — främst med hänsyn till barnet och dess framtid — ingå i vårdnadsåliggandena. Underlåtenhet kan alltså läggas vårdnadshavaren till last, därest fråga uppkommer om överflyttning av vårdnaden. Möjligen bör det dock övervägas att lagfästa sådan upplysningsplikt, som här avses, och möjliggöra talan vid domstol om förpliktande för vårdnadshavaren att lämna upplysningar.

Självfallet får upplysningarna avpassas efter omständigheterna. Sålunda behöver ideliga förfrågningar icke nödvändigtvis föranleda lika många svar, och upplysning om vistelseort må i särskilda fall undanhållas, såsom då den frågande ådagalagt, att han ej vill finna sig i att lämna barnet i fred, eller med skäl kan misstänkas åsyfta trakasserier.

Oberättigad vägran att lämna upplysningar om barnet utgör uppenbarligen ett fullgott skäl även för hänvändelse till barnavårdsmyndighet med begäran om undersökning av förhållandena. På sådan väg vinnes kontrollsyftet utan tvivel säkrast.

I de fall, där umgängets rätt icke bör uteslutas, bör dock umgänget beträffande omfattning, förläggning till vissa tider m. m. så regleras, att vårdnaden icke, eller i vart fall så litet som möjligt, hindras och störes. Kommittén delar den av barnavårdsmyndigheter och barnpsykiatrer ofta framställda åsikten, att för närvarande umgängets rätten i åtskilliga fall gives en omfattning och reglering i övrigt, som är olämplig därigenom att barnets vård, fostran och utbildning störes och splittras med risk för att dess utveckling ogynnsamt påverkas.

Kommittén har övervägt att, till förekommande av för barnet olyckliga umgängesbestämmelser, föreslå föreskrift om att överenskommelse angående umgänge med barnet skall, då den åberopas i vårdnadsärende, prövas av rätten, även om prövningen ej påkallas av part. Emellertid vore en obligatorisk prövning otvivelaktigt betungande för domstolarna och i åtskilliga fall onödig. En av domstol prövad och godtagen överenskommelse kan också tänkas framstå såsom mera bindande för fader eller moder, som efterhand funnit överenskommelsen olycklig. Måhända kan göras gällande, att värdet av en obligatorisk prövning icke skulle uppväga nackdelarna. Kommittén har därför avstått från att framlägga berörda förslag.

Däremot föreslår kommittén, att det genom tillägg till FB 6:10 an-

förtros åt barnavårdsman och barnavårdsnämnd att — lika väl som de för att tillvarata barnets bästa äger väcka fråga om entledigande av vårdnadshavare — påkalla rättens prövning av frågor rörande umgängesrätt. Vidare föreslår kommittén, att det, till förtydligande av gällande lag, genom tillägg till FB 6:13 klargöres, att alla rättens avgöranden rörande umgängesfrågor blott gäller tills vidare och skall kunna begäras omprövade, så snart fog därtill förekommer, utan att väsentligt ändrade förhållanden behöver påvisas. I dessa fall bör man räkna med att även i mindre mån ändrade förhållanden kan undanrycka grunden för vad som föreskrivits. Det är också realistiskt att räkna med att felbedömningar göres, både i fråga om människor och beträffande den kommande utvecklingen, vilka bedömningar måste korrigeras.

Genomföres vad sålunda föreslås, torde förbättrade förutsättningar uppkomma för undanröjande av menliga umgängesbestämmelser. Men även sådana bestämmelser och anordningar i fråga om umgänge med barn, vilka ter sig rimliga, kan i praktiken visa sig leda till svåra komplikationer, vilket naturligtvis icke är att förvåna sig över med hänsyn till de många svårbedömda eller helt oberäknliga faktorer som inverkar.

Tydligt är att, om barnets umgänge med en från vårdnaden utesluten fader eller moder är önskvärt ur barnavårdssynpunkt samt umgängesbestämmelserna, där sådana meddelats, ter sig lämpliga, barnavårdsorganen kan och bör medverka till att umgänget kommer till stånd utan eller med minsta möjliga slitningar. En effektiv sådan medverkan bör kunna presteras med stöd av de i 7 kap. förslaget till barnavårds lag upptagna bestämmelserna.

Befinnes däremot, att umgänget med barnet — över huvud taget eller på sätt varom i det särskilda fallet är fråga — är ur barnavårdssynpunkt menligt, bör naturligtvis barnavårdsorganen söka avstyra umgänget eller genomföra ändring beträffande detsamma. Detta gäller oavsett huruvida domstol träffat avgörande i fråga om umgängesrätten eller icke. För ändamålet bör den av kommittén föreslagna initiativrätten vara betydelsefull.

Barnavårdsnämnd kan också använda sig av sin föreslagna rätt att meddela *föreskrift* rörande barnets förhållanden. Tydligen kan det icke komma i fråga att i direkt strid med dom, enligt vilken vårdnadshavaren eller annan äger kräva att få till sig överlämnat visst barn, ställa en föreskrift av barnavårdsnämnd att så icke må ske.

Förhållandena kan emellertid vara sådana, då parterna icke frivilligt ställer sig sådan dom som nyss sagts till efterrättelse eller barnet vägrar foga sig däri, att barnavårdsnämnden finner sig förpliktad att lita till sina maktmedel för att åtminstone vinna ett uppskov. En besvärlig situation uppkommer i så fall. Största risken för sådana konfliktsituationer synes föreligga, när det gäller tvångsmässigt genomförande av i dom bestämd umgängesrätt (jfr huvudbetänkandet sid. 417 och 423).

Barnavårdskommittén anser det kunna starkt ifrågasättas, huruvida barn bör, för att tillfälle till umgänge skall beredas, kunna förflyttas mot sin vilja eller utsättas för annat jämförligt tvång. Synnerligen upprörande fall, där sådan tvångsförflyttning till umgängesberättigad skett eller förvägs försökts, har från barnavårdsorgan och exekutiva myndigheter bragts till kommitténs kännedom. Enligt kommitténs mening är ett umgänge, som kommer till stånd efter dylika tvångsåtgärder, av ringa eller intet värde för den umgängesberättigade, och det synes därför icke motivera de för barnet merendels — ofta i hög grad — skadliga tvångsåtgärderna. Självfallet har en till umgänget ogynnsamt inställd vårdnadshavare möjlighet att påverka barnet i samma riktning, men huru än barnets inställning uppkommit, måste det anses olämpligt, för att ej säga orimligt, att tvångsvis förpassa barnet till umgänget. Däremot är det tydligt, att den umgängesberättigade ej behöver godtaga en blott uppgift, att umgänge ej kan komma till stånd, enär barnet ej vill. Genom att uppsöka barnets vistelseort eller genom att hänvända sig till barnavårdsmyndigheterna bör den umgängesberättigade kunna förskaffa sig visshet om barnets inställning. Därest endast vårdnadshavaren motsätter sig umgänge, möter naturligtvis ej hinder att i exekutiv väg bryta motståndet. Om barnet verkligen ej vill resa till den umgängesberättigade eller över huvud taget sammanträffa med honom eller henne utom hemmet, bör det i varje fall stå den umgängesberättigade fritt att därstädes i skälig omfattning få — även på tu man hand — träffa barnet. I sådant fall är tydligtvis ändring i överenskommelse eller beslut angående umgängesrätten påkallad.

Goda skäl synes tala för att domstolsavgörande angående umgängesrätt gives karaktär allenast av fastställelse, huru vårdnaden om barnet i det hänseendet är att utöva, utan att innefatta ett exigibelt åläggande att vid vissa tidpunkter överlämna barnet. Efterlevnaden bleve i så fall, såsom förut berörts, ändock icke beroende allenast av vårdnadshavarens goda vilja; överträdelse av vad domstolen bestämt skulle regelmässigt innebära missbruk av den vårdnadshavare anförtrodda makten, och barnavårdsmyndighet kunde också inskrida mot förfarandet, om detta befunnits menligt för barnet.

Självfallet skulle dock den umgängesberättigades rättsställning avsevärt försvagas genom en sådan reform som den antydda, och barnavårdskommittén har icke velat framlägga förslag därom. Emellertid anser kommittén det synnerligen angeläget, att vederbörande barnavårdsnämnd får kännedom om samtliga fall, där bistånd av exekutiv myndighet avses skola lämnas umgängesberättigad för doms verkställighet i vad däri honom tillerkänts rätt till samvaro med barn, samt att ur barnavårdssynpunkt icke acceptabla verkställighetsåtgärder förebygges.

För ändamålet synes det kommittén erforderligt, att alla framställningar om domverkställighet, i fall som nyss sagts, bringas till vederbö-

rande barnavårdsnämnds kännedom av den exekutiva myndigheten, därest icke denna — såsom ej sällan är fallet (jfr huvudbetänkandet sid. 423) — lyckas få parterna att samsas om en lösning, samt att nämnden tillerkännes inflytande på avgörandet, huruvida verkställighet må ske i form av barnets överlämnande genom exekutiv myndighets försorg.

Den enligt kommitténs mening önskvärda ordningen synes vinnas, därest det stadgas att överexekutor i de fall, varom här är fråga, skall höra barnavårdsnämnden samt att sådan verkställighetsåtgärd som nyss sagts icke — eller endast då synnerliga skäl därtill föranleder — må ske, om nämnden förklarar sig anse åtgärden menlig för barnets hälsa eller utveckling. En sådan förklaring skulle med andra ord alltid — eller i regel — anses utgöra ett absolut hinder för verkställighet i form av direkt överflyttning av barnet.

Det är med hänsyn till att verkställighetens föremål är en person, ett barn, vars bästa domen vill tillgodose, ingalunda orimligt att genom författningsföreskrift tillägga barnavårdsmyndighetens avböjande yttrande egenskapen av verkställighetshinder. Detta synes vara fullt godtagbart bl. a. med hänsyn till att domstolsavgöranden angående umgängesrätt — till skillnad från avgöranden t. ex. angående fosterbarns överföring från fosterföräldrarna till vårdnadshavare — regelmässigt icke bygges på någon prövning, huruvida ett tvångsmässigt genomförande kan ske utan men för barnet.

Den föreskrift med avseende å verkställighet av domstols avgörande rörande umgängesrätt, som barnavårdskommittén förordar, synes med hänsyn bl. a. till den förestående omarbetningen av utsökningslagen kunna tills vidare upptagas i särskild författning. Kommittén finner icke påkallat att utarbeta förslag till stadgandets avfattning.

Enligt FB 7:1 andra stycket gäller, att föräldrarnas s. k. ovillkorliga underhållsskyldighet mot barnet aldrig upphör förrän barnet fyllt 16 år. På skäl, som upptagits i huvudbetänkandet sid. 108—109, finner barnavårds-kommittén att denna åldersgräns icke längre kan anses välgrundad utan att den bör ersättas med en 18-årsgräns. En regel om (ovillkorlig) underhållsskyldighet till 18 år har dock ansetts icke böra göras alldeles undantagslös. Särfall kan tänkas, där speciella omständigheter talar för att underhållsskyldigheten upphör tidigare. För ett sådant tidigare upphörande bör förutsättas, att särskilda skäl föreligger. Självfallet må 16-årsgränsen icke underskridas.

I 11 kap. 5 § föräldrabalken anges vilka kvalifikationer en person skall ha för att komma i fråga för förmyndarförordnande. Personen skall vara rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig samt helst vara — genom släktskap eller annorledes — den omyndige närstående.

Ehuru ej sällan vårdnaden blir huvuduppgiften för en förmyndare, som förordnas för en underårig, saknas varje antydning om att vid valet av förmyndare lämplighet för vårdnadsuppgiften skall *särskilt* beaktas. En anvisning i sådan riktning är emellertid enligt kommitténs mening högst önskvärd och av behovet påkallad. Alltför ofta utses förmyndare, vilka saknar förutsättningar för att gå väl i land med den i mångt och mycket krävande och ömtåliga vårdnadsuppgiften. Särskilt vanligt är det, att lagens direkta förord för besläktade eller eljest närstående personer, ehuru i och för sig ej ogrundat, leder till att till förmyndare utses ålderstigna anförvanter, vilka icke eller i vart fall ej i längden förmår att på önskvärt sätt handha vårdnaden. I sådana fall blir det ofta nödvändigt att — till men för barnets gynnsamma utveckling — förmyndare-vårdnadshavare bytes, i sämsta fall vid en tidpunkt, då barnet behövt stödet av en vårdnadshavare, för vilken barnet hunnit fatta tillgivenhet och förtroende.

På grund av det anförda anser kommittén, att till FB 11:5 bör fogas anvisningar för utseende av förmyndare, då denne skall handha vårdnaden om underåriga.

I 11 kap. 6 § föräldrabalken stadgas att när förmyndare skall förordnas för underårig, vars föräldrar avlidit, den önskan om val av förmyndare, som föräldrarna eller en av dem uttalat, skall respekteras, om ej den önskade personen är olämplig. En så långt gående bundenhet vid de avlidnas önskan synes kommittén icke förenlig med ett rimligt tillgodoseende av barnets bästa. Viss jämkning av paragrafens lydelse bör därför enligt kommitténs mening övervägas.

Lagen om barn i äktenskap upptog i 19 § en bestämmelse, enligt vilken rätten ägde att i mål, avseende fråga om vem vårdnaden skulle tillkomma, infordra yttrande från barnavårdsnämnd samt jämväl i övrigt införskaffa erforderlig utredning. Denna bestämmelse har ej fått någon motsvarighet i föräldrabalken, vars 20 kap. upptar bestämmelser om rättegången.

Enligt RB 35:6 gäller att rätten äger att självmant föranstalta om bevisning och att vissa angivna inskränkningar i denna befogenhet blott har avseende å dispositiva mål. Vårdnads mål är att hänföra till de indispositiva, och detta synes gälla även mål, som uteslutande rör umgängesrätt. Ansökningsärenden skall i nu förevarande hänseende behandlas på samma sätt som motsvarande mål. Enligt RB 40:1 gäller att rätten — då för prövning av fråga, vars bedömande kräver särskild fackkunskap, finnes nödigt att anlita sakkunnig — äger inhämta yttrande bl. a. av myndighet eller tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandagå med yttrande. Emellertid ankommer det enligt RB 35:6 i första hand på parterna att sörja för bevisningen. (Jämför Gärde m. fl.: Nya Rättegångsbalken sid. 482.)

Med anledning av nu berörda stadganden i rättegångsbalken kom först-

berörda bestämmelse i lagen om barn i äktenskap att, liksom andra processuella bestämmelser, utgå ur det till FB överflyttade lagmaterialet.

Barnavårdskommittén anser, att genom denna förändring domstolens plikt att verkställa utredning blivit på ett mindre lyckligt sätt skjuten i bakgrunden och att barnavårdsnämnderna möjligen kommer att i mindre omfattning än förut få tillfälle att göra en insats för ett tillfredsställande avgörande i vårdnads- och umgängesfrågor. Visserligen torde det väl vara avsett, att fortfarande skall gälla lagberedningens under förarbetena till lagen om barn i äktenskap gjorda uttalande, att det »i följd av det offentliga intresset som är förenat med omsorgen om barnen, och då i de mål, som anhängiggöras genom anmälan av allmän åklagare eller barnavårdsnämnd, någon egentlig kärandepart icke finnes, bör — — — åligga rätten att ex officio sörja för utredning och införskaffa den bevisning, som till sanningens utrönande kan vara erforderligt». Detta framstår dock ej längre såsom klart t. ex. för barnavårdsnämnderna. Kommittén har också erfarit, att dessas initiativ hämmas därav att de tror sig skyldiga att prestera ej blott sannolika skäl för ett yrkande i vårdnadsfråga utan full bevisning.

Av vad i det föregående utvecklats framgår, att barnavårdskommittén anser det för uppnående av förbättrade förhållanden erforderligt, att barnavårdsorganen gör och får tillfälle att göra en kraftigare insats, när det gäller vårdnads- och umgängesfrågor. Kommittén anser det böra övervägas, att genom ett tillägg till 20 kap. föräldrabalken göra barnavårdsnämnds hörande till huvudregel i mål och ärenden angående vårdnad och umgängesrätt.

I detta sammanhang vill kommittén beröra det förhållandet, att den moderna processordningen vållar vissa svårigheter vid dylikt hörande. På landsbygden och i mindre städer är det så, att barnavårdsnämnd regelmässigt kan yttra sig i vårdnads- och umgängesfrågor på grundval huvudsakligen av sin egen kännedom om förhållandena. Yttrandet behöver därför ej byggas på utredningsmaterial från domstolen och kan avgivas under förberedelsen. I de större städerna saknar barnavårdsnämnderna oftast dylik egen, ingående kännedom. Dessa nämnder — vilka för kommittén framhållit svårigheten för dem att få fram eget tillförlitligt utredningsmaterial och det dubbelarbete dylik utredning förutsätter — anser sig i behov av att få grunda sina yttranden även på utredning som förebringas vid domstolen, bl. a. vittnesmål. Yttrande kan därför icke presteras, förrän vittnesmål upptagits och tillställts barnavårdsnämnden. Ofta nog möter svårighet att hinna avgiva yttrandet inom den tidsfrist, inom vilken fortsatt huvudförhandling skall hållas. Möjligen kan dock sistnämnda svårighet undanröjas och därmed förevarande processuella problem någorlunda nöjaktigt lösas, därest barnavårdsnämnds yttrande begäres redan under förberedelsen och det vid domstolen förebragta, i skrift upptagna utredningsmaterialet efter hand — det vid huvudförhandlingen framkomna omgående — tillställs nämnden.

Då ovan talats om barnavårdsnämnds möjlighet att yttra sig i vårdnads- och umgängesfrågor på grundval av egen kännedom eller förebragt utredningsmaterial har ingalunda förbisetts de stora svårigheter som nämnderna — likaväl som domstolarna — ställes inför, när det gäller att utreda för bedömningen betydelsefulla föreliggande förhållanden, framtidsutsikter m. m. samt att från de vunna utgångspunkterna komma fram till en hållbar lösning. Barnavårdskommittén vill understryka betydelsen och angelägenheten av att det bistånd anlitas, som må kunna erhållas genom hänvändelse till den särskilda sakkunskap på området, som kan stå till buds, särskilt hos organen för den psykiska barna- och ungdomsvården.

3 kap. Barnavårdsmannainstitutionen

Gällande bestämmelser och deras tillkomst

De grundläggande bestämmelserna om barnavårdsman meddelas i 8 kapitlet föräldrabalken. Vissa stadganden om barnavårdsmannens befogenheter eller åligganden är emellertid intagna i andra kapitel av samma balk, se FB 3: 4, 6: 6 och 12, 7: 7, 20: 4, 11, 28 och 32. Närmare föreskrifter har vidare givits i kungörelsen den 28 april 1950 om barnavårdsmans verksamhet och tillsynen därå. Även i andra författningar finnes bestämmelser om barnavårdsmans uppgifter och behörighet med avseende å ärenden som rör barn, för vilket han är barnavårdsman. Sålunda är barnavårdsman enligt stadgande i 4 § bidragsförskottslagen behörig att söka bidragsförskott för barnet, enligt 4 § förordningen den 11 juni 1937 om mödrahjälp behörig att söka mödrahjälp för ogift kvinna samt enligt 15 och 16 §§ lagen den 26 juli 1947 om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn befogad att söka särskilt barnbidrag för barnet och att söka ändring i pensionsnämndens beslut rörande sådant bidrag. Vidare gäller, att barnavårdsman enligt 2 § kungörelsen den 12 juni 1942 om efterlysning av vissa underhållsskyldiga är berättigad att göra framställning om efterlysning av underhållsskyldig i vissa fall samt att barnavårdsman (eller alternativt barnavårdsnämnd) enligt 3 § lagen den 8 juni 1928 om arv skall lämna sin medverkan vid arvsrättsförklaring av fader till barn utom äktenskap rörande sådant barn.

I 8 kap. 1, 2 och 3 §§ föräldrabalken anges, för vilka barn barnavårdsman skall eller kan förordnas. Olika regler gäller barn i äktenskap och med dem jämställda adoptivbarn, å ena sidan, samt barn födda utom äktenskap, å andra sidan. För den förra gruppen kan barnavårdsman förordnas endast under särskilda förutsättningar. Härom stadgas i 1 § första stycket, att barnavårdsman skall förordnas om föräldrarna lever åtskilda på grund av söndring eller efter vunnen hemskillnad, om deras äktenskap är upplöst (vilket kan bero på återgång, äktenskapsskillnad eller dödsfall) eller om sammanlevnaden visserligen fortsätter men den

gemensamma vårdnaden om barnet upphört efter förordnande därom av rätten; dock att såsom ytterligare förutsättning för förordnande av barnavårdsman gäller antingen att den av föräldrarna, åt vilken vårdnaden om barnet anförtrots, gör framställning om sådant förordnande eller att barnavårdsnämnden av särskild anledning finner det erforderligt.

Enligt 3 § kungörelsen den 16 december 1949 om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken skall under rätt, som meddelat dom eller slutligt beslut rörande vårdnaden om barn, som ej fyllt 18 år, skyndsamt insända meddelande om avgörandets innehåll till barnavårdsnämnden i den kommun, där barnet är kyrkobokfört.

Enligt FB 8:1 andra stycket skall, efter framställning av endera maken eller om barnavårdsnämnden av särskild anledning finner det erforderligt, barnavårdsman interimistiskt förordnas för tid, under vilken process om vårdnaden pågår i anledning av makes yrkande, att vårdnaden skall tillerkännas honom. Under detta stadgande faller såväl process om vårdnaden enbart som ock fall, där avgörande om vårdnaden skall träffas i mål om hem- eller äktenskapsskillnad eller om återgång av äktenskap.

Framställning av make som är vårdnadshavare skall under de betingelser, som här tidigare angivits (söndring, hemskillnad etc.), alltid bifallas av barnavårdsnämnden. Någon lämplighetsprövning får sålunda ej förekomma.

Endast vårdnadshavande fader eller moder, ej särskilt förordnad förmyndare, har rätt att kräva barnavårdsman. Barn, för vilka särskild förmyndare utsetts, kan sålunda få barnavårdsman endast om barnavårdsnämnden av särskild anledning finner det erforderligt.

Därest makar gemensamt adopterat barn eller ena maken adopterat den andre makens barn, kan barnavårdsman för barnet utses, om tillika sådana förutsättningar är för handen, som gäller för förordnande av barnavårdsman för barn i äktenskap (2 §). I övrigt kan barnavårdsman icke förordnas för adoptivbarn.

För barn utom äktenskap skall barnavårdsman alltid förordnas (3 §).

Behörig att förordna barnavårdsman är barnavårdsnämnden i den församling, där den som har vårdnaden om barnet är kyrkobokförd eller, om han ej är kyrkobokförd i riket, vistas (FB 8:4). Någon regel om vilken barnavårdsnämnd som skall förordna barnavårdsman, när båda föräldrarna har vårdnaden om barnet, gives ej i lagen. Gällande bestämmelser täcker ej heller det fall, där barnavårdsman skall förordnas före barnets födelse. I praxis anses emellertid behörig barnavårdsnämnd vara den, i vilken den blivande modern är kyrkobokförd.

Barnavårdsman skall förordnas individuellt för varje barn. Det möter emellertid ej hinder, att samma person tilldelas flera barnavårdsmannaskap. Genom barnavårdsnämnden må kommun anställa erforderligt antal personer att tjänstgöra som barnavårdsmän samt anvisa medel för ersättning åt dem (jfr FB 8:9).

Till barnavårdsman skall förordnas därtill lämplig man eller kvinna (4 § andra stycket).

Barnavårdsman för barn utom äktenskap skall förordnas så snart till barnavårdsnämnden från ogift blivande moder inkommit anmälan om hennes tillstånd eller nämnden erhållit kännedom om att barn fötts utom äktenskap (FB 8:5 andra stycket). I syfte att garantera, att alla födelser av barn utom äktenskap kommer till nämndens kännedom, har pastorsämbetet i barnets födelsehemort ålagts att sända meddelande om födelsen till barnavårdsnämnden i församlingen (39 § kyrkobokföringskungörelsen). För att pastor å sin sida skall erhålla meddelande om barns födelse, åligger det barnmorska, som biträtt kvinna vid barns födelse annorstädes än å förlossningsanstalt, att ofördröjligen anmäla födelsen till pastor i barnets födelsehemort (11 § reglementet den 11 november 1955 för barnmorskor). Födes barnet å barnbördshus eller sjukhus, har inrättningens predikant eller annan där anställd person enahanda anmälningsskyldighet (37 § 1 mom. kyrkobokföringskungörelsen). Föräldrar till barn eller — om dessa är döda eller om de inte kan vare sig själva eller genom ombud fullgöra anmälningsskyldighet — annan person, som har vård om barnet, har ålagts att så snart kan ske och senast inom sex veckor efter barnets födelse göra anmälan härom hos pastor (16 § folkbokföringskungörelsen).

Enligt bestämmelserna i FB 8:5 skall före barns födelse förordnas barnavårdsman för barnet endast i det fall, att den blivande modern är havande med barnet utom äktenskap och gör anmälan om sitt tillstånd. Kvinnan »bör» enligt lagen göra sådan anmälan. Hon får vända sig till ledamot av barnavårdsnämnden i vistelsekommunen eller till person, som av samma nämnd utsetts att mottaga dylika anmälningar. Den, till vilken anmälan gjorts, skall genast underrätta nämnden därom. Kvinnans föräldrar, arbetsgivare och andra i liknande ställning har ålagts att erinra henne om vikten av att anmälan blir gjord. Till åläggandet är ej knutet något stadgande om påföljd för underlåtenhet.

Vistelsekommunens barnavårdsnämnd är ej behörig att utse barnavårdsman, såvida den ej samtidigt är kyrkobokföringskommun, men har att genast underrätta barnavårdsnämnden i kyrkobokföringskommunen om gjord anmälan. Så snart moderns anmälan inkommit till behörig barnavårdsnämnd, skall förordnande för barnavårdsman utfärdas. På kännedom om väntad nedkomst äger barnavårdsnämnd — såsom framgått av det anförda — icke grunda barnavårdsmannaförordnande, om kännedomen vunnits annorledes än genom kvinnans egen, eventuellt vidarebefordrade, anmälan.

Av FB 8:3 följer, att barnavårdsman skall förordnas jämväl för barn, som vid födelsen haft äktenskaplig börd men sedermera förklarats sakna sådan börd. Det åligger underrätt, som förklarat barn sakna äktenskaplig

börd, att skyndsamt insända meddelande därom såväl till pastorsämbetet i den församling som ock till barnavårdsnämnden i den kommun, där barnet är kyrkobokfört (1 § förenämnda kungörelse den 16 december 1949 om viss uppgiftsskyldighet för domstol).

Regler om barnavårdsmannens huvudsakliga uppgifter och några bestämmelser om hans befogenheter har sammanförts i FB 8:6. Här stadgas, att barnavårdsmannen har att bistå den som har vårdnaden om barnet med råd och upplysningar samt att tillse, att barnets rätt och bästa behörigen tillvaratages. Som särskilt betydelsefulla framhålles uppgifterna att sörja för att barnets börd fastställes, när det är fött utom äktenskap, att tillse att underhåll tillförsäkras barnet, att biträda med indrivning och tillhandahållande av underhållsbidrag samt att, när skäl därtill föreligger, göra anmälan om förordnande av förmyndare för barnet.

I fråga om faderskapet till utomäktenskapligt barn och barnets egenkap av trolovningsbarn ävensom då fråga är om underhåll till barn såväl i som utom äktenskap har barnavårdsmannen självständig befogenhet att väcka, utföra och fullfölja talan vid domstol för barnet (FB 20:4 och 11).

Om faderskapet erkännes skriftligt, kräves för att handlingen skall vara giltig att barnavårdsmannen, om sådan är förordnad, godkänner handlingen, och detsamma gäller vid förklaring, att barn skall betraktas som trolovningsbarn (FB 3:4). Avtal om underhållsbidrag för framtiden åt barn utom äktenskap — ej engångsbelopp — blir bindande även för den underhållsberättigade, därest barnavårdsmannen, om sådan finnes för barnet, godkänner detsamma (FB 7:7).

Barnavårdsmannen äger vidare befogenhet och skyldighet att ingripa, därest vårdnadshavaren missbrukar sina vårdnadsbefogenheter eller av annan anledning bör skiljas från vårdnaden. Barnavårdsmannen kan anmäla förhållandet till barnavårdsnämnden (jfr 4 § kungörelsen om barnavårdsmans verksamhet och tillsynen därå), som kan besluta antingen om åtgärd enligt BvL eller om hänvändelse till rätten för att få vårdnadsfrågan prövad. Barnavårdsmannen kan emellertid också enligt reglerna i FB 6:6 och 12 själv göra framställning hos rätten om dess ingripande beträffande vårdnaden. Barnavårdsmannen äger därjämte ta initiativ till förordnande eller entledigande av förmyndare samt till annat rättens ingripande med avseende å förmynderskapet (FB 20:28). Enligt bestämmelserna i FB 20:32 äger barnavårdsman motsvarande behörighet med avseende å godmanskap för det barn, för vilket han är barnavårdsman.

Barnavårdsman äger kostnadsfritt erhålla biträde av polismyndighet för underhållsskyldigs efterforskande och hörande och för verkställande av delgivningar (FB 8:6). I praxis har stadgandet ansetts vara tillämpligt även då det erfordras efterforskning av den som uppgivits vara fader.

Närmare föreskrifter om barnavårdsmans verksamhet och tillsynen

därå skall enligt FB 8:11 meddelas av Kungl. Maj:t. Nu gällande, enligt lagstadgandet utfärdade föreskrifter är givna i kungörelsen den 28 april 1950 om barnavårdsmans verksamhet och tillsynen därå. I kungörelsen beskrives närmare barnavårdsmannens uppgifter och befogenheter samt barnavårdsnämndens åligganden med avseende å barnavårdsmannens verksamhet. Det framhålles, att barnavårdsman skall fullgöra sitt uppdrag med omsorg och takt och att han bör vara ett personligt stöd för den som har vårdnaden om barnet samt sträva efter att vinna dennes och barnets förtroende (1 §). Åtgärder till hjälp åt kvinna, som väntar barn utom äktenskap, anges i 2 §. Här stadgas, att barnavårdsmannen — som ofördröjligen efter förordnandet har att underrätta sig om kvinnans förhållanden och hjälpbehov — skall lämna upplysning om och förmedla den samhällshjälp, som kan komma ifråga. Även i övrigt skall han i mån av behov bistå den blivande modern och tillse, att lämplig vård och inackordering i samband med nedkomsten beredes henne. Han bör uppmana henne att besöka mödravårdscentral eller i övrigt ställa sig under läkarkontroll samt att anmäla barnet till organ för den förebyggande barnavården.

I 3 § stadgas, att barnavårdsmannen skall ägna barnets personliga förhållanden fortlöpande tillsyn och med uppmärksamhet följa barnets utveckling. Han skall besöka barnet och dess vårdare i den omfattning, omständigheterna påkallar. Om särskild anledning därtill föreligger, skall barnavårdsmannen skaffa sig upplysningar om barnet genom förfrågningar hos dess lärare eller på annat sätt.

Förhållanden, som synes böra föranleda ingripande av barnavårdsnämnd eller annat kommunalt organ, skall barnavårdsmannen ofördröjligen anmäla till vederbörande organ (4 § andra stycket).

Har barnet mottagits i annat enskilt hem än hos föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare, som har vårdnaden om barnet, åligger det barnavårdsmannen att underrätta barnavårdsnämnden i vistelsekommunen här- om så snart det kan ske, under förutsättning att barnet ej fyllt 16 år och att vistelsen ej är tillfällig (5 §).

Barnavårdsman har anmälningsplikt till pastorsämbetet i församling, där barnet är kyrkobokfört, om fastställt faderskap och om fastställelse av barnets egenskap av trolovningsbarn. Till denna myndighet skall även anmälas vederbörlig förklaring om rätt till arv efter fadern (6 §).

Barnavårdsmannen skall föra anteckningar om barnet enligt fastställt formulär. Om faderskapet till barn utom äktenskap ej blivit fastställt inom ett år från barnets födelse, skall i anteckningarna särskilt angivas vad som är anledningen härtill (7 §).

Därest in- och utbetalning av underhållsbidrag sker genom barnavårdsmannen, skall han däröver föra särskilda räkenskaper för varje underhållsberättigad. Penningar eller värdepapper, som han innehar för barnets räkning, skall hållas väl avskilda från medel och värdehandlingar, som barnavårdsmannen själv äger eller eljest innehar (8 §).

Enligt i FB 8:7 upptagen huvudregel skall uppdraget att vara barnavårdsman upphöra när barnet fyller 18 år. Efter prövning kan emellertid nämnden, om den finner särskild anledning därtill föreligga, förlänga uppdraget, dock ej längre än till dess barnet fyller 21 år. Oavsett barnets ålder kan barnavårdsnämnden, om den anser behov av barnavårdsman ej längre föreligga, entlediga barnavårdsman utan att förordna ny sådan. Initiativ till att barnavårdsmanskapet skall upphöra eller till att det skall förlängas för tid efter barnets 18-årsdag skall, när fog därtill föreligger, tagas av barnavårdsman (9 § kungörelsen).

Barnavårdsmanens verksamhet står under tillsyn av barnavårdsnämnden. Nämnden har att, när anledning därtill förekommer, entlediga barnavårdsman från uppdraget och förordna annan i hans ställe (FB 8:8 första stycket).

Vad tillsynen skall omfatta anges närmare i 12 § kungörelsen, där det bl. a. stadgas, att barnavårdsnämnden skall bistå barnavårdsman i hans verksamhet och lämna honom erforderliga råd och upplysningar samt vaka över att han iakttar i lag och författningar meddelade föreskrifter angående barnavårdsmans åligganden. Biståndet kan omfatta hjälp med processförberedelser, indrivning etc. För att nämnden skall kunna fullgöra sitt tillsynsuppdrag har den ålagts att ta del av och granska barnavårdsmanens anteckningar och räkenskaper med därtill hörande handlingar. Sådan granskning skall ske årligen och därjämte i anslutning till överflyttning av tillsynen till annan barnavårdsnämnd. Vid granskningen bör särskilt uppmärksammas fall, där faderskapet till barn utom äktenskap icke fastställts. Granskningsuppdraget kan anförtros åt nämndens ordförande, annan ledamot av nämnden eller hos nämnden anställd tjänsteman. — Barnavårdsmanen bör (enligt 4 § första stycket kungörelsen) i tveksamma fall rådgöra med barnavårdsnämnden eller den som av nämnden erhållit i uppdrag att öva tillsyn över barnavårdsmanens verksamhet.

Tillsynen å barnavårdsmans verksamhet kan överflyttas från en barnavårdsnämnd till en annan. Enligt FB 8:8 andra stycket må barnavårdsnämnd, under vars tillsyn barnavårdsmanskapet står, överflytta tillsynen, om nämnden med hänsyn till barnets eller föräldrarnas vistelseort finner så böra ske. Överflyttningsbeslutet skall ofördröjligen tillkännagivas för såväl den andra barnavårdsnämnden som barnavårdsmanen. I samband med föräldrabalkens antagande uttalades, att barnavårdsnämnderna vid tillämpning av förevarande stadgande borde hämta ledning av vissa, av socialstyrelsen utarbetade anvisningar, vilka intagits i propositionen. I socialstyrelsens publikation Råd och anvisningar i socialvårdsfrågor har i nummer 59/1949 dessa normer närmare utvecklats. Som huvudregel vid tillsynsöverflyttning bör enligt de nämnda anvisningarna gälla, att tillsynen skall överföras till barnavårdsnämnden i den kommun, där barnet mera stadigvarande vistas. Från denna regel bör undantag ske under vissa angivna förutsättningar.

Överflyttning av tillsynen anses i praxis regelmässigt böra medföra, att ny barnavårdsman utses för barnet. Barnavårdsmannen anses nämligen böra vara bosatt inom verksamhetsområdet för den nämnd, som utövar tillsynen.

Det åligger barnavårdsmannen att till den nämnd, som utövar tillsynen, göra anmälan om behov av tillsynsöverflyttning (9 § kungörelsen). Begär barnavårdsmannen entledigande i samband med att tillsynen överflyttas till annan barnavårdsnämnd, bör ansökan ställas till den nämnden. I annat fall ansökes om entledigande hos den barnavårdsnämnd, som utövar tillsynen över barnavårdsmannens verksamhet (10 § kungörelsen).

Då uppdraget att vara barnavårdsman upphör, skall barnavårdsmannen ofördröjligen till barnavårdsnämnden överlämna anteckningar, räkenskaper och andra handlingar rörande barnet. Förordnas ny barnavårdsman, skall nämnden överlämna handlingarna till denne. I annat fall skall de förvaras av nämnden på betryggande sätt (11 § första stycket kungörelsen).

Det åligger barnavårdsnämnd att enligt fastställt formulär föra förteckning över barnavårdsmannaskap som står under nämndens tillsyn (13 § kungörelsen).

I 14 § kungörelsen finnes föreskrifter om tystnadsplikt för barnavårdsman, ledamot och tjänsteman hos barnavårdsnämnd liksom även för annan kommunal befattningshavare, som biträder i ärenden angående barnavård. Det åligger dem att söka förekomma, att upplysningar rörande barnavårdsmans verksamhet lämnas obehörig, och de bör i sådant syfte iakttaga tystlåtenhet härom. Barnavårdsman och barnavårdsnämnd är skyldiga att så förvara handlingar i barnavårdsmannaärenden, att de ej är tillgängliga för obehöriga.

Över barnavårdsnämnds beslut om förordnande eller entledigande av barnavårdsman, om förlängt uppdrag eller rörande annan fråga, som avses i 8 kap. FB, kan besvär anföras hos länsstyrelsen, varifrån talan kan fullföljas till Kungl. Maj:t. Barnavårdsnämndens eller länsstyrelsens beslut skall lända till efterrättelse oavsett klagan, intill dess annorlunda kan varda förordnat. (FB 8:10.)

Barnavårdsmannainstitutionen infördes genom lagen den 14 juni 1917 om barn utom äktenskap i syfte att tillvarataga de utomäktenskapliga barnens rätt och bästa. Barnavårdsman skulle, såsom alltfört gäller, förordnas för varje utom äktenskap fött barn. År 1939 möjliggjordes genom ändringar i lagstiftningen om barn i äktenskap och om adoption att förordna barnavårdsman jämväl för barn i äktenskap och adoptivbarn, sedan föräldrarnas (adoptivföräldrarnas) sammanlevnad upphört eller deras äktenskap upplösts.

De bestämmelser i FB, som reglerar barnavårdsmannainstitutionen,

är i stort sett desamma som infördes år 1917 med avseende å barn utom äktenskap och år 1939 beträffande barn i äktenskap och adoptivbarn. Av mera betydande ändringar, som tillkommit i samband med FB, må nämnas, att rätten att kräva barnavårdsman för barn i äktenskap har utvidgats till att gälla även *fader*, därest han tillerkänts vårdnaden om barnet. Vidare har möjlighet införts att förlänga barnavårdsmannskapet under viss tid efter det barnet fyllt 18 år.

Angående *grunderna för bestämmelserna* må följande framhållas. I *lagberedningens förslag av år 1915* till revision av giftermålsbalken och vissa delar av ärvdabalken (avdeln. III, Förslag till lag om barn utom äktenskap m. m.) framhölls (sid. 133 o. f.), att den förbättring av barnets och moderns rättsliga ställning, som förslaget bestämmer om underhållsskyldighet medförde, väsentligen skulle bli endast en reform på papperet därest icke de förpliktelser, som lagen ålade fadern, komme att utkrävas i större omfattning än dittills varit fallet. Den rådande ordningen, varigenom tillvaratagandet av barnets rätt uteslutande anförtroddes åt modern i egenskap av barnets naturliga representant, hade — anfördes det vidare — visat sig synnerligen otillfredsställande, då modern ofta saknade både vilja och förmåga att göra barnets rätt gällande. Endast i ett mindre antal fall hade faderns underhållsskyldighet över huvud taget fastställts genom dom eller avtal, vartill komme, att fastställa underhållsbidrag ofta ej indrivits, ehuru möjlighet därtill funnits. Det vore enligt beredningens uppfattning nödvändigt, att samhället ingrepe för att tillförsäkra barnet vad som rätteligen tillkomme det och vidare påpekades, att de ogifta mödrarnas situation ofta vore sådan, att de för egen del vore i behov av samhällets bistånd.

Den samhällshjälp, som sålunda ansågs vara erforderlig för moder och barn, kunde enligt beredningen lämpligen lämnas därigenom, att det för varje barn som föddes utom äktenskap förordnades en särskild person, kallad *barnavårdsman*, vars uppgift skulle vara att bistå modern och tillse, att barnets rätt och bästa behörigen tillvaratoges. Beträffande barnavårdsmannens ställning anfördes vidare bl. a. följande: Barnavårdsmannen skulle ej träda i moderns ställe som representant för barnet; hans uppgifter skulle vara av biträdande art. Modern skulle bibehållas vid vårdnaden om och förmynderskapet för barnet och skulle själv kunna företa de åtgärder, som vore nödvändiga för att trygga barnets och hennes egen rätt. Om modern vore ur stånd eller ovillig att vidtaga erforderliga åtgärder, skulle emellertid barnets rätt därigenom ej gå förlorad; barnavårdsmannen skulle tilläggas självständig behörighet att ingripa, där så erfordrades. Barnavårdsmannen skulle själv eller genom ombud äga föra talan för barnet rörande faderskap, underhåll och förmynderskap samt angående barnets förklarande för trolovningsbarn. Som rättslig ställföre-

trädare för barnet skulle hans auktoritet gentemot såväl modern som fadern stärkas.

I fråga om barnavårdsmannens uppgifter i övrigt anförde beredningen, att det ej vore möjligt att i lagtexten uttömmande angiva vad dessa skulle omfatta, men i lagen borde dock framhållas några av de viktigaste bland de åligganden, som gällde tryggandet av barnets rätt.

Frågan om lämpliga kvalifikationer hos dem, som skulle utses till barnavårdsmän, berördes endast kortfattat av beredningen. Som allmän regel borde enligt beredningen gälla, att till barnavårdsman skulle förordnas därtill lämplig man eller kvinna; med hänsyn till uppdragets beskaffenhet kunde en kvinna ofta vara lämpligare än en man.

Enligt beredningens förslag skulle skyldighet att mottaga uppdrag att vara barnavårdsman (vilket uppdrag förutsattes regelmässigt vara oavlönat) ej införas; det skulle alltså stå fritt för var och en, som ifrågasattes till barnavårdsman, att avböja uppdraget. Skulle i anledning därav svårigheter uppstå att erhålla barnavårdsmän inom en kommun, borde kommunen enligt beredningens mening anvisa medel till ersättning åt barnavårdsmän. Därigenom skulle, framhölls det, barnavårdsmannauppdragen, där så befunnos lämpligt, kunna koncentreras till ett mindre antal personer, som hade dessa uppdrag som sin enda eller huvudsakliga sysselsättning, och särskilt i de större städerna kunde en sådan anordning vara ändamålsenlig.

Det vore enligt beredningen synnerligen önskvärt, att barnavårdsman förordnades redan under kvinnans havandeskap och i god tid före nedkomsten.

Barnavårdsmannaskapet skulle enligt förslaget i regel upphöra när barnet fyllde 18 år, men barnavårdsnämnden skulle äga befogenhet att dessförinnan förordna om upphörande, nämligen då behov av barnavårdsman prövades ej längre föreligga. Som exempel på omständigheter, vilka kunde motivera ett upphörande, nämnde beredningen fall, där särskilt förordnad förmyndare tillerkänts vårdnaden om barnet eller där den av föräldrarna, som vore förmyndare, visat sig lämplig att utan särskild hjälp eller kontroll företräda barnet.

Frågan om att möjliggöra förordnande av barnavårdsman jämväl för vissa barn i äktenskap upptogs i en *motion vid 1937 års riksdag (II: 35)*. Enligt i motionen framlagt förslag skulle barnavårdsman kunna förordnas då föräldrarna på grund av söndring eller efter vunnen hemskillnad levde åtskilda eller då deras äktenskap upplösts genom dom å äktenskapsskillnad eller återgång och vårdnaden om barnet tillerkänts den ena av föräldrarna eller särskilt förordnad förmyndare. Förordnande om barnavårdsman skulle, menades det, meddelas i de angivna fallen, om framställning därom gjordes av endera av föräldrarna eller av den särskilt förordnade förmyndaren. Motsvarande bestämmelser skulle enligt förslaget gälla för adoptivbarn.

I utlåtande över motionen uttalade *första lagutskottet* (utl. nr 35) att det goda resultat, som vunnits genom barnavårdsmannainstitutionen för barn utom äktenskap, motiverade att denna institution begagnades även för vissa barn i äktenskap. Behov av barnavårdsman för barn kunde enligt utskottets mening uppkomma — förutom i de av motionären angivna fallen — även då föräldrarna sammanlevde men där den ene av föräldrarna frångått vårdnaden, t. ex. på grund av grov pliktförsummelse. Utskottet ställde sig tveksamt till tanken, att barnavårdsman skulle kunna förordnas jämväl på framställning av den, som icke hade vårdnaden om barnet; i varje fall borde ett sådant förordnande icke meddelas utan föregående prövning av de närmare omständigheterna i varje särskilt fall. Det kunde, ansåg utskottet, övervägas huvuvida rätten att förordna barnavårdsman i sådant fall borde anförtros åt domstol i stället för åt barnavårdsnämnd samt om förordnande av barnavårdsman skulle kunna meddelas redan innan beslut i vårdnadsfrågan föreläge.

Sedan *riksdagen* efter hemställan av utskottet i skrivelse den 24 april 1937 (nr 193) anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida bestämmelser lämpligen borde införas om förordnande i vissa fall av barnavårdsman för barn i äktenskap och för adoptivbarn, ävensom därmed sammanhängande spörsmål, behandlades frågan i *en inom justitiedepartementet upprättad promemoria*, vilken jämväl innehöll förslag till lagstiftning i ämnet. Förslaget innebar följande: Barnavårdsman skulle kunna förordnas i de fall då föräldrarna levde åtskilda på grund av söndring eller efter vunnit hemskillnad eller då äktenskapet var upplöst samt vårdnaden tillerkänts modern. Likaså skulle barnavårdsman kunna förordnas, då jämlikt 8 § lagen om barn i äktenskap vårdnaden skulle tillkomma allenast modern. Förordnande av barnavårdsman skulle meddelas endast på yrkande av modern; att mot en vårdnadsberättigad moders önskan förordna barnavårdsman skulle icke komma i fråga. — Barnavårdsman skulle interimistiskt kunna förordnas efter framställning av moder, som uttagit stämning till domstol med yrkande att bli tillerkänd vårdnaden om barnet. I sådant fall skulle regelmässigt, innan förordnandet meddelades, fadern beredas tillfälle att yttra sig över framställningen. Där detta av praktiska skäl ej lät sig göra, skulle förordnande ändå kunna meddelas. — I fråga om behörig barnavårdsnämnd skulle gälla vad som stadgats beträffande förordnande av barnavårdsman för barn utom äktenskap. — Med avseende å barn, som adopterats av makar gemensamt, samt ena makens barn, som adopterats av andre maken, skulle beträffande förordnande av barnavårdsman gälla samma regler som föreslagits i fråga om barn i äktenskap.

I åtskilliga *remissyttranden* över förslaget anfördes, att förordnande av barnavårdsman borde kunna meddelas även på yrkande av den av föräldrarna, som icke hade vårdnaden om barnet, bl. a. av den anledningen,

att vid sidan av en för barnets vård liknöjd vårdnadshavande moder eller fader borde kunna sättas en lämplig person för att tillhandagå med råd och anvisningar. — Statens inspektör för fattigvård och barnavård uttalade, att barnavårdsnämnd, om den funne skäl därtill, borde äga att utan framställning förordna barnavårdsman för barnet samt att avslå av vårdnadsberättigad moder framställd begäran om upphörande av meddelat förordnande av barnavårdsman.

I Kungl. Maj:ts *proposition nr 11 till 1939 års riksdag* upptogs vad sålunda framförts om självständig förordnanderätt för barnavårdsnämnden; för att nämnden skulle äga förordna barnavårdsman oavsett yrkande skulle krävas, att nämnden av särskild anledning funne det erforderligt. Ovillkorlig rätt att kräva barnavårdsman skulle enligt förslaget tillerkännas endast vårdnadshavande moder, ej fader. Vidare föreslogs bl. a. följande. Barnavårdsman för barn i äktenskap skulle i princip ha enahanda befogenheter och skyldigheter som barnavårdsman för barn utom äktenskap, dock upptogs intet stadgande om skyldighet att fastställa barnets börd. Plikten för barnavårdsman för barn utom äktenskap att vid behov göra anmälan om förordnande av förmyndare för barnet skulle icke äga motsvarighet med avseende å barn i äktenskap; i stället borde barnavårdsman på förekommen anledning göra anmälan till barnavårdsnämnden, som det ålåg att ingripa, därest en förändring i vårdnaden om barnet ansågs erforderlig.

Propositionen antogs av 1939 års riksdag och den nya lagen — *lag den 19 maj 1939 angående ändring i lagen den 11 juni 1920 om barn i äktenskap* — trädde i kraft den 1 januari 1940.

Ärvdabalkssakkunniga upptog i sitt år 1946 framlagda förslag till föräldrabalk (SOU 1946: 49) i stort sett de då redan gällande reglerna om barnavårdsman för barn i och utom äktenskap och sammanförde bestämmelserna till ett kapitel i balken, det 8:de. Beträffande föreskrifterna om interimistiskt förordnande av barnavårdsman för barn i äktenskap föreslogs den jämkningen i gällande rätt att make, som vid domstol framställt yrkande att vårdnaden måtte tillerkännas honom, skulle vara berättigad att få till stånd sådant förordnande. Vidare föreslogs, att barnavårdsnämnd skulle äga förlänga uppdraget att vara barnavårdsman, till dess barnet fyllt 21 år.

Förslag till föräldrabalk — innefattande bl. a. bestämmelser om barnavårdsman — framlades i Kungl. Maj:ts *proposition nr 93 till 1949 års riksdag* och antogs av *riksdagen* enligt skrivelse nr 325.

Vissa ändringsförslag, gjorda erfarenheter m. m.

Enligt *ärvdabalkssakkunnigas förslag* till föräldrabalk skulle barnavårdsnämnderna tilläggas vidgad befogenhet att utse barnavårdsman för

barn i äktenskap. De sakkunniga framhöll, att man visserligen ej i onödan borde tillsätta barnavårdsman för sådana barn, men att nuvarande bestämmelser ej gäve barnavårdsnämnd befogenhet att förordna barnavårdsman i alla de fall, där så kunde tänkas behövt, t. ex. där mannen på grund av sitt arbete långa tider vistades utom riket, ehuru söndring ej rådde mellan makarna. Med hänsyn till barnets bästa vore det enligt de sakkunniga välgrundat, att barnavårdsnämnden finge möjlighet att förordna barnavårdsman utan att vara kringgärdad av några formella skrankor, och barnavårdsman borde därför kunna förordnas för barn i äktenskap — förutom när modern ensam hade vårdnaden om barnet och hon gjorde framställning om sådant förordnande — jämväl när barnavårdsnämnden av särskild anledning funne det erforderligt. Barnavårdsman skulle alltså enligt förslaget — under sistnämnda förutsättning — kunna förordnas bl. a. även i fall där söndring men ej särlevnad förelåge, eller särlevnad utan söndring.

I propositionen med förslag till föräldrabalk m. m. avböjdes den föreslagna allmänna utvidgningen av möjligheten att förordna barnavårdsman. Det framhölls i propositionen att, även om det principiellt kunde synas riktigt att barnavårdsman skulle kunna förordnas för barn i äktenskap så snart barnets bästa krävde det, så kunde man ej bortse från att förslaget innebure en viss risk för mindre lämpliga ingripanden i familjens angelägenheter. Med hänsyn härtill och då barnavårdsnämnden redan hade vittgående möjligheter att i annan ordning tillvarataga barnets bästa, borde enligt propositionen den nuvarande regeln om förutsättningarna för att barnavårdsman skulle kunna oavsett yrkande förordnas, ej frångås.

I *motion nr II: 28 vid 1949 års riksdag* hävdades att — i ändamål att vinna förbättrat skydd för skilsmäso- och styvbarn — tillsättande av barnavårdsman för barn och adoptivbarn i söndrade eller upplösta äktenskap borde göras obligatoriskt och utsträckas att gälla för alla barn, som vore i den situationen, att en av föräldrarna ingått äktenskap med annan. (Se vidare kommitténs huvudbetänkande sid. 333.)

I likalydande *motioner I: 257 och II: 321* likaså *vid 1949 års riksdag* framhölls som ett önskemål beträffande alla de barn, vilkas föräldrar tvistar om vårdnad och umgängesrätt, att domstolen skulle äga förordna att barnen skulle stå under tillsyn av barnavårdsman.

Första lagutskottet uttalade (utl. nr 34) i anledning av dels propositionen med förslag till föräldrabalk m. m. dels berörda motioner bl. a. följande, i sammandrag återgivet: Det låge i sakens natur, att barnavårdsman ej borde utses för barn i äktenskap i enlighet med de regler som gällde för barn utom äktenskap. Så länge äktenskapet bestode och föräldrarna gemensamt hade vårdnaden om barnet, förelåge i allmänhet ej något behov av barnavårdsman. Ett sådant behov uppkomme däremot

många gånger i samband med att äktenskapet upplöstes genom skilsmässa eller då föräldrarna eljest levde åtskilda på grund av söndring. I sådana fall kunde det i första hand vara av värde att barnavårdsman utsåges för att den av föräldrarna, vilken tillerkänts vårdnaden om barnet, skulle få en medhjälpare vid sin sida för att tillvarataga barnets rätt gentemot den andre maken. Därjämte kunde behöva tillses, att barnets rätt och bästa iakttoges av vårdnadshavaren. Om makarna visste, att den som fick vårdnaden komme att få en barnavårdsman vid sin sida, som vid behov kunde tillvarata även den andre makens intressen, skulle kanske en godvillig överenskommelse beträffande frågan om vårdnaden om barnet i många fall underlättas. Även möjligheterna till en överenskommelse i fråga om umgängesrätten skulle kunna ökas och över huvud taget syntes en barnavårdsman kunna motverka onödiga slitningar och tvistigheter mellan makarna rörande barnen. Det kunde ifrågasättas, hurvida de i propositionen föreslagna reglerna, vilka i huvudsak överensstämde med gällande rätt, vore tillfyllest för att barnavårdsman skulle bli utsedd i alla de fall, där behov av barnavårdsman förelåg. Man syntes ej kunna utgå ifrån, att vårdnadshavaren skulle begära barnavårdsman i andra fall, än där han själv funne sig behöva det stödet mot andra maken eller eljest. Det låge i sakens natur, att barnavårdsnämnden ofta ej ägde kännedom om de förhållanden, som gjorde barnavårdsman önskvärd. För förslaget i motionen II:28 om obligatoriskt förordnande av barnavårdsman åt skilsmässobarn kunde skäl andragas. En annan utväg vore att ge domstol rätt att i samband med beslut angående vårdnaden ta initiativ till förordnande av barnavårdsman. Utskottet vore emellertid ej berett att taga ställning till frågan om ändrade regler utan föreslog riksdagen att begära utredning därom.

I *skrivelse den 24 maj 1949, nr 325*, begärde *riksdagen* utredning av frågan, i vilken utsträckning barnavårdsman borde utses för barn i äktenskap och adoptivbarn och därmed sammanhängande spörsmål. — Barnavårdskommittén har erhållit uppdrag att verkställa den begärda utredningen. (Jfr kommitténs huvudbetänkande sid. 98 och 337—340.)

Beträffande behörig barnavårdsnämnd för förordnande av barnavårdsman hade *ärvdabalksakkunniga* föreslagit, att vårdnadshavarens mantalsskrivning, ej hans kyrkobokföring, skulle vara avgörande för frågan vilken barnavårdsnämnd som skulle utse barnavårdsman. Under *remissbehandlingen* av de sakkunnigas förslag påpekades, att i förslaget ej utsades, vilken nämnd som vore behörig i det fall, att barnavårdsman för barn utom äktenskap skall utses redan innan barnet blivit fött.

Enligt *propositionen* borde vårdnadshavarens kyrkobokföring vara avgörande för barnavårdsnämnds ifrågavarande behörighet, enär kyrkobokföringen regelmässigt närmare än mantalsskrivningen överensstämde med den faktiska vistelseorten. Särskild regel för det fall, att barnavårds-

man skulle förordnas före barnets födelse, syntes icke erforderlig. Det finge anses uppenbart, att i sådant fall barnavårdsman skulle förordnas av nämnden i den församling, där den blivande modern vore kyrkobokförd.

Barnavårdsmännens mera personligt betonade uppgifter gentemot de ogifta mödrarna berördes av *1950 års abortutredning* i dess betänkande om abortfrågan (SOU 1953:29). Utredningen uttalade (sid. 153—154), att de heltidsanställda barnavårdsmännen varit så betungade av vissa uppgifter, t. ex. att infordra underhållsbidrag, att de endast mäktat med ett minimum av fältarbete, men om storkommunerna anställde fler barnavårdsmän och befriade dem från indrivningsuppgifterna, borde dessa befattningshavare kunna fylla en viktig uppgift i det abortprofylaktiska arbetet. Ett önskemål vore enligt utredningen att varje ogift kvinna så snart havandeskapet fastställts erhöle kontakt med en barnavårdsman, vilken kunde ge henne praktiska råd och förslag. Skulle det visa sig, att den blivande modern önskade abort, fölle det sig naturligt att barnavårdsmannen, som kände till hennes förhållanden, verkställde den sociala utredningen. För att barnavårdsmännen skulle bli disponibla för dessa uppgifter vore det emellertid nödvändigt, att kåren bleve mera talrik och mindre betungad av andra uppgifter än hittills.

1954 års familjeutredning, som i sitt betänkande om samhället och barnfamiljerna (SOU 1955:29) lämnade vissa uppgifter om de ensamstående mödrarnas ekonomiska och sociala ställning, framhöll, att det under senare år förmärkts en strävan att så omforma barnavårdsmannainstitutionen, att den personligt stödjande sidan av barnavårdsmännens verksamhet skulle få ett större utrymme än som hittills varit fallet (betänkandet sid. 285).

Barnavårdsmannainstitutionen berördes även i en statistisk undersökning rörande ensamstående mödrars sociala och ekonomiska förhållanden, vilken utredning verkställdes av *socialstyrelsen* på uppdrag av Kungl. Maj:t och som publicerades i maj 1956 (stencilerad). Materialet hade samlats bl. a. genom intervjuer med 437 ogifta kvinnor med barn under 16 år. Av intervjupersonernas uttalanden framgick, att kontakten mellan barnavårdsmannen och modern-vårdnadshavaren stundom varit dålig och i några fall i det närmaste obefintlig.

Riksdagens revisorer, som under § 15 i sin berättelse över den år 1954 av dem verkställda granskningen till behandling upptagit frågan om icke fastställda faderskap till barn utom äktenskap, berörde i samband därmed vissa frågor rörande barnavårdsmannainstitutionen (berättelsen del I, sid. 74—79). Revisorerna, som fann att i ett betydande antal fall faderskapet ej blivit fastställt och att i andra fall fastställt faderskap ej antecknats i födelse- och dopbok, ansåg det vara angeläget, att faderskapsärendena för

framtiden handlades mera effektivt. I sådant syfte vore det enligt revisorerernas mening av stor betydelse, att barnavårdsnämnderna med största möjliga omsorg utsåge barnavårdsmän, så att uppdraget att vara barnavårdsmän icke anförtröddes åt annan person än den som ansåges särskilt lämplig härför; ytterst vore det barnavårdsnämnderna, som hade ansvaret för stödet åt de ogifta mödrarna.

I syfte att underlätta tillsynsverksamheten på området borde enligt revisorererna pastor åläggas att en gång årligen till vederbörande socialvårdskonsulent lämna förteckning å de barn, för vilka anteckning om fader saknades i födelse- och dopboken, och vidare borde föreskrivas, att barnavårdsnämnd årligen tillsammans med vederbörande pastor skulle kontrollera, att i födelse- och dopboken införda utomäktenskapliga barn vore upptagna i barnavårdsnämndens förteckning över barnavårdsmannaskap. Revisorererna ansåge, att barnavårdsmännen borde åläggas att inför barnavårdsnämnden med av pastor utfärdad intyg styrka, att anmälan gjorts till vederbörande pastorsämbete om fastställt faderskap till utomäktenskapligt barn samt, i förekommande fall, om barnets egenskap av trolovningsbarn m. m.; detta skulle kunna bidra till att underlätta barnavårdsnämndernas tillsyn över barnavårdsmännen.

Revisorererna framhöll vidare, att sekretessbestämmelserna rörande barnavårdsnämndernas verksamhet icke alltid syntes iakttagas samt att det, därest det vore möjligt att få till stånd en bättre ordning härutinnan, icke syntes uteslutet, att mödrarna i större utsträckning skulle vilja medverka till att få faderskapet fastställt.

Socialstyrelsen vitsordade i yttrande den 17 januari 1955 över revisorerernas berättelse i denna del, att de rådande förhållandena på området vore otillfredsställande och att rättelse borde eftersträvas. (Riksdagens revisorers berättelse del II, sid. 55—58.) Styrelsen anförde vidare, i sammandrag återgivet, följande. Ett centralt problem vore barnavårdsmännens kvalifikationer. Alltjämt utsåges barnavårdsmän, som icke vore skickade för sina uppdrag. Socialstyrelsen såväl som andra organ sökte genom rådgivande och upplysande verksamhet råda bot på missförhållandena. Någon större svårighet att finna lämpliga och villiga personer för uppdragen torde enligt styrelsens uppfattning ej föreligga, åtminstone ej i de kommuner, där barnavårdsmännen erhöle skälig ersättning för sitt arbete. Sekretessfrågan hade blivit ett problem därigenom, att ett flertal personer numera ofta hade möjlighet till insyn i barnavårdsmannaärenden. Detta hade blivit en följd främst genom centralisering av medelsförvaltningen och inrättande av socialvårdsbyråer eller kommunalkontor, där barnavårdsmännen, stundom biträdda av skrivbiträden, utförde en stor del av sitt arbete. Något belegg hade dock enligt styrelsens uppfattning ej förebragts för uppfattningen, att risken för indiskretioner nämnvärt skulle påverka mödrarnas villighet att medverka till att faderskapen för deras utomäktenskapliga

barn fastställdes. Revisorernas förslag i syfte att få till stånd en effektivare handläggning av faderskapsärendena biträdde av styrelsen.

Även övriga remissmyndigheter, nämligen *pensionsstyrelsen*, *statskontoret* och *statistiska centralbyrån* tillstyrkte i stort sett revisorernas förslag. (Riksdagens revisorers berättelse del II, sid. 59—68.)

Statsutskottet anförde (utl. nr 119) att de förslag, som revisorerna framlagt i syfte att få en effektivisering till stånd av faderskapsärendenas handläggning, i stort sett hade biträttts av vederbörande remissmyndigheter. Utskottet förutsatte, att socialstyrelsen och pensionsstyrelsen komme att ta de initiativ, som kunde erfordras för att på området uppnå en mera tillfredsställande ordning. Med hänsyn härtill begränsade sig utskottet till att för riksdagen omförmåla vad som förevarit i ärendet.

I en rundfråga till socialvårdskonsulenterna och ett stort antal barnavårdsnämnder har *barnavårdskommittén* under år 1951 begärt upplysning om vunna erfarenheter rörande vårdnadshavarnas behandling av styv- och skilsmässobarnen samt förhört sig, huruvida de tillfrågade ansåge det befogat, att barnavårdsman alltid förordnades för dessa barn eller att barnens förhållanden på annat sätt än genom barnavårdsman ställdes under skärpt tillsyn. Resultatet kan redovisas på följande sätt: De berörda barnens ställning är enligt barnavårdsnämndernas uppfattning ej sällan otillfredsställande. I fråga om skilsmässobarnen, som regelmässigt synes ha en svårare ställning än styvbarnen, är det största problemet umgängesrätten för den av föräldrarna, som ej är vårdnadshavare. Denna rätt utnyttjas ofta på sådant sätt, att barnen utsättes för allvarliga psykiska påfrestningar. Då fadern tillerkänts vårdnaden om barnen, har barnens ställning ej sällan blivit osäker på grund av att barnen alltför ofta nödgats byta vårdare. Ett fåtal nämnder bedömer skilsmässobarnens situation som direkt allvarlig; dessa barn är, säger man, ofta i högsta grad samhällets styvbarn. Socialvårdskonsulenterna och flertalet barnavårdsnämnder förklarar att regler, innebärande obligatoriskt förordnande av barnavårdsman för skilsmäsoch styvbarn, ej bör införas. Emot en sådan anordning anføres, att den skulle innebära ett avsevärt, icke önskvärt intrång i privatlivet samt medföra ett mycket betungande arbete för barnavårdsnämnderna och ta i anspråk ett betydande antal befattningshavare utan att den vinst, som kunde uppnås, skulle stå i rimlig proportion till kostnaderna. I stället anses den vägen böra anlitas, att barnavårdsnämnderna i större utsträckning än som nu sker begagnar möjligheten att förordna barnavårdsman för barn i äktenskap utan ansökan därom av vårdnadshavaren. Den inskränkningen finnes emellertid böra iakttagas, att barnavårdsman endast i undantagsfall må förordnas mot vårdnadshavarens bestämda önskan. Vissa barnavårdsnämnder förordnar, att barnavårdsmannainstitutionen obligatoriskt ställes till förfogande för vissa grupper av barn inom äktenskap. Deras förslag är, att barnavårdsman alltid skall förordnas i de fall, där föräldrarna är oense

om vem av dem som vårdsnaden skall tillkomma och/eller om hur underhållsfrågan skall regleras. Förordnandet skall gälla under den tid vårdsnads- och underhållsfrågan är under prövning av domstol, och barnavårdsman skall tillse, att barnens intressen tillvaratas såväl i ekonomiskt avseende som med hänsyn till umgängesreglernas utformning. Behov av att en barnavårdsman inkopplas medan underhålls- och vårdsnadsfrågan ännu är under prövning av domstol anses föreligga bl. a. med hänsyn till att det förekommer, att hustrun i en hemskillnads- eller äktenskapsskillnadsprocess — måhända efter upprivande slitningar i äktenskapet — godtar för henne och barnen ytterst oförmånliga villkor i syfte att snabbt få ett avgörande till stånd. — I ett annat yttrande förordas, att barnavårdsman obligatoriskt utses för barn i söndrade eller upplösta äktenskap första tiden efter det att föräldrarna separerat. Barnens ställning under denna första period förmenas vara särskilt vansklig. — I ett yttrande föreslås, att skilsmässobarnen regelmässigt skall erhålla barnavårdsman, medan de inskränkningar som nu gäller i fråga om förordnande av barnavårdsman för styvbarn bibehålles. — Som ett alternativ till obligatoriskt förordnande av barnavårdsman i vissa fall förekommer förslag om skyldighet för barnavårdsnämnd att underrätta vårdsnadshavaren om hans rätt att — enligt vad som redan gäller — begära barnavårdsman. — I barnavårdsnämndernas svar avvisas genomgående tanken, att tillsynen över skilsmäso- och styvbarnen generellt skulle ordnas på annat sätt än genom förordnande av barnavårdsman. Man anför, att om behov av tillsyn föreligger, är förordnande av barnavårdsman att föredraga, enär en sådan ordning är smidigare än övervakning enligt barnavårdslagen. Allmänheten uppfattar nämligen i regel ej förordnande av barnavårdsman som en övervakningsåtgärd utan som en hjälpåtgärd.

Kommittén har vidare tagit del av en av dåvarande *socialvårds-konsulents i första distriktet C.-G. Stenkula* under våren 1956 företagen undersökning rörande bl. a. barnavårdsnämndernas uppfattning om lämpligheten av vissa av de nuvarande reglerna i FB 8: 1 och 8: 5 rörande förordnande av barnavårdsman. Utredningen verkställdes genom att ett frågeformulär utsändes till samtliga barnavårdsnämnder i Stockholms och Uppsala län. Flera av de tillfrågade barnavårdsnämnderna uppgav att fall, där behov av barnavårdsman för barn i äktenskap förelåg, mera sällan komme till nämndernas kännedom, såvida ej vårdsnadshavaren gjorde framställning om sådant förordnande. Några barnavårdsnämnder ansåg, att det goda samarbete de hade främst med andra socialvårdsorgan och med distrikts-sköterskor ledde till att flertalet fall uppsårades och bleve kända av nämnden.

Här må nämnas, att vid en år 1950 företagen förfrågan av konsulents Stenkula hos samma barnavårdsnämnder framkom, att barnavårdsnämnderna mera sällan förordnat barnavårdsman för barn i äktenskap av

annan anledning än begäran av vårdnadshavaren. Som exempel kan nämnas, att en av de större barnavårdsnämnderna inom området, vilken vid undersökningstillfället hade tillsyn över 181 barnavårdsmanaskap för barn i äktenskap, i endast fyra fall hade utsett barnavårdsman av annan anledning än vårdnadshavarens begäran därom. En annan nämnd redovisade 290 barnavårdsmanaskap för barn i äktenskap, av vilka endast 10 stycken, d. v. s. knappast 3 %, tillkommit utan att vårdnadshavaren gjort framställning därom. I de fall, där barnavårdsman utsetts utan begäran från vårdnadshavaren, hade orsaken i överbägande flertalet fall varit den, att modern sökt bidragsförskott hos barnavårdsnämnden eller anhållit om nämndens medverkan vid indrivning av underhållsbidrag från den underhållsskyldige eller att barnen omhändertagits av barnavårdsnämnden. Då sådana omständigheter förelåg, hade enligt uppgift barnavårdsman utsetts främst för attindriva underhållsbidrag från fadern. Det förekom emellertid också, att en vårdnadshavare ansetts vara i behov av en barnavårdsmans vägledning och stöd sedan barnavårdsnämnden fått kännedom om att hemmavarande barn i äktenskap till ensamstående vårdnadshavare levde i otillfredsställande förhållanden. Att barnavårdsnämnderna i sådana fall valde att utse barnavårdsman och ej övervakare motiverades med att en sådan anordning ansågs smidigare: barnavårdsman kunde på ett naturligare sätt komma i kontakt med modern. — Det framgick av barnavårdsnämndernas uppgifter, att förordnandevillkoret »särskild anledning» i FB 8: 1 i allmänhet tolkats mycket restriktivt. — I de fall, där barnavårdsman förordnats på grund av att barnets miljö i något avseende varit olämplig, hade behovet av barnavårdsman på olika sätt kommit till nämndernas kännedom. I några fall hade läkare anmält missförhållanden i hemmet. I andra fall hade barnavårdsnämnderna under den utredning, som föregått yttrande till domstol i fråga rörande vårdnaden, erhållit vetskap om förhållanden, som ansetts kräva speciella skyddsåtgärder. Fall hade också förekommit, där barnets fader, som i samband med dom å hemskillnad eller äktenskapsskillnad skilts från vårdnaden, begärt ingripande mot modern-vårdnadshavaren, som han ansåge eftersätta barnets vård eller vägra eller försvåra hans kontakt med barnet. Barnavårdsmanaförordnande hade vidare i en del fall utfärdats, sedan yrkande framställts vid domstol att barnet skulle förklaras sakna äktenskaplig börd och sedan för barnet förordnad god man hade anmält behov av barnavårdsman under den tid processen påginge.

I fråga om bestämmelsen i FB 8: 5, enligt vilken kvinna, som väntar barn utom äktenskap, har att anmäla sitt tillstånd hos barnavårdsnämnden i vistelsekommunen — vilken nämnd dock ej är behörig att förordna barnavårdsman såvida den ej tillika är kyrkoskrivningskommun utan endast har att vidarebefordra anmälan till behörig barnavårdsnämnd — uppgav ett flertal barnavårdsnämnder vid den förut omnämnda undersökningen av år

1956, att bestämmelsen ej alltid visat sig tillfredsställande i det praktiska arbetet. Man uppgav, att i de fall, där kvinnans vistelsekommun ej sammanföll med hennes kyrkoskrivningsförsamling, ofta förflöte alltför lång tid innan förordnande utfärdades. I sådana fall ansågs vidare barnavårdsmannen ha vissa svårigheter att få kontakt med sin klient och att lämna det bistånd, som kunde erfordras. En annan nackdel med gällande regel uppgavs vara, att alltför många erhöle insyn i kvinnans förhållanden. I syfte att få till stånd en bättre ordning föreslog några nämnder en regel av innehåll, att vistelsekommunen, där denna ej vore kvinnans kyrkoskrivningskommun, efter överenskommelse med barnavårdsnämnden i denna senare kommun skulle givas möjlighet att utse barnavårdsman för barn till ogifta blivande mödrar. En sådan ordning uppgavs redan nu tillämpas i begränsad omfattning utan stöd i författning.

Av samma utredning framgick, att vissa barnavårdsnämnder endast i undantagsfall (d. v. s. i 5—10 % av samtliga fall) utsåg barnavårdsman under den ogifta moderns graviditet medan andra nämnder i flertalet fall (60—70 % av samtliga) förordnade barnavårdsman redan innan barnets födelse. Som exempel kan nämnas, att under åren 1954 och 1955 hade i en kommun endast 1 förordnande av 25 utfärdats före barnets födelse, medan motsvarande siffror under senare tidsperiod i en något större kommun var 17 av 40. I kommuner, där antalet samtliga förordnanden av barnavårdsman för barn utom äktenskap var relativt högt (130—160 under de båda åren), var procentsatsen tidiga förordnanden 40—70. I allmänhet syntes kommuner, där uppdraget att vara barnavårdsman mestadels gavs åt kommunala tjänstemän, ha en relativt större andel tidiga förordnanden än kommuner där andra uppdragstagare i regel anlätades. — Det kan nämnas, att Stockholms stads barnavårdsnämnd under år 1955 förordnade barnavårdsman på grund av föranmälan i 1 067 fall. Antalet förordnanden på grund av födelseboksutdrag var under samma år 549. Motsvarande siffror för Göteborg var 435, resp. 158.

Flertalet av de barnavårdsnämnder, som år 1956 av konsulenten Stenkula tillfrågades om sina erfarenheter rörande barnavårdsmannainstitutionen, uppgav, att reglerna om överflyttning av tillsynen över barnavårdsmannaskap innebure ett omständigt och tidsödande förfarande. Alltför lång tid ansågs förflyta från barnavårdsnämnds beslut om överflyttning — varmed i regel förbundes byte av barnavårdsman — och till dess att den nya barnavårdsmannen trädde i funktion. Härigenom ställdes ofta, säger en barnavårdsnämnd, moder och barn i realiteten utan barnavårdsman under en lång tidsperiod. En av anledningarna till att dröjsmål som här nämnts uppkommer angavs vara, att barnavårdsnämndens ordförande ej äger befogenhet att besluta om mottagande av tillsynen över barnavårdsmannaskap, d. v. s. om att icke anföra besvär över överflyttningsbeslutet. Några barnavårdsnämnder föreslog, att beslutanderätten i berörda hänseende skulle tilläggas ordföranden eller tjänsteman hos nämnden.

Barnavårdsnämnderna uppgav vidare, att svårigheter stundom föreläge att förmå lämpliga personer att åtaga sig uppdrag som barnavårdsman. Enligt en landsortsnämnd vore det »den mest besvärliga sak när det gäller rena landsbygdskommuner att få folk att åtaga sig uppdraget som barnavårdsman». Bland de kommuner, som förklarade sig ej ha svårigheter att erhålla lämpliga personer för uppdraget, återfanns emellertid även ett flertal mindre landskommuner.

Beträffande erfarenheterna av barnavårdsmanverksamheten må ytterligare framhållas, att *socialvårdskonsulenterna* vid överläggning med barnavårdskommittén framhållit, att förbättringar år efter år kunnat konstateras i fråga om sagda verksamhet. Detta ansågs sammanhänga dels med den upplysningsverksamhet för barnavårdsmän och barnavårdsnämnder, som bedrevs i olika former, dels ock med barnavårdsnämndernas ökade intresse för denna gren av verksamheten. Vissa brister kunde emellertid enligt konsulenterna fortfarande konstateras och detta gällde främst den personligt stödjande verksamhet, som barnavårdsmännen hade att utöva. Den personliga kontakten mellan barnavårdsmannen och dem hans verksamhet skulle beröra uppgavs vara i många fall mindre god. De mindre goda förhållandena ansågs till stor del bero på, att till barnavårdsmän ej alltid utsåges för uppdraget i allo lämpliga personer. Det förekom också, att en och samma person erhöle ett så stort antal förordnanden, att han nödgades eftersätta en del av de uppgifter, som ålåge honom såsom barnavårdsman. Det var ej heller ovanligt, att barnavårdsmannaskapen inom en kommun anförtröddes åt en person, som hade så många och betungande uppgifter inom barnavården eller inom andra grenar av socialvården eller förvaltningen i övrigt, att han ej kunde avsätta tillräckligt med tid för sina barnavårdsmannaförordnanden. I sådana fall som här nämnts eftersattes ofta de personligt betonade uppgifterna. Även mera svårbemästrade faderskapsfrågor etc. kunde ej handläggas med nödig omsorg, om vissa uppgifter på grund av överdriven arbetsbelastning mera permanent måste eftersättas.

I samband med en undersökning rörande underhållstidens längd, som *barnavårdskommittén* utförde under år 1953 och som redovisats i kommitténs huvudbetänkande (se nämnda betänkande sid. 108—109), inhämtades jämväl vissa upplysningar rörande storleken av fastställda underhållsbidrag. Av uppgifterna framgick, att ett flertal underhållsbidrag i åtskilliga fall fastställdes till så låga belopp, att de inte stode i rimlig proportion till barnkostnaderna och sannolikt ej heller till faderns förmåga att erlægga bidrag. Även om hänsyn togs till den generella uppräknings av en del underhållsbidrag, som skett enligt lagen den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag, utgick enligt lämnade uppgifter underhåll till barn utom äktenskap i ett långt ifrån obetydligt antal fall med så låga belopp som 30 å 35 kronor för månad. Först i sådana avtal, som ingåtts år 1950 och därefter, syntes underhållen mera allmänt ha bestämts till 45 å 50

kronor för månad. Ett belopp av 60 kronor syntes utgöra en övre gräns för flertalet underhållsbidrag (här lämnade uppgifter gäller ej storstäderna). Orsakerna till de låga, avtalade beloppen syntes till en del vara en viss försiktighet hos barnavårdsmännen vid beräkning av den summa, som utan alltför stora svårigheter skulle kunna utkrävas från barnets fader. Det syntes också förekomma, att barnavårdsmannen, om fadern visade sig mindre villig att erkänna faderskapet och att åtaga sig underhåll till barnet, ställde kraven på underhåll lågt för att undvika rättegång. Det inkomna materialet syntes därjämte visa, att bidragen i stor utsträckning fastställts mycket schablonmässigt.¹

Undersökningen gav sålunda visst fog för den bedömningen, att barnavårdsmännen ej i full utsträckning tillvaratar barnets rätt vid reglering av underhållsfrågor.

Vidare må nämnas, att enligt vad barnavårdskommittén inhämtat in- drivning av underhållsbidrag ej alltid torde ske i den omfattning, som vore möjlig i betraktande av den underhållspliktiges betalningsförmåga. Bristande effektivitet i fråga om indrivningsverksamheten i fall, då bidragsförskott utgår, har vid olika tillfällen påpekats bl. a. av riksdagens revisorer.

Till barnavårdskommittén har uppgivits, att reglerna om förordnande av barnavårdsman även i andra avseenden än här tidigare berörts i det praktiska arbetet medfört tolkningssvårigheter och osäkerhet. Ofta torde barnavårdsnämnderna vara tveksamma, huruvida barnavårdsman kan utses, då äktenskap upplösts genom endera makens död. Man har ej insett, att stadgandet i FB 8: 1 om förordnande av barnavårdsman, då föräldrarnas äktenskap upplösts, har avseende även å sådant fall. Såsom framgår av den statistiska redogörelsen (se *bilagan*) är det endast i ett tämligen litet antal fall, som barnavårdsman utses för änkas eller änklings barn. Vidare synes lagens bestämmelser om de förhållanden, under vilka barnavårdsman kan utses för barn i äktenskap, när båda föräldrarna är vårdnadshavare, ha vållat tvekan. Den omständigheten, att lagen ej ger anledning i fråga om behörig barnavårdsnämnd för åtskilliga fall, där två vårdnadshavare finnes, torde också ha medfört olägenhet.

Som framgått av det föregående har i förarbetena till lagen framhävts önskvärdheten av att barnavårdsman för barn utom äktenskap i största möjliga utsträckning förordnas redan under kvinnans graviditet. Erfarenheten har också visat, att sådana tidiga förordnanden kan vara av stort värde genom att den blivande modern härigenom lättare kan beredas erforderlig hjälp av personlig eller ekonomisk art. Tidiga förordnanden har också visat sig vara av betydelse ur den synpunkten, att barnavårdsmannen därigenom gives möjligheter att i god tid tillsammans med den blivande modern träffa anordningar beträffande barnet.

¹) En kortfattad redogörelse för undersökningen har lämnats i Barnavård och Ungdomsskydd nr 3/1954 av kommitténs biträdande sekreterare, byråsekreteraren S. Björkman-Carlsson.

Emellertid framhäves varken i föräldrabalken eller i kungörelsen om barnavårdsmans verksamhet vikten av tidiga förordnanden. Detta förhållande torde ha bidragit till att den praxis, som barnavårdsnämnderna i detta avseende tillämpar, är högst varierande.

Regeln att gravid ogift kvinna får anmäla sitt tillstånd till barnavårdsnämnden i vistelsekommunen, oavsett om hon är kyrkoskriven där, har ökat möjligheterna till kontakt på ett tidigt stadium mellan henne och samhällets barnavårdande organ. Regeln har emellertid ej fungerat helt tillfredsställande i det praktiska arbetet (jfr sid. 148). Utöver vad som härom framkommit vid den undersökning, som ovan redovisats, har följande framförts till kommittén. Det förekommer, att en ogift gravid kvinna, i syfte att slippa en för henne besvärande uppmärksamhet i hemorten, söker sig till en annan ort under graviditeten. Av olika skäl blir hon ej kyrkoskriven i den nya församlingen. Hon är angelägen om att hennes närmaste och andra i hemorten ej skall få kännedom om hennes tillstånd. I syfte att få det bistånd av samhället, som hon är i behov av, vänder hon sig till vistelsekommunens barnavårdsnämnd med begäran om att barnavårdsman skall förordnas för hennes väntade barn. Barnavårdsnämnden vidarebefordrar enligt gällande regler anmälan till kyrkoskrivningskommunens barnavårdsnämnd. Därigenom kan just den situation uppkomma, som den blivande modern var angelägen om att undvika. Understundom förekommer, att kyrkobokföringskommunens barnavårdsnämnd, när anmälan om havandeskap inkommer beträffande kvinna, som uppehåller sig i annan kommun, väntar att tillsätta barnavårdsman, kanske till dess barnet är fött. Orsaken härtill torde ibland vara en felaktig föreställning om att nämnden ej har skyldighet att bispringa ett klientel, som ej vistas inom kommunen. I de fall åter, där barnavårdsman förordnas inom rimlig tid, utses till barnavårdsman den person inom barnavårdsnämndens verksamhetsområde, åt vilken sådana uppdrag regelmässigt brukar anförtros, varvid de svårigheter uppkommer, som förut har antytts, i fråga om barnavårdsmannens möjligheter till kontakt med den å annan ort boende kvinnan. Överflyttning av tillsynen över barnavårdsmannskapet och i samband därmed förordnande av barnavårdsman på kvinnans vistelseort uppgives mera sällan tillgripas, i varje fall ej innan barnet är fött. I fall som här angivits blir uppenbarligen resultatet av den blivande moderns anmälan ej den avsedda. Hon erhåller ej under graviditeten den hjälp, som barnavårdsmannainstitutionen är avsedd att bereda, ehuru hon kanske i god tid före den väntade nedkomsten satt sig i förbindelse med samhällets barnavårdande organ.

De bestämmelser, som avser att bringa till barnavårdsnämndens kännedom födelser av barn utom äktenskap, anses i stort sett fungera tillfredsställande. Det sagda gäller dock ej, enligt vad som uppgivits till barnavårdskommittén, barn som vid födelsen haft äktenskaplig börd men sedermera förklarats sakna sådan börd. För dessa barn skall barnavårdsman utses

med tillämpning av FB 8: 3. Den uppgiftsskyldighet för underrätt, för vilken redogjorts å sid. 133, gäller endast gentemot pastorsämbete och barnavårdsnämnden i den kommun, där *barnet* är kyrkobokfört. För det fall, att barnets kyrkobokföringskommun ej är densamma som vårdnadshavarens, äger den barnavårdsnämnd, som mottagit anmälan, ej förordna barnavårdsman och har ej heller skyldighet att vidarebefordra anmälan till behörig barnavårdsnämnd. Som en följd härav kommer ej alltid någon anmälan behörig barnavårdsnämnd tillhanda.

Bestämmelsen om barnavårdsnämndens skyldighet att lämna barnavårdsmanen bistånd i hans verksamhet (12 § kungörelsen) torde ej överallt ha beaktats av barnavårdsnämnderna och synes i vart fall ej tillämpas i önskvärd utsträckning. Innebörden av bestämmelsen i FB 8:8 därom att barnavårdsmanens verksamhet står under tillsyn av barnavårdsnämnden anses delvis vara oklar. Den granskning av barnavårdsmanens anteckningar och övriga handlingar, varom stadgas i 12 § andra stycket kungörelsen, sker stundom på så sätt, att barnavårdsnämnden endast tar del av handlingarna. Granskningen, vars syfte uppenbarligen är att tjäna som underlag för en bedömning, huruvida i varje enskilt fall erforderliga och lämpliga åtgärder vidtagits och om behov föreligger att lämna anvisningar, blir sålunda ofta en ren formalitet. Uppenbara försummelser från barnavårdsmanens sida har i sådana fall kunnat föreligga, utan att de påtalats eller ens uppmärksammats.

Proceduren vid överflyttning av tillsyn över barnavårdsmanenskap synes i det praktiska arbetet vålla vissa svårigheter, varom — utöver vad förut berörts — må nämnas följande. I samband med att en barnavårdsnämnd tillställer en annan nämnd sitt beslut att till denna överflytta tillsynen över visst barnavårdsmanenskap, brukar den för barnet förordnade barnavårdsmanen anhålla om entledigande från sitt uppdrag hos den nya nämnden. Den nämnd, till vilken tillsynen överflyttats, har *antingen* att mottaga tillsynen, pröva barnavårdsmanens ansökan om entledigande och, om ansökan bifalles, tillsätta ny sådan *eller* också att överklaga beslutet om överflyttningen, varvid prövningen om barnavårdsmanens ansökan om entledigande från sitt uppdrag torde få anstå tills vidare. I många fall förklarar emellertid den nämnd, till vilken överflyttning enligt beslutet skall ske — utan att överklaga beslutet — att den ej önskar mottaga barnavårdsmanenskapet eller underlåter att behandla ärendet, samtidigt som den överflyttande nämnden ej vidare befattar sig med barnavårdsmanenskapet. Det förekommer också, att barnavårdsmanen anser sig vara skild från sitt uppdrag i och med beslutet om överflyttning, varvid den situationen uppstår, att under viss tid ingen barnavårdsman fungerar, fastän behovet ingalunda bortfallit. I andra fall tvingas barnavårdsmanen, sedan tillsynen överflyttats till ny barnavårdsnämnd, att behålla sysslan under avsevärd tid, enär den nya tillsynsnämnden underlåter att behandla hans ansökan

om entledigande, trots att han på grund av sin vistelseort ej kan på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina uppgifter.

Möjligheten att före barnets 18-årsdag entlediga barnavårdsman utan att utse ny sådan utnyttjas relativt ofta såvitt gäller barn, som uppnått 16 år, därest faderns underhållsskyldighet upphört. Endast i undantagsfall torde barnavårdsman för barn utom äktenskap entledigas, innan barnet nått sistnämnda ålder.

Vissa statistiska uppgifter angående barnavårdsmannaskap har upptagits i en till detta betänkande fogad *bilaga*.

Barnavårdskommittén

Vad först angår spørsmålet, huruvida ändring i bestämmelserna om förordnande av barnavårdsman för barn i äktenskap är erforderlig eller önskvärd, har olika ståndpunkter samt skäl för och emot desamma utförligt berörts i det föregående. Det kan ifrågasättas, att barnavårdsman generellt — eller om särskild anledning till undantag ej förekommer — blir förordnad för vissa kategorier av sådana barn eller då vissa situationer uppstår, såsom då föräldrarna separerar, vårdnadshavaren gifter om sig etc., eller att förutsättningarna för barnavårdsmannaförordnande, grundat på behovsprövning, göres mindre restriktiva.

Barnavårdskommittén anser det icke kunna komma ifråga att införa obligatoriskt barnavårdsmannastöd för vissa kategorier bland barn i äktenskap, såsom t. ex. skilsmäso- och styvbarn. Redan lösligheten i dylika kategoribestämningar synes omöjliggöra en sådan reform. Därtill kommer att skilsmäso- och styvbarn uppenbarligen icke allmänt lever under sådana betingelser, att det skulle vara rimligt att obligatoriskt tillförsäkra dem stödet av barnavårdsman. Detta synes vara anledning nog för att avböja en förändring efter nu antydda linjer av bestämmelserna om barnavårdsman för barn i äktenskap. Ytterligare betydelsefulla skäl har, såsom i det föregående redovisats, bl. a. av socialvårdsorgan anförts för en avböjande inställning (se ovan sid. 146—147).

Att barn i äktenskap i vissa speciella situationer regelmässigt är utsatta för påfrestningar och faror, som i och för sig kan anses utgöra god anledning till förordnande av barnavårdsman, synes knappast kunna bestridas. Möjligen kan till sådana situationer hänföras den som inträder, då fränskild eller efterlevande vårdnadshavare gifter om sig, men med större bestämdhet kan till de för barnen regelmässigt vådliga situationerna räknas den, där vårdnaden om barnen är föremål för rättegång, med eller utan samband med fråga om hemskillnad eller äktenskapskillnad.

Starka skäl talar enligt barnavårdskommitténs mening för att i fall som sist berörts — nämligen där vårdnaden om barn i äktenskap tillkommer föräldrarna eller en av dem och fråga om att vårdnaden skall frångå endera

eller båda göres till föremål för domstols prövning — barnavårdsman för barnet bör, oavsett yrkande, förordnas för tiden till dess vårdnadsfrågan slutligt avgjorts, därest ej sådant förordnande uppenbarligen skulle sakna betydelse för tillvaratagande av barnets rätt och bästa. Förordnandet borde ankomma på barnavårdsnämnd. Att såsom ifrågasatts (se ovan sid. 142) tillägga domstolen befogenhet i sådant hänseende synes medföra svårlösta problem med avseende å tillsyn över barnavårdsmannens verksamhet, ersättning för densamma, överflyttning m. m.

Att på sätt nu skisserats införa i det närmaste obligatoriskt förordnande av barnavårdsman vid vårdnadstvister skulle otvivelaktigt vara av betydande värde. I det läget är det synnerligen vanligt, att föräldrarna eller någondera av dem behöver antingen erhålla stöd eller bibringas insikt om vad hänsyn till barnen kräver, varjämte barnen behöver skyddas. Samtidigt är det av stort värde för domstolen och barnavårdsnämnden att erhålla en tillförlitlig upplysningskälla. Nämnden kan på säkra grunder bedöma behovet av fortsatt barnavårdsmannastöd åt barnen och åt den som får vårdnaden. Vill nämnden eller vårdnadshavaren, att barnavårdsmannen skall stå kvar efter processen, blir anordningen icke på något sätt uppseendeväckande.

Barnavårdskommittén har emellertid stannat vid den meningen, att tillräckliga skäl icke föreligger för att framställa förslag om införande av det skisserade halv-obligatoriska systemet.

Vid sådant förhållande synes anledning icke föreligga att i princip frångå den nuvarande i FB 8:1 angivna ordningen, enligt vilken förordnande av barnavårdsman är beroende av att vårdnadshavare, resp. part i vårdnadsprocess, begär sådant förordnande eller barnavårdsnämnden självant förordnar därom. Att tillerkänna annan intressent rätt att få förordnande till stånd eller att tillägga annan myndighet än barnavårdsnämnd befogenhet att meddela förordnande kan icke anses vara av behovet påkallat.

Lämpligheten av de närmare bestämmelserna i FB 8:1 kan däremot sättas ifråga. Att möjligheten att förordna barnavårdsman i lagrummets första stycke begränsats till vissa fall av söndring, hemskillnads- eller äktenskapsskillnadssituationer etc. förefaller icke vara grundat på övertygande skäl och har lett till att stadgandet blivit tungt och svårförståeligt. Det har också i praktiken ej sällan missförståtts. (Jfr huvudbetänkandet sid. 333 och 337—339.)

Enligt barnavårdskommitténs mening hade det varit lämpligt och utan våda, att — på sätt ärvdabalkssakkunniga föreslog (se ovan sid. 142) — giva barnavårdsnämnden friare händer. Risk för onödiga förordnanden hade säkerligen icke framkallats, och stadgandet hade kunnat givas en mycket enklare utformning. — Vidare må anmärkas, att det svårigen kan anses till fullo motiverat, att vårdnadshavare tillerkänts ovillkorlig rätt att — under de angivna, allmänna förutsättningarna — kräva barnavårdsman.

Förordnande borde icke behöva meddelas, där det uppenbarligen kommer att sakna betydelse.

Barnavårdskommittén har emellertid inskränkt sig till att föreslå en mindre jämkning i avfattningen av FB 8: 1 i syfte att markera, att barnavårdsnämnd i fall, där vårdnadshavare (part) icke begärt barnavårdsmanaförordnande, bör begagna sin befogenhet att meddela sådant förordnande något mindre sparsamt än vad för närvarande i allmänhet är vanligt.

Såsom förut berörts tolkas villkoret, att barnavårdsnämnden för att (självmant) förordna barnavårdsman skall ha »av särskild anledning» funnit det »erforderligt», i allmänhet restriktivt. Särskild anledning har oftast ansetts föreligga blott vid svåra missförhållanden.

Förarbetena ger icke stöd för antagande, att en sådan tolkning varit avsedd, och den kan icke anses önskvärd. Barnavårdsnämnd bör — på framställning av den från vårdnaden uteslutne maken eller från annan närstående eller eljest intresserad person, efter påpekande från myndighet eller befattningshavare eller utan sådant föranledande — förordna barnavårdsman åt barn i äktenskap, när helst det finnes kunna vara av betydelse för tillvaratagande av barnets rätt och bästa — det är särskild anledning nog — förutsatt tillika att någon av de i FB 8: 1 angivna situationerna föreligger i fråga om föräldrarnas faktiska och rättsliga åtgärder och förhållanden.

På nu anförda skäl och alltså i syfte att påverka praxis föreslår barnavårdskommittén att orden »av särskild anledning» strykes både i första och andra stycket av FB 8: 1.

För att barnavårdsnämnd flitigare skall begagna sig av förordnandemöjligheten i fall, som avses i FB 8: 1 andra stycket, är det önskvärt, att nämnden från domstolen erhåller meddelande därom att yrkande som avses i lagrummet framställts. Barnavårdskommittén vill därför hemställa, att skyldighet för domstol att lämna sådant meddelande stadgas. Möjligen kan erforderlig föreskrift sammanföras med de bestämmelser, som är upptagna i kungörelsen den 16 december 1949 om skyldighet för domstol att lämna uppgifter i mål och ärenden enligt föräldrabalken.

Mot stadgandet i FB 8: 3 om ovillkorligt och undantagslöst förordnande av barnavårdsman för barn utom äktenskap kan anmärkas, att det otvivelaktigt leder — eller strikt tillämpat skulle leda — till en del onödiga förordnanden. Sådana onödiga uppdrag kan emellertid bringas att upphöra genom beslut jämlikt FB 8: 7 och förhållandet torde icke vålla olägenheter, vilka kan tillmätas betydelse vid jämförelse med den stora fördel, som det innebär, att lagen uppställer ett klart och ofrånkomligt krav på att för alla barn, födda utom äktenskap, skall utses barnavårdsman.

I FB 8: 4 första stycket är stadgat, att barnavårdsman skall förordnas av barnavårdsnämnden i den församling, där vårdnadshavaren är kyrkobokförd eller, om han ej är kyrkobokförd i riket, där han vistas. Regeln är

icke avpassad för fall — jfr FB 8:1 andra stycket — där vårdnaden tillkommer makar gemensamt, men kan givetvis tillämpas därest båda makarna har samma kyrkobokförings- eller vistelseförhållanden. I annat fall blir frågan om behörig barnavårdsnämnd svår att besvara. Att anse mer än en nämnd berättigad och förpliktad att förordna barnavårdsman, öva tillsyn etc. är ingalunda någon god lösning.

Därest genomförandet av vad barnavårdskommittén i det föregående föreslagit, i förening med strävandena i övrigt att effektivisera samhällets verksamhet till barnens hjälp och skydd, leder till ökning av antalet barnavårdsmanförordnanden, som grundas på FB 8:1 andra stycket, ökas också betydelsen av här berörda behörighetsfråga. Enligt kommitténs mening bör den lösas genom införande av ändrade eller kompletterande behörighetsregler.

Otvetydiga behörighetsregler, som täcker alla tänkbara fall, blir enligt vad kommittén funnit ganska omfattande och komplicerade, därest man såsom i FB 8:4 utgår från anknytning till vårdnadshavarens kyrkobokförings- eller vistelseförhållanden. Det synes därför böra övervägas, huruvida icke en önskvärd förenkling kan vinnas, därest man i stället, när det gäller i äktenskap födda barn, anknyter behörigheten till barnets kyrkobokförings- eller vistelseort.

Enligt FB 8:4 andra stycket skall till barnavårdsman förordnas därtill lämplig man eller kvinna. Med hänsyn till att valet av barnavårdsman, såsom framgått av det förut anförda (sid. 145 och 150), fortfarande ofta lämnar åtskilligt övrigt att önska, kunde det ifrågasättas att i lagen meddela fylligare anvisning till barnavårdsnämndernas ledning. Enligt barnavårdskommitténs mening borde sådan anvisning gå ut på att till barnavårdsman skulle förordnas därtill villig person, som med hänsyn dels till uppdragets beräkneliga varaktighet och de krav, det kunde väntas ställa, dels ock till personens ålder, kön, sysselsättning, bosättningsort och förfarenhet med mera finge antagas vara lämplig för uppdraget. Kommittén har emellertid avstått från att föreslå ändring i FB 8:4 andra stycket.

Det är av största betydelse, att ogift gravid kvinna gör sådan förhandsanmälan, som i FB 8:5 sägs, samt att denna anmälan utan dröjsmål vidarebefordras och föranleder förordnande, på sätt i samma lagrum föreskrives. Förhandsanmälan kommer icke till stånd så allmänt, som önskvärt vore, och vad barnavårdsnämnderna och deras företrädare har att iakttaga efter sådan anmälan eftersättes, såsom i det föregående berörts (se ovan sid. 149 o. f.), icke så sällan. Kommittén förordar, att blanketter för anmälan från ogift gravid kvinna hålles tillgängliga hos mödravårdscentraler och mödravårdsstationer.

Enligt barnavårdskommitténs mening är det väl tänkbart men mindre troligt, att smärre ändringar i de i FB 8:5 givna bestämmelserna kan medverka till en förbättring i nyssnämnda, mindre tillfredsställande förhållan-

den. Avsevärd betydelse skulle det däremot säkerligen ha, om befattningshavare vid sjukkassor och mödravårdscentraler samt barnmorskor — kanske också andra befattningshavare — ålades anmälningsplikt beträffande ogift kvinnas havandeskap, och vidare om barnavårdsnämnd ålades eller berättigades att grunda barnavårdsmannaförordnande på sådan anmälan från annan än kvinnan. Att ändra lagstiftningen i nu antydd riktning synes emellertid ägnat att väcka betänkligheter, vilka kommittén funnit sig böra tillägga avgörande betydelse.

Att barnavårdsmannaförordnande snabbare än som ofta sker komme till stånd, sedan kvinnan gjort anmälan, skulle säkerligen kunna åvägbringas genom särskilda föreskrifter, t. ex. om provisoriskt sådant förordnande av nämnden i kvinnans vistelseort. Kommittén anser emellertid, att bestämmelserna om barnavårdsmannainstitutionen icke bör kompliceras, om det icke är nödvändigt, samt att de gällande reglerna i och för sig möjliggör ett handlande med önskvärd snabbhet. Det avgörande synes vara nämndernas förtrogenhet med bestämmelserna och vilja att noggrant följa dessa.

Ändring i barnavårdsmannens allmänna ställning i förhållande till barnet, vårdnadshavaren (den blivande modern) eller barnavårdsnämnden är enligt barnavårdskommitténs uppfattning icke påkallad. Barnavårdsmannens ställning och uppgifter synes dock icke ha blivit helt tillfredsställande angivna i FB 8:6. Det hade varit önskvärt att det först och främst betonats, att biträdet åt barnet är kärnan i barnavårdsmannens uppgift, även om detta biträde regelmässigt lämnas i form av bistånd åt vårdnadshavaren (den blivande modern). I anledning av den brist på självständighet och initiativ hos barnavårdsmännen, som ofta omvitnats, hade det varit lämpligt, om plikten att vid behov handla oberoende av vårdnadshavaren — även helt i strid mot denne — framhållits. Av samma skäl hade en erinran bort givas om barnavårdsmannens rätt och plikt att ta initiativ till omprövning av vårdnadsfrågan. Vad barnavårdskommittén sålunda funnit vara att erinra mot stadgandet i FB 8:6 föranleder dock intet ändringsförslag från kommitténs sida.

Kommittén föreslår emellertid, att paragrafens nuvarande sista stycke i viss mån omformuleras för klargörande, att polismyndighet skall biträda barnavårdsman med att efterforska och höra icke blott den, vars underhållsskyldighet gentemot barnet är klarlagd, utan även person, som kan antagas vara underhållsskyldig.

Bestämmelserna i FB 8:7 och 8 angående upphörande av barnavårdsmannauppdrag ävensom om förlängning av sådant uppdrag, tillsyn, ombyte av barnavårdsman samt överflyttning av tillsyn är i flera hänseenden mindre tillfredsställande. Klar skillnad göres icke mellan å ena sidan beslut att ett barn skall ha resp. ej längre ha barnavårdsman samt å andra sidan förordnande och entledigande av viss uppdragstagare. Innebörden av tillsynen samt av att densamma överflyttas lämnas obestämd, och det framgår

icke med önskvärd tydlighet (jfr 10 § tredje stycket), vem som skall utöva tillsynen och besluta i frågor rörande barnavårdsmannaskapet, om överflyttningsbeslut överklagas. Vad i FB 8: 7 andra stycket sägs om upphörande av barnavårdsmannaskap, som prövas icke längre vara behöfligt, rimmar illa med att enligt FB 8: 3 barnavårdsman skall »stådse förordnas» för barn utom äktenskap, oavsett behov och utan att begränsning skett till förordnande före eller vid barnets födelse.

Att söka avhjälpa vad som i nämnda hänseenden brister, skulle emellertid leda till djupgående omarbetning av kapitlet, ett företag som icke synes ankomma på barnavårdskommittén. Kommittén framlägger på grund härav icke förslag till ändring av vad i FB 8: 7 och 8 upptagits.

I anslutning till vad i FB 8: 9 är stadgat om anställande av personer för mottagande av barnavårdsmannauppdrag samt om ersättning åt uppdragstagare vill barnavårdskommittén framhålla risken av att — såsom nu ofta är fallet — alltför många uppdrag anförtros åt samma person. Huru väl skickad för uppgifterna han eller hon än må vara, måste dock en överdriven anhopning av uppdrag omöjliggöra, att de utan undantag blir tillfredsställande skötta. Särskilt måste koncentration av för många uppdrag hos en person leda till att denne endast i otillräcklig omfattning hinner med hembesök och andra personliga sammanträffanden med de personer, uppdragen gäller, något som måste anses vara synnerligen betänkligt.

Barnavårdskommittén har övertvägt att föreslå sådant tillägg till föräldrabalkens bestämmelser om barnavårdsman, att barnavårdsman bleve med avseende å denna sin syssla underkastad ämbetsmannaansvar. Ett sådant stadgande — vilket givetvis finge betydelse endast med avseende å barnavårdsmän, vilka ej handhar sysslan på grund av tjänst, varmed förbundits skyldighet att mottaga och fullgöra dylikt uppdrag — skulle otvivelaktigt vara ägnat att inskräpa barnavårdsmannens ansvar och hans verksamhets stora betydelse. Denna verkan av det ifrågasatta stadgandet är naturligtvis allmänt sett högst fördelaktig, och att åtskilliga barnavårdsmän behöver påverkas i riktning mot ökad aktivitet och pliktökning torde framgå av den i det föregående lämnade redogörelsen för rådande förhållanden. Det är också antagligt, att ämbetsmannaansvar för barnavårdsman skulle stärka hans ställning och förtroendet för honom bland de enskilda, med vilkas förhållanden han har att syssla.

Kommittén anser emellertid, att det föreligger avsevärd risk för att ämbetsmannaansvar kommer att från mottagande av barnavårdsmannauppdrag avhålla många därtill lämpliga personer, vilka eljest skulle vara villiga att ställa sig till förfogande. En sådan följd skulle vara högst betänklig. Kommittén har därför — och då det icke synes kunna komma i fråga att införa en allmän medborgerlig plikt att mottaga barnavårdsmannauppdrag — funnit sig böra avstå från att framställa det här berörda förslaget.

4 kap. Specialmotivering till ny kungörelse om barnavårdsmans verksamhet och tillsynen därå

Barnavårdsmannakungörelsen, som senast omarbetades år 1950 i anslutning till den år 1949 utfärdade föräldrabalken, måste ändras i några avseenden och förses med en del tillägg, därest barnavårdskommitténs förslag till ny barnavårdslag och till vissa ändringar i föräldrabalken antages. Några jämkningar i kungörelsen är också påkallade av författningar, som tillkommit efter det kungörelsen utfärdades.

Barnavårdskommittén har funnit skäl föreligga för att i samband med den överarbetning, som är påkallad av nyssberörda anledningar, ytterligare ett antal ändringar och tillägg till kungörelsens innehåll göres på olika grunder, som nedan närmare angives, i den mån förklaringar till förslagen över huvud taget ansetts erforderliga. Med hänsyn till de föreslagna ändringarnas och tilläggens antal och omfattning har kommittén ansett lämpligast, att en ny kungörelse träder i den gällande författningens ställe.

Beträffande olika föreslagna stadganden må anföras följande.

2 §.

Det har syntts barnavårdskommittén lämpligt att, liksom i gällande kungörelse, i en särskild paragraf behandla barnavårdsmannens uppgifter gentemot kvinna, som väntar barn utom äktenskap, och att härom giva mera detaljerade bestämmelser än då fråga är om barnavårdsmän som förordnats, sedan barnet är fött.

Snabb personlig kontakt är en förutsättning för att barnavårdsmannen skall kunna bli den blivande modern till hjälp. Den nuvarande avsaknaden av bestämmelser härom torde ha bidragit till att det förekommer att barnavårdsmän, som förordnats före kvinnans väntade nedkomst och kanske i god tid före denna, väntar med att besöka kvinnan till dess barnet är fött.

I den föreslagna paragrafen har intagits en bestämmelse om att barnavårdsmannen — förutom att hjälpa till med att söka bidrag som kan komma i fråga från samhällets sida — jämväl bör bevaka moderns rätt till underhåll för egen del från barnets fader under tiden närmast före och efter nedkomsten.

Som en allmän riktpunkt för barnavårdsmannens strävanden har angivits, att han bör söka åvägabringa gynnsamma förhållanden för den blivande modern och barnet.

3 §.

Även när det gäller barnavårdsmän, som förordnats för redan fött barn — i eller utom äktenskap — är det av synnerlig vikt för uppdragets utförande, att kontakt snarast möjligt tages med dem som barnavårdsmannen

har att bistå och att vid behov kontrollera. Betydelsefullt är även, att hembesök utan uppskov kommer till stånd. De föreslagna bestämmelserna här om, vilka saknar motsvarighet i gällande kungörelse, torde vara av särskilt värde när det gäller ensamstående mödrar och deras barn.

Tvingande föreskrift om hembesök hos vårdnadshavare har ej föreslagits, enär det kan vara påkallat att göra undantag i fall, där barnet vårdas hos annan och vårdnadshavaren är bosatt å ort, som är avlägset belägen i förhållande till barnavårdsmanens vistelseort.

Vad i det föreslagna stadgandet sägs om vårdnadshavare gäller naturligtvis båda föräldrarna, när barnavårdsman förordnats för barn, vars båda föräldrar gemensamt handhar vårdnaden.

4 §.

De föreslagna föreskrifterna om att barnavårdsmanen skall ägna fortlöpande tillsyn åt barnets förhållanden och följa dess utveckling samt bestämmelserna om de åtgärder han bör vid behov vidtaga för vinnande av förbättring m. m. har endast i viss mån motsvarighet i gällande kungörelse (3 och 4 §§). Vid förslaget utformning har 76 § förslaget till ny barnavårdslag delvis tjänat som förebild.

5 §.

Den föreslagna bestämmelsen har i viss mån utformats på annat sätt än motsvarande stadgande i gällande kungörelse (3 § andra stycket) i syfte att framhäva, att överflyttning av tillsynen och förordnande av ny barnavårdsman i regel bör ske, då barnet vistas å ort, där barnavårdsmanen icke kan själv omedelbart följa barnets förhållanden.

6 §.

Den här föreslagna nya bestämmelsen om tillvaratagande av barnets bästa med avseende å underhåll och utbildning samt dess ekonomiska intressen över huvud taget avser att närmare utveckla vad i FB 8:6 första stycket sägs. 77 § förslaget till ny barnavårdslag har tjänat som förebild.

Barnavårdsman bör låta sig angeläget vara att tillse, att bidrag till barnets underhåll bestämmes på sätt som, inom ramen för de föreliggande möjligheterna, väl svarar mot barnets behov. Inträder ändrade förhållanden bör barnavårdsmanen medverka till erforderlig jämkning av vad som tidigare må hava bestämts beträffande underhållsbidrag.

7 §.

De föreslagna bestämmelserna i andra stycket har ej någon motsvarighet i gällande författning. De ansluter sig nära till 2 § förslaget till ny stadga för övervakare och tillsynsmän.

Den i tredje stycket upptagna bestämmelsen har ansetts önskvärd med hänsyn till att pastorsämbeten samt kommunala myndigheter, t. ex. socialnämnd, ej alltid betraktar barnavårdsmanen som självständig företrädare för barnet, berättigad att erhålla för sitt arbete erforderliga bevis och andra handlingar.

8 §.

De nuvarande bestämmelserna om anmälningsplikt för barnavårdsmanen i fall, då barnet vårdas i annat enskilt hem än i föräldrahemmet (5 § gällande kungörelse) har av kommittén i viss mån ändrats för att något närmare svara mot bestämmelserna i 6 kap. förslaget till ny barnavårds- lag om anmälningsplikt och tillsyn.

9 §.

Första stycket av det föreslagna stadgandet överensstämmer i stort sett med motsvarande bestämmelser i 6 § nuvarande kungörelse. Andra stycket är en nyhet, föranledd främst av att ett förslag om att barnavårdsman skulle med intyg styrka fullgjord uppgiftsskyldighet rörande fastställt faderskap framställts av riksdagens revisorer under § 15 i deras berättelse om den år 1954 av dem verkställda granskningen av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning m. m. (Riksdagens revisorers berättelse del I, sid. 74, § 15. Se härom närmare ovan sid. 144—145.) Syftet med revisorer- nas förslag var att underlätta barnavårdsnämndernas tillsyn över barnavårds- männens arbete och därigenom möjliggöra en effektivisering av hand- läggningen av faderskapsärenden. Barnavårdskommittén har emellertid funnit skyldigheten att styrka att föreskriven anmälan skett icke böra be- gränsas till anmälningar om fastställda faderskap.

Det må framhållas, att intyg som här avses redan torde vara i bruk inom ett flertal barnavårdsnämnder. Barnavårdsmän begagnar sig sålunda ofta av anmälningshandlingar, vilka innehåller en blankett för pastors erkän- nande av att anmälan emottagits. Denna senare blankett avskiljes av pastor, undertecknas av honom samt återsändes till barnavårdsmanen. För- faringssättet synes vara enkelt och ej innebära nämnvärd arbetsbelastning för pastorsämbetena. Det bör därför tillämpas, om pastors intyg såsom föreslås blir obligatoriskt.

10 §.

Vad barnavårdsmanen skall anteckna rörande icke fastställt faderskap har angivits på något annorlunda sätt än i 7 § gällande kungörelse. En skriftlig redogörelse för de åtgärder, som vidtagits i ärendet, är av betydelse för att barnavårdsnämnden skall kunna bedöma, om barnavårdsmanen vidtagit alla de åtgärder, som varit möjliga och lämpliga, för att få fader- skapet fastställt. Därjämte kan redogörelsen vara till stor nytta vid om- byte av barnavårdsman.

12 §.

Vad i 9 § nuvarande kungörelse sägs om att barnavårdsman skall göra anmälan till barnavårdsnämnden då behov av barnavårdsman ej längre föreligger har i förslaget ersatts med mera detaljerade bestämmelser. I 12 § uppräknas dels de fall, där barnavårdsman utan vidare skall upphöra, dels sådana, där viss prövning måste ske men upphörande beslut skall träffas, såvida ej nya skäl för anordningen med barnavårdsman tillkommit. Slutligen anges de fall, där upphörande av barnavårdsman helt blir beroende av barnavårdsnämndens prövning.

Förutsättningarna för att barnavårdsman skall taga initiativ till överflyttning av tillsynen å hans verksamhet till annan barnavårdsnämnd, har angivits annorlunda än i gällande kungörelse för att markera, att det avgörande i regel bör vara barnets, den blivande moderns, respektive vårdnadshavarens vistelseort.

14 §.

Vad här föreslagits motsvarar, frånsett andra stycket, de i 11 § gällande kungörelse givna bestämmelserna. En erinran sådan som föreslagits i det tillagda andra stycket har visat sig erforderlig med hänsyn till att det ibland förekommer, att avgående barnavårdsman icke underrättar barnets vårdnadshavare samt, i fall, där så bort ske, den underhållsskyldige och vederbörande utmätningsman om att annan person skall inträda i funktionen såsom barnavårdsman för barnet, en underlåtenhet som kan medföra avsevärd olägenhet.

15 §.

Vad här föreslagits svarar i huvudsak mot de bestämmelser, som återfinnes i 12 § gällande kungörelse. De ändringar och tillägg, varigenom förslaget skiljer sig från gällande text, har tillkommit i syfte att — på sätt befunnits önskvärt och med hänsyn till gjorda erfarenheter påkallat — skärpa kraven på barnavårdsnämndens tillsyn över barnavårdsmanens verksamhet. Denna tillsyn bör ha en positiv, stödjande karaktär. Det må anmärkas, att någon principiell förändring av det i FB reglerade förhållandet mellan nämnden och barnavårdsmanen icke av barnavårdskommittén föreslagits och att den föreslagna lydelsen av kungörelsen självfallet icke syftar till att på något sätt rubba sagda förhållande.

Enligt förslaget skall granskning av barnavårdsmanens anteckningar, räkenskaper och övriga handlingar förbindas med erforderlig inventering av penningmedel o. d., som barnavårdsmanen må innehava för barnets räkning. Granskning och inventering skall alltid ske, då ny barnavårdsman skall utses, oavsett huruvida åtgärden sammanhänger med överflyttning av tillsynen till annan barnavårdsnämnd eller icke, och därjämte då barnavårdsmanen skall upphöra.

I tredje stycket av den föreslagna paragrafen har mera detaljerat än som skett i nuvarande kungörelse angivits vad granskningen skall omfatta och hur nämnden skall fullgöra sin vägledande uppgift. Behov av närmare föreskrifter härom har visat sig föreligga i den praktiska verksamheten.

16 §.

Bestämmelsen har ej någon motsvarighet i gällande kungörelse. Den är utformad med ledning av vad i FB 13: 6 är stadgat om förmyndares upplysningsplikt.

17 §.

Förslaget, att barnavårdsnämndens förteckning över barnavårdsmannaskap skall kollationeras mot födelse- och dopboken, svarar mot vad som redan på sina håll praktiseras och har till syfte att säkerställa, att barnavårdsnämnd erhåller kännedom om alla de barn, födda utom äktenskapet, beträffande vilka det åligger nämnden att förordna barnavårdsman. Det föreslagna stadgandet, som ej har motsvarighet i gällande kungörelse, överensstämmer med ett av de förslag till förbättring av handläggningen av faderskapsärenden, som riksdagens revisorer framlagt under § 15 i sin berättelse om den år 1954 av dem verkställda granskningen av statsverkets tillstånd, styrelse och förvaltning m. m. Se härom närmare ovan sid. 145.

18 §.

Vad i 14 § gällande kungörelse är stadgat om diskretionsplikt och plikt att aktsamt förvara handlingar har i stort sett upptagits i 18 § förslaget. Några jämkningar har, i viss anslutning till 6 § förslaget till ny barnavårdslag, gjorts i syfte att bereda ännu något bättre skydd för enskildas privata förhållanden.

III AVD. HÖGSTA INSTANS FÖR PRÖVNING AV BARNAVÅRDSMÅL

1. Inledning

Barnavårdskommittén har i sitt huvudbetänkande behandlat frågorna angående omprövning av vissa av barnavårdsnämnd fattade beslut samt klagan över länsstyrelses avgöranden i barnavårds mål eller -ärenden. Tillika har — med redovisning för skälen — föreslagits regler för ärendes behandling hos barnavårdsnämnd samt för handläggningen i länsstyrelse av olika huvudgrupper av barnavårds mål och ärenden.

Vid behandling i huvudbetänkandet av frågan om barnavårdens allmänna organisation har kommittén i motiveringen (II Avd. 2 kap.) uppehållit sig vid hur länsstyrelsen bör vara organiserad för att bli bättre lämpad, å ena sidan för den rådande, ledande och övervakande uppgiften, å andra sidan för omprövningsuppgiften och särskilt då för prövningen av ärenden om frihetsinskränkningar och därmed jämförliga ingrepp i enskildas förhållanden. Kommittén har i nämnda framställning förordat, att kollegial handläggning i länsstyrelse skall bli obligatorisk för vissa typer av ärenden, att kollegiet skall vara beslutfört endast om en för domarämbete kvalificerad jurist deltar och leder förhandlingarna samt att lekmän skall medverka vid handläggningen av underställningsmål och vissa viktiga besvärsmål m. m. Den rekommenderade ordningen skulle enligt kommitténs mening innebära, att länsstyrelsen komme att motsvara kraven på en förvaltningsdomstol.

De av kommittén i förslaget till barnavårds lag upptagna reglerna om fullföljd av talan mot länsstyrelses beslut ansluter sig till gällande rätt, och har alltså utformats från utgångspunkten att kammarrätten och regeringsrätten i princip bibehålles vid sina nuvarande uppgifter i fråga om barnavårds mål. Frågan, huruvida vad nu är stadgat om prövningen i sista instans av barnavårds mål bör ersättas av annan ordning, har i huvudbetänkandet icke heller i motiven upptagits till behandling. Då avgörandet i sista instans av barnavårds målen övar betydande inflytande på utformningen av barnavården i allmänhet — motsvarande gäller givetvis andra slags socialvårds mål i förhållande till socialvården i vidsträckt mening — har nämnda fråga emellertid varit föremål för överläggningar inom kommittén. Det material, som varit tillgängligt för kommittén, och de slutsatser, till vilka överläggningarna lett, redovisas i förevarande avsnitt av slutbetänkandet.

2. Gällande bestämmelser om fullföljd av talan i barnavårdsmål m. m.

Beträffande bestämmelserna i BvL om underställning av vissa, av barnavårdsnämnd fattade beslut samt om rätt att föra talan mot barnavårdsnämnds och vissa anstaltsstyrelsers avgöranden må hänvisas till kommitténs huvudbetänkande sid. 282 och 684—685. Här skall endast erinras om vad som gäller i fråga om talan mot länsstyrelses avgörande i barnavårdsärende.

Beträffande beslut, som jämlikt BvL fattats (icke av barnavårdsnämnd utan) av kommuns beslutande församling, hänvisas i 83 § BvL till kommunallagarnas regler om fullföljdsrätt. Besvär över länsstyrelses avgörande i dylika ärenden handlägges sålunda i sista instans av Kungl. Maj:t i *regeringsrätten* (jfr 2 § lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt).

Mål angående ersättning för kostnad för omhändertaget barn eller angående skyldighet att ansvara för sådan kostnad eller om bidragsskyldighet, som jämlikt 71 § BvL kan åläggas enskild, avgöres av *kammarrätten* (84 § 1 mom. BvL). Över kammarrättens beslut i mål och ärenden, som avses i BvL, får klagan ej föras.

Intill den 1 januari 1957 hänfördes till kammarrätten jämväl ärenden om hemsändning och ersättning för hemsändningskostnad samt om behandlingen vid fullgörande av arbetsskyldighet eller kvarhållande av arbetsskyldig å anstalt eller i arbete. Från nämnda datum gäller 84 § BvL i ändrad lydelse, vilken överensstämmer med socialhjälpslagens innehåll och avfattning. Hemsändningsinstitutet har avskaffats; besvär skall icke få anföras över behandlingen i arbetshem utan den i arbetshem intagne hänvisas till sin möjlighet att göra anmälan hos tillsynsmyndigheten om missförhållande på arbetshemmet; besvär över länsstyrelses beslut rörande utskrivning från arbetshem skall — i likhet med vad förut gäller om beslut angående intagning i sådan anstalt — anföras hos *regeringsrätten*.

Ändring i länsstyrelses utslag i mål rörande ådömande av tvångsarbete (se 72 § BvL) sökes hos *hovrätt* (85 § 1 mom. BvL).

Beträffande klagan över utslag av länsstyrelse i andra frågor enligt BvL än de förut berörda föreskrives i 85 § 2 mom. BvL, att därom skall gälla vad i kommunallagarna eller eljest är stadgat om besvär över länsstyrelses beslut. Jämlikt 78 § KL sökes, därest ej annat är för vissa frågor särskilt stadgat, ändring i länsstyrelses utslag hos Konungen. Enligt den i 2 § *regeringsrättslagen* gjorda fördelningen av besvärspövningen skall mål angående samhällets barnavård och ungdomsskydd handläggas hos *regeringsrätten*, såvida ej klagan föres över socialstyrelsens beslut i fråga, som avses i 41 § 1, 2 eller 4 mom. BvL.

Hos Konungen anförda besvär över länsstyrelses beslut jämlikt BvL föredrages och avgöres sålunda i *regeringsrätten*. Samma är förhållandet med besvär över socialstyrelsens beslut jämlikt samma lag, dock med

nyss angivet undantag, vilket innebär att frågor om plangodkännande eller tillstånd till upprättande av barnhem eller om större förändring eller liknande beträffande barnhem avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet.

Vilka slag av ärenden som utgör huvudgrupperna av barnavårdsmål under regeringsrättens prövning angives nedan.

Som bakgrund till barnavårdskommitténs framställning i det följande lämnas här en kort redogörelse för hur besvärspövningen av andra socialvårdsmål än barnavårdsmål i huvudsak fördelar sig mellan olika myndigheter i högsta instans.

Hos *Kungl. Maj:t i statsrådet* prövas och avgöres bl. a. två stora grupper av socialvårdsmål, nämligen sådana som gäller folkpensionering och sådana som avser sjukförsäkring.

Över pensionsstyrelsens beslut i ärende rörande pension må enskild sakägare dock fullfölja talan endast under förutsättning att pensionsstyrelsen lämnat tillstånd därtill. Pensionsstyrelsens beslut i tillståndsfrågan kan icke överklagas. Vill kommun, pensionsnämnds ordförande eller pensionsstyrelsens ombud anföra besvär över pensionsstyrelsens beslut i nyssnämnda slags ärende erfordras justitiekanslerns medgivande. Denne kan även själv anföra besvär.

Över tillsynsmyndighetens (riksförsäkringsanstaltens) beslut i ärende angående sjukförsäkring eller angående vissa tvister mellan sjukkassor må talan fullföljas endast såframt tillsynsmyndigheten lämnat tillstånd därtill. Anordningen att besvären avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet genomfördes på grund av kritik, som under remissbehandling riktats mot socialvårdskommitténs förslag att tillsynsmyndigheten skulle vara sista instans för prövning av frågor av detta slag. Angående skälen till att den nuvarande ordningen genomfördes anförde departementschefen i propositionen 312/1946 (sid. 274) bl. a. följande: »Vad beträffar spörsmålet, hos vem klagan över tillsynsmyndighetens beslut bör föras, synes det särskilt under de första åren efter lagens ikraftträdande vara av vikt att chefen för socialdepartementet blir i tillfälle att följa tillämpningen av lagen. Jag förordar därför, att besvär över tillsynsmyndighetens beslut skola, efter föredragning av nämnda departementschef, avgöras av Kungl. Maj:t i statsrådet.»

I *regeringsrätten* prövas mål om barnavårdsnämnds beslut i fråga, som avses i föräldrabalken, och mål angående bidragsförskott enligt lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn. Vidare handlägges där mål angående socialhjälp, dock med det undantaget att besvär över länsstyrelsens beslut i fråga om skyldighet för kommun att ha ålderdomshem eller del i sådant har förbehållits för avgörande av Kungl. Maj:t i statsrådet. I *regeringsrätten* avgöres också mål om förbud, föreläggande eller föreskrifter enligt någon av 53—59 §§ arbetarskyddslagen, mål om skolpliktiga barns skiljande från föräldrar eller målsmän, mål om inskrivning,

intagning eller utskrivning enligt lagen om undervisning och vård av psykiskt efterblivna, mål enligt lagen om nykterhetsvård, om verkställande av tvångsarbete samt om handräkning.

De socialhjälpsmål som kommer under regeringsrättens prövning är fåtaliga, då de flesta genom bestämmelser i speciallagstiftningen hänföres till kammarrätten. I regeringsrätten avgöres exempelvis mål angående fastställande av plan till ålderdomshem och statsbidrag till ålderdomshem samt handräkningsmål.

Såväl länsstyrelses som socialstyrelsens beslut i ärenden enligt nykterhetsvårdslagen kan överklagas och båda grupperna kommer under regeringsrättens prövning, dock att länsstyrelsen är sista instans beträffande vissa smärre grupper av mål. Länsstyrelses utslag kan nämligen icke överklagas om det gäller mål angående nykterhetsnämnds beslut om utdömmande av vite, dess förordnande om övervakning eller meddelande om lydnds-föreskrift eller förbud mot inköp av rusdrycker.

Kammarrätten handlägger såsom förut nämnts huvudparten av socialhjälpsmålen. Före den 1 januari 1957 motsvarades dessa av fattigvårdsmålen. Enligt 81 § fattigvårdslagen skulle till kammarrätten hänföras dels mål om fullgörande av försörjningsplikt, om hemsändning och om kostnad för hemsändning samt mål om fattigvårdskostnad till exempel om återsökning från stat, landsting och den hjälptagande själv, dels mål som omförmäles i 78 § 1 och 2 mom. fattigvårdslagen. Den första av sistnämnda grupper utgjordes av mål, varigenom fattigvård helt eller delvis vägrats, mål om sättet för meddelande av fattigvård, om behandlingen å anstalt eller vid fullgörandet av arbetsskyldighet och om kvarhållande å anstalt. Den andra gruppen utgjordes av mål som länsstyrelse ex officio upptagit och avsåg antingen åläggande för kommun att utgiva obligatorisk fattigvård eller att vidta åtgärd för avhjälpande av annat missförhållande.

Efter ikraftträdandet av socialhjälpslagen hänföres till kammarrätten i stort sett samma slags mål som enligt fattigvårdslagen, om än beteckningarna och grupperingen av dem ändrats till följd av redaktionella olikheter mellan fattigvårdslagen och socialhjälpslagen. Vissa slag av mål har dock försvunnit. Hemsändningsmål förekommer sålunda icke enligt den nya lagstiftningen och detsamma är fallet med ersättningsmål beträffande landstings bidrag till fattigvårdskostnad. Besvär kan heller icke mera föras över behandling i anstalt. Mål om kvarhållande å arbetshem har överförts till regeringsrätten. De mål, vilka rubricerades som hemortsrättstvister, kommer att starkt reduceras, emedan ersättningskommun numera är den där hjälptagare senast blev mantalsskriven. Enligt 58 § socialhjälpslagen fullföljes till kammarrätten dels mål om ersättning för socialhjälpkostnad av kommun, staten eller enskild, dels besvär över länsstyrelses beslut om åläggande för kommun att utge socialhjälp eller över

länsstyrelsens åtgärd för avhjälpande av annat missförhållande, dels slutligen ärenden angående meddelande av socialhjälp.

Att barnavårdsmål rörande kostnadsfrågor hänföres till kammarrätten framgår av vad förut sagts.

Försäkringsrådet avgör besvär och ansökningar med anledning av lagen om yrkesskadeförsäkring samt har att jämväl i övrigt med uppmärksamhet följa försäkringens tillämpning och utveckling. Försäkringsrådet kan även ex officio upptaga ärenden. Över försäkringsrådets beslut må klagan icke föras.

Socialstyrelsen avgör besvär över länsstyrelsens beslut i ärende angående allmänt barnbidrag samt besvär över mödrahjälpnsnämnds beslut i ärende enligt förordningen om mödrahjälp. Över socialstyrelsens utslag i sådana ärenden må klagan ej föras.

3. Vissa ändringsförslag m. m.

Socialvårdskommittén har i sina betänkanden om socialvårdens organisation (SOU 1942: 56) samt om socialhjälp m. m. (SOU 1950: 11) behandlat frågan om den statliga uppsikten över socialvården och i samband därmed gjort vissa uttalanden beträffande besvärsordningen.

Socialvårdskommittén var år 1942 icke beredd att uttala något bestämt omdöme om regeringsrättens befattning med besvär i socialvårdsmål. Det kunde enligt kommitténs mening starkt ifrågasättas, huruvida några bärande skäl talade för en förändring av regeringsrättens kompetens på ifrågasatt områden. Vad särskilt anginge besvär i barnavårds- och alkoholistärenden, i vilka det ju vore fråga om åtgärder av för den enskilde mycket ingripande natur, vore det otvivelaktigt till fromma för rättssäkerheten att prövningen verkställdes av en så kvalificerad judiciell myndighet som regeringsrätten. Samtidigt finge det emellertid anses vara ett nära till hands liggande önskemål, att därvid deltog personer med närmare anknytning till och erfarenhet av egentligt socialvårdsarbete. Kommittén uppsköt dock sina överväganden angående detta spörsmål till en senare tidpunkt.

I fråga om behandlingen av de besvärsfall å fattigvårdens och barnavårdens områden vilka handlades av kammarrätten ville kommittén emellertid framlägga vissa synpunkter, som visserligen vore av preliminär natur men dock enligt kommitténs mening borde ställas under debatt. Efter att ha redogjort för kammarrättens organisation anförde kommittén följande, i sammandrag återgivet (betänkandet sid. 190—191).

Så länge någon central tillsynsmyndighet icke funnes för fattigvård och barnavård kunde några mera vägande principiella invändningar icke framställas mot ett system sådant som det nuvarande, enligt vilket en myndighet hade att träffa slutliga avgöranden i anledning av besvär över

underordnade myndigheters beslut i dylika ärenden, under det att en annan myndighet hade att främja dessa socialvårdsgrenars utveckling och utöva en rådgivande och inspekterande verksamhet. De olägenheter som uppkomme genom denna dualism vore närmast av praktisk art. Den rådgivande verksamheten komme att hämmas av den omständigheten att den myndighet, som utövade densamma, inte vore i tillfälle att medverka vid besvärsmålen avgörande. Kammarrättens utslag övade inflytande på den samhällseliga verksamheten och framför allt på fattigvården långt utöver de enskilda fall, som vore föremål för dess bedömning. Detta vore särskilt framträdande i fråga om s. k. beloppstvister. Med någon överdrift kunde alltså sägas, att kammarrätten genom sin rent judiciella verksamhet utövade ledningen av fattigvården i riket. Kommittén hade i annat sammanhang föreslagit, att socialstyrelsen skulle tillerkännas ställning såsom ledande organ och tillsynsmyndighet och därvid bl. a. ha befogenhet att utfärda allmänna anvisningar, som skulle vara bindande för de lokala organen. Ett väsentligt moment i ett ledande organs verksamhet vore enligt kommitténs uppfattning befogenheten att utöva ett avgörande inflytande på den slutliga lösningen av individuella tvistefrågor av beskaffenhet att böra sortera under statlig myndighet. Kammarrättens uppgifter i dess egenskap av besvärmyndighet i fattigvårds- och barnavårdsmål borde överflyttas på en specialdomstol i nära anknytning till socialstyrelsen, kallad socialdomstolen. Som ordförande i socialdomstolen skulle tjänstgöra en jurist med domarekompetens. Kammarrätten skulle behålla sin befattning med mantalsskrivnings- och kyrkobokföringsärenden. Om i ett reformerat hemortsrättsinstitut folkbokföringsåtgärderna komme att vara av betydelse, talade vissa skäl för att en ledamot av socialdomstolen borde vara kammarrättsråd.

Endast i ett begränsat antal av remissyttranden över 1942 års betänkande behandlades frågan om den centrala organisationen. I kommunala yttranden berördes frågan endast i rena undantagsfall. Av länsstyrelserna behandlade 13 frågan och av dem tillstyrkte 3 och avstyrkte 5, medan 5 icke uttalade sig direkt för eller emot. Svenska landstingsförbundet avstyrkte och 10 landstings förvaltningsutskott uttalade sin anslutning till avstyrkandet. De 4 centrala verk som yttrade sig fördelade sig lika på till- och avstyrkande. I motiveringen för avstyrkande eller tveksamma yttranden anföres bl. a. i stor omfattning, att det vore principiellt riktigt att samma myndighet vore på en gång tillsynsmyndighet och dömande myndighet.

Statskontoret ansåg att, därest en ändrad instansordning vore påkallad beträffande fattigvårds- och barnavårdsmål, det borde övervägas om icke besvär över länsstyrelsernas eller, vid bifall till kommitténs förslag, läns-socialnämndernas beslut i berörda mål borde upptagas av regeringsrätten i stället för av kammarrätten.

Kammarrätten uttalade, att socialvårdskommitténs uppfattning, att ordningen med en myndighet såsom besvärinstans och en annan som tillsynsmyndighet medförde praktiska svårigheter, berodde på att kommittén närmast haft i tanke de s. k. beloppstvisterna. Kammarrätten ville anmärka, att inga principiella hinder mötte mot att låta den rådgivande myndigheten i en eller annan form medverka vid avgörandet av mål, där det kunde anses önskvärt. En sådan anordning vore icke för kammarrätten främmande. I vissa taxeringsmål hade kammarrätten nämligen möjlighet anlita särskilda experter. Kammarrätten hade icke blivit övertygad om nödvändigheten av att tillsynsmyndigheten skulle ha inflytande på individuella tvistefrågor. Tvärtom vore det önskvärt, att den myndighet som fungerade som högsta övervakare över socialvården icke tillika hade beslutanderätt i frågor, som ansåges böra behandlas domstolsvägen. Emellertid kunde det enligt kammarrättens mening tagas under övervägande att till socialstyrelsen överflytta sådana mål, i vilka ingen egentlig rättsfråga förelåge till avgörande. Dessa vore i första hand de, där tvisten utslutande gällde behovet av fattigvård eller storleken av begärt understöd. Däremot kunde kammarrätten under inga förhållanden biträda förslaget att till socialstyrelsen överflytta de grupper av mål, där rättsfrågor förelåge till avgörande. Framför allt vore det fråga om hemortsrättstvisterna, men hit hörde också i huvudsak mål angående enskild persons ersättningskyldighet för lämnad fattigvård, landstings ersättningskyldighet, ersättning av statsmedel och tvister av formell natur.

Medicinalstyrelsen och socialstyrelsen tillstyrkte socialvårdskommitténs förslag. Socialstyrelsen framhöll bl. a. att styrelsen redan vore besvärinstans i mödrahjälsärenden och i vissa alkoholistvårdsärenden samtidigt som styrelsen vore tillsynsmyndighet för dessa frågor.

I betänkandet med förslag till socialhjälslag (sid. 274—287) återupptog *socialvårdskommittén* frågorna om överinstans för socialhjälsärenden samt för vissa barnavårds- och alkoholistmål och mål angående arbetsföreläggande. Kommittén vidhöll i stort sett sitt tidigare förslag, att socialstyrelsen skulle bli besvärmyndighet för ärenden rörande socialhjälp. Vad anginge kritiken mot att hos ett organ förena både de förvaltande och de dömande befogenheterna påpekade socialvårdskommittén, att en sådan förening redan förefunnes hos länsstyrelserna utan att därav följt några olägenheter. Besvärsfrågorna kunde vid bifall till kommitténs förslag väntas bli långt mindre juridiskt betonade än tidigare. I huvudsak bleve det fråga om att bedöma om behov av socialhjälp förelåge samt beloppets storlek. Det gällde att fixera vissa riktlinjer för standarden. För en sådan uppgift hade socialstyrelsen särskilda förutsättningar, emedan den utförde undersökningar beträffande levnadsstandard och hade tillgång till framstående sakkunskap på den praktiska socialvårdens område. En förening

av uppgifterna att vara tillsynsorgan och besvärsmyndighet föreläge beträffande den behovsprövade understödsformen mödrahjälpen. Socialstyrelsen hade här båda dessa befogenheter. Bostadspolitikens centrala handhavande vore vidare i sin helhet samlad hos statens bostadsstyrelse. Efter övertvägande av skilda synpunkter på frågan fann kommittén, att socialstyrelsen borde göras till högsta instans i besvärsmål inom socialhjälp. Den avdelning av socialstyrelsen, som skulle handlägga sådana mål, borde benämnas socialöverdomstol. Den beräknades få en storlek ungefär motsvarande en division i kammarrätten.

Angående regeringsrättens befattning med socialvårdsmål anförde kommittén bl. a., att den huvudsakligen bestode i att handlägga besvär angående omhändertagande för skyddsuppfostran, angående fosterbarnsvård samt om internering av alkoholister. Därest ifrågavarande mål skulle ligga kvar i regeringsrätten vore det nödvändigt, att den särskilda sakkunskapen på socialvårdens område finge inflytande inom regeringsrätten. Därest kommitténs förslag om inrättande av en socialöverdomstol vunne bifall, komme emellertid hela frågan i ett annat läge. I så fall borde ifrågavarande sociala mål — barnavårdsmål, alkoholistvårdsmål samt mål om handräckning vid arbetsföreläggande — överflyttas till socialöverdomstolen. Domstolsavdelningens personal borde därvid på visst sätt förstärkas och domstolens sammansättning bli något olika vid handläggning av olika slags mål.

I flertalet *remissutlåtanden över 1950 års betänkande* avstyrktes förslaget att inrätta en till socialstyrelsen knuten överinstans i socialvårdsmål. Ur remissytrandena må anföras vissa synpunkter.

Statskontoret framhöll, att under senare år den tanken förts fram, att kammarrättens befattning med avlöningsmål borde upphöra och dessa mål avgöras av en särskild lönedomstol. Då frågan om omfattningen av den av kammarrätten utövade dömande verksamheten sålunda sannolikt bleve föremål för översyn, syntes ett separat utbrytande från kammarrätten av socialvårdsmålen icke böra ske.

Kammarrätten hänvisade till sitt år 1943 avgivna yttrande samt till vad som anförts i vissa reservationer till 1950 års betänkande av bland andra socialvårdskommitténs sakkunnige kammarrättsrådet Stern. I övrigt framhöll kammarrätten bl. a. att av de mål, som enligt förslaget skulle avgöras av socialöverdomstolen, de s. k. administrativa frihetsberövandena vore av sådan utomordentlig betydelse för medborgarna, att rättssäkerhetskravet bleve särskilt starkt framträdande. Det kunde icke vara försvarligt att göra tillsynsmyndigheten till enda besvärsinstans i dessa mål. Det vore visserligen riktigt, att länsstyrelserna vore både tillsynsmyndighet och dömande myndighet beträffande fattigvården och barnavården. Att märka vore emellertid att tillsynen egentligen handhades av fattigvårds- och

barnavårdskonsulenterna såsom självständiga tjänstemän, vilkas uttalanden icke på förhand kunde binda länsstyrelserna vid deras dömande verksamhet. Då socialvårdskommittén föreslog, att tillsynen skulle utövas jämväl av sådana tjänstemän hos länsstyrelsen, som deltog i målens avgörande, innebure detta en försämring av rättssäkerheten, som vore ägnad att inge betänkligheter. Om förslaget i denna del dock genomfördes, låge desto större vikt på att överinstansen erbjöde garantier för en fullt obunden prövning. Att överföra mål angående administrativa frihetsberövanden från regeringsrätten till en särskild domstol inom socialstyrelsen borde icke ifrågakomma. För den händelse förslaget angående socialöverdomstol icke vunne bifall, hade socialvårdskommittén förordat, att sakkunskap på det sociala området skulle beredas inflytande på ifrågasvarande måls avgörande i regeringsrätten. Eftersom regeringsrättens sammansättning vore reglerad i regeringsformen, kunde kommitténs önskemål icke tillgodoses annat än vid utnämningen av domstolens ledamöter. Dylika önskemål kunde emellertid med lika stort fog framställas för de flesta slag av mål som tillhörde regeringsrättens prövning. Då inom regeringsrätten en mångsidig erfarenhet vore representerad och särskild sakkunskap på socialvårdens område hade tillfälle komma till tals vid målens utredning, syntes någon ändring av behandlingen i högsta instans i förevarande slags mål icke vara erforderlig. Beträffande frågorna om kammarrättens befattning med socialvårdsmålen hade, då kammarrätten förra gången yttrade sig i ämnet, icke förelegat något förslag till reformering av fattigvårdslagstiftningen. Nu kunde saken bättre bedömas. I betänkandet hade lämnats en översikt av de besvärsmål, som beräknats uppkomma vid en tillämpning av socialhjälps- och barnavårdslagarna. Till väsentlig del gällde desamma beloppstvister, där frågan kunde sägas gälla hur hög levnadsstandard staten genom socialhjälpen ville tillförsäkra medborgarna. De flesta grupperna mål avsåg emellertid rättsfrågor, som ställde krav på en domstolsmässig behandling. Kammarrätten delade socialvårdskommitténs uppfattning, att erfarenhet från socialvårdens praktiska handhavande borde vara representerad i den blivande överinstansen. Därest denna skulle bli kammarrätten, kunde dessa krav lämpligen tillgodoses på samma sätt som vid kammarrättens handläggning av fastighetstaxeringsmål. Kammarrätten avstyrkte för sin del förslaget om inrättandet av en särskild socialöverdomstol.

Socialstyrelsen tillstyrkte socialvårdskommitténs förslag i vad det rörde socialstyrelsens omorganisation i samband med den nya domstolssuppgiften. Vad särskilt beträffade behovet av socialöverdomstol kunde socialstyrelsen vitsorda, att en reform på denna punkt vore synnerligen nödvändig. Socialstyrelsen ville rikta uppmärksamheten på den allvarliga risk för en icke ändamålsenlig utveckling, som systematiskt skulle prägla hela socialvården, om det skulle uppstå ett motsatsförhållande mellan tillsyns-

myndigheten och besvärinstansen beträffande tolkningen och tillämpningen av författningsbestämmelserna på viktiga punkter. Det framhölls, att det icke vore samma tjänsteställe och samma personer som skulle utfärda anvisningar och bedöma besvär utan skilda, men att de hade att verka i samma riktning. En permanent risk för divergens mellan uppfattningarna måste bli till skada för verksamheten. Styrelsen föreslog, att socialöverdomstolen skulle få ett inslag av lekmän i lämplig omfattning.

Pensionsstyrelsen ansåg, att förslaget ingav mycket stora betänkligheter. När det gällde den starkt normerade socialförsäkringen, hade det ansetts erforderligt att lägga det högsta avgörandet hos ett annat organ än de centrala ämbetsverk som utövade tillsyn över verksamheten. Beträffande socialhjälp, i vilken avgörandena vore än mera beroende av skälighet och kunde vara av stor betydelse för kommunernas finanser, syntes ännu större skäl tala för att det högsta avgörandet icke låge hos den myndighet som vore tillsynsmyndighet. Till vad sålunda sagts komme att, i den mån socialförsäkringens kommunala organisation skulle bli sammankopplad med en socialhjälps organisation, det vore mest rationellt att ett och samma organ vore högsta instans beträffande alla sociala hjälpfrågor. För denna uppgift kunde av naturliga skäl socialstyrelsen icke komma i fråga. Även mot namnet socialöverdomstol syntes anmärkning kunna riktas, då fråga vore om en avdelning inom ett ämbetsverk, som endast hade en del av den sociala omvårdnaden under sin tillsyn.

Svenska landskommunernas förbund (styrelsen) framhöll, att de kommunyttranden, som varit tillgängliga för styrelsen, i flera fall innehållit erinringar mot förslaget. Även om man understundom haft anledning ställa sig frågande inför kammarrättens och regeringsrättens utslag i socialvårdsärenden, vore steget därifrån långt till ett helt underkännande av dessa domstolars insatser på hithörande områden. I likhet med sakkunnige Stern ansåge styrelsen, att det borde övervägas att förstärka regeringsrätten och kammarrätten med speciell social sakkunskap vid handläggning av socialmål.

Svenska socialvårdsförbundet påpekade, att även vid de allmänna domstolarna mål förekomme av samma art som socialvårdsmålen. I äktenskapsmål tvistades ofta om vårdsnaden om barn och i handräckningsmål prövades frågor om barn borde skiljas från ett hem och överlämnas till ett annat, frågor som vore av livsavgörande betydelse för barnet. Det ville synas som om spørsmålet om införandet av social sakkunskap i dessa mål vore väl så viktigt som exempelvis i mål hos regeringsrätten om barns omhändertagande för skyddsuppfostran eller om internering av en alkoholist. Socialvårdsförbundet ansåg därför att frågan om den sociala sakkunskapens inflytande i mål vid allmänna domstolarna, vid regeringsrätten och vid kammarrätten borde upptagas till övervägande i ett sammanhang.

Besvärssakkunniga uttalade som sin mening, att man i görligaste mån borde undvika att inrätta specialdomstolar med befogenhet att träffa avgörande i sista instans. Den omständigheten, att besvärsmål i sista instans i största möjliga omfattning avgjordes av samma myndighet, innebure något i och för sig värdefullt varom lagstiftaren borde slå vakt. Grundsatsen borde frångås endast då det av arbetshänsyn eller andra liknande skäl vore ofrånkomligt. I de mål varom vore fråga (socialhjälp, barnavårds- och alkoholistmålen samt målen om arbetsföreläggande) och som enligt kommitténs förslag skulle överflyttas till socialstyrelsen uppkomme till stor del frågor av rättslig natur. Det vore ett starkt rättspolitiskt önskemål, att spörsmål av rent rättslig natur avgjordes i ett förfarande som såvitt möjligt erbjöde samma garantier för rättssäkerheten som det, vilket tillämpades vid de allmänna domstolarna, och i sista instans av en helt fristående domstol. Den socialöverdomstol, som socialstyrelsen i viss sammansättning skulle utgöra, kunde ingalunda anses fylla de krav som måste ställas på en sådan domstol. Enligt kommitténs förslag kunde inträffa att i socialöverdomstolens avgörande komme att deltaga endast en domstolsutbildad jurist (överdirektören). Ur rättssäkerhetssynpunkt framstode sålunda den föreslagna socialöverdomstolen som klart underlägsen regeringsrätten och kammarrätten. Anledning finnes icke att frångå den nuvarande ordningen. Skulle likväl den av kommittén förordade ordningen genomföras, borde en grundlig översyn verkställas rörande vilka mål som kunde tänkas böra hänföras till denna socialöverdomstol.

I *andra lagutskottets* utlåtande (nr 48/1947) med anledning av proposition med förslag till vissa ändringar i regeringsrättslagen ifrågasatte utskottet lämpligheten av att besvärspövningen beträffande folkpensioneringen flyttades från regeringsrätten till Kungl. Maj:t i statsrådet. Enligt utskottets mening hade det sociala reformarbetet fortskridit så långt, att inrättandet av en för olika socialförsäkringsgrenar gemensam högsta prövningsinstans — socialöverdomstol — borde allvarligt övervägas. Riksdagen hemställde i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 496) att frågan skulle utredas.

I *motion vid 1954 års riksdag* (II: 711) hemställdes bl. a. att riksdagen skulle begära förslag av sådan art, att försäkringsrådet bleve högsta prövningsinstans för såväl yrkesskadeförsäkringen som sjukförsäkringen. Riksdagen avslög motionen.

Besvärssakkunniga angav i sitt principbetänkande om administrativt rättsskydd (SOU 1955: 19) vissa allmänna riktlinjer för de förslag till lagstiftning om besvär och därmed sammanhängande spörsmål, som de ännade avgiva sedan utredningen slutförts. I huvudsak behandlades i betänkandet besvärsinstitutet, under det att blivande instansordning och domstolars organisation eller kompetens icke upptogs till närmare diskussion. Angående förvaltningsdomstolar i allmänhet gjorde de sakkunniga emel-

lertid vissa uttalanden. För att en myndighet skulle kunna betecknas som förvaltningsdomstol borde fordras, att den regelmässigt verkade kollegialt och under alla förhållanden rymde något juridiskt inslag. Såsom förvaltningsdomstolar borde — enligt det sagda och med beaktande av gällande regler — regeringsrätten, kammarrätten, försäkringsrådet, riksvärderingsnämnden, sinnessjuknämnden, poliskollegierna och hyresrådet förklaras. Förutsättningar funnes ock att förklara vissa centrala verk, i den mån de verkade kollegialt, för förvaltningsdomstolar. Förvaltningsdomstolar skulle till utredning i besvärsmål erhålla möjligheter, som ej förelåge för andra besvärsprövande myndigheter. Dessa utredningsmöjligheter ansågs böra avvägas så, att de icke bleve väsentligt mindre än de, som stode de allmänna domstolarna till buds. De sakkunniga uttalade förhoppningen att systemet med förvaltningsdomstolar skulle kunna utvecklas (betänkandet sid. 86—87).

Vissa av de *remissmyndigheter*, som avgav utlåtande *över besvärssakkunnigas betänkande*, berörde frågan om förvaltningsdomstolarna, deras organisation och kompetens. Ur yttrandena återgives nedan i sammandrag vissa uttalanden härom.

Förslaget att tillskapa ett särskilt begrepp, förvaltningsdomstol, som benämning på ett organ med bestämda befogenheter i utredningshänseende berördes i åtskilliga yttranden. I somliga tillstyrktes detsamma, men i flertalet mötte förslaget bestämda gensagor. Ledamöter av regeringsrätten framhöll sålunda i skilda yttranden bl. a., att beteckningen domstol borde förbehållas sådana institutioner, som i väsentliga hänseenden fyllde de krav, som sedan gammalt ställdes på en domstol. Dessa krav voro uppenbarligen högre än de sakkunniga angivit. Hovrätten över Skåne och Blekinge anförde, att utöver de förutsättningar som i betänkandet angivits för att en myndighet skulle förklaras för förvaltningsdomstol borde fordras, att myndigheten intoge en fristående, självständig ställning. Om det i något fall funnes önskvärt, borde myndighet kunna utrustas med utredningsbefogenheter, som avsåges tillkomma förvaltningsdomstol, utan att myndigheten därför betecknades som förvaltningsdomstol. Försäkringsrådet uttalade, att rådet i motsats till de sakkunniga ansåge, att rådet icke vore en förvaltningsdomstol utan en från de allmänna domstolarnas verksamhetsområde utbruten specialdomstol. Visserligen hade de mål och ärenden, varmed rådet hade att taga befattning, i ökad omfattning kommit att beröra mera offentlighetsrättsligt betonade frågor. Något egentligt muntligt förfarande i anslutning till nya rättegångsbalkens reglering av förfarandet vid de allmänna domstolarna hade ej heller kommit till stånd i rådet. Kärnan i rådets verksamhet, handläggningen av besvärsmål enligt yrkesskadeförsäkringslagen, måste dock alltså anses vara att slita civilrättsliga tvister mellan enskilda parter, som

inför rådet stode emot varandra med motstridande påståenden. Genom de utvidgade möjligheterna till frivillig försäkring, som öppnades genom yrkesskadeförsäkringslagen, hade för övrigt området för rådets avdömande av civilrättsliga tvister i viss mån vidgats. Om rådet hänfördes till förvaltningsdomstol eller till specialdomstol av annat slag, syntes emellertid vara ett mindre betydelsefullt terminologiskt spörsmål, som icke borde inverka på frågan om hur processen hos rådet skulle utformas.

I *framställning till Konungen* den 12 april 1954 upptog *svenska socialvårdsförbundet* på nytt frågan om tillförande av socialexpertis till domstolar. Förbundet erinrade om det uttalande i nämnda ämne, som förbundet gjort i sitt år 1950 avgivna remissutlåtande över socialvårdskommitténs betänkande med förslag till socialhjälpslag m. m., samt framhöll angelägenheten av att utvecklingen åtminstone partiellt fördes vidare. Förbundet ansåg att det vore möjligt att utan vidlyftigare administrativa åtgärder förverkliga tanken på medverkan av social sakkunskap inom kammarrätten, vilken i sitt remissutlåtande över förenämnda betänkande själv angett vissa vägar härför. Sedan tillkomsten av gällande fattigvårds- och barnavårdslagar hade, enligt förbundets åsikt, den allmänna uppfattningen om socialvårdens mål och medel ändrats och en utomordentlig utveckling ägt rum, varvid nya understödsformer tillkommit och organisatoriska utbrytningar skett. Detta hade medfört att en del spörsmål nu underställdes kammarrätten, vilka icke vore behandlade i fattigvårds- och barnavårdslagarna eller förarbetena till dem. När det gällde att lösa dessa spörsmål på ett praktiskt sätt vore det värdefullt om på socialvårdens område erfarna personer kunde medverka. Sådan medverkan skulle också vara önskvärd vid avgörande av beloppstvister. Över huvud skulle det främja en allsidig bedömning av socialvårdsmålen, om kammarrätten finge tillgodogöra sig aktuella erfarenheter från socialvårdens praktiska handhavande och om ett samarbete ägde rum mellan dess personal och sakkunniga från andra håll. Enligt förbundets mening borde därför en undersökning omedelbart göras, huru ett sådant samarbete lämpligen kunde komma till stånd. Skrivelsen utmynnade i en hemställan, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en undersökning om sådan ändring i kammarrättens organisation, att på socialvårdens område erfarna personer bereddes tillfälle att medverka vid kammarrättens avgörande av socialvårdsmål.

Förslaget om inrättande av en till socialstyrelsen knuten överinstans för socialvårdsmål avvisades vid antagandet av lagen om socialhjälp. I propositionen 177/1955 (sid. 310) anförde *departementschefen* vidare: »Någon anledning att i detta sammanhang göra ändring i den nuvarande instansordningen synes mig ej föreligga. Jag är inte heller beredd att nu föreslå, att kammarrätten förstärkes med särskilda socialsakkunniga.»

Den 25 oktober 1954 tillkallades en *sakkunnig* för att inom *justitiedepartementet* verkställa en systematisk översyn av 2 § regeringsrättslagen. Utredningen avser fördelningen av ärenden mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten men omfattar icke frågor om lämpligheten av att besvärspövningen för visst område i sista instans förläggas till å ena sidan Kungl. Maj:t och regeringsrätten eller å andra sidan högsta domstolen, kammarrätten eller annan administrativ domstol. Icke heller upptages andra organisatoriska frågor. Utredningen torde, enligt vad barnavårdskommittén under hand inhämtat, icke vara slutförd före utgången av år 1957.

I proposition med förslag till ändring av 1952 års lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal (nr 167/1955) framhöll departementschefen, att det genom en utredning i justitiedepartementet hade framkommit olika uppslag till åtgärder ägnade att begränsa tillströmningen av mål till regeringsrätten. Dessa uppslag måste emellertid ytterligare prövas och genomarbetas. Eftersom den onormala arbetsbalansen hos regeringsrätten hänförde sig enbart till finansmålen, borde den fortsatta utredningen ankomma på finansdepartementet. Chefen för finansdepartementet har sedermera låtit verkställa *utredning om fullföljdsrätt i skattemål*. Utredningen är numera slutförd och har lett till att förslag framlagts bl. a. om att i fråga om skattemålen ett system skall införas med prövningstillstånd i förening med beloppspärr.

4. Om handläggningen av socialmål hos regeringsrätten och kammarrätten

Muntlighet vid förhandling

Socialmål som fullföljs till högsta instans handlägges liksom besvär i allmänhet genom skriftlig process.

Kungl. Maj:ts stadga angående behandlingen inom statsdepartementen av ärenden, som tillhöra regeringsrätten (SFS 227/1926), innehåller ingen bestämmelse om muntligt förfarande.

I vissa remissyttranden över besvärssakkunnigas betänkande har, i anledning av vad de sakkunniga anfört om utredningen i besvärsmål, tillstyrkts införande av muntlighet i besvär förfarandet.

Sveriges advokatsamfund ansluter sig sålunda »till tanken att möjlighet till förhör öppnas i besvärsmål, oaktat besvär förfarandet i princip måste förbli ett skriftligt förfarande». Samfundet ifrågasätter »om ett muntligt förfarande är avsett att kunna anordnas även i ärenden, som ligga under Kungl. Maj:ts prövning: i betänkandet beröres icke denna fråga, och än mindre angives i vilken form de sakkunniga tänkt sig att ett sådant förfarande skulle ske».

Regeringsrådet *Øuensel* uttalar i spörsmålet om muntlighet inför Kungl.

Maj:t: »Muntliga förhandlingar eller bevisupptagningar inför Kungl. Maj:t i statsrådet eller regeringsrätten lära icke böra införas, utan beträffande dessa instanser torde man få nöja sig med möjlighet att anordna förhör i kungl. kansliet eller hos lämplig myndighet, när icke i stället målets återförvisning till lägre instans bör ske.»

Regeringsråden Lundevall och Öhman anför, efter att ha erinrat om innehållet i RB 52: 10, att »om förslaget i denna del genomföres, bör meddelas föreskrift till möjliggörande att regeringsrätten i på dess prövning ankommande mål må uppdraga åt föredraganden att hålla sådant förhör. Bestämmelse härom med reglerande föreskrifter rörande formerna för dylikt förhör torde kunna intagas i stadgan angående behandlingen inom statsdepartementen av ärenden, som tillhöra regeringsrätten. Därest meningen är att regeringsrätten själv skall kunna anställa muntliga förhör, må framhållas, att regeringsrättens nuvarande lokaler, som redan äro otillräckliga till beredande av arbetsrum för ledamöterna, måste icke oväsentligt utvidgas, om plats skall finnas för parter och andra, som skola närvara vid sådana förhör.»

Bestämmelserna i Kungl. Maj:ts instruktion för kammarrätten (SFS 978/1942) är avfattade så att muntligt förfarande kan komma till användning. I 25 § heter det härom: »Finnes i något på kammarrättens prövning beroende mål muntligt förhör med part böra äga rum eller vittnens hörande vara av omständigheterna påkallat och kan förhöret ej lämpligen ske hos kammarrätten, må kammarrätten förordna om förhörets hållande vid allmän underrätt i orten och i sådant avseende meddela erforderliga föreskrifter; ägande kammarrätten därvid anmoda vederbörande länsstyrelse utse ombud att vid domstol föra kronans eller det allmännas talan.»

I arbetsordningen för försäkringsrådet (SFS 114/1947) finnes ingen bestämmelse avsedd att möjliggöra muntligt förfarande.

I sitt yttrande över besvärssakkunnigas betänkande anför försäkringsrådet: »I sammanhang med spörsmålet om muntligt förfarande hos rådet kan det för övrigt ifrågasättas, om icke förutsättningarna för att öppna möjlighet för rådet att i vissa fall inför sig anordna en fullständig muntlig förhandling borde bliva föremål för närmare övervägande.»

Arbetsbelastningen hos regeringsrätten och kammarrätten

Socialvårdskommittén verkställde på sin tid vissa beräkningar rörande antalet besvär i regeringsrätten angående omhändertagande för skydds-
uppföstran, angående fosterbarnsvård samt om internering av alkoholister. Materialet redovisas i betänkandet med förslag till lag om socialhjälp (SOU 1950: 11). Under tioårsperioden 1938—1947 uppgick antalet besvär till drygt 200 per år och under år 1948 var antalet i det närmaste det-

samma (198). Två grupper dominerade, nämligen alkoholistvårdsmål och skyddsuppfostransmål (1948 respektive 88 och 91). Övriga mål gällde fosterbarnsfråga (5), barnavårdsmannaskap (1) samt handräckning vid arbetsföreläggande (13). (Jfr betänkandet sid. 286.)

Uppgifter om utvecklingen av regeringsrättens arbetsbörda finnes i prop. 52/1956. Sammanställes vissa i propositionen meddelade siffror med uppgifter som lämnats av socialdepartementets regeringsrättsbyrå erhålles nedanstående uppställning.

Antalet socialmål i regeringsrätten i förhållande till totala antalet mål

År	Under året				Vid årets utgång balanserade mål
	inkomna mål	(därav socialmål)	avgjorda mål	(därav socialmål)	
1951	3 022	183	2 708	186	4 909
1952	3 380	168	2 643	139	5 646
1953	3 912	167	3 467	151	6 091
1954	3 658	173	3 744	160	6 005
1955	3 865	175	3 768	175	6 102

De i tabellen som socialmål betecknade ärendena utgöres av de regeringsrättsmål, som registreras i socialdepartementet. Huvudparten utgöres av skyddsuppfostransärenden (fråga om omhändertagande eller om upphörande av skyddsuppfostran). Dessutom förekommer årligen åtskilliga ärenden angående handräckning för inställande å arbetshem och angående bidragsförskott. Endast sällan förekommer besvär exempelvis med anledning av fråga om överflyttning av barnavårdsmannaskap, angående fosterbarn, angående statsbidrag till anordnande av ålderdomshem, angående arbetarskydd, arbetslöshetsförsäkring m. m.

Nykterhetsvårdsmål (förut alkoholistvårdsmål) handlades intill den 1 juli 1955 inom inrikesdepartementet och registrerades i detta departement. Från nämnda datum överfördes de till socialdepartementet. Nykterhetsvårdsmålen ingår alltså icke i tabellens socialmål utom beträffande mål, som avgjorts under sista halvåret 1955. Antalet avgjorda nykterhetsvårdsmål för åren 1951—1954 och för första halvåret 1955 var respektive 52, 46, 54, 64 och 49.

Socialmålens andel i regeringsrättens arbetsbörda torde icke kunna bedömas endast med utgångspunkt från antalet mål. Den riktigaste bilden av socialmålens anpart i arbetsbelastningen erhålles, om föredragnings-tiden för dem jämföres med den tid, som åtgår antingen för andra grupper av mål eller för regeringsrättens samtliga mål. Under budgetåret 1955/1956 uppgick föredragnings-tiden för socialdepartementets del till omkring 28 föredragningsdagar. Varje föredragningsdag beräknas regelmäs-

sigt till 4 timmar. Totala antalet föredragningsdagar inom regeringsrätten var under samma tid 327.

Socialvårdskommittén inhämtade vissa uppgifter och lät verkställa rätt omfattande undersökningar angående fattigvårds- och barnavårdsmål hos kammarrätten. Materialet redovisas i betänkandet med förslag till lag om socialhjälp (SOU 1950: 11).

Under åren 1940—1948 hade till kammarrätten inkommit folkbokförings-, fattigvårds- och barnavårdsmål med det antal och den fördelning, som framgår av nedanstående tabell (jfr betänkandet sid. 209).

Inkomna år	Kyrkobokförings- och mantalsskrivningsmål (folkbokföringsmål)	Fattigvårds- och barnavårdsmål			Summa
		angående ersättning av staten	övriga	summa	
1940	280	67	607	674	954
1941	236	359	746	1 105	1 341
1942	300	316	663	979	1 279
1943	353	77	631	708	1 061
1944	413	65	528	593	1 006
1945	452	83	399	482	934
1946	341	569	342	911	1 252
1947	284	72	327	399	683
1948	189	172	267	439	628

Socialvårdskommittén konstaterade, att fattigvårds- och barnavårdsmål av annan natur än statsersättningsmål oavbrutet minskat från och med år 1942. Den starka fluktuationen av statsersättningsmålen berodde på den av krigs- och efterkrigsförhållandena föranledda flyktingströmmen till vårt land. Antalet fattigvårds- och barnavårdsmål hos kammarrätten, som gällde hemortsrättsfrågor, utgjorde år 1925 25,1 % av de i kammarrätten avgjorda målen, medan av de till samma domstol år 1938 inkomna fattigvårdsmålen 17,1 % gällde sådana frågor.

Socialvårdskommittén avsåg, att statsbidragsfrågor skulle prövas av Kungl. Maj:t, samt räknade med att hemortsrättstvister så gott som helt skulle försvinna vid bifall till kommitténs förslag till lag om socialhjälp. Med beaktande härav och av vissa andra omständigheter ansåg sig kommittén böra räkna med att antalet fattigvårds- och barnavårdsmål, vilka enligt kommitténs förslag skulle överflyttas från kammarrätten till en socialöverdomstol, skulle uppgå till omkring 200 (betänkandet sid. 280).

Ur kammarrättens arbetsberättelser har hämtats nedanstående uppgifter om antalet socialvårdsmål m. m.

Antalet socialvårdsmål i kammarrätten i förhållande till totala antalet mål

År	Under året				Vid årets utgång	
	inkomna	(därav socialvårdsmål)	avgjorda	(därav socialvårdsmål)	balanserade	(därav socialvårdsmål)
1951	9 757	538	10 840	465	10 756	780
1952	9 996	426	11 389	1 025	9 363	181
1953	14 815	538	11 422	464	12 756	255
1954	15 179	430	12 226	440	15 669	245
1955	12 826	328	13 288	374	15 207	199

I materialet ingår icke till kammarrättssekreterarens föredragning hörande ärenden. Dessa utgöres icke av mål utan av andra slags ärenden till exempel personalärenden, regeringsrättens utslag översända för kännedom m. m. dylikt.

I socialvårdsmålen ingår både fattigvårds- och barnavårdsmål. Besvärerna avser såväl frågor om ersättning av stat eller landsting som interkommunala tvister och klagomål av enskilda m. m.

Tidrymd för avgörande av socialmål i regeringsrätten och kammarrätten

Besvär i barnavårdsmål, som skall prövas av regeringsrätten, registreras i socialdepartementet, varefter besvärsskriften remitteras till länsstyrelsen, som har att efter hörande av bl. a. barnavårdsnämnden avge utlåtande. Längsta delen av den tid, som förflyter från besvärsskriftens registrering till dagen för regeringsrättens beslut, åtgår för detta remissförfarande. Under sommaruppehåll samt under uppehåll som göres vid jultiden kan längre tid än vanligt komma att förflyta mellan ärendes återkomst från remittering och till dagen för dess avgörande. Barnavårdsärendena upptages alltid med förtur till avgörande.

För att få en ungefärlig bild av hur lång tid barnavårdsärendena tar i regeringsrätten har de ärenden genomgått, vilka avgjorts under mars och april 1956. Under dessa två månader avgjordes 20 sådana ärenden, men ett har uteslutits ur materialet, emedan det avsåg en så speciell sak som fråga om resning i skyddsuppfostransärende. Av övriga 19 ärenden avsåg ett fråga om samhällsvård, ett fosterbarnsvård och ett utskrivning från skyddsuppfostran. I återstående 16 ärenden var fråga om omhändertagande för skyddsuppfostran. I nedanstående sammanställning har ärendena grupperats med hänsyn till den tidrymd som förflutit från det besvärsskriften först registrerades till dess ärendet avgjorts.

Tidrymd för barnavårdsärendens handläggning i regeringsrätten

Antal ärenden	Antal månader					Summa ärenden
	1—2	2—3	3—4	4—5	5—6	
	8	6	0	2	3	19

Från den dag då ärende återkommit från remiss och till dess det avgjorts i regeringsrätten hade genomsnittligt förflutit 17,7 dagar. Såväl ankomstdagen som prövningsdagen har därvid medräknats. För tre ärenden, vilka återkommit under sommaruppehållet i juli månad, förflöt respektive 42, 46 och 56 dagar, innan de avgjordes. Borträknas dessa tre ärenden, blir för de återstående 16 målen genomsnittliga tiden från återkomsten till prövningen 12 dagar.

Besvär i nykterhetsvårdsärende, som avgöres av regeringsrätten, ingives till länsstyrelsen, som föranstaltar om vederbörliga remisser, innan besvärssakten överlämnas till regeringsrätten. Statistiskt sett handlägges dessa ärenden alltså snabbare inom regeringsrätten än barnavårdsmålen.

Besvär i fattigvårds- och barnavårdsmål, vilka skall prövas av kammarrätten, ingives till vederbörande länsstyrelse, som verkställer remisser och avger eget yttrande, varefter besvärssakten överlämnas till kammarrätten. I regel kan målen avgöras på grund av inkommet material, varför den tid, som förflyter från inkomstdagen till dagen för kammarrättens dom, får anses i sin helhet åtgå för handläggningen i kammarrätten.

För att få en ungefärlig bild av vilken tidrymd, som åtgår för handläggningen av socialvårdsmål, har de mål genomgåts, vilka avgjordes i kammarrätten under mars och april månader 1955. Endast sådana ärenden har medtagits, där beslutet blivit dom. Därvid har bortsetts från möjligheten att ärende under den aktuella tidsperioden kan ha föredragits i kammarrätten men återremitterats till länsstyrelsen för ytterligare utredning. Tiderna för de olika ärendena företer stor spridning, från 16 dagar vid den snabbaste handläggningen till 2 år 1 månad och 18 dagar för det ärende, som tagit längsta tiden. För att få en någotsånär koncentrerad sammanställning har tabellen uppställts med 3-månadersgrupper. I tre fall hade besvär anförts av mer än en part, men varje sådant fall har här räknats såsom ett ärende, ehuru varje besvärsskrift i kammarrättens diarium införts under särskilt nummer.

Tidrymd för socialvårdsmåls handläggning i kammarrätten

Antal ärenden	A n t a l m å n a d e r									Summa ärenden
	0—3	3—6	6—9	9—12	12—15	15—18	18—21	21—24	över 24	
	21	5	7	4	10	12	5	3	2	69

Det ärende, som tagit längsta tiden, gällde ersättning av statsmedel. I tre fall, där besvären gällde fattigvård åt klaganden (enskild person) eller åt hans familj, hade mellan ärendenas registrering hos kammarrätten och dagen för meddelandet av dom förflutit respektive 2 månader 29 dagar, 2 månader 6 dagar och 2 månader 3 dagar.

Arten av skyddsuffostransärenden i regeringsrätten

I serien Sveriges officiella statistik finnes uppgifter om antalet för varje år nytillkommande, för skyddsuffostran omhändertagna barn. Sådana siffror för en 10-årsperiod har i tabellen här nedan sammanförts med uppgifter från socialdepartementets regeringsrättsbyrå dels om årliga antalet ärenden angående omhändertagande för skyddsuffostran, vilka prövats i regeringsrätten, dels om antalet barn, som de fastställda besluten avser. Sistnämnda tal har därefter fördelats med hänsyn till vilket eller vilka moment av 22 § BvL, som åberopats i regeringsrättens utslag.

Beslut angående resning i omhändertagandeärende har icke medtagits. Beslut som avser inhibition har hänförs till kolumnen »Ej sakprövade» och dit har även förts ett par förekommande fall, då beslutet gått ut på införskaffande av ytterligare utredning. I denna kolumn återfinnes i övrigt fall, där målet blivit desert eller där besvären inkommit för sent till regeringsrätten.

Då besvär anförts av mer än en part har målen räknats som ett ärende. Då samma beslut avgjort fråga om omhändertagande av såväl mor som barn, har besvären räknats som två ärenden. I de fall, då omhändertagande fastställts för något barn men genom samma beslut upphävts för syskon, har ärendet räknats endast bland de fastställda.

Ärenden i regeringsrätten angående omhändertagande för skyddsuffostran

År	Under året för skyddsuffostran omhändertagna (nytillkomna) barn o. ungdom	Antal ärenden i regeringsrätten angående omhändertagande för skyddsuffostran	Därav av regeringsrätten		Antal ärenden där omhändertagande fastställts	Antal barn som beröres av dessa beslut	Barnantalet fördelat efter de mom. av 22 § barnavårdslagen som åberopats i regeringsrättens beslut				
			ej fastställda	ej sakprövade			a	a+b	b	c	d
1946	989	90	11	5	74	129	53	30	16	25	5
1947	970	77	7	4	66	102	27	35	12	23	5
1948	1 070	81	17	4	60	85	37	20	6	15	7
1949	1 058	95	9	10	76	120	49	26	20	18	7
1950	1 077	65	13	4	48	76	37	6	13	14	6
1951	1 092	73	19	5	49	65	25	15	12	10	3
1952	1 029	74	19	5	50	70	21	26	8	14	1
1953	955	52	9	5	38	66	31	10	12	10	3
1954	966	77	20	3	54	77	29	23	3	20	2
1955	1 074	57	9	3	45	83	28	37	9	7	2

En särskild sammanställning har gjorts beträffande de ärenden, där barnen vid tidpunkten för barnavårdsnämndens beslut om skyddsuffostran redan var omhändertagna för samhällsvård. Sedan ett par ärenden borträknats, vilka icke upptagits till sakprövning i regeringsrätten, befanns det att prövning av samhällsvårds övergång i skyddsuffostran (47 § 2 mom. BvL) ägt rum i 130 ärenden. Samtliga under 10-årsperioden under-

ställda skyddsuffostransärenden var, såsom framgår av det föregående, 741, varav 48 hänfördes till gruppen »icke sakprövade». Fastställelseprocenten är omkring 75 för såväl övergångsärendena tagna för sig som för samtliga skyddsuffostransärenden. Den närmare fördelningen av övergångsärendena framgår av tabellen.

Samhällsvårds övergång i skyddsuffostran (47 § 2 mom. BvL)

År	Ej fastställda	Mom. av 22 § barnavårdslagen som åberopats av barnavårdsnämnden				Fastställda	Mom. av 22 § barnavårdslagen som åberopats i regeringsrättens beslut			
		a	a + b	b	c		a	a + b	b	c
1946.....	0	—	—	—	—	7	5	—	2	—
1947.....	3	2	—	1	—	6	4	—	2	—
1948.....	3	1	2	—	—	13	6	5	1	1
1949.....	1	—	1	—	—	20	8	10	1	1
1950.....	9	3	4	2	—	6	2	2	2	—
1951.....	2	2	—	—	—	13	8	3	2	—
1952.....	8	4	3	1	—	4	1	3	—	—
1953.....	1	—	1	—	—	5	3	2	—	—
1954.....	3	2	—	1	—	10	7	3	—	—
1955.....	4	2	1	1	—	12	6	6	—	—
Summa	34	16	12	6	0	96	50	34	10	2

5. Barnavårdskommittén

Prövningen i de mål enligt socialhjälpslagen, barnavårdslagen och nykterhetsvårdslagen, som kan fullföljas till regeringsrätten eller kammarrätten, gäller i stor utsträckning rättsfrågor. För rättsprövning i högsta instans kräves uppenbarligen, att högt kvalificerade jurister deltar i avgörandet. Regeringsrätten och kammarrätten är genom sin sammansättning båda väl lämpade att sålunda slutgiltigt avgöra de i dessa mål uppkommande rättsfrågorna.

Man måste emellertid beakta, att socialvårdsmålen som regel innehåller ej blott rättsfrågor utan även i stor utsträckning lämplighets- eller skälighetsbedömningar. För kammarrättens del kan det vara tillräckligt att peka på tvister angående storleken av meddelad socialhjälp eller av utgående fosterlega enligt barnavårdslagen. Bland de mål som nu fullföljes till regeringsrätten intager mål, som gäller s. k. administrativt frihetsberövande, en framskjuten plats. De i dessa mål ingående rättsfrågorna, exempelvis frågor huruvida de lagstadgade, ovillkorliga förutsättningarna för åtgärd är uppfyllda, är givetvis av utomordentligt stor betydelse. Härutöver måste man emellertid vid prövningen göra en bedömning, huruvida det kan antagas vara lämpligt och verksamt eller måste anses rimligt eller ofrånkomligt att använda den ena eller den andra formen för ingripande eller placering i det föreliggande fallet. För barnavårdens del

är det här enligt gällande lag framför allt fråga om mål angående omhändertagande för skyddsuppfostran och om arbetsföreläggande. Vidare må nämnas mål om samhällsvårds övergång i skyddsuppfostran och ärenden om tillstånd att mottaga fosterbarn eller förbud mot att mottaga eller behålla fosterbarn. Prövningen huruvida en fosterbarnsplacering kan godkännas eller bör avstyras eller hävas måste naturligtvis väsentligen gå ut på att klarlägga, vad som är för barnet avgjort lämpligast, och det därvid vunna resultatet måste bli bestämmande för utgången.

Över huvud taget flyter på barnavårdens område rättsspörsmål ofta nog samman med vad som i förenklings syfte må betecknas såsom lämplighetsfrågor, eller också uppkommer dylika spørsmål och frågor i samma ärende. Det kan gälla att avgöra, huruvida viss handling eller handlingar av visst slag blivit begångna eller visst påtagligt yttre missförhållande föreligger, men oftare går prövningen ut på en allmän bedömning av miljöförhållanden, barns och fostrares fysiska och psykiska utrustning och hälsa eller underårigs utveckling och vad som med hänsyn härtill kan väntas i fråga om barnets uppväxtförhållanden, den unges vidare utveckling o. d.

Den föreslagna nya barnavårdslagen ger — delvis, nämligen i fråga om de förebyggande ingripandena, i anslutning till praxis — barnavårdsmyndigheterna något friare händer att träffa avgöranden på grundval av en bedömning av vad som måste anses *lämpligast* ur de synpunkter lagen anvisar. Det enligt förslaget vidgade registret för förebyggande åtgärder och den utökade fullföljdsrätten kan också väntas leda till ett ökat antal besvärsmål, i vilka frågan om det ur olika synpunkter lämpligaste står i förgrunden. Den föreslagna lagstiftningen om arbetsföreläggande — se socialvårdskommitténs betänkande om socialhjälp m. m. sid. 36*-42* och 142-169 samt barnavårdskommitténs huvudbetänkande sid. 654 och 811-844 — går också ut på att vidga åtgärdsregistret och skärpa kraven på att avgörandet i varje särskilt fall blir det, som bäst främjar de syften som uppbär lagen.

Med hänsyn till nu berörda förhållanden skulle det vara av verklig nytta, om vid bedömande av ifrågavarande mål man även i högsta instans bland de i avgörandet deltagande hade ledamöter, som hade personlig erfarenhet av socialvård genom praktiskt arbete ute på fältet. För kammarrättens del har förslag också från kammarrätten själv framlagts om eventuell förstärkning av kammarrätten med socialvårdskunniga ledamöter. Detta har emellertid ej föranlett någon ändring i sammansättningen av kammarrätten.

Att frågan, huruvida socialvårdsmålen borde överföras från regeringsrätten till annat prövningsorgan över huvud upptagits till diskussion och att förslag härom framlagts torde ha sin förklaring just i den omständigheten, att regeringsrätten saknar specialutbildade ledamöter på socialvårdens fält.

Utöver denna huvudsynpunkt föreligger emellertid en annan omständighet, som särskilt bör beaktas i denna diskussion. Barnavårdskommittén avser det faktum, att man över huvud har två skilda högsta instanser för avgörande av socialvårdsmål. Det skulle otvivelaktigt vara värdefullt, om dessa mål kunde i högsta instans koncentreras till en och samma domstol. Man behöver blott gå till fosterbarnsvården och erinra om att prövningen av frågor om ersättning för vården, å ena, bedömningen av ärenden, som rör fosterhems allmänna lämplighet, å andra sidan, i sista hand ankommer på olika domstolar.

Det är otänkbart att till regeringsrätten överflytta de socialvårdsmål, som nu avgöres i kammarrätten. Regeringsrättens arbetsbörda är redan nu utomordentligt stor och en betydande balans föreligger. Strävandena går ut på att om möjligt begränsa tillströmningen av mål till regeringsrätten. Ur denna synpunkt skulle det vara en fördel, om regeringsrätten kunde helt befrias från socialvårdsmålen. Det kan emellertid ej anses vara lämpligt att flytta dessa mål till kammarrätten. Denna domstols huvudsakliga arbetsuppgifter ligger på områden, som helt saknar samband med socialvården och det kan knappast väntas, att kammarrätten — även om domstolen för ändamålet förstärkes — skulle bli väl skickad för prövningen av de socialvårdsmål, som enligt gällande bestämmelser skall prövas av regeringsrätten såsom högsta instans.

Om man önskar koncentrera avgörandet av socialvårdsmålen till en och samma högsta instans, är det givet att man kan tillskapa en helt ny administrativ domstol för avgörandet av dessa mål. En sådan domstol kan och bör få sådan sammansättning, att den ur olika synpunkter blir väl skickad för uppgiften. Detta innebär, att bland ledamöterna måste finnas såväl högt kvalificerade jurister som ock personer med speciell sakkunskap på socialvårdsområdet.

Hinder möter icke att göra den högsta instansen för avgörandet av de socialvårdsmål, som nu handlägges hos regeringsrätten och kammarrätten, helt fristående. Beaktas de synpunkter på sammansättningen som barnavårdskommittén anfört, skulle en sådan domstol säkerligen lösa sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt och bli en god tillgång för socialvården. En lösning i denna riktning skulle ej heller medföra någon total kostnadsökning av betydelse för samhället.

Det möter emellertid alltid betänkligheter att tillskapa helt nya specialdomstolar och man bör därför överväga, om man ej kan finna en lösning som tillgodoser de önskemål, som här anförts, utan att utöka antalet nu existerande förvaltningsdomstolar.

Socialvårdskommitténs tanke på att förlägga en sådan socialöverdomstol i nära anknytning till centralmyndigheten på socialvårdens område — socialstyrelsen — möttes vid remissförfarandet av allmän kritik. Det ansågs ur principiella synpunkter vara olämpligt att till en och samma

myndighet förlägga såväl tillsynsuppgifter som en dömande funktion. Även om man kan erinra därom att några olägenheter veterligen ej uppkommit genom att länsstyrelserna hos sig förenar både tillsynsbefogenheter och dömande uppgifter, anser barnavårdskommittén dock, att lösningen av frågan om högsta instansen för socialvårdsmål bör sökas på annan väg än genom att en avdelning av socialstyrelsen göres till domstol.

Det ligger då nära till hands att undersöka, om man ej kan få en gemensam högsta instans för socialvården och de olika socialförsäkringarna. Det föreligger ett naturligt samband mellan dessa båda områden. Socialvården har ständigt att vid sin hjälpverksamhet beakta vad som kan utgå i understöd från någon socialförsäkring.

Avgörandet av socialförsäkringsmålen i högsta instans är nu splittrat på olika myndigheter. Pensionsförsäkrings- och sjukförsäkringsmål avgöres av Kungl. Maj:t i statsrådet. Mål enligt lagen om yrkesskadeförsäkring går till försäkringsrådet och mål enligt bestämmelserna om arbetslöshetsförsäkring till regeringsrätten. Kommittén vill erinra om att riksdagen år 1947 hemställde om utredning av frågan om inrättande av en för olika socialförsäkringsgrenar gemensam högsta prövningsinstans, en socialöverdomstol.

Vad beträffar de mål, som nu avgöres hos Kungl. Maj:t i statsrådet, har man som motiv härför angivit önskvärdheten för chefen för socialdepartementet att under första tiden efter de stora omläggningarna av pensionsförsäkringen och sjukförsäkringen personligen kunna följa avgörandet av principiellt viktiga frågor. Avsikten lärer alltså icke ha varit, att dessa mål för framtiden skulle bibehållas för avgörande hos Kungl. Maj:t i statsrådet.

Försäkringsrådet är en förvaltningsdomstol, vars ledamöter i regel rekryteras bland de föredragande tjänstemännen hos rådet. Försäkringsrådet har alltså enahanda rekryteringsgrund som kammarrätten, men man måste beakta att arbetsområdet för försäkringsrådets del är enhetligt, så att tjänstemännen uteslutande sysslar med samma slags frågor. Det är emellertid tydligt, att försäkringsrådet med sin nuvarande sammansättning ej motsvarar de önskemål, som barnavårdskommittén förut angivit i fråga om en högsta instans för socialvårdsmål.

Fråga är, om ej försäkringsrådet skulle kunna ombildas till en gemensam överdomstol för alla socialförsäkrings- och socialvårdsmål. I samband härmed skulle tydligen ett namnbyte ske. En bestämd förutsättning för godtagande av en sådan lösning av förevarande fråga om högsta instans är, att rekryteringen av ledamöterna i försäkringsrådet omlägges. Vid utseende av ledamöter skulle man söka bland de yppersta inom socialvården eller på socialförsäkringsområdet arbetande jurister eller andra tjänstemän eller förtroendemän. Vid rekryteringen borde man söka ej blott inom de olika på dessa båda områden arbetande statliga myndig-

heterna utan även inom kommunerna för att få fram på fältet praktiskt arbetande, skickliga tjänstemän och förtroendemän.

— Barnavårdskommittén har ej ansett det ankomma på kommittén att närmare utreda frågan om lämplig organisation för en högsta socialvårdsdomstol. Kommittén har blott velat angiva sina allmänna synpunkter på frågan och redovisa de skäl, som talar för en annan organisation än den nuvarande. Kommittén har också velat framföra vissa synpunkter på den riktning, i vilken en lösning kan sökas. Frågan är av mycket stor vikt. Det är oundvikligt, att man nu på allvar tar upp detta problem till omprövning. Detsamma torde enligt vad barnavårdskommittén inhämtat, icke komma att behandlas av utredningen rörande de administrativa frihetsberövandena.

Barnavårdskommittén hemställer om en skyndsam, förutsättningslös särskild utredning av frågan om högsta instans för prövning av socialvårdsmål. Vid en sådan utredning bör enligt kommitténs mening undersökas, huruvida regeringsrätten och kammarrätten bör bibehållas vid sin befattning med socialvårdsmålen efter en komplettering av dessa domstolar med socialvårdskunniga ledamöter eller om en annan utväg bör väljas, innebärande att uppgiften att såsom högsta instans pröva alla ifrågavarande socialvårdsmål anförtros åt en och samma domstol, nyttillskapad eller bildad genom utbyggnad av någon redan existerande förvaltningsdomstol.

RESERVATIONER M. M.

Reservation av ledamoten Törnquist

Kommitténs majoritet har framlagt förslag till ny stadga om fosterbarnsvård och annan familjevård för barn och stadga om barnavårdsinstitutioner och ungdomshem. Förslagen innebär en betydligt mera ingående reglering av ifrågavarande verksamhetsområden än som nu gäller. Barnavårdsnämndernas handlingsfrihet i fråga om fosterbarnsvården kringskäres och för landstingskommuner och andra anordnare av barnavårdsinstitutioner uppställs en mängd detaljbestämmelser för anstaltsverksamheten. Jag anser, att önskvärd standard på ifrågavarande områden kan uppnås utan en så omfattande detaljreglering som den föreslagna.

Med utgångspunkt från vad jag här anfört vill jag i det följande exemplifiera de långtgående föreskrifterna och till granskning upptaga vissa av förslaget bestämmelser, vilka utformats på ett enligt min mening otillfredsställande sätt.

Stadgan om fosterbarnsvård och annan familjevård för barn

I 3 § stadgas skyldighet för länsstyrelse att föra förteckning över samtliga fosterbarn i länet. Länsstyrelsens förteckning skall grundas på skyldighet för barnavårdsnämnder att lämna en mängd detaljuppgifter angående fosterbarnen i kommunen. Stadganden härom återfinnes i 14 §.

Det register, som här avses, är säkerligen en nödvändig förutsättning för länsstyrelsens handläggning av fosterbarnsfrågorna. I gällande lag skall barnavårdsnämnd årligen till barnavårdsassistenten ävensom till provinssiällakaren avge förteckning över samtliga under nämndens tillsyn stående barn, som vid slutet av nästföregående år vårdades i fosterhem och barnhem inom kommunen. Denna rapportskyldighet avser f. n. icke barn, som barnavårdsnämnd omhändertagit samt placerat inom den egna kommunen. Vid bifall till kommitténs förslag beträffande det utvidgade fosterbarnsbegreppet kommer denna sistnämnda inskränkning för barn, som placerats i egna kommunen, att försvinna.

Enligt min uppfattning är det tillfyllest om länsstyrelsens förteckning även framgent liksom nu upptager uppgift om barnets namn och födelsedag, barnafostrarens namn och adress ävensom, då barnet mottagits i barnhem, dettas benämning. En utvidgning av uppgiftslämnandet innebär ett avsevärt och betungande merarbete för barnavårdsnämnderna. Den anvisade vägen att fosterbarnsinspektörernas rapporter skall insändas i original till länsstyrelsen kan inte i praktiken anlitas, då uppgifterna ej kan

avvaras. Utskrivandet av avskrifter av rapporterna är ett tidsödande arbete, som inte står i proportion till de fördelar som utvinnes.

De i 7 och 8 §§ angivna bestämmelserna om vad barnavårdsnämnd skall iakttaga vid prövning av blivande fosterhems lämplighet, samt vad motiven innehåller härom (s. 70) anser jag alltför rigoröst utformade. Anser man sig, såsom kommittén gör, kunna anförtro barnavårdsnämnderna att utan närmare vägledning kunna träffa avgöranden av mycket komplicerad och svårbedömd art bör man enligt mitt förmenande även kunna överlämna åt dem att ganska fritt bedöma när ett fosterhem är lämpligt för visst barn. Detaljerade bestämmelser härvidlag kan bli till hinder i det praktiska arbetet, där hänsyn måste tagas till omständigheterna i varje enskilt fall. En så kategorisk bestämmelse, som att fosterbarnet alltid skall vara yngre än sökandens egna barn, kan exempelvis icke vara lämplig.

Även de i 10 § angivna bestämmelserna är enligt min uppfattning alltför detaljrika. Att som allmän regel uppställa, att fosterbarnsinspektör beträffande ej omhändertaget barn skall verka för att fosterlön ändras i anslutning till väsentliga ändringar i prisnivån, anser jag ej lämpligt med hänsyn till det stora antal fosterbarn som vårdas hos nära släktingar (enligt uppgift i kommitténs huvudbetänkande ungefär hälften av en grupp av 28 650).

Stadga om barnavårdsinstitutioner och ungdomshem

Av skäl, som jag närmare utvecklat i reservation till kap. 10 i kommitténs huvudbetänkande (se betänkandet s. 778 o. f.) anser jag, att anstalter för barn med kroppsfel, skolhem samt ungdomshem ej bör regleras i barnavårdslagen. Stadgan bör därför omfatta endast barnavårdsanstalter.

I 4 § stadgas, att representant för barnavårdsmyndighet ej må vägras tillträde till institution, som kan antagas vara att hänföra till barnavårdsinstitution. I motiven (s. 94) sägs, att »besök bör kunna få företagas utan att innehavaren av institutionen på förhand underrättas och — om det undantagsvis skulle visa sig nödvändigt — genomföras mot innehavarens önskan». Till detta uttalande kan jag ej ansluta mig. Jag vill erinra om, att enligt uttalande i huvudbetänkandet (s. 609) kan »redan ett antal av tre mottagna barn anses som tillräckligt för att barnavårdsanstalt skall anses föreligga». Även privata hem, som t. ex. mottar ett antal släktingbarn för vård under sommaren, kan alltså komma att anses som barnavårdsanstalt (koloni). Bl. a. med hänsyn härtill är den föreslagna utformningen av bestämmelserna olämplig.

I 13 § stadgas att barnavårdsanstalt ej må mottaga praktikanter utan att socialstyrelsen fastställt, vilket antal som må samtidigt mottagas. I motiven (s. 99) uttalar kommittén, att den förutsätter, att styrelsen med

stöd av detta bemyndigande skall kunna bestämma, att praktikanter ej alls får mottagas tills vidare eller under en begränsad period. Jag anser den föreslagna befogenheten för socialstyrelsen vara olämplig. De flesta barnavårdsanstalter drives numera av kommuner och landstingskommuner (se betr. barnhemmen i kommitténs huvudbetänkande s. 779). Man torde kunna förutsätta, att dessa och andra huvudmän är kapabla att själva avgöra om och i vilken omfattning praktikanter skall få tjänstgöra vid barnavårdsanstalt.

Sammanfattningsvis vill jag framhålla, att ifrågavarande stadgeförslag enligt min mening bör kunna avvara ett antal detaljföreskrifter och sålunda kunna förenklas i väsentliga delar. Därvid bör den allmänna rikt-punkten vara densamma som kommittén förklarar böra gälla i fråga om tillämpningsföreskrifterna för särskild tillsyn och övervakning (se betänkandet s. 80), d. v. s. att innehållet bör begränsas till vissa grundläggande regler.

Reservation av ledamoten Ewerlöf

Enligt nu gällande lydelse av 8 kap. 1 § föräldrabalken skall barnavårdsman förordnas, om barnavårdsnämnden »*av särskild anledning*» finner det erforderligt. Kommittén anser, att barnavårdsnämndens behörighet i förevarande avseende skall utvidgas, och föreslår därför, att bestämmelsen »*av särskild anledning*» skall utgå ur paragrafen.

Generellt sett torde inte skilsmässobarn vara i större behov av skydd än andra barn i föräldrahem. Om verkligt behov av barnavårdsman för barnet föreligger, har ju nämnden redan nu möjlighet att ingripa. En utvidgning av nämndens behörighet skulle kunna få till följd, att rent subjektiva värderingar från nämndens sida kan komma in vid bedömningen av, om behov av barnavårdsman föreligger eller inte. Jag finner det därför oriktigt att utvidga nämndens behörighet och anser, att paragrafen bör bibehållas i sin nuvarande lydelse.

Särskilt uttalande av ledamoten Lindegren

I tredje avdelningen av förevarande betänkande har barnavårds-kommittén framlagt sina allmänna synpunkter på frågan om den lämpliga organisationen av högsta instans i socialvårdsmål. Kommittén anser att det skulle vara värdefullt, om socialvårdsmålen kunde i högsta instans koncentreras till en och samma domstol och ifrågasätter också om icke endast alla socialvårdsmål utan även alla socialförsäkringsmål kunde handläggas av samma förvaltningsdomstol. För närvarande är handläggningen av socialvårdsmål uppdelad mellan två högsta instanser, nämligen rege-

ringsrätten och kammarrätten och handläggningen av socialförsäkringsmål uppdelad på flera myndigheter. Pensionsförsäkrings- och sjukförsäkringsmål avgöres i högsta instans av Kungl. Maj:t i statsrådet, mål enligt lagen om yrkesskadeförsäkring av försäkringsrådet och mål enligt bestämmelserna om arbetslöshetsförsäkring av regeringsrätten. Kommitténs uttalanden utmynnar i en hemställan om en skyndsam, förutsättningslös särskild utredning av frågan om högsta instans för prövning av socialvårdsmål. Vid en sådan utredning bör enligt kommitténs mening undersökas, huruvida regeringsrätten och kammarrätten bör bibehållas vid sin befattning med socialvårdsmålen efter en komplettering av dessa domstolar med socialvårdssakkunniga ledamöter eller om en annan utväg bör väljas, innebärande att uppgiften att såsom högsta instans pröva alla ifrågavarande socialvårdsmål anförtros åt en och samma domstol, nyttenskapad eller bildad genom utbyggnad av någon redan existerande förvaltningsdomstol.

Splittringen av socialmålen i högsta instans på olika myndigheter innebär onekligen ur många synpunkter en olägenhet. Ej minst gäller detta socialförsäkringsmålen. Dessa mål bör prövas enligt enhetliga normer och detta kan icke ske med mindre än att en och samma instans får avgörandet av samtliga socialförsäkringsmål i sin hand. En sådan instans bör arbeta kollegialt och inrymma såväl kvalificerade jurister som lekmän med stor sakkunskap och erfarenhet av socialt arbete. Instansen måste vara en förvaltningsdomstol i detta ords verkliga mening, som kan garantera såväl att rättssäkerhetens krav uppfylles som att nödigt utrymme ges åt skälighets- eller lämplighetsbedömningar vid prövningarna av målen. En på detta sätt sammansatt högsta förvaltningsdomstol bör också med fördel kunna döma som högsta instans i flertalet socialvårdsmål. Även sådana mål innehåller som regel såväl rättsfrågor som skälighets- eller lämplighetsbedömningar. Frågor om socialhjälp och socialförsäkring är ju nära besläktade med varandra.

Det finns emellertid ett slag av socialvårdsmål, som är av en helt annan karaktär än mål om socialhjälp och socialförsäkringar, nämligen mål, som berör de enskilda individernas frihet och personliga integritet. Med stöd av olika lagar inom det sociala området kan s. k. administrativa frihetsberövanden företagas. Enligt nu gällande barnavårdslag kan t. ex. omhändertagande för skyddsuppfostran äga rum och försumliga försörjningspliktiga kan åläggas arbete tvångsvis. Enligt den av kommittén föreslagna nya barnavårdslagen kan också omhändertagande av minderåriga mot föräldrarnas eller vårdnadshavarnas vilja företagas, även om indikationerna är annorlunda utformade än enligt nu gällande lag. I mål rörande administrativt frihetsberövande måste skälighets- eller lämplighetsbedömningar spela en ringa roll. Här måste det bli fråga om en i huvudsak rent rättslig prövning. En sådan prövning måste utföras av mycket högt kvalifi-

cerade jurister och fördenskull blir en förvaltningsdomstol av den typ, som här ovan skisserats, mindre väl lämpad för denna uppgift. Mål angående administrativa frihetsberövanden och även andra socialvårdsmål, där rena rättsfrågor måste dominera handläggningen, bör enligt min mening alltjämt avgöras av landets högsta förvaltningsdomstol, regeringsrätten. Det är dock synnerligen önskvärt, att regeringsrätten vid utredningen av dessa mål anlitar expertis från det sociala arbetsfältet. Det är också synnerligen önskvärt att man vid rekryteringen av regeringsrättens ledamöter ser till, att jurister med erfarenhet från arbete på det sociala området insättes i domstolen.

Med den motivering jag här anfört ansluter jag mig till kommittémajoritetens hemställan om en utredning av frågan om högsta instans för prövning av socialvårdsmål. I enlighet med de synpunkter jag anfört kan jag dock icke acceptera tanken på en helt förutsättningslös utredning. Utredningen bör utgå från den förutsättningen, att sådana socialvårdsmål, som i huvudsak fordrar en rent rättslig prövning, framför allt mål angående s. k. administrativa frihetsberövanden, alltjämt skall avgöras av regeringsrätten som högsta instans.

Statistiska uppgifter angående barnavårdsmannaskap

Beträffande de barn, för vilka barnavårdsman förordnats, har vissa uppgifter avseende åren 1940, 1946, 1952, 1953, 1954 och 1955 upptagits i nedanstående tabell.

Tabell 1. Antalet barn med förordnad barnavårdsman under vissa år

År	Barn i äktenskap	Barn utom äktenskap	Tillhopa	Per 1 000 barn under 18 år
1940	3 548	95 355	98 903	62
1946	9 589	85 135	94 724	55
1952	23 948	85 934	109 882	58
1953	27 102	86 892	113 994	60
1954	29 861	87 304	117 165	62
1955	32 175	87 809	119 984	63

Den ökning av antalet barn med förordnad barnavårdsman, som även under år 1955 kan konstateras, kommer — liksom tidigare — till största delen på barnen i äktenskap, medan antalet barn utom äktenskap med barnavårdsman varit relativt konstant sedan mitten av 1940-talet. Av tabellen framgår, att i genomsnitt 63 av 1 000 barn i åldern under 18 år har förordnad barnavårdsman. Denna frekvens varierar inom olika områden, vilket framgår av följande tabell avseende år 1955.

Tabell 2. Antalet barnavårdsmannaförordnanden år 1955, länsvis

	Barnavårdsmannaförordnanden vid 1955 års slut	
	Antal	Per 1 000 inv. under 18 år ¹
Stockholms stad	14 141	84,4
Stockholms län	5 968	60,4
Uppsala län	2 741	66,6
Södermanlands län	3 430	59,1
Östergötlands län	5 672	60,5
Jönköpings län	2 555	34,6
Kronobergs län	1 560	36,9
Kalmar län	3 069	46,8
Gotlands län	1 247	69,5
Blekinge län	2 247	53,5
Kristianstads län	3 873	53,3
Malmöhus län	11 341	75,5
därav Malmö	4 767	99,9
Hallands län	1 697	38,4
Göteborg och Bohus län	7 786	55,5
därav Göteborg	5 784	67,0
Älvsborgs län	4 489	47,6
Skaraborgs län	2 691	40,3
Värmlands län	5 036	69,9
Örebro län	4 489	71,1
Västmanlands län	4 313	76,2
Kopparbergs län	5 160	72,9

	Barnavårdsmanförordnanden vid 1955 års slut	
	Antal	Per 1 000 inv. under 18 år ¹
Gävleborgs län	7 073	91,6
Västernorrlands län	6 897	84,3
Jämtlands län	4 177	98,0
Västerbottens län	3 883	51,6
Norrbottnens län	4 449	51,6
<i>Tillhopa</i>	119 984	63,3
därav städer	61 456	72,7
landsbygd	58 528	55,8

¹ Enligt 1950 års folkräkning.

De familjeförhållanden, som utgör bakgrund till förordnande av barnavårdsman för barn i äktenskap, belyses av uppgifterna i nedanstående tabell, avseende år 1955 gällande förordnanden.

Tabell 3. Familjeförhållanden för i äktenskap födda barn, som år 1955 hade barnavårdsman

	Antal	%
Barn i äktenskap med barnavårdsman	32 175	100
därav på grund av		
söntring	655	2,0
hemskillnad	5 999	18,6
äktenskapsskillnad	25 073	77,9
vårdsnaden fräntagen en av föräldrarna (samboende)	56	} 1,4
en av föräldrarna död	392	

Något mer än 3/4 av barnen hade alltså föräldrar, vilkas äktenskap upplösts genom skilsmässa, och 1/5 hade föräldrar, som levde under hemskillnad.

Beträffande faderskapets fastställande för de 87 800 barn utom äktenskap, som år 1955 hade barnavårdsman, kan följande uppgifter lämnas. För 80 000 eller 91 % hade faderskapet fastställts. För 85 % av dessa hade fastställelse skett genom erkännande och för 15 % genom dom. För 7 800 barn utom äktenskap (med förordnad barnavårdsman) var faderskapet icke fastställt. Dessa barns ålder framgår av nedanstående tabell.

Tabell 4. Utom äktenskap födda barn med förordnad barnavårdsman, för vilka faderskapet ej fastställts. År 1955

	Antal	%	i städer	%	på landsbygden	%
	Barn utom äktenskap utan fastställt faderskap	7 848	100	4 206	100	3 642
Därav i åldern under 1 år	2 170	27,7	1 458	34,7	712	19,5
1—2 år	1 293	16,5	813	19,3	480	13,2
3—15 år	3 980	50,7	1 731	41,2	2 249	61,8
16 år och däröver	405	5,2	204	4,9	201	5,5

De barn, för vilka faderskapet ej är fastställt, är således betydligt yngre i städerna än på landsbygden.

Sedan länge har kunnat konstateras en utveckling i den riktningen, att barnavårdsmannauppdragen anförtrotts åt ett allt mindre antal personer. Utvecklingen belyses av följande tabell, varav bl. a. framgår, att även under år 1955 barnavårdsmännens antal minskat, nämligen till 1 826 mot 1 916 året innan.

Tabell 5. Antalet barnavårdsmän och förordnanden vissa år

	1940	1946	1952	1953	1954	1955
<i>Städer</i>						
Antal barnavårdsmän	547	424	341	327	334	331
därav, i %, kvinnor	53,7	62,3	73,0	75,8	77,5	79,5
Antal förordnanden per barnavårdsman	67	98	160	174	177	186
<i>Landsbygd</i>						
Antal barnavårdsmän	5 774	3 958	1 798	1 669	1 582	1 495
därav, i %, kvinnor	10,7	16,9	24,7	27,2	28,1	29,6
Antal förordnanden per barnavårdsman	11	13	31	34	37	39

Att beträffande antalet förordnanden per barnavårdsman skillnaden är så stor mellan städerna och landsbygden beror på att sådana förordnanden i städerna ofta ges åt kommunala tjänstemän, vilkas enda eller huvudsakliga syssla det är att fungera som barnavårdsmän. I landskommuner, i synnerhet i mindre sådana, anlitas däremot i stor utsträckning för uppgiften personer, som sköter uppdraget vid sidan av sitt yrke.

En ständig relativ ökning av det kvinnliga inslaget i barnavårdsmannakåren kan konstateras sedan 1940, då endast en tiondel av denna kår i landskommunerna utgjordes av kvinnor. Kvinnornas andel i kåren i dess helhet var vid slutet av år 1955 39 %.

Die hierin enthaltenen Angaben sind ausschließlich für den internen Gebrauch bestimmt und dürfen nicht an Dritte weitergegeben werden. Die Weitergabe ist strafbar.

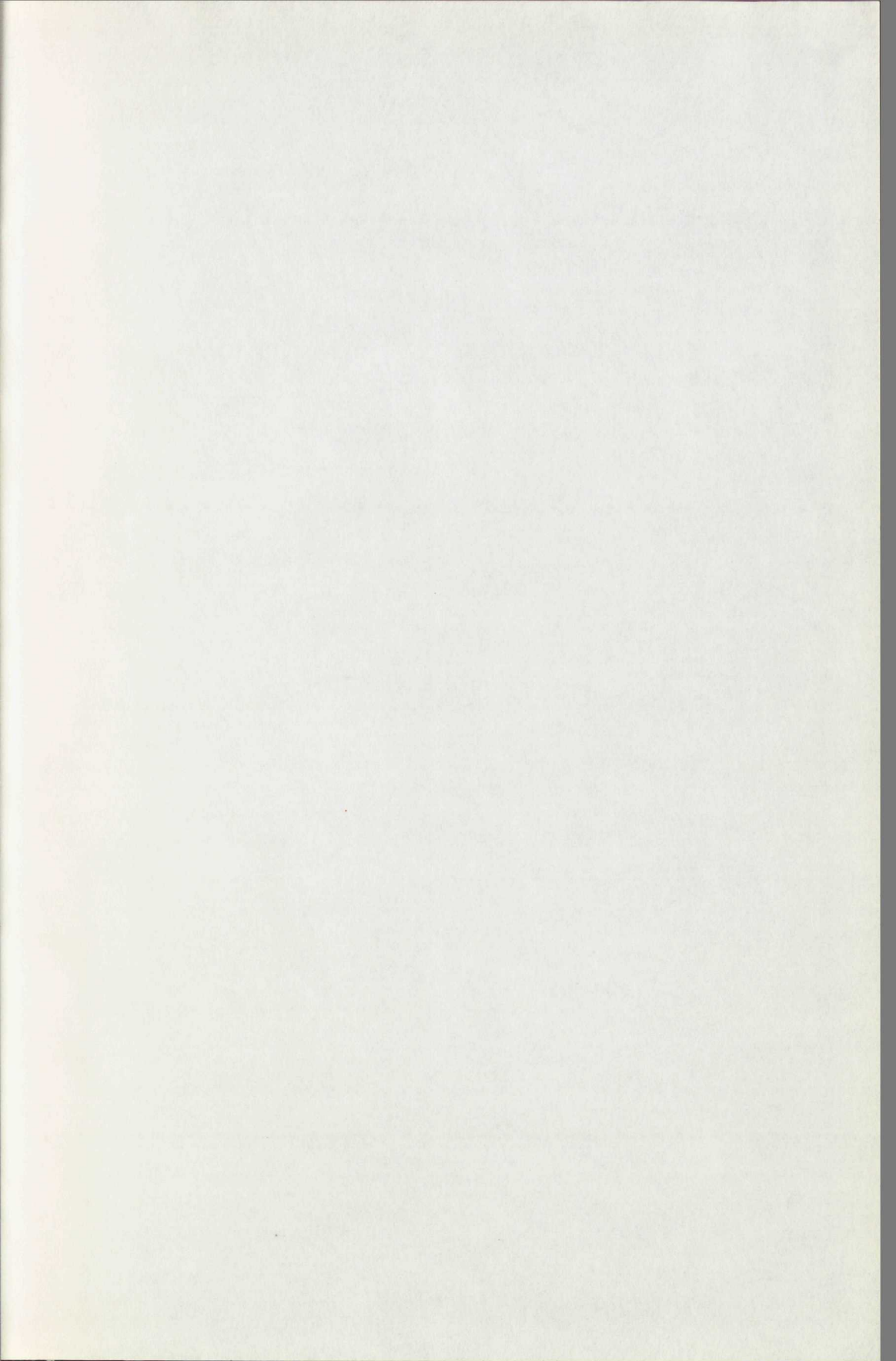
Alle Rechte vorbehalten. Nachdruck, Vervielfältigung und Verbreitung, auch auszugsweise, ist ohne schriftliche Genehmigung der Deutschen Forschungsgemeinschaft.

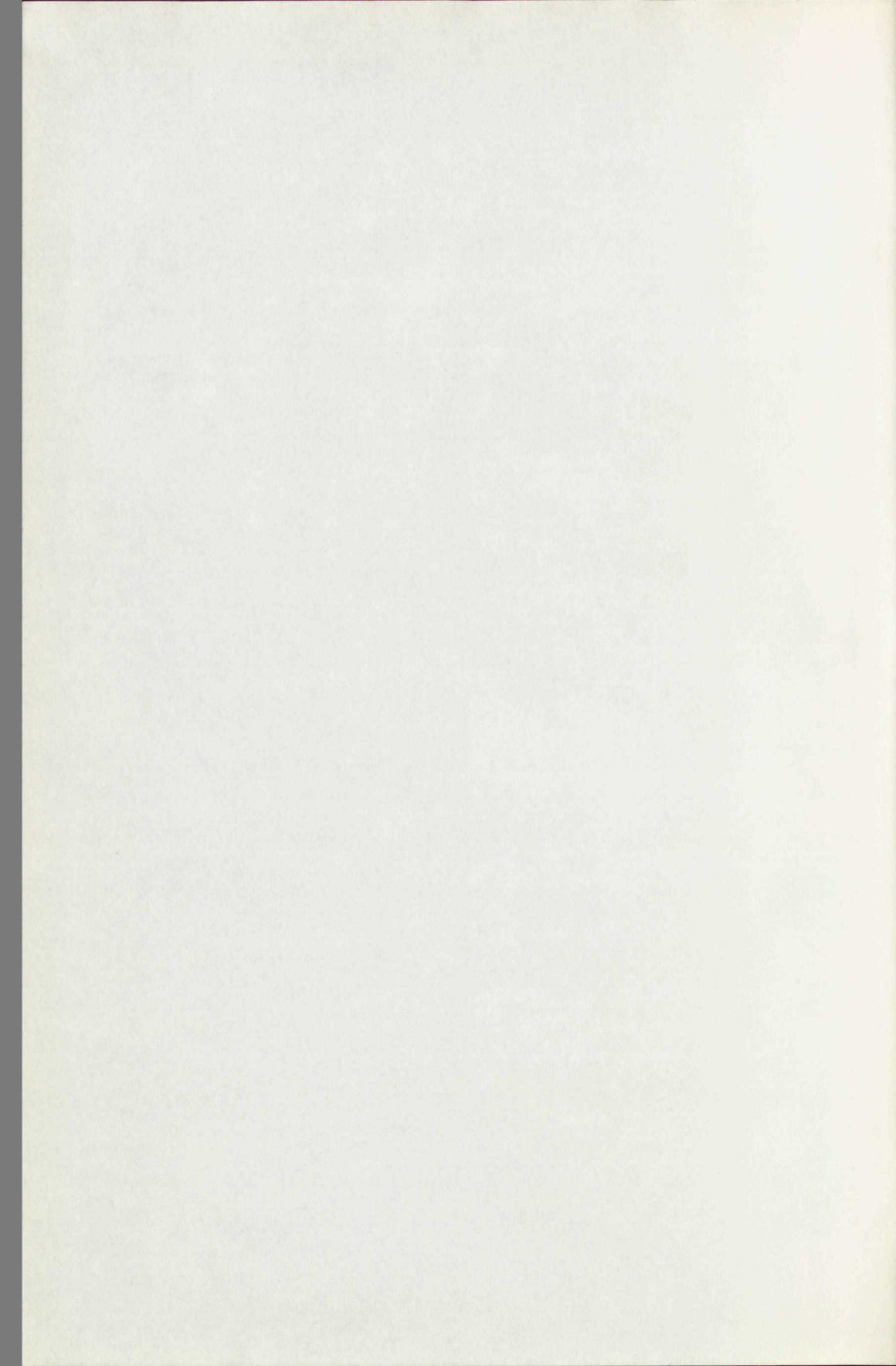
Titel	Verfasser	Verlag	Jahr
...
...
...

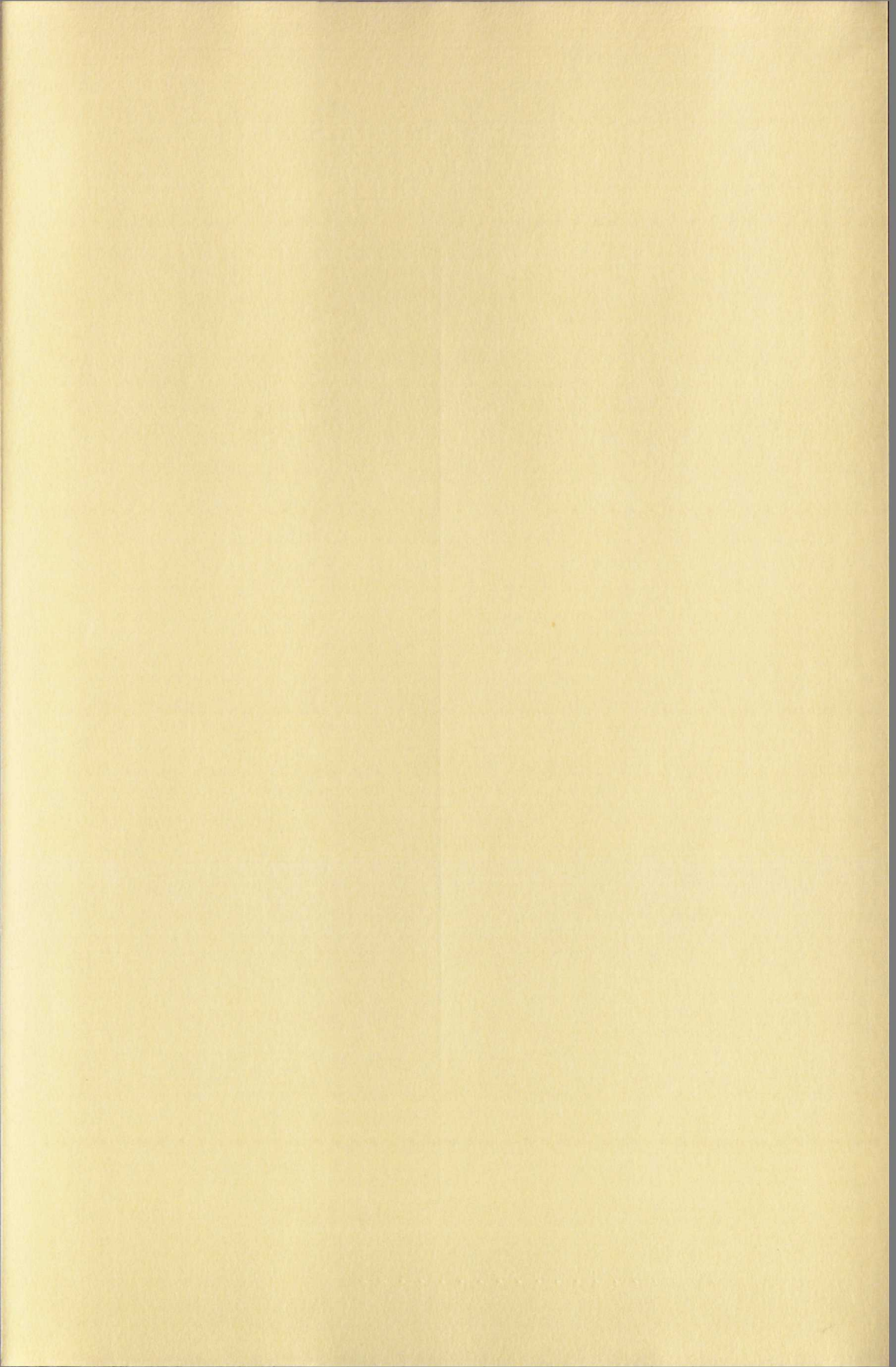
Die hierin enthaltenen Angaben sind ausschließlich für den internen Gebrauch bestimmt und dürfen nicht an Dritte weitergegeben werden. Die Weitergabe ist strafbar.

Alle Rechte vorbehalten. Nachdruck, Vervielfältigung und Verbreitung, auch auszugsweise, ist ohne schriftliche Genehmigung der Deutschen Forschungsgemeinschaft.

KUNGL. BIBL.
- 5 FEB 1959
GLM







Statens offentliga utredningar 1957

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

JO och kommunerna. [2]
Fördringspreskription m. m. [11]
Förenklad byggnadslagstiftning. [21]
Stads- och häradsfångelser. [34]
Offentlig förevisning av djur. [33]
Sjömansskatt. [39]
Indragning av oförtjänt jordvärdestegring. [43]
Arvsbeskatning. [48]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Statens institut för folkhälsan arbetsuppgifter och organisation. [6]
Kanslister i administrativ tjänst. [23]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Fullföljdsbegränsning i skattemål. [3]
Den statliga indirekta beskattningen. [13]
Statliga företagsformer. 4. Statens vattenfallsverk. [26]
Löne- och skattegrupperingarna. [42]

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Allmänna pensionsberedningen. 1. Förbättrad pensionering. [7] 2. Remissyttranden. [16]
1955 års långtidsutredning. 2. Balanserad expansion. Bilagor. [10] 3. Remissyttranden. [22]
Beroende uppdragstagare. [14]
Bostäder för äldre och invalider. [31]
Allmän familjerådgivning. [33]
Förenklad bostadslånggivning. [44]
Statens byggnadsbesparingsutredning. 2. Offentliga byggnader. Organisation och ekonomi. [47]
Barnvårdskommittén. Betänkande 3. Följdförfattningar till ny barnvårds lag m. m. [49]

Hälsa- och sjukvård.

Nordiskt samarbete inom näringsforskningen. [1]
Psykisk barna- och ungdomsvård. [40]

Allmänt näringsväsen.

Oljelagring. [4]

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Jordbruks förstärkande med skog. [8]
Markvård och erosionskydd. [17]
Utredning med förslag till ny veterinärtaxa m.m. [20]
Ströängar. [30]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Stommaterial från jord- och stenindustrin. [12]
Statliga betongbestämmelser. Del 2 a. [25]

Handel och sjöfart.

Mönstring och registrering av sjöfolk. [29]

Kommunikationsväsen.

Trafiksäkerhet. 2. [18]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Krigsskada å egendom. [5]
Trafikförsäkring. [36]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen.

Andlig odling i övrigt.

Församlingslag. [15]
Biskopsvalkommittén. 1. Biskopsval. [19] 2. Ärkebiskopsval. [27]
Den akademiska undervisningen. Forskarrekryteringen. [24]
Lärarytbildningen på det husliga området. [28]
Statens skogsskolor. [32]
Utbildning av lärare i manlig slöjd. [35]
Idrotten och samhället. [41]
Församlingslag för Stockholm. [45]
Seminarieorganisationen. 2. [46]

Försvarsväsen.

Örlogsvarvens organisation m. m. [9]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.

Nordiskt ekonomiskt samarbete. Allmän del. [37]